

Vergilije

Eneida

*Preveo i komentare napisao:
Tomo Maretić*

eLektire.skole.hr

SADRŽAJ

Prvo pjevanje. _____	3
Drugo pjevanje. _____	25
Treće pjevanje _____	48
Četvrto pjevanje. _____	69
Peto pjevanje. _____	89
Šesto pjevanje. _____	113
Sedmo pjevanje. _____	140
Osmo pjevanje. _____	164
Deveto pjevanje. _____	186
Deseto pjevanje. _____	209
Jedanaesto pjevanje. _____	234
Dvanaesto pjevanje. _____	259
Tumačenje riječi i imena _____	285

Prvo pjevanje.

Kazavši pjesnik, o kome kani pjevati, prikazuje svojega junaka Eneju na moru, gdje se bori s bijesnim vjetrova i valima, koje je podigla na nj neprijateljica njegova Junona. Eneji je sedma godina, od kako već luta, a sada upravo hoće da dođe u Italiju, ali mu vjetrovi ne dadu, već mu jedne lađe razbiju, a druge mu okrenu put Afrike. Tako se Eneja s nekoliko svojih drugova obrete u Africi, i to u gradu Kartagi, gdje kraljuje kraljica Didona. Bog Merkurije upravi srce kraljice i ostalih Kartažana, te oni lijepo dočekaju putnika i njegovu družbu. Eneja se sastaje s Didonom u hramu, gdje je baš pregledao slike, koje su prikazivale događaje iz Trojanskoga rata. Kraljica odvede goste u svoje dvore; Venera pretvori svojega sina Amora u Askanija, sina Enejina – te Amor raspali u grudima kraljičinim ljubav k Eneji. Didona podvori lijepo gosta, a poslije večere moli ga, da njoj i njezinim dvoranima pripovijeda svoje doživljaje.

*Koji sam negda pjesmu ugađao na fruli tankoj¹
I šume ostaviv tad pokoravo bližnja sam polja
Seljanu – lakomu makar koliko, – ugodio poslom
Tim sam ratarom ja, a sada Martove strasne²*

Bojeve pjevam i onog junaka, što prvi je došo
Od kraja Trojanskih gonjen sudbinôm u Italsku zemlju,
I to na Lavinske žale;³ po suhu, po vodi ga bozi
Ganjahu mnogo srdžbe Junóninê zlopamtne radi,⁴

---

¹ Maretićevi prijevodi *Georgika*, *Ekloga* i *Eneide* objavljeni su u jednom svesku, zajedno s njegovim komentarima i tumačenjem riječi i imena. Stoga, da bi izbjegao ponavljanje, komentator često čitatelja upućuje na napomene koje se nalaze uz odgovarajuća mjesta u druga dva zajedno objavljena prijevoda Vergilijevih djela. Kako mi ovdje *Eneidu* donosimo izdvojeno, potrebne komentare iz *Georgika* i *Ekloga* donosimo u uglatim zagradama na odgovarajućim mjestima. (op. prir.)

² Ponajviše se drži, da prva četiri stiha, što su ovdje štampana kurzivom, po svoj prilici nije napisao Vergil, već drugi neko poslije njega. Tih stihova nema u većini rukopisa koji su nam Eneidu sačuvali. Pravi početak Eneide čini stih: Bojeve pjevam...

³ 3. »na Lavinske žale«, t. j. u primorje oko grada Lavinija u Latiju.

⁴ 4. Grci pričahu, da su na svadbu Peleja i Tetide (roditelja Ahilovih) bili pozvani svi bogovi i boginje osim Eride (t. j. boginje svađe), zato se ona rasrdi, pa dođe nezvana i baci među boginje zlatnu jabuku s natpisom »najljepšoj«. Boginje Junona, Minerva i Venera držeći svaka za se da je najljepša, posvade se, a Jupiter onda zapovjedi, da odu k mladome pastiru, Prijamovu sinu, Parisu, pa će im on presuditi, koja je najljepša. Boginje odu k Parisu, a on jabuku dosudi Veneri, koja mu je obećala pribaviti najljepšu ženu na svijetu. Na to se Junona i Minerva vrlo rasrde ne samo na Parisa, nego i na njegovu otadžbinu Troju. S pomoću Venere odvede Paris prvu ljepoticu na svijetu Helenu, ženu Menelajevu, u Troju, i to bude uzrok Trojanskoga rata. To je eto uzrok Junonine srdžbe na Troju i na Eneju.

5 On i u boju je mnogo pretrpio, dok grad je mogo
 Zgradit i donest Penáte u Latij, otkle je pleme
 Latinsko, Albanski oci i visoki zidovi Rimski.
 Kazuj mi, Muzo, koju božanskû on prekrši volju,
 Rad šta li srdita dade junaku duševnu, dičnu
 10 Kraljica bõgõvâ jada tolikõ i navali njega
 U muke silne? Zar srca tolikõ se nebeska gnjeve?
 Star grad je stajo, Kartága (u njemu življahu Tirci),
 Prema Italskoj zemlji i dalekom Tibera ušću.
 Blaga svakoga pun i u poslima ratnima grozan.
 15 Od svih zemalja, pače od Sama,⁵ kažu Junóna
 Da grad voljaše taj; u njemu joj oružje bješe
 I kola njena, tad je već boginja radila brižno,
 Ako je suđeno, narodâ tû da stolica bude.
 Ali je dočula bila, da od krvi Trojanske čeda
 20 Izlaze, koja će Tirske razoriti tvrđave jednoć;⁶
 Širokog kraljevstva narod i hrabar u boju da od njih
 Doći će Libiju⁷ zatrt: da Parke određuju tako.
 Tog se Satürnija boječ i negdašnju pamteći vojnu,
 Kad se za dragi Argos⁸ pod Trojom borila prva,
 25 Još joj iz duše nijesu izišli uzroci srdžbe
 Ni ljuti bol, u paméti još u dubljini joj stoji
 Presuda Paridova (kad uvr'jedi njenu ljepotu),
 Oteti, milovani Ganimêd⁹ i koljeno mrsko.
 S tog na Trojance bijesna po vodama bacane svima,
 30 Koji su Danajcima utekli i ljutom Ahilu,
 Ne dade dugo im doći u Latij, godina mnogo
 Po svijem morima njih je sudbina gonila svakud.
 Rimsko početi pleme tolikâ muka je bila!
 Tek od Sikulske zemlje odjèdriše vesela srca¹⁰
 35 U more debelo, pjenu uzbùrljaše mjeđu tek lađe,
 Kad li Junona udilj držéci u srcu ranu

⁵ 15. Sam je ime ostrvu u Egejskom moru, gdje je Junona imala prekrasan hram.

⁶ 19.-20 t. j. Rimljani (potomci Trojanaca) razorice jednoć Kartagu (Tirske kule, — jer su Kartagu naselili ljudi iz Tira).

⁷ 22. Libiju, t. j. državu Kartašku.

⁸ 24. »za dragi Argos«, t. j. za Grčku zemlju, u kojoj je grad Argos, po kojemu se Grci zovu Argivci (u Eneidi, — u Homera: Argejci).

⁹ 28. Ganimed je bio prekrasan mladić, sin Trojanskoga kralja Trosa; po radi njegove ljepote uze ga Jupiter na Olimp (poslavši po nj orla), da toči nektar bogovima. Prije je to činila Junonina kći Heba. To bijaše Junoni vrlo nepovoljno. — »koljeno mrsko« su Trojanci.

¹⁰ 34. Pjesnik počinje pripovijedanje o Enejinu brođenju s njegovim odlaskom iz Sicilije (t. j. iz Sikulske zemlje), a kako je došao do Sicilije, to se vidi na svršetku 3. pjevanja.

Reče: »Od nauma svog da odvratiti dadem se silom,
 Kralja da Teukarskog odbit ne mogu od Italske zemlje!
 Ne da sudbina dakako! A Palada Argivske lađe¹¹
 40 Spalit je mogla i svu potopiti u moru čeljad
 Samo rad bjesnila grješnog, što počini Ojlejev Ajaks!
 Jupiterovu ona strijelu isred oblákâ
 Baci, razmetne lađe i zaljulja vjetrima vodu;
 Iz probodènih Ajaks iz grúdí je izdiso plamen,
 45 Ona ga viorom zgrabi i natakne na hrid ga oštru.
 A ja, kojano šećem med bozima, žena i sestra
 Jupiterova, evo tolikô već vojujem ljeta
 S plemenom jednim! Ko će zazivat božanstvo Junone
 Od sad, – ko li će klečeć oltare joj darima častit?«
 50 U srcu plamenu takve Junona vijučí misli
 Pođe ù zemlju kiša obilatû burama b'jesnim
 U Eóliju sad. U prostranoj pećini tamo
 Uporne vjetrove, bučne oluje svojome silom
 Eol pritiskuje kralj i zatvora, lancima veže.
 55 Oni srditi s toga po zatvoru u brdu svojem
 Mumljaju glasno, a Eol na visokoj stolici sjedeć
 S žezlom u ruci vjetre umiruje i gnjev im tiška.
 To da ne čini, vjetri siloviti more bi, zemlju
 I nebo visoko svukli i uzduhom sve bi raznèsli.
 60 Ali bojéćí se toga svemògúćí otac¹² ih vrže
 U crne spilje i brda silesiju navali ozgo
 I da im kralja, koji po uredbi stalnoj će znati
 Tlačiti vjetre i uzde popuštat im, kad mu se reče.
 Njega zamoli tada Junona riječima ovim:
 65 »Eole, bogova otac i ljudi kralj umirivat
 Tebi je valove dao i opet ih dizat olújôm;
 Po moru Tirenskom sad pokoljenje mrsko mi brodi
 U zemlju Italsku Ilij i pobite nosi Penâte;¹³
 Vjetrima silu uspiri, prevali, potopi im lađe
 70 Il' ih ràspršáj te im po vodi tjelesa razbàcâj.
 Dva puta sedam Nimfa krasotica divnih imadem,
 Deijopéja je prva među njima oblikom svojim,

¹¹ 39-41. Bila je priča u Grka, kako je Palada (t. j. Minerva) na moru gromom ubila Ojlejeva sina Ajaksa i sve mu lađe potopila, što se usudio u njezinu hramu obeščastiti nesretnu Kasandru (o kojoj vidi u 2. pjev., st. 403 i d.).

¹² 60. »svemogući otac«, t. j. Jupiter.

¹³ 68. t. j. Eneja sa svojim drugovima nosi negdašnje Trojanske Penate (»pobite«, jer nijesu mogli Troje obraniti) u Italiju i tamo hoće da osnuje novo Trojansko kraljevstvo, novi Ilij.

Nju ću za svagda s tobom sjediniti, tvoja će biti
 Radi usluge tvoje tolikê, ona će s tobom
 75 Dovijek živjet i porod izroditi s njome ćeš krasan.«
 Na to će Eol: »Što želiš, o kraljice, tebi prosudit
 To je nužno, a meni izvršiti zapov'jed valja.
 Kraljevstvo, kakvo je takvo, i žezlo ti mi namàče
 I milost Jupiter-boga, posađuješ ti me uz gozbe
 80 Bogova, ti me kišâ, olújâ činiš vladarom.«
 Kako izrekne to, okrenuvši koplje probode
 Šuplje brdo sa strane, a vjetrovi prodru ko vojska
 U boj na izlazak taj i produvaju u okrug zemlju.
 Bace se na more pa ga stubòkom stanu razmètat,
 85 S Eurom i s Notom Afrik buronosni udružen bješe,
 Oni gromòradnê vale uzvaljuju k obali odmah.
 Ljudi nato zaječe, a uža škripom zaškripe.
 Oblaci naglo dan i nebesa Teukrima otmu
 Ispred očiju, a noć po pučini crna se prostre.
 90 Nebo zagrmi, munje sijevaju eterom guste,
 Momčadi smrt već svaki se čas odasvuda sprema.
 Čitavo tijelo klone Enèji odmah od zebnje,
 Za jeca i ruke pruži k zvijezdama ovo veléci:
 »Blago li tri puta onim i četiri puta im blago,
 95 Kojim je suđeno bilo pred očima mrijet otaca,
 Kod Trojskih visokih zida! O Danajski junače prvi,
 Tidejev sine, čemu na Ilijskom polju ne ostah
 Mrtav i čemu dušu ne pustih pod desnicom tvojom?¹⁴
 Ondje, gdje Hektor ljuti od koplja Ahilova leži
 100 I goròstas Sarpédon, gdje Simois junačka valja
 Tijela i nosi u svom u valovlju sljeme i štite.«
 Dok on govori to, a Akvilôn burni zaúji,
 Udri u jedra sprijed k zvijezdama bacajuć vale.
 Vesla se razbiju, kljun se zavrti i okrene stranu
 105 Valima, silna voda narèvê ko strmeno brdo.
 Ovi na vrhu mu vise, pred onima rasjeo val se,
 Otvori dno im u vodi, u p'jesku bjesni oluja.
 Tri Not pograbi lađe, zavitlâ ih o tajne hridi,
 Hridi sred mora, koje oltarima Italci zovu,¹⁵
 110 Užasni grebeni moru u pučini; Eur tri lađe
 Na prud na mjesta plitka povuče — žalost je vidjet,

¹⁴ 96-98. U 5. pjevanju Ilijade st. 239 i d. bori se Eneja s Tidejevim sinom Diomedom, i bio bi jamačno zaglavio, da ga ne bude spasla mati mu Venera.

¹⁵ 109. »Arae«, t. j. oltari, nekoliko grebena u moru nasuprot Kartagi.

Baci ih nà seku tako i okruži naspom pijeska.
 Na oči tada Enèji odòzgô vodurina strašna
 Udri u krmu lađu, u kojoj Likijci bjehu
 115 I vjerni Oront; pade upravitelj, te se naglâvcê
 Otkotrljâ, a struja zavrti u okrug lađom
 Na mjestu istome tri put i vir je plahòvit progùtâ.
 Na moru prostranom gdje gdje plivači se rijetki vide,
 Vali oružje, grede i Trojansko raznose blago.
 120 Već Ilijóneja čvrstu, Aháta već hrabroga lađu,
 Lađu Abasa, starca Aléta svlada već bura;
 Gdje se zglobljavaju, tu su već napukle, tuda već u sve
 Nemio ulazi dažd, pukline zijevaju od svud.
 U to osjeti Neptun, uzljuljalo s velikim šumom
 125 Da se je more, da bjesni oluja, da stajaća voda
 Već s dna provaljuje, gnjevan veđma mirnu on glavu
 Iznad najgornjeg vala sad pomoli, po moru gleda.
 Po svoj pučini lađe Enèjine vidi kud koju,
 Na mucu vidi Trojance od vode i rušenja neba.
 130 Brat¹⁶ se Junóninôj srdžbi, prijevari dosjeti odmah.
 Eura i Zefira k sebi pozove i ovo im reče:
 »Zar je smionost u vas tolikâ s vašega roda,¹⁷
 Te se usudiste zemlju uzljuljati i nebo, vjetri,
 Bez volje moje božanskê i graditi metež tolikî?
 135 Ja ću vas! – ali vale umiriti bolje će biti.
 Drugi put ja ću vas kaznit drugačije, skrivite l' štogod.
 A sad bježite brže i recite vašemu kralju:
 Nisu zapale njemu, već meni nemile ostve¹⁸
 I nad vodama carstvo. Gospodar je grdanim on hridma
 140 Stanima, Eure, vašim; u dvorima neka se tima
 Razmeće Eol, nek vjetrom u zatvoru zaprtim vlada.«
 Reče, i pravo još ne dorekavši umiri more,
 Rasprša oblake guste i opet povrati sunce.
 Triton se trudi sada s Kimòtojôm¹⁹ od hridi oštre
 145 Otrgnut lađe, a Neptun pomagat im ostvama stane,
 Prostrane otvora prude, poravnjuje pučinu te se
 Na kotačima lakim niz vrške omiče vala.
 Kakono biva, kad se u narodu velikom buna
 Pojavi, te već prosta uzâvrî svjetina ljuto,

¹⁶ 130. »brat«, Neptun je brat Junoni, kako je i Jupiteru.

¹⁷ 132. »s vašega roda«, t. j. i vjetri su božanskoga roda, i ako pripadaju među najniže bogove.

¹⁸ 138 »ostve« drži Neptun u rukama kao znak svoje vlasti nad morem.

¹⁹ 144. Kimotoja je jedna između morskih Nimfa.

150 Kamenje, ugarci lete, bjesnoća oružje daje;
 Ako li pravedna tad i zaslužna čovjeka spaze,
 Odmah umuknu svi, popòstanû ì uši napnu,
 A on upravlja duše riječima ì srca miri:
 Tako se ì praska morska utaloži, pošto po vodi
 155 Pogleda otac²⁰ pa se proveze uz nebo vedro,
 Vozi se brzo, uzde držeći i okrećuć konje.
 Umorena sad družba Enèjina obalu hoće
 Najbližu dohvatiti te k Libijskoj okrene zemlji.
 Nalazi usjek se dug u òbalu, ostrvo čini
 160 Luku krajeve šireć, o koje se s pučine svaki
 Razbija val i otud u zaliv svija se slomljen.
 Kamenje krupno je ovdje i ondje, dva do nebesa
 Dosežu grebena, more daleko pod njima šuti
 Mirno, – dalje je gaj, što sjenom crni se strašnom,
 165 Nalik na pozornicu,²¹ prosjauju njegovi vršci;
 Sprijed se grebeni ti nadvijaju ì spilju čine,
 U njoj su izvori slatki i stolci od kàmena živa,
 Tu je Nimfama stan. Ne drže trošnjih lađa
 Tu užeta nit savinut zub sidrèni ih kvači.²²
 170 Ovamo dođe sada Enèja sa sedam lađa,
 Što mu ih ostade od svih. Uželjevši vrlo se zemlje
 Izlaze momci te p'jeska dokopav se žuđenog sada
 Na obali se pruže svi vodom prožeti morskom.
 Najprije sada iskru iz krèmena izbije Ahat,
 175 Uhvati u lišće vatru i nameće okolo suha
 Goriva, tako plam u suvárcima raspiri dobro.
 Tada izvade (trudni od patnja) kvaran od vode
 Cererin plod²³ i brašnène sve naprave ì počnú onda
 Spaseno žito pržit na ognju²⁴ i kàmenom drobit.
 180 Na greben uspne se u to Enèja te po moru svemu
 Gleda daleko, ne bi l' zamotrio Anteja gdjegod
 (Kojega gonjahu vjetri) i dvoredne Frigijske lađe,²⁵
 Kapisa ili Kaíka sa spravama²⁶ mu na krmu.
 Ne vidi ni otkle lađe, već do tri jelena spazi,

²⁰ 155. »otac«, t. j. Neptun.

²¹ 165. »na pozornicu«, upravo: na zadak pozornice.

²² 168-169. »ne drže... kvači«, t. j. ovdje ne treba lađe ni privezivati užetima ni kvačiti sidrom.

²³ 178. »Cererin plod«, t. j. žito.

²⁴ 179. »pržit na ognju«, da bi se lakše moglo mljeti.

²⁵ 182. »dvoredne lađe«, t. j. koje imaju dva reda klupa za veslače, jedan nad drugim

²⁶ 183. »sprave«, t. j. različno oruđe ili oružje.

185 Kojino pò obali tumaraju, za njima ide
 Čitavo stado i pase po dolu povorka duga.
 Stane Enèja pa luk i strelice dohvati brze,
 Koje je bio vjerni za njíme nosio Ahat.
 Najprije obori vođe, što visoke imahu glave,
 190 Na njima granate roge, – tad ostale smete i c'jelo
 Stado u zeleni gaj strijelama gađajuć nagna;
 Ne htjede prestati prije, dok golemih sedam živinâ
 Ne svali na tle, da tol'ko ih bude, koliko je lađa.
 Onda se vrati u luku i razdijeli ih društvu.
 195 Dâ im i vina, kojim na br'jegu Trinakrije vrče
 Napuni dobri Akest i junak dâ im ga na put.
 Za tim sloboditi stane Enèja drugove tužne:
 »Druži oj moji, jade što imasmo, pamtimo i sad,
 Patnici ì većih jada, dokònčati bog će i ove.
 200 Bijesnoj vi ste se Skili primàkli i hridma, iz kojih
 Ječi daleko; vi ste i Kiklopsku poznali vrlet;
 Sad ojunač'te se opet i prođ'te se straha i tuge,
 Možda ćete se kadgod i ovoga sjećati rado.
 Različne vode nas zgode u Latij, pogibelji mnoge,
 205 Tamo sudbina mirno živovanje obriče nama;
 Kraljevstvo Trojansko opet oživljati onamo ima.
 Ustrajte i dalje, te se za buduću čuvajte sreću.«
 To im izgovori, nadu u licu odaje, – brige
 Premda ga velike more, u grudma zatamljuje tugu.
 210 Momci sad prionu svi, da gotove òd lova gozbu:
 Kožu s rebara odru i odvoje meso, te jedni
 Sjecat ga stanu, na ražanj nabadat (a gipka se jošte);
 Drugi nastave kotle na žal i nà vatru paze.
 Sada se stanu jelom krijepit i ležeć po travi
 215 Stari Bakhov uživaju dar²⁷ i debelu divljač.
 Kad već utišajû glad i stolove uklone veće
 Razgovor zametnu dug o drugòvima, kojijeh nesta;
 Ne znaju, treba l' se bojat il' nadati, jesu li živi,
 Ili je snašla ih smrt te odazvat se ne mogu više.
 220 Duševni navlast Enèja sad vatrenog Oronta žali
 Nesreću, a sad Amíka u sebi ì ljûtî Likov
 Udes. Gijasa hrabrog i Kloanta hrabroga plače.
 Konac i tome bude, kad Jupiter s etera višnjeg
 More jedròkrilò²⁸ gledne i prostrte široko zemlje,

²⁷ 215. »Bakhov dar«, t. j. vino.

²⁸ 224. »more jedrokrilo«, t. j. po kojemu jedra lete kao krila.

225 Daleke narode gledne i òbale pa na vrhuncu
 Neba stojeći oči na kraljevstvo Libijsko upre.
 Njemu se brige metu po grudima, – tužna veòma
 Venera puna suza u očima sjajnijem njemu
 Prozbori tada: »O ljudi i bògòvâ vladaru vječni,
 230 Koji upravljaš njima i munjom svojom ih strašiš,
 Što moj Enèja mogo sakrivit je tebi tolikò,
 Što li su mogli Trojanci? pretrpjeli poloma mnogo
 Već su, a jednako još pred Italskom zemljom im krug je
 Zatvoren čitav zemaljski!²⁹ a obreko jesi, da od njih
 235 Rimljani t'jekom će ljêtà izići, a Teukrovu krv će
 Vođe obnoviti, koji u vlasti će potpunouj imat
 Zemlje i more; – što te od nauma odvraća sada?
 Radi propasti Troje i razora tužnog se njena
 Tješah omjerujuć lošu sudbinu i bolju, a sada
 240 Patnike takve udes još jednako progoni isti.
 Kada ćeš, veliki kralju, učiniti patnjama konac?
 Kroz svu Ahivsku vojsku utèći je mogo Antenor³⁰
 I u Ilirski zaton unići i samu sredinu
 Liburnskog kraljevstva zdrav mimoòći i izvor Timáva,
 245 Koji iz devet grla provaljuje u more, da sve
 Brdo se ori, i vodom poljàne pokriva bučnom.
 Ipak Patavij tu Anténor sagradi, smjesti
 Narod i dade mu ime i oružje Trojansko na zid
 Objesi; sahranjen sada u pokoju počiva tamo.
 250 A mi, podmladak tvoj, mi ginemo, kojim si dvore
 Obećo nebeske;³¹ lađe izgubismo – ao strahote! –
 Sa gnjeva jedne;³² daleko od Italske zemlje smo jošte.
 Tako l' se duševnost plaća? i kraljestvo tako l' nam daješ?«
 Njoj se bogova otac i ljudi nasmjehne tada
 255 Posm'jehom, od kog se vedre nebesa i òblâci, – i kćer
 Cjelivom takne pa joj progovori besjede ove:
 »Ne boj se, Kiterka, ništa! što suđeno tvojima jeste,
 To će i biti; grad ćeš Lavinij i njegove zide

²⁹ 233.-234. »krug je zatvoren čitav zemaljski«, t. j. ne mogu nigdje mirno pristati.

³⁰ 242-249. Antenor je bio odličan Trojanac, kojega i Homer u Ilijadi spominje. Pošto je Troja osvojena, on je dopr'o u gornju Italiju i tamo sagradio grad Patavij (Padovu). – »Ilirski zaton«, t. j. sjeverni dio Jadranskog mora. – Liburnija se zvala zemlja, koja je obuzimala današnju zapadnu Hrvatsku i sjevernu Dalmaciju. – »oružje na zid objesi«, t. j. za znak, da ne će više ni s kim vojevati.

³¹ 250-251. »mi«, t. j. ja i Eneja (Venera strada zajedno s Enejom, svojim dragim sinom); – »kojim si dvore obećao nebeske«, t. j. obećao si, da će Eneja poslije svoje smrti biti uvršten među bogove.

³² 252. »sa gnjeva jedne«, t. j. boginje Junone.

260 Ugledat, kako obècah, Enèju ćeš junačkog svoga
 Nebu dić pod zvijezde; od nauma odvràćen svoga
 Ja nijesam. A sada ti još, kad briga tolikâ
 Grize te, kazaću, tajne sudbinê ću tebi razmotat:
 Boj će on veliki biti u zemlji Italskoj, divlje
 Smlaviće narode, zakon i židove ljudma će sazdat,
 265 Tako kraljujuć tri će u Latiju ugledat ljeta,
 Tri će i Rutulom zime protèći, kad svladani budu.
 A Askànije dječak, što sada zovu ga Julom
 (Prije zvao se Il, dok Ilijsko kraljevstvo bješe),
 Vladat kroz trijest će veljih krugóvâ,³³ što ih mjesécâ
 270 Čini okretnja, pren'jet prijesto će kraljevski drukud
 Iz Lavinija, vrlo utvrditi dugu³⁴ će Albu.
 Trista će punijeh ljeta kraljevati Hektorov narod³⁵
 U toj zemlji, dok zdjetna od Marta ne rodi dvojke
 Od krvi svećenica od kraljevske, Ilija zvana.
 275 Onda će žučkasto krzno od vučice hranilje noseć³⁶
 Romul rasploditi pleme, sagraditi Martovske on će³⁷
 Židove pa će po svojem po imenu Rimljane prozvat.
 Njih ja vremenom ne ću ni prostorom nikojim stezat,
 Kraljevstvo dah im bez konca. I žestoka sama Junóna,
 280 Koja sad boječ se more uzbunjuje, zemlju, nebesa,
 Na bolje odumiće te sa mnom će skupa pomagat
 Rimljane, svijeta svega vladare, narod u togi.³⁸
 Tako odlučih. Lustar za lustrom³⁹ će prolazit i doć
 Doba će, kadno će dom Asàrakov slavnu Mikenu
 285 I Ftiju pritisnut ropstvom i vladati nadbitim Argom.⁴⁰
 Iz krvi slavne će tē i Trojanac se roditi Cesar

³³ 269. »trideset veljih krugova«, t. j. trideset godina.

³⁴ 271. »dugu«, t. j. prostranu, veliku.

³⁵ 272. »Hektorov narod«, t. j. Trojanci.

³⁶ 275. Stari su se junaci rado ogrtali u krzna divljih životinja. Romula i njegova brata Rema odgojila je po priči vučica. Ne misli se, da je Romul nosio krzno upravo one vučice, koja ga je odojila, nego uopće: krzno vučice.

³⁷ 276. 277. »Martovske židove«, t. j. grad Rim, koji je sagrađen od Martova sina Romula. — »pa će po svom imenu Rimljane prozvat«; lako se moglo misliti, da Rimljani (lat. Romani) imaju svoje ime od Romula (lat. Romulus).

³⁸ 282. »narod u togi«, t. j. Rimljani, kojih gornja haljina zvala se »toga«.

³⁹ 283. »lustar« (lat. lustrum) je vrijeme od 5 godina.

⁴⁰ 284.-285. t. j. doći će vrijeme, kad će Rimljani (potomci Trojanaca) pritisnuti Mikenu (prijestolnicu kralja Agamemnona, koji je bio vrhovni vojvoda Grka, kad su podsjedali Troju), Ftiju (grad u Tesaliji, otkle je bio Ahilej, najveći junak u Grčkoj vojsci) i Argos (prijestolnicu Diomeda, jednoga od najvećih junaka Grčkih pod Trojom) i tako osvetiti svoje pradjedove.

Julije, kojemu ime od velikog potječe Jula,⁴¹
 On će Okean vlašću dosegnuti,⁴² slavom zvijezde.
 Mirna ćeš primit ga jednoć, kad plijena istočnog pun ti
 290 U nebo dođe. I on sa zavjeti zazivan biće.
 Tad će se ljuta vremena umiriti, nestaće rata;
 Sijeda Vjernost⁴³ i Vesta i Kvirin sa bratom Remom
 Krojiće pravdu; a brava zatvaraće gvozdena čvrsta⁴⁴
 Strašna Ratova vrata; unutra kleti će Bijes
 295 Sjedit na oružju ljutom, ostragu sa stotinu svezan
 Mjedenih uzlova groznih i rikaće krvava žvala.«
 Reče, i Majina sina s visine nebeske pošlje,
 Da gostoljubivo zemlja i tvrđava nove Kartage
 Dočeka Teukre, da ne bi Didona od meda ih svojih
 300 Odnala ne znajuć sudnje. — Po prostranom eteru leti
 Glasnik i veslajuć krilma u Libiji brzo se stvori.
 Što mu je kazano, svrši, te Punci po volji božjoj
 Zloćudnost odbace svaku, a kraljica najvećma od svih
 Dobre volje Trojance očekuje i srca mirna.
 305 Ali duševni svu noć Enèja u mislih provèdè,
 I čim se svjetlost blaga pomolila, naumi izić
 I zemlju pregledat novu, u koju ga nagno je vjetar,
 Ko li stanuje tu, da l' ljudi il' zvjerad (jer pustoš
 Vidi), namisli sve potražiti i družima javiti.
 310 Ispod krova drvétâ pod kamenom spiljom Enèja
 Sakrije lađe (šuma odasvud je i sjena strašna).
 Onda zaputi on i Ahat jedini s njime,
 Kopljima širokog gvožđa uzmahuje dvjema u ruci.
 U sredini mu šume na súsret iziđe mati
 315 Kao djevojka ruhom i licem, — ko Spartanka mlada
 Oružjem il' ko Tračka Harpàlika,⁴⁵ kojano konje
 Igra i trkom svojom brzoteki pretječe Hebar.
 Kao lovetica lûk niz ramèna zgodni je bila
 Spustila po običaju, lelijâ se na vjetru kosa,
 320 Koljeno ostavi golo, a njedra zauzla ovlaš.
 Prva im prozbori: »Kaž'te, o juncaci, jeste li možda
 Vidjeli koju od mojih sestara lutat ovùdâ

⁴¹ 286.-287. Misli se Cesar Oktavijan, a ne onaj Julije Cesar, kojemu je on bio posinak.

⁴² 288. »on će Okean dosegnuti«, t. j. doprijeće do kraja svijeta.

⁴³ 292. »sijeda Vjernost«, t. j. starodrevna, starinska.

⁴⁴ 293. t. j. Rat (misli se kao bog) će biti zatvoren u hramu boga Jana te ne će moći izići na svijet; hram toga boga bio je u vrijeme mira zatvoren, a u vrijeme rata otvoren.

⁴⁵ 316. Harpalika, kći Tračkoga kralja Harpalika, vrlo vješta i strasna lovetica.

(Na njoj je privezan tulac i šarena risova koža)
 Ili gdje goni vepra, što zapjenjen bježi pred njome.«

325 Tako Venera, a sin progovori Venerin ovo:
 »Ne vidjeh niti čuh od sestara ti ikoju, djevo,
 Kako o da te zovem? ta lice smrtničko nije,
 Glas to ne zvuči čovječji, oh boginja jamačno ti si!
 Možda si Febova sestra il' jedna između Nimfa?

330 Da si nam čestita, pa nam pomoz, koja si da si.
 Pôd nebom kojim smo, reci, na kojem se smucamo ovo
 Žalu zemaljskôm, ni ljudí ni predjela ne znajuć ovog
 Lutamo ovud vjetrom i valima dognani grdnim;
 Mnoga će žrtva ti past pred oltarom od desnice naše.«

335 Tada će Venera: »Takve vrijednom ne držim se časti;
 Tirkinje djevojke nose po navadi tulac te vezat
 Uz list⁴⁶ visoko one naučiše grimizne crevlje.
 Punsko kraljevstvo i grad Agénorov vidiš i Tirce,⁴⁷
 Ali je Libijska zemlja i narod nesvladan ratom.

340 Kraljuje ovdje Didóna, što 'iz grâda Tirskoga dođe
 Od brata svoga bježéci. Kazivati dugo bi bilo
 Dugu nepravdu svu, već glavno samo ću reći.
 Sihej joj zvao se muž, med Feníčani prvi bogatâš
 Njivama; – ljubavlju mnogom sirota je ljubila njega.

345 Otac njemu je dade i djevojku čistu je vjenča
 S njime u prvi brak. Al' u Tiru je kraljevo njezin
 Brat Pigmaliôn, grđi zločinac od ikoga drugog.
 Razdvoji mržnja njega i Siheja, te pred oltarom
 Bezbrižna Siheja onaj bezakonik pos'ječe tajom

350 Zasl'jepljen požudom zlata, ne mareć za sestrinu ljubav.
 Tajaše dugo zločinstvo i varaše svakako zlotvor
 Lažnim nadama sestru jadòvitu ljubavi punu.
 Al' njoj se u snu muž nesàhrânjén ukaže jednoć,
 Čüdnovâto se pred njom pomolio blijedi obraz,

355 Krvni joj pokaže oltar i mačem grud probodènu
 I sve zločinstvo tajno u ròdu⁴⁸ otkrije njojzi.
 On je svjetuje, brzo da ostavi očinsku zemlju,
 Za lakši put joj blago u zemlji otvori staro,⁴⁹

⁴⁶ 337. »uz list«, t. j. list u noge, lat. sura, njem. Wade.

⁴⁷ 338. Agenor je prastari kralj Tirski (t. j. Fenički); Agenorov grad, t. j. Tirski, Fenički.

⁴⁸ 356. »zločinstvo u rodu«, t. j. učinjeno od rođaka.

⁴⁹ 358.-359. t. j. očituje joj, gdje je nekad zakopao silno blago, za koje niko nije znao, ni Pigmalion, koji je dobro znao, da je Sihej vrlo bogat, ali nije znao, gdje mu je blago spravljeno. Prije ili poslije bi Pigmalion ipak blago Sihejevo našao, zato se kaže u st. 363. 364.: blago lakomog Pigmaliona.

360 Neznani tovar zlata i srebra. Tim navedèna
 Odluči bježat Didona i društvo kùpiti stane.
 Koji na tirana ljuto il' mržahu il' ga se vrlo
 Bojahu, slože se sada i nà lâđe skoče, što bjehu
 Pripravne, pa ih zlatom natovare; òtplovî blago
 Lakomog Pigmalióna, a žena upravlja svim tim.
 365 Dođoše ovamo oni, gdje visoke zidove sada
 Vidiš i tvrđavu nove Kartage kako se diže.
 Kùpê toliko zemlje od tada prozване Birsu,⁵⁰
 Kòliko mogoše samo obuhvatit volujskom kožom.
 Ali koji ste vi? iz koje li dođoste zemlje?
 370 Kuda li nosi vas put?« – Na pitanje njeno Enèja
 Uzdahne i glas iz dna izvlačeći grudima reče:
 »Da ti, o boginjo, sve od početka stanem kazivat,
 Da ti se povijest hoće bijèdâ slušati naših,
 Prije bi Večer dan završila Olimp zatvoriv.
 375 Od grada Trojanskog drevnog – do ušiju možda je vaših
 Došao glas o Troji – olúja k Libijskom žalu
 Nagna nas kobna, pošto po razliènih lutasmo morih.
 Duševni ja sam Enèja, dušmánima oteh Penáte,
 I sad sa njima plovim, nad eter mi uzlazi slava.
 380 Italsku tražim domáju i pleme od Jupiter-boga.⁵¹
 S dva puta deset lađa zapútih u Frigijsko more
 (Držec se proroštava; božànskâ me vođaše mati).
 Sedam mi jedva ih osta, al' trošnih od Eura i válâ.
 A sad siròmah i neznan po pustinji Libijskoj lutam
 385 Iz Európê prognan i Azije.« – Tužit se više
 Ne da mu Venera pa mu sred jadanja prekine riječ:
 »Kogod si, da si, uzduh živòtvòrnî ne dišeš, mislim,
 Bozima nebeskim mrzak, kad dò grâda došo si Tirskog.
 Pođi samo i kreni odávdé kraljici pred prag.
 390 Jer ti objavljujem, da su na povratku drugovi tvoji,
 Okrenut da je Akvilôn u luku ti dognao lađe,
 Ako me u ptice mati i otac ne učiše krivo.
 Dvanaest labuda eno u veselom pogledaj jatu,
 Sletjev iz etera njih je razgònila po nebu vedru

⁵⁰ 367.-368. Riječ »bosra« u Fenièkom jeziku znaèi: tvrđava. Grci su tu rijeè pretvorili u svoju »byrsa«, koja znaèi: koža. Tako je nastala prièa, da je Didona došavši u Libiju zamolila Libijce, da joj dadu onoliko zemlje, koliko bi mogla pokriti volujskom kožom; kad su Libijci na to pristali, razreže Didona kožu na remenje i njom obuhvati veliki komad zemlje, na kojem sagradi Kartagu.

⁵¹ 380. t. j. hoću da dođem u Italiju, koja je nas Trojanaca otadžbina od starine, jer se naš praotac Dardan (sin Jupiterov) preselio nekad iz Italije u Troju; tražim, ima li što od Jupiterova plemena još u Italiji.

395 Jupiterova ptica,⁵² sad ù dugu vide se nizu,
 Dohvataju već zemlju il' dohvaćenu je motre.
 Kako se veselo sad poigravaju šušteći krilma,
 Oni na povratku nebo okružuju, pjevaju pjesme,
 Tako i lađe tvoje i mòmci, što ih imadeš,
 400 Il' su u luci il' sad već ulaze s jedrima punim.
 Pođi i kuda te put navèdê, onamo stupaj.«
 Reče i ružičnim vratom od njega odvrativ se sine,
 A ambròsijskâ⁵³ kosa božànskî s tjemena miris
 Raspe, a rùho se spusti i pokrije noge do zemlje;
 405 Korakom oda se prava ko boginja. Ona odbjèži,
 A sin prepoznavši mater ovako poviče za njom:
 »Zašto si okrutna i ti, te varaš tòliko puta
 Sina oblicima lažnim? ta desnice zašto se naše
 Ne združe, zašto se glas ne govori, ne sluša pravi?«
 410 Tako se požali na nju i upravi ka gradu korak.
 Mrkim ih uzdahom oba na putu Venera obvi
 I zaògrnê plaštem od debele magle ih ona,
 Da ih vidjeti ne bi ni dirati mogao niko,
 Niti ih zadržávat ni pitati, zašto su došli.
 415 Sama se u vis uznese i vesela pohodi tada
 Stan svoj na Pafosu, gdje joj je hram, gdje na sto oltara
 Sabejski gori joj tamjan i mirisu svježi vijenci.
 Ona dvojica putem, kud staza ih vođaše, krenu.
 Uz brijeg uzlaze već, što dalèko se nad gradom diže
 420 I gleda kule odòzgò, što leže njemu nasùprot.
 Čudi se gradnji Enèja, gdje kolibe stajahu negda;
 Vratima, vrevi se on i taraci uličnoj čudi.
 Živo priánjajû Tirci, te jedni obvođe zide
 I grade kulu i miču objèručkê kamenje, drugi
 425 Nalaze za kuću mjesto i kopaju okolo jarak;
 Biraju časni senat i sudije i poglaváre;
 Ovdje se kopaju luke, a tamo duboki temelj
 Polaže se teatru,⁵⁴ iz litičâ težu se stupi
 Golemi, što će svojom visinom resiti scenu.
 430 Kako u proljeće ránò po pòljima kadano cvjetnim
 Nà sùncu posluju pčele, kad podmladak pčelinjeg roda

⁵² 395. »Jupiterova ptica«, t. j. orao.

⁵³ 403. »ambrosijska«, t. j. namazana ambrosijom.

⁵⁴ 428. Teatra u ono doba, kad je Eneja živio (u XII vijeku prije Hrista), jamačno nigdje nije bilo. To je i Vergil vrlo dobro znao, ali je znao i to, da se anahronizmi u poeziji ne siju osuđivati onako kako se osuđuju u historiji.

Odrasli izvode van il' med kad sabiraju žitki
 I sva okca slatkim raširuju nektarom time,
 Ili kad skidaju onim, što dolaze, breme il' gone
 435 Združiv se ù četu trute od jasala – lijeno stado;
 Posao vri, a mirisavî med od dušice vonja.⁵⁵
 »Blago li vama, blago, kad zidi vam dižu se eto!«
 Veli Enèja i u vis pogleduje zabate gradske.
 Obavit maglom zađe u ljudstvo, i čüdo je pravo,
 440 Vrže se među ljudma, al' njega ne vidi niko
 Usred grada gaj preobilatî sjenom je bio;
 Ovamo negda je bura i voda dognala Punce,
 I tu iskopaše znak, što pokaza njima Júnóna,
 Glavu žestokog konja: u boju dičan i hranom
 445 Obilan tako je narod vijekove imao živjet.
 Na tom je mjestu Junoni Didona Sidonka golem
 Gradila hram veličanstva Junonina pun i daróvâ;
 Prag se na skalama dizo na mjedenim, mjedeni stupi
 Držahu grede, a stožer na mjedenih škripaše vratih.
 450 Novo opazi nešto Enèja u tome gaju,
 Što mu umiri strah, te spasenje čekati smjede
 I boljoj sreći se nadat u svojoj nevolji ljutoj.
 Jer u golemom hramu pregledajuć sve pojedincê,
 Čekajuć kraljicu⁵⁶ pa se u sèbi bogatstvu grada,
 455 Umjetnikâ vještini i poslima mučnijem čudeć
 Ugleda naslikane po redu ratove, bitke
 Ilijske, kojim se slava po svemu već rasu svijetu,
 Prijama i dva Atrída i na njih gnjevna Ahíla.
 Stade i plaćući reče: »O Ahate, gdje je na zemlji
 460 Kraj taj il' mjesto, gdje nije sve puno bojeva naših?
 Evo Prijama! Plaća i ovdje slavi se znade,
 Ima nesreći suza i sřdâcâ dirnutih njome!
 Ne boj se; tâ će slava donèsti dobra ti nešto.«
 Tako veli i dûšu naslađuje slikama mrtvim
 465 Jecajuć mnogo i lica orošujuć potokom suza.
 Gleda: ubojni Grci ovùdâ okolo Troje
 Bježe, a zà njima tu se natiskuje Pergamska momčad;
 Frigijci bježe onùdâ, a perjanik goni ili Ahil
 I ne dalèko Resov od platna snježanog čador⁵⁷

⁵⁵ 436. »od dušice«, t. j. od majčine dušice; vidi georg. 4. pjev., st. 169.

⁵⁶ 454. »kraljicu čekajući«, Eneja je mogao čuti od zidârâ, da će skoro Didona doći gledati, kako posao napreduje.

⁵⁷ 469-473. Ovo je uzeto iz Ilijade, pjev. 10, st. 433 i d.

470 Plačujući pozna, čador, što san ga prvi je izdo,
 Te sin Tidejev krvav veđma kolje po njemu,
 I sad vatrene konje u òkò odvodi Grčki,
 Prije no piše iz Ksànta i Trojanske grizoše trave.
 Momčić nesretni Troil⁵⁸ s Ahilom se nejednak pobi

475 I s druge strane sad bježi bez štita, konji ga nose,
 Bez upravljača su kola, on iz njih nauznak visi,
 Uzde drži još ipak, po zemlji mu vrat se i kosa
 Vuče, a okrenuto po prahu koplje crtàrà.
 U to rasute kose i peplos noseći idu⁵⁹

480 Trojanske žene u hram sad Palade boginje kivne,
 Skrušene sve su i tužne i tuku rukama prsi,
 Boginja odvraća lice i obara u zemlju oči.
 Oko Ilijskih tri put zidóvâ povlači Ahil⁶⁰
 Hektora pa mu mrtvo sad za zlato prodaje t'jelo.⁶¹

485 Strašan Enèji jecaj iz grudi prodire iz dna
 Gledajuć kola, plijen i mrtvo prijàšina⁶² t'jelo,
 Gledajuć Prijama, kako bez oružja ruke sad pruža.
 U vrevi pozna i sebe Enèja među gospodom
 Ahivskom, istočnu vojsku i oružje Memnona crnog.

490 S polumjesečnim štitma Amàzônke idu, a vodi
 B'jesna ih Pentesilèja med hiljadom vatreno jureć,
 Zlatni junakinja pàs je privezala pod dojkom golom
 Te se djevojka biti usuđuje bojak sa ljudma.⁶³
 Dok te divote sve Enèja gleda Dardánac

495 I tu zapanjen stoji i jednako u isto pilji,
 Kraljica eto Didona krasotica divotna dođe
 K hramu i velika nju množina prati mladića.
 Kako na Eurote žalu il' kako na brdu Kintu
 Izvodi kolo Dijàna, sa strana svih Oreáde

500 Hiljadama se stječu okò njê, a ona niz plèće
 Nosi tulac i boginje sve nadvisuje hodeć;

⁵⁸ 474. Sina Prijamova Troila spominje Homer samo jedan put, posve u kratko; O ovome njegovu boju s Ahilom ne zna Homer ništa.

⁵⁹ 479-482. Ovo je uzeto iz Ilijade, pjev. 6, st. 269 i d.

⁶⁰ 483. U Ilijadi se ne kaže, da je Ahil Hektorovo tijelo tri put potezao na kolima oko Troje; to je Vergil uzeo iz kasnijih Grčkih pjesnika, koji su poslije Homera pjevali o Trojanskom ratu; to su bili »kiklički« pjesnici, od kojih su se sačuvali samo neznatni ulomci.

⁶¹ 484. To je uzeto iz Ilijade, pjev. 24, st. 470 i d.

⁶² 486. »prijàšina«, t. j. Hektora.

⁶³ 489-493. Ovo je uzeto iz »kikličkih« pjesnika. Memnon je bio kralj Etiopski, koji je poslije smrti Hektorove došao s velikom vojskom u pomoć Trojancima.

Tihe Latonine grudi veselje obuzima tada:
 Takva je bila Didóna, — med drugima tako koràčã⁶⁴
 Veselo ona za poso i kraljevstvo bùdúcê brižna.
 505 Tad u trijemu hrama pred vratima boginje ona
 Oružjem okružena na pr'jestolju visoko sjedne.
 Ljudma je krojila pravo i zakon, dijelila posle
 I muku jednakom mjerom, a štòšta razdavala kockom,
 510 Kad li Enèja spazi u nalozi velikoj, gdje mu
 Dolaze Antej i Sergest i Kloant hrabri i Teukri
 Ostali, koje je crna olúja raspršala bila
 Po moru pa ih dalèko na obale bacila druge.
 I sam protrne on i Ahat sav se potrese
 Od straha i od veselja, — rukovat se s družima žele
 515 Gorucom željom, al' dušu neobičnost objema plaši.
 Taj se još i maglom ko plaštem obviti paze,
 Kakva ih snašla sudbina, na kojem su žalu im lađe,
 Čemu dolaze amo? Jer obrani iz svijeh lađa
 Dođoše moliti milost i k hramu se žuríše kličuć.
 520 Kad već uniđu te im govoriti slobodno bješe,
 Ponajstariji tad Iliónej prozbori mirno:
 »Tebe, o kraljice, kojoj sagraditi Jupiter dade
 Nov grad i prãvdôm čeljad obuzdat jogunluka punu,⁶⁵
 Tebe molimo jadni Trojanci vjetrima po svih
 525 Gonjeni morih: strašni od bròdòvã odbij nam oganj,⁶⁶
 Duševnim smiluj se ljudma i izbliže gledni nam jade.
 Došli nijesmo gvoždem Penate Libijske harat
 Niti smo pljačkati došli i vući k obali plijen;
 Nadbitim nije sila na umu tâ i jogunstvo.
 530 Ima staròdrèvnã zemlja, Hespèrija zovu je Grci,
 Silna je oružjem ona i plodnošću svojijeh polja;
 Tamo Enotrijci žive; potómci je, veli se, da su
 Prozvali Italijom po imenu vojvode svoga.⁶⁷
 Onamo plovljasmu.
 535 Kad li na jednoć kišni Oriôn udari s vali,⁶⁸
 U seke tajne nas nagna i s pomoću ob'jesnog juga
 Po moru, koje je uzelo mah, po grebènim strmim

⁶⁴ 498-503. Ta je poredba uzeta iz Odiseje, 6 pjev., st. 102-109. Oreade su gorske Nimfe.

⁶⁵ 523. »čeljad jogunluka punu«, t. j. Libijce.

⁶⁶ 525. t. j. ne daj, da nam tvoji ljudi spale lađe.

⁶⁷ 533. »po imenu vojvode svoga«, koji se zvao Ital.

⁶⁸ 535. Jato zvijezda, koje se zove Orion, donosi kišu i kad se pomoli na nebu (pod kraj juna) i kad zađe (pod kraj decembra), zato pjesnik kaže: kišni Orion.

Rasprša sve nas, i malo doplovilo k zemlji nas vašoj.
 Kakav je narod ovdje? i kakva varvarska zemlja
 540 Dopušta običaj taj? – od pijeska nas prijaznog gone,⁶⁹
 Traže rat i zemlje ne dadu nam dohvatit kraja.
 Ako se ljudi vi ne bojíte ni oružja ljudskog,
 Ali znajte, da pravdu i nepravdu bogovi pamte.
 Kralj nam je bio Enèja, od kojeg pravedniji niko
 545 Ni duševniji ne bi, u ràtu ni oružju veći.
 Ako ga žíva drži sudbina, i eterski uzduh
 Ako još diše, te nije med nemile legao sjenke,
 Nije nas strah; – i što si dobrotom pretèkla ga, ne će
 Žao ti bit. I u zemlji u Sikulskoj ima gradova
 550 I njiva, tamo je slavni od Trojanske od krvi Akest.
 Razbite vjetrima lađe na suho daj nam izvući,
 U šumi daj nam greda istesat i nasječ vesala,
 Pak ćemo veselo krenut u Latij i Italsku zemlju,
 Ako nam dano je s kraljem i s drugovi onamo poći.
 555 Ako l' nam spasenja nesta, te tebe, predobri oče,
 More Libijsko uze, i Julu se nemamo nadat,
 A mi u Sikanski zaliv zaputimo, otkle smo došli,
 Gdje su nam sjedišta spravna, potražimo kralja Akesta.«
 To Iliónej reče, i povlade njemu Dardánci
 560 Žuborom svi.⁷⁰
 Njima Didona, oči oborivši, prozbori kratko:
 »Ne bojte ništa se, Teukri, i prodite svake se brige.
 Nužda me nagoni na to i kraljevstva mojega mladost,
 Te stražárima dajem daleko čuvati međe.
 565 Ko rod Enejin ne zna, ko Troju i njene junake
 Ne zna i junačka djela i plameni rat onolikí?
 Nismo mi Punci srcâ toliko tupih, nit' sunce
 Od grada Tirkoga tako daleko upreže konje!⁷¹
 Ili željeli vi u Hespèriju veliku doći
 570 Il' na Satùrnova polja⁷² u Erik, il' kralju Akèstu,
 Svaku ću pomoć vam na put, potrepštinu daću vam svaku.
 Ako vas volja je u mom nastanit se kraljevstvu sa mnom,
 Grad, što ga gradim, vaš je, povucite na suho lađe;
 Među Trojancem i Tircem poznavati razlike ne ću.

⁶⁹ 540. »od pijeska prijaznog«, t. j. pjeskovita obala zgodna je za putnike, da na njoj pristanu.

⁷⁰ 549.-550. t. j. ako ti Eneja ne naplati dobročinstvo, naplatiće Akest.

⁷¹ 568. t. j. ne živimo tako daleko od Troje, da ne bismo o njoj ništa znali.

⁷² 570. »Saturnova polja«, vidi bilješku georg. 2. pjev. st. 173. [Saturnova zemlja je Italija, gdje je Saturn nekad vladao.]

575 Ej da i kralj je ovdje Enèja, da ga je isti
 Vihar nanio s vama! al' uzdane ljude na žale
 Poslaću, Libiju svu nek s kraja pretraže na kraj.
 Izbačen burom u gradu il' u šumi možda gdje luta.«
 Od tih besjeda hrabrom Ahatu i ocu Eneji
 580 Duša pozorna bude, te dugo već vatreno žele
 Razbiti maglu, i prvi Eneji progovori Ahat:
 »Božičin sine, koja u duši ti rađa se miso?
 Vidiš sigurno sve, i družina i lađe tu su
 Jednog tek nema,⁷³ kojeg u valima vidjesmo sami
 585 Kako se utopi; drugo s riječma se majke ti slaže.«
 Čim to izrekne Ahat, a oblak, što ih je krio,
 Sam se raspukne te se u eter otvoren raspe.
 Stane Enèja pred svima i sine u svjetlosti sjajnoj
 Naličan bogu licem i plećima, mati jer sama
 590 Dražesnu kosu mu dâ i rumenilo mladosti sjajno,
 Oči zadahne njemu ljupkoćom veselom ona,
 Kako vještačke ruke bjelòkòst kite il' žutim
 Kako se zlatom srebro il' Parski optače kamen.
 Kraljici i drugîm on iznebuha prozbori, kad mu
 595 Niko se nadao nije: »Kog tražite, evo me, tu sam
 Ja Trojanac Eneja iz Libijskog izbavljen mora!
 O ti, što jedina Troju sa strašnijeh požali jada,
 Te nas, što Danajcima utèkosmo i svijem zlima
 Satrti na moru jesmo i kopnu, potrebni svega,
 600 U grad nas, u kuću primaš, – zahvaliti dostojno tebi
 Nismo, Didona, kadri, nit iko, gdje kog još ima
 Od roda Dardanskog, što je po velikom rasut svijetu.⁷⁴
 Dostojno bogovi tebe nagradili, ako li motre
 Duševnost, ako išto vrijedi pravda i srce,
 605 Što zna, pravo da radi! O sretno li doba, što tebe
 Porodi, dični li mati i otac takove kćeri!
 Tekle dok ù more budu rijeke, dok oblaci budu
 Kružili visove brda i pò nebu pasle zvijezde,
 Dotle će vječno ti slava i dika i ime trajat,
 610 U kojigòd ja pošao kraj.« – Ilióneju tada
 Dragome desnicu pruži, Serèstu ljevicu, zatim
 I drugim, Gijasu hrabrom i Kloantu hrabrome pruži.
 Iza pogleda prvog Didona se Sidonka divi,

⁷³ 584 »jednog tek nema«, t. j. Oronta, vidi st. 115.

⁷⁴ 602. »roda Dardanskog«, t. j. Trojanaca, ima dosta po svijetu rasutog i ima ih u Siciliji (vidi st. 549.-550), na Kreti (vidi 3. pjev., st. 190), u Epiru (vidi 3. pjev., st. 294 i d.).

615 Divi se udesu takvom junakovu ì reknê ovo:
 »Koji te, božičin sine, u pogibli tòlikê udes
 Tjera? koja te sila na obale dogoni strašne?⁷⁵
 Ti li si onaj Enèja, od Venere boginje blage
 Roden Anhisu Dardáncu pri Frigijskoj Simois-vodi?
 Sjećam se dobro Teukra,⁷⁶ u Sidon kako je došo
 620 Prognan iz očinske zemlje i kraljevstvo tražio novo
 S pomoću Bela; otac mi Bel plijenio tada
 Plodni je Kipar pa ga u vlásti pobjeditelj držo.
 Udes Trojanskog grada od onoga još mi je doba
 Poznat, i ime tvoje i naroda Pelaškog kralji.
 625 Dušmanin bio je Teukrom, al' hvalio on ih je vrlo,
 Te je kazivo, da i sam od Teukarskog starog je roda.⁷⁷
 Za to, o junaci, dajte uniđite u kuće naše!
 Mnogim mukama slična i mene gonjaše sudba,
 Te je napokon htjela, u ovoj da zemlji se stanim.
 630 Dosta okusih zla, te nevoljnim znadem pomagat.«
 Tako veli, pa onda Eneju u dvore povede
 Kraljevske, svečane žrtve u hramima odredi svetim.
 K tome družima pošlje na obalu volova dvaest
 I sto sa čekinjastim sa leđima velikih svinja,
 635 Pošlje im debelih janjaca sto i matere s njima,
 Dar da imadu i veseo dan.
 Kraljevskim raskošem sjajni iznutra se nakite dvori,
 I u sredini se gozba priređuje. Sagovi tu su
 Umjetno izrađeni od grimiza gizdavog, stoji
 640 Sila srebrnog suda na stolima. U zlatu djela
 Junačka izdjeljana otaca u dugom su nizu,
 Djela tolikih junaka od postanka staroga roda.
 Ne da mirovati srcu Enèjinu očinska briga,
 Te on k lađama pošlje Aháta brzoga odmah,
 645 Sve da Askàniju javi i njega u grad dovede.
 Sva u Askàniju briga ljubežljivog oca sad stoji.
 Još mu donijet reče iz razora Trojanskog blago
 Spaseno, haljinu svu izvezenu slikama zlatnim,
 K tome prijevjes, što je akàntom žutijem optkan,

⁷⁵ 616. »obale strašne«, t. j. Libijske, gdje su sjedila varvarska plemena; Didoni je pripadao samo mali dio te obale.

⁷⁶ 619. Teukar, sin Telamona, kralja na ostrvu Salaminu. Kad se on iz Trojanskoga rata vratio kući, otac ga od sebe otjera, jer nije osvetio brata Ajaksa, kojemu nijesu Grci dali oružje Ahilovo, pa je poradi toga poludio i ubio se.

⁷⁷ 626. Mati je Teukrova bila Hesiona, kći kralja Laomedona, a sestra Prijamova; dakle je Teukar po materi bio Trojanske (Teukarske) krvi.

650 Argivke Helene nakit, što sa sobom ona ga uze,
 Kad iz Mikénê je išla u Pergam na udaju grješnu,
 Čudesni to joj dar od matere bio je Lede;
 K tome i žezlo, što ga Iliona nošase negda,
 Kralja Prijama kći najstarija; biserni đerđan;
 655 Napokon dvostruku krunu od kamenja dragog i zlata.
 K lađama zaputi Ahat, da brzo izvrši sve to.
 Kiterka misao novu i lukavstvo novo u duši
 Smisli: da promijeni Kupído oblik i lice
 Ā mjesto ljupkog da dođe Askànija kraljici i njoj
 660 Pomamu darima uždi i oganj u moždine baci.
 Tirske se dvoličnosti i nevjere roda se boji,⁷⁸
 Muči je ljuta Junona i dolaze pod noć joj brige.
 Zato krilatom ona progovori Amoru ovo:
 »Sinko, o silo moja i jedina velika moći,
 665 Tifojskih prèzirâču strijelâ previšnjeg oca,⁷⁹
 K tebi se utječem, sinko, i tvojem se molim božanstvu.
 Kako na brata tvoga Enèju kivna Junona⁸⁰
 Mrzi pa pò moru s žala nabacuje na žal ga ona,
 Sve to znaš i sa mnom dijelio često si žalost.
 670 Sad ga Feníčanka drži Didóna, zagòvârâ slatko;
 Strah me je konca dočeka tog u Junoninu gradu,
 Ne će pri takvoj zgodi Junona htjeti mirovat.
 S toga lukavo mislim uloviti kraljicu i nju
 Plamom ražèci, dà bôg ne prom'jeni već je ni jedan,
 675 Nego da i nju ko mene Enejina osvaja ljubav.⁸¹
 Kako ćeš to učinit, ded poslušaj misao moju:
 Moje najveće milje Askànije kraljević u grad
 Sidonski⁸² sprema se íci, jer otac dragi ga zove,
 Spasene dare iz vala i ognja Trojanskog⁸³ nosi;
 680 Njega ću ja uspavat i sakrit na vrhu Kitérê
 Ili na svetom mjestu na vrhu Idalskog brda,
 Da nam ne može spazit prijevare te nas omesti.

⁷⁸ 661. Venera se boji nevjere Didonine, u koje porodici nalazio se ubojica Pigmalion; »Tirska dvo-
 ličnost«: Rimljani su Kartažane (t.j. potomke Tiraca) držali za narod vjeroloman i himben.

⁷⁹ 665. Tifojske su strijele one, kojima je Jupiter nekad ošinuo Tifoja i bacio ga u Tartar. Venera
 hoće da kaže: ti i Jupiterove strijele prezireš, t. j. tvoja sila, kao boga ljubavi, jača je od Jupiterove.
 Amor je često bio prikazivan, kako Jupiterove strijele lomi.

⁸⁰ 667. Eneja i Amor su braća, jer oba imaju istu mater, t. j. Veneru.

⁸¹ 675. t. j. da Enejju onako ljubi, kako ga ja ljubim.

⁸² 677.-678. »u grad Sidonski«, t. j. u Kartagu, jer je Kartaga naseljena iz Tira, a Tir iz Sidona.

⁸³ 679. »iz ognja Trojanskog«, t. j. kad je Troja osvojena i spaljena.

Ti ćeš se graditi njime prijeverno jednu tek noću,
 Dječak si, poznato lice dječakovo uzećeš na se,
 685 Pa kad vesela vrlo Didona te primi na krilo
 Pokraj kraljevske gozbe i kapljice boga Lijéja
 Grlit kad počne te u te utiskujuć cjelive slatke,
 Tajnu tad vatru u nju udahni i otruj je kradom.«
 Amor se matere drage rijèčma pokori, skine
 690 Krila sa sebe i pođe s veseljem Julovim krokom.
 Tijelo tihijem sankom Askàniju Venera ospe,
 Pomiluje ga ona u krilu, pa ga u gaje
 Visoke Idalske digne, gdje nježna mažurana njega
 Zadahne cvijećem svojim i okruži ljupkom ga sjenkom.
 695 Sada već poslušni pođe Kupido Tircima dare
 Noseći i pun veselja, što pratilac njegov je Ahat.
 Kada on dođe, a to u gizdavam sazima leži
 Na počivalu zlatnom Didona baš u sredini;⁸⁴
 Već su se skupili otac Eneja i Trojanska momčad,
 700 Pa su po prostrtom svi polijègali grimizu redom.
 Vodu za ruke sluge podavaju i hljeb iz kóšâ
 Dijele, nose ručnike sa runjama strickanim glatko;
 U kući sluškinja ima pedèsèt, kojim je poso
 Dugi jestvina niz po redu slagat i oganj
 705 Penatski čuvat;⁸⁵ a drugih je sto, još tol'ko vršnjaka⁸⁶
 Sluga, da čâše i jêlâ bremèna meću na stole.
 Tad se u veseli dom i Tirci sakupe mnogi
 I svi na vezena legnu počivala, kad im se reče.
 Oni se darima čude Enèjinîm, čude se Julu,
 710 Bogovu žarkome licu i njegovim hinjenim r'ječma,
 Haljini, vezenome prijevjesu žutim akàntom.
 Navlast Feníčanka jadna, što pogibija je čeka,
 Tâ se ne može sita da nagleda, gleda i gori,
 Jednako darovi nju uzbunjuju, jednako dječak.
 715 Kad se Eneje nagrli on i o vratu mu dosta
 Kad se već navisio i veliku stišao ljubav
 K tobožnjem ocu, tad pođe ka kraljici; ona o njemu
 Obisne očima, srcem, u krilu ga miluje kašto
 Ne znajuć, kòlikî bog na krilu jednoj joj sjedi.
 720 A on na majku misleć Akidalku⁸⁷ po malu počne

⁸⁴ 698. »u sredini«, t. j. među Trojancima i Kartažanima.

⁸⁵ 704.-705. »oganj Penatski čuvat«, t. j. da paze, da se ne ugasi oganj, koji gori u čast Penatima.

⁸⁶ 705. t. j. što je mladili sluškinja i sto isto tako mladih sluga.

⁸⁷ 720. Akidalka se zove Venera po vreli Akidaliji u Beotiji, gdje se često kupala.

Spomen Siheja brisat i ljubavlju živom osvajat
 Dušu već odavno tihu i sŕce, što odviče ljubit.
 Pošto se svrši gozba i pošto se uklone jela,
 Velike vrče donesu i okite cvijećem čaše.
 725 U kući nastane žamor, po širokoj dvorani glas se
 Raznosi; s pozlaćenih tavanića sv'jetnjaci vise,
 Gòrê, te razgone plamom svijeeće voštane tminu.
 Kraljica zaište tas draguljima i zlatom teški,
 Pa ga napuni vinom, napúnjo ga kako je negda
 730 Bel i potómstvo mu sve, tišina se u kući stvori.
 »Jupiter-bože, koji zaštićuješ – gòvorê – goste,
 Daj, da Tircima bude i Trojanskim putnikom sretan
 Ovaj dan i potómci da naši se sjećaju njega;
 Bakh veselitelj s nama i dobra budi Junona;
 735 Sastanak slavite taj prijatèljskím srcem, o Tirci!«
 Reče – i bozima u čast na trpezu izlije vina,
 Zatim ga usnama dirne i dirnuvši prva pozove
 Bitiju ì dâ mu tas, a Bitija potegne svojski
 Iz tasa zapjenjena i do dna ga iskapi zlatna;
 740 Onda druga gospoda. U kitaru udari zlatnu
 Jopa dugokosi, koji od Atlasa učaše slavnog
 Lutanje mjeseca on i mučne sunčeve pute,
 Otkle su ljudi, otkle l' životinje, kiša i oganj,
 Pjeva Arktura i kišne Hijáde i oba Trióna,
 745 Zašto se tòliko žuri uroniti zimsko se sunce
 U Okèanskê vode, što spore li ustavlja noći.
 Dva puta pljesnu mu Tirci, a za njima pljesnu Trojanci.
 Svakakve razgovore Didóna počinje jadna
 I tim provodi noć i ljubav upija dugu.
 750 Pita o Prijamu mnogo i Hektoru, pita u kakvom
 Oružju sin je došo Aurórin,⁸⁸ izátoga konje
 Kakve je imo Diòmêd i kòlikí bio je Ahil.
 »Nuder nam – reče –, o goste, od prvoga kazuj početka
 Danajskog naroda himbe i udes čeljadi tvoje,
 755 Lutanje kazuj nam svoje, jer sedmo već evo je ljeto,
 Kako po vodama svim se i zemljama bijući lutaš.«⁸⁹

⁸⁸ 751. Aurorin sin je Memnon, o kojemu vidi u bilješki st. 489.

⁸⁹ 755.-756. Didona dakle zna, kako dugo Eneja već luta po svijetu; možda je od Teukra (vidi st. 618-624) čula, kad je Troja osvojena i razorena, pa sad zna, da je tome 7 godina. Taj se broj navodi i u 5. pjev., st. 626.

Drugo pjevanje.¹

Eneja počinje svoje pripovijedanje, kako su Grci varkom osvojili i razorili Troju, pošto joj ne moguše deset godina junaštvom nauditi. Veli, kako su se pritajili, kao da su otišli od Troje preko mora u svoju zemlju, ostavivši pred gradom golema drvena konja. Trojanci misle, da su Grci doista otplovili, te po nagovoru jednoga Grka, koji se dao uloviti, uvuku toga konja u grad, ali u zao čas, jer u noći izmile iz toga konja najbolji grčki junaci, koji su se u nj sakrili, a ostala se vojska dotle primakne iz potaje k Troji – i tako osvoje Grci grad. Eneja se dugo bori s neprijateljem, dok napokon ne uvidi, da se treba pobrinuti za porodicu; tada izvede iz grada oca, ženu i sina, a k njemu se prikupi mnogo drugih Trojanaca, da ih vodi iz razorenoga grada, kud ga je volja. Na putu mu nestane žene, Kreuse, koja mu se ukaže i očituje mu, neka je više ne traži, jer nju zadržava kod sebe mati bogova. Eneja se zaputi sa svojim društvom do brda Ide, da odatle zaplovi u more.

Na to umuknu svi i pozorno uprave lica,
A s počivala otac Eneja visokog počne:
»Golemu, kraljice, bol ponovít mi u srcu veliš,
Kako su Trojansku moć i kraljevstvo Trojansko tužno
5 Razbili Danajci, kakve l' grozote vidjeh, u kojih
Bijah upleten dobráno. Kazivajuć to ti ko ne bi
Zaplako, makar bio Uliksa tvrdoga vojnik,
Dolopac il' Mirmidónac? S nebesa vlažna već hiti
Noć, te zapadajuć zvijezde na počinak zovu.
10 Ali kad hoćeš tolikô obaznati nevolje naše
I čuti posljednje muke, pretrpjela što ih je Troja,
Počecu, premda se duša pri spomenu zgraža i strepi
Od jada tog. – Umorio rat i odbijala sudba
Vođe je Danajske, mnoga uminula u tom su ljeta,
15 Kad li sa Paladinom vještinom božanstvenom konja
Načine poput brda, od jele mu istešu rebra;
Zavjetni bozima dar za povratak, –, razglase lažuć.
Onda junake po izbor izdrebaju pa ih u zatvor
Kradom zatvore tamni i golemu onu šupljinu
20 Utrobe oružanim vojnicima napune dupkom.
Na poglédu je Tened, glasovito ostrvo, blagom
Bogato negda, dok Prijam još kraljevstvo imaše svoje,

---

¹ Drugo je pjevanje najljepše u čitavoj Eneidi, a pripada uopće među najljepše pjesničke tvorevine u svjetskoj književnosti. Predmet je uzeo pjesnik iz »kikličkih« pjesnika (o kojima vidi bilješke 1. pjev., st. 483.-489), a od česti i iz Euripidovih tragedija.

Sad je tek zaton i pristan za brodove pouzdan slabo;
 Ovamo otplove oni i skrivaju na žalu se pustom.
 25 Odoše – mišljamo mi – u Mikenu, vjetar ih nosi.
 Napokon Teukrija sva se oslobodi žalosti duge,
 Vrata se otvore, godi izilaziti i tabor Dorski
 I žal ostavljeni preglédati i mjesta pusta.
 Ovdje Dolopska četa, a ovdje ljuti je Ahil
 30 Stajao, brodovi ovdje, a ovdje su bile se bitke.
 Jedni se pogubnom daru Minerve djevičke čude
 I tjelesini konjskoj; a Timet prvi od svijetu²
 Svjetova u grad konja dovući i smjestiti u kulu,
 Ili od himbe il' to donosila sudba je Troje.
 35 Ali Kapis i koji pametniji bijahu mišlju
 Reku, il' u vodu baciti da treba Danajsku varku
 Sumnjivi dar il' podmetnut plam pa spaliti, – probušiti
 Il' da utrobu treba i preglédati tajnu šupljinu.
 Narod neodlučan stane u protivne misli se c'jepati.
 40 U to pred svima silnom Laòkoon povorkom praćen
 Onamo trči ozgo iz tvrđave raspaljen te nam
 Viče s daleka: Kakvo, o jadnici, bezumlje to je?
 Mislite li, da su otišli dušmani? il' Danajci išta
 Da bez prijekare daju? Uliksa tako li znate?
 45 Il' su se u drvu tome zatvorili, skrili Ahivci,
 Ili je naprava ta na zator zidima našim,
 Kuće da pregleda naše i uspne na vrh se grada,
 Il' je prijevara druga; ej čuvajte konja se, Teukri!
 Bilo što bilo, ja se i Danajskih bojim darová.
 50 Rekne i golemo koplje zavrti s velikom snagom
 Zvijeri u bok i trbuh krivuljasti, gdje se je sklapano.
 Koplje zatrpeti i stane, a utroba strese se, – zvekne
 Prostrana tad i zajéči šupljina. Da nije sudbine
 Tada božanske bilo, da pameti ne bjesmo lude,
 55 On bi nas naveo, gvoždem da Argivski skršimo zatvor,
 Pak bi još stajala Troja i Prijama visoka kula.
 Dardanskih kad li eto pastira gdje s velikom ciklom
 Vuku ka kralju mladića ostrágu svezanih ruku;
 On im je na put sam izišao nepoznat pred njih,

² 32.-34. Timet u Ilijadi (3. pjev., st. 146) pripada među starješine Trojanske. Prije nego se Prijamu rodio sin Paris, bi mu prorečeno, da će se u određeni dan roditi u Troji muško dijete, s kojega će Troja propasti. Iza nekoga vremena rodi se u isti dan Prijamu Paris, a Timetu sin Munip. Prijam držeći, da se ono proroštvo proteže na Timetova sina, dade ga pogubiti zajedno s njegovom materom. Možda se sada – veli pjesnik – Timet htio osvetiti Prijamu te je svjetovao Trojance, da konja povuku u grad.

60 Svoje da lukavstvo gradi, da otvori Troju Ahivcem,
 U srce uzdo se svoje i jednako spravan je bio
 Ili izmišljati varke il' sigurnom poginut smrću.
 Trojanska mladež grne odàsvid i onamo hrli
 Željna vidjet i sužnjem narugati natječu svi se.

65 Danajske himbe sad čuj i po jednoga od njih zločinstvu
 Sudi ih sve.
 Jer kad zabunjen on i goloruk među nama stane
 Svim na poglèdu i okom kad omjeri Frigijsko ljudstvo,
 Reče: Jao, gdje zemlja je tâ, gdje to li je more,
 70 Koje će primiti mene? što ostaje meni jadniku,
 Kad me ne puštaju med se ni Dànâjci, kad me Dardânci
 NeprijateljSKI eto pogubiti krvavo hoće!
 Njegov nas okrene jecaj i navala smiri se naša.
 Tad nagovarat ga stasmo, da kaže, koje je krvi,
 75 Što li nam nosi, nek reče, u čemu je nada mu sužnju.
 Tako se napokon on uslobodî ì reknê ovo:
 Sve ću ti, reče, priznat, o kralju, makar što bilo,
 Istinski, nit ću zatajat, da rodom jesam Argívac.
 To je prvo; sudbîna Sinóna učinit je mogla
 80 Jadnim, al' ne će kleta učiniti pustim ga lašcem.
 Možda je kakav glas do ušiju došao tvojih
 O Palamèdu Belídu i njegovoj slavi i dici;³
 Njega Pelazgi krivo potvoriše, izdajnik da je
 I na prijavu ružnu umoriše nevina, jer je
 85 Od rata odvrâcao, a sada za ubitim žale.
 U mlade godine otac siromašni nâ vòjsku mene
 Posla, da budem mu drug, a bio sam s njim i u rodu.
 Dok je kraljevo zdrav i s kraljima bio u zbòru,
 Dotle je nekakav glas i u mène bio i slava.
 90 Ali kada je on po mržnji pletkáša Ulíksa
 – Govorim poznate stvari – sa ovoga svijeta pošo,
 Poništen od tad u mraku živario i u žalòsti
 Ja sam, al' gnjevan u sebi zbog nevinog prijana smrti.
 Nego ne šutjeh ludak, već rekoh, da osvetnik biću,
 95 Ako se srećom kojom u Argos očinski igda
 Pobjednik vratim, i s tih rijèčî omrznuh vrlo.
 Nevolja mojih to je početak, bijedama novim

³ 82-85. Palamed, sin Eubejskoga kralja Nauplija i potomak kralja Egipatskoga Bela, odlikovao se junaštvom i mudrošću u Grčkoj vojsci pod Trojom. Zavideći Odisej (Ulíks) njegovoj slavi optuži ga s izdaje, a Grci onda kamenovaše Palameda. O tome junaku Homer ne zna ništa, ali su o njemu pjevali kasniji, t. j. »kiklički« pjesnici. – Belid, t. j. Belov potomak (grč Belides, tako i lat.).

100 Strašio udilj me Uliks, u narod je sipao sveder
 Dvournne riječi; znajuć, da krivac je, on se domišljo
 Način'ma, ne htje se smirit, dok s pomoću Kalhasa⁴ nije –
 Al' što uzalud tē neugodne javljam vam stvari?
 Ili što čekam? Ako su svi Ahivci vam isto,
 I čuti to l' vam je dosta, ej brže me kaznite; to bi
 Onaj od Itake⁵ htio, Atrídi bi platili dobro.
 105 Tada nas istom želja podžžžê sve pitat i znati
 I ne sluteć zločinstva tolikôg i varke Pelásgâ.
 On nam nastavi dršćuć i reče podmukle duše:
 Često su ostavit Troju i pobjeći Danajci htjeli
 Toga dugoga rata već siti. Ej kamo li sreće,
 110 Da su učinili to! Al' žestoka na moru bura
 Često je razbila njih i na polasku plašio jug ih.
 Osobito kad ovog već slože od javor-dasaka
 Konja te ga već dignu, zatutnjiše vihari nebom.
 U brizi pošljemo Febov orakul Eurípila pitat,
 115 A on iz svetinje ove donese nam riječi strašne:
 »Kada ste, Danajci, prvom pristupali k Ilijskim žalom,⁶
 Djevojku posjekli tad ste i krvlju umirili vjetre;
 Krvlju i povratak valja izmolit i žrtvovat jedan
 Argolski život.« – Kad dođe do ušiju narodu glas taj,
 120 Protrnu svi i ledeni strah proleti im svima
 Kosti duboko, kog čeka li smrt, kog traži Apòlôn.
 Proroka Itačanin izvuče Kalhasa tada
 Vičući vrlo med narod i navali pitat, šta hoće
 Bogovi to? Već mnogi prorícali nemilu meni
 125 Smrt su od lukavca i već budućnost su slutili šuteć.
 Deset se dana Kalhas sakrivao, mučo i glasom
 Ne htio nikoga svojim izrèći i predat ga smrti,
 Dokle ga Itačanin ne nàgnâ s vikom, te prorok
 Napućen izusti riječ i za žrtvu odredi mene.
 130 Pristaše svi i čega se svak pribojavao sebi,
 To sad na propast jednog jadrníka okrenuše oni.
 Već se kleti približio dan, već sprema, što treba

⁴ 100. Kalhas je najznatniji vrah u Grčkoj vojsci pod Trojom; spominje ga i Homer.

⁵ 104. »onaj od Itake«, t. j. Uliks (kralj Itake); tako i u st. 122. »Itačanin«

⁶ 116. Kad su Grci polazili pod Troju, morao je Agamemnon žrtvovati svoju kćer Ifigeniju boginji Artemidi, koju je bio rasrdio. Bila je i priča, da se Agamemnon samo spremao žrtvovati Ifigeniju, ali se Artemida za vremena smilovala te Ifigeniju izbavila i prenijela u zemlju Tauridu, da bude tamo njezina svećenica.

Za žrtvu: sa solju žito i trakove okolo glave;⁷
 Priznaću: smrti se oteh i sveze slomih na sebi
 135 Pa se u jezeru blatnom u noći sakrih med trskom
 I čamâh, ako možda odjèdrê, kad će odjèdrit.
 Pređašnju otadžbinu već mislim da ugledat nigda
 Ne ću ni djecu dragu ni oca, žuđenje svoje.
 Možda će na njima oni izvršiti kazan zbog mojeg
 140 B'jega i krivicu moju jadnikâ okajat smrću.
 Zato te višnjima molim i zaklinjem bozima, kralju,
 Koji istinu znadu, poštenjem te zaklinjem, ima l'
 Čista ga igdje med ljudma, – tolikim se jadima smiluj,
 Smiluj se duši, što trpi, a nije zaslužila toga.
 145 Rad tih mu suza život poklonismo, još ga i žalit
 Stadosmo, a sam Prijam zapovjedi, nek mu se skinu
 Lisice i sveze t'jesne, i njemu progovori blago:
 Kogod si, da si, Grke zaboravi slobodan sada,
 Naš ćeš biti, i meni, što pitam, recider pravo:
 150 Čemu digoše ovu grdósiju konjsku? ko sklopi?
 Što njom hoće? je l' svetinja to? il' naprava ratna? –
 Na to će on u prijevari vješt i u lukavstvu grčkom
 Proste od lisica ruke k zvijezdama dižući reći:
 Vi ste mi, vječni o ognji, svjedoci i vaše božanstvo,
 155 Koje se ne smije vr'jeđat, oltari i mačevi kleti,
 Kojim umàkoh i traci, što nošah ih žrtva budući,
 Svi ste svjedoci, da prava Pelálgâ razbiti smijem,
 Mrziti na njih smijem i očitovat, što kriju;
 Zakoni otadžbine već ne vežu mene. Tek svoga
 160 Ti obećanja se drži, o Trojanski grade, i spasen
 Drži vjeru za istine r'ječi, za veliku službu.
 Nada u početu rat i ufanje Danajsko sve je
 Bilo u Pàladinôj pomòci, al' kada se drznu
 Bezbožni Tidejev sin i Uliks, zloća izvijač,⁸
 165 Paladin usudni kip iz hrama istrgnut svetog,
 Kad poubijav stražare, što navrh tvrđave bjehu,
 Pograbe svetinju te se onako krvavih ruku
 Još djevičanskê trake na boginji usude dirat,
 Od tad se raspline, pade i udari natrag Ahivcem

⁷ 133. Bio je običaj posuti prije žrtvovanja glavu životinji određenoj za žrtvu žitom, u koje je bilo pomiješano soli, i uza to još privezati oko glave i životinji i žrtvovaču trak.

⁸ 164-168. U Troji je bio u nekom hramu kip boginje Palade (Minerve), za koji se pričalo, da je nekad pao s neba. Bilo je proroštvo, da Troja ne će propasti, dok je u njoj taj kip; zato Diomed (Tidejev sin) i Uliks ušuljaju se jedne noći u Troju te ga odnesu. – Diomedu se kaže »bezbožni« jer je u jednom boju ranio boga Marta (Aresa) i boginju Veneru (Afroditu), kako se vidi u 5. pjev. Ilijade.

- 170 Sav nad, snaga im klone, a boginja odvrati srce.
 Očitim čudima to Tritónija njima dokáza;
 Čim kip u tabor metnu, al' oči se izvale, plamen
 Iz njih blistavi sine, po udima grizak poteče
 Znojak i kip tri put od zemlje – čudo je pravo –
 175 Poskoči štit držéci, a koplje dršće u ruci.
 Odmah izjavi Kalhas, da valja bježati morem,
 Jer se ne može Pergam razoriti oružjem Grčkim,
 Ako u Argosu znake ne obnove, ne vrate boštvo,
 Što će na srpastih lađah odvesti sa sobom morem.
 180 Uz vjetar odoše sad u Mikenu očinsku, pomoć
 Bogova gledaće dobit i s oružjem opet će prijeć
 More i bahnuti. Tako razređuje znakove Kalhas.
 Ovog su podigli konja za Paladin kip i božanstvo
 Uvr'jeđeno, da time zločinstvo okaju strašno.
 185 Od drva hrastova ovu grdósiju Kalhas im reče,
 Neka složé i neka visinom se do neba⁹ digne,
 Kako se u grad ne bi kroz vrata primiti mogla
 Svetinja ova i štititi grad ko ona starinskâ.¹⁰
 Ako uvredu vî naneséte Minervinu daru,
 190 Tada će Prijama – reče – i Frigijsko kraljevstvo strašna
 Nesreća snać (ej okrenuli na nj to proroštvo bozi!);
 Ako l' ga u grad vi uzvedéte rukama svojim,
 Onda će Azija¹¹ sama pohoditi s velikim ratom
 Pelopske zide¹² i tâ nam sudbina unuke čeka.
 195 Tako lukave pletke Sinóna krivokletníka
 Dobiju vjeru, te mi kovarstvom i suzama lažnim
 Dasmó se zavest, kojih Larišanin Ahil ni Tidid¹³
 Svladao nije ni ljeta desetak ni tisuće lađa.
 Tad nam se ukaže drugo jadržícima znatnije nešto,
 200 Groznije nešto, što nam iznèbuha zabuni dušu.
 Sveštenik bogu Neptunu Laòkoon ždrijebom obran
 Baš je velikog vola pri svečanom klaò oltaru.
 Kad li od Teneda dvije po pučini mirnoj se zmije
 – Zgražam se kazujuć to – u golemim kruzima viju,

⁹ 186. »do neba«, t. j. vrlo visoko.

¹⁰ 188. »ko ona starinska«, t. j. onako, kako je prije čašćen Paladin kip.

¹¹ 193. Azija, t. j. Troja, Trojanska država.

¹² 194. »Pelopske zide«, t. j. Mikenu, prijestolnicu Agamemnonovu, koju je Pelop, djed Agamemnonov, okružio zidovima.

¹³ 197. Larisa je grad u Tesaliji; »Larišanin« je uzeto mjesto: Tesalac. – Tidid (s grčkim nastavkom) je Tidijev sin (t. j. Diomed).

205 Morem se valjaju one i k obali zajedno jure;
 Prsi se pròpinju njima med valima, krvave kreste
 Iznad vode se dižu, a ostali dio im more
 Ostavlja za sobom leđa u zavoje goleme vijuč.
 Vali se pjene i huće; na domak već su i zemlji,
 210 Podbule oči krvlju i ognjem im gore, – palùcâ
 Jezikom jedna i druga i liže šiçuću čeljust.
 Videći to blijedi se svi razbježimo, a zmije
 Sigurnim nasrtom tad na Laòkoona nalete,
 Najprije sinčića oba obuhvate pa se okò njih
 215 Obaviju i jadna tjelesa im žderati stanu.
 U pomoć s oružjem otac prileti, a tada i njega
 Pograbe zmije te ga obmòtajû uzlima strašnim;
 Dva put mu obujme pàs i dva puta okruže vrat mu
 Ljuskavim leđma, a glave i šije izdignu u vis.
 220 U to se rukama on iz uzlova trga i trga
 Oblit po tracima¹⁴ pjenom i otrovom crnim, a k tome
 Grozna vika ga stoji, k zvijezdama dopire ona;
 Takva je rika vola, kad zasječen on od oltara
 Bježi i sjekiru zlo zabodenu iz vrata strese.
 225 Zatijem obje zmije odmílê u hram na vísu,
 Potraže kulu ljute Tritonije pa se zavuku
 Boginji¹⁵ pod noge i tu pod štitom se okruglim savru.
 Svakom zadržće srce i prožme svakom ga nov strah;
 Svi govoriti stanu, Laokoon zbog svog grijeha
 230 Da je po zasluži kažnjen, jer oštetió je sveto
 Drvo rtom i kletó zavrtio koplje u leđa.
 Poviču, k boginji kip da uzvesti treba i molit
 Svetu njezinu moć.
 Tada probismo zid¹⁶ i otvorismo grad i na poso
 235 Čeljad prione sva i podmetnu pod noge konju
 Točkove hitre i uža od konoplje privežu o vrat.
 Naprava oružja puna, sudbonosna prelazi zide;
 Djevojke neudate i momci pjesme okò njê
 Pjevaju svete i svako s veseljem konopac drži,
 240 I konj se nađe dobra ne sluteći ù pò nam grada.
 Otadžbino i dòme ej bogova Iliju, slavni
 Ej vi Dardanski zidi! na samome pragu od vrátâ

¹⁴ 221. »po tracima«, što ih je imao oko glave žrtvujući; vidi bilješku st. 133.

¹⁵ 227. »boginji«, t. j. kipu boginjinu; dakle je u Troji i drugi kip Minervin različan od onoga, o kojem se govori u st. 164-168.

¹⁶ 234. »tada probismo zid«, jer su gradska vrata bila premalena, da kroz njih prođe golemi konj.

Stane, i četiri puta u utrobi oružje zvekne;
 Mi to ne pazeć jače još pripremo mahnuti, sl'jepi
 245 I u tvrđavu svetu grdobu stavimo strašnu.
 Tada otvori usta Kasàndra, budućnost da reče,
 Al' njoj se nè vjerovàše po naredbi po božjoj nikad.
 A mi jadnici, kojim osvanuo zadnji je danak,
 Stanemo kititi hrame po gradu svećanim lišćem.
 250 Nebo se okrene već, iz vode Okèanskê noć se
 Diže velikom sjenom nebesa î zemlju krijuć
 I Mirmidònskê varke; a razasuti po gradu
 Umuknu Trojci, i trudna tjelesa im ogrli sanak.
 U to Argivska vojska od Teneda u spravnim kreće
 255 Lađama već po tišini mučaljivog mjeseca blagog,
 Plovi k obali znanoj. Kad kraljevska izvije lađa
 Oganj,¹⁷ tad Sinon božjom sudbinom čuvani kivnom
 Zatvor omorikov kradom otključâ i Danajce pusti
 Zatvorene unutra, te otvoren izmetne konj ih
 260 Nâ uzdûh î veselo iz drveta iziđu šupljeg:
 Vojvode Stenel, Tesandar i Uliks ljuti, po užu¹⁸
 Po spuštenom spuze, a za njima Akamas, Toas
 I Neoptòlem Pelid, al' prvi od sviju Mahàon,
 I još Menelaj i sam načinitelj lukavstva Epej.
 265 Na grad ukopan u snu i vinu odare odmah
 Pa sasijeku stražare, kroz otprta vrata svu družbu
 Prime i združe se zatim s vojnicima po dogovòru.
 Bio je čas, kad prvi san jadicima smrtnim¹⁹
 Počinje, kad po milòsti božànskòj preugodno puzi:
 270 Kad li se u snu meni pred očima pretužni Hektor
 Ukaže lijuci suze obilatê, kakav je bio,
 Kad su ga vukla kola, pocrnio od praha kad je
 Krvavog te mu remen probušio otekle noge.²⁰
 Jao, kakav je bio! koliko nesličan onom

¹⁷ 256-257. »kraljevska (t. j. Agamemnonova) izvije lađa oganj«, t. j. dade znak Sinonu, da pusti iz konja sakrite Grke.

¹⁸ 261-264. Od junaka ovdje navedenih ne nalazi se u Homera Tesandar i Akamas. — Mahaon je glasoviti liječnik u Grčkoj vojsci. — »Pelid« (s grčkim nastavkom), t. j. unuk Pelejev; u st. 548 Pelid je: sin Pelejev.

¹⁹ 268. »jadicima smrtnim«, t. j. ljudma; vidi bilješku 1. pjev. georg., st. 238. [»smrtnim jadicima« kaže se (kao i u Eneidi, u pjev. 2, st. 268) mjesto: ljudima, koji su jedna i nesretna stvorenja. To je Vergil uzeo od Homera, koji nekoliko puta ljude tako zove.]

²⁰ 272.-273. Misli se: kad je Ahil ubivši Hektora privezao njegovo tijelo za kola, ali tako, da se glava po zemlji vuče, i tako ga odvezao u svoj ćador; vidi u Ilijadi 22. pjev., st. 395-404.

275 Hektoru, što se obučen Ahilovôm odorom vraćo²¹
 Il' kad Frigijski oganj na Danajske bacaše lađe.²²
 Brada mu bila je blatna, a kosa se sl'jepila s krvlju,
 Posut ranama, kojih pod zidima očinskog grada
 Zadobi golemo mnoštvo. Tad bješe mi, kao da plaćuć
 280 Govorim sam od sebe junaku žalosne r'ječi:
 Vidjelo Dardansko ti, ej Teukara najtvrđa nado,
 Što te je držalo do sad? ej željeni Hektore, otkud
 Dolaziš ovamo ti? Tolikîh nestade tvojih,
 A grad i narod muke pretrpješe tòlikê, te sad
 285 Izmućeni te evo motrímo! Što ti je obraz
 Vedri nagrđilo ružno? i kakve su rane što vidim? –
 Na to on ništa, za moja za pitanja ne mari prazna,
 Već mi progovori teško uzdahnuvši grudima iz dna:
 Bježi, božičin sine, iz ove se izbavi vatre;
 290 Dušmanin već je u gradu, sa vrha ruši se Troja.
 Dosta je učinjeno za Prijama i za domáju,
 Spasa da Pergamu bješe, obranila b' ova ga ruka.²³
 Sad preporučuje tebi Penáte i svetinje svoje
 Troja, nek oni ti prate sudbînu, grad im potraži
 295 Veliki, gdje ćeš ih smjestit, po vodama kad se nablúdíš. –
 Reće i mogućnu Vestu sa vrvicama njezinim zgrabi,
 Svetištu iz nutrinê iznèsê vječiti oganj.
 Uto se različni jauk po gradu raširi svemu,
 Jaći i jaći jauk, Anhísa premda je oca
 300 Dom odaleko stajo i sakrit drvètima bio.
 Buka se čuje sve većma i oružje zvekeće grozno.
 Ja se trgnem izà sna te skoćim, na najgornji na vrh
 Kuće brže se uspnem, pa napnem uši i stojim;
 Bješe, ko oganj kad padne u usjev, a vjetrovi bjesne,
 305 Il' kad gorske se vode bujica napuni nagla
 I njive, vesele sjedbe i muku volova valja,
 Šumu ruši i vuće, – na vrhu visoke hridi
 Panji se pastir slušajuć huk, a ne znajuć, otkle.
 Eto dökázâ tada, i Danajske jasno se varke
 310 Pokažu! Veliki dom već Dejfofov stao se rušit

²¹ 275. U Ilijadi se (u pjev. 16 i 17) prića, kako je Hektor u boju ubio prijatelja Ahilova Patrokla i svukao s njega oružje, koje je bilo Ahilovo, te ga metnuo na se i tako se dalje borio.

²² 276. U Ilijadi (u pjev. 15, st. 592 i d.) Hektor pali Grćke lađe (baca na njih »Frigijski oganj«, t. j. oganj donesen iz Troje).

²³ 292. t. j. da je ljudska snaga mogla Troju obraniti, obranila bi je moja snaga.

Obuzet od svud Vulkanom,²⁴ Ukàlegon susjed već prvi
 Gori, Sigejsko more od ognja se prostrano sjaji.
 Stala je vika ljudi, trubalja jeka je stala.
 Pomaman oružje zgrabim, al' ne znah, s oružjem što ću,
 315 Srce mi samo gori, da sastavim četicu za boj,
 S družu da kuli poletim, a srdžba i bijes gone
 Dušu mi, dođe mi miso, da umrem u oružju slavno.
 Al' gle, gdje bježi Pantoj utekavši Ahivskom maču
 Pantoj, Otrijev sin i svećenik kule i Feba,
 320 Svladane on Penáte i svetinje nosi u ruci,
 Vuče unuka malog i ko lud dopada na prag.²⁵
 Gdje je najljući boj? u koju li ćemo kulu,
 Pantoju? – Čim to izrèkoh, odgovori s uzdahom on mi:
 325 Zadnji je došao dan i vrijeme, što odbit se ne da,
 Dardaroskoj. Mi smo bili Trojanci, bio je Ilij
 I slava Teukarska velja,²⁶ u Argos sve prènese ljuti
 Jupiter; gori nam grad i Danajci vladaju njime.
 Ratnike visoki konj u sredini grada nam sipa,
 Pobjednik Sinon se ruga i oganj raznosi svuda.
 330 Tisuće ulaze Grka kroz otprta u dvoje vrata,
 Koliko igda ih dođe od velikog Mikenskog grada;
 Drugi su ulice opet sa oružjem podsjeti uske,
 Bježat ne dadu, i rti sijevaju trgnutih mača
 Gotovih sjeći, kod vrátâ stražari najprvo bojnu
 335 Kušaju sreću te se u borbi opiru sl'jepoj. –
 Sin me Otrijev tima riječma i volja božànskâ
 U boj, u vatru nagna, Erinija kamo me strašna,
 Kamo me buka zove i poklič, što doseže nebo.
 Ripej se pridruži četi i Epit, bojnič na glasu,
 340 Mjesec ih nanio na me,²⁷ i Hipanis jošte i Dimas
 Stanu nam uz bok, i Koreb još mladi Migdonov sinak,
 Koji je onijeh dana u Troju upravo došo,
 Jer za Kasaodrom je sav od ljubavi gorio b'jesne,
 Pa je Prijamu ko zet²⁸ i Frigijcem vodio pomoć,

²⁴ 311. »Vulkanom«, t. j. ognjem.

²⁵ 321. »na prag«, t. j. Enejine kuće, u kojoj Pantoj hoće da spase Penate.

²⁶ 325-326. »mi smo bili... Teukarska velja«, t. j. bilo pa prošlo, nema više Trojanaca ni Troje ni slave Trojanske.

²⁷ 340. »mjesec ih nanio na me«; iz st. 255 vidi se, da je one noći, kad je Troja osvojena, bila mjesečina.

²⁸ 344. »zet« ovdje znači: vjerenik kćeri; Koreb kao budući zet Prijamov dovede pomoć Prijamu.

345   Jadnik, što nije svjeta vjerenice proročke svoje²⁹
           Hotio čut.
       Kada ih skupljene vidim i gotove u boj izíci,
       Počnem ovako: Zalud, ej momci, grudi imate
       Najsrčanije, sa mnom odlučili ako ste íci,
 350   Koji polazim u smrt, ta vidite sami sudbinu.
       Bozi otiđošè svi iz svetinja i od oltárâ,
       Bozi, kraljevstva ovog čuvari; uždenu gradu
       Na pomoć krećete, mrimo i u boj poletimo strašni.
       Svladanim jedan je spas: ne nadat se nikakvom spasu.
 355   Tako pomamim srca mladićâ. Ko grabljivi vuci,
       Što po crnome kolju po mraku, a pogno ih kleti
       Utrobe glad bijèsne slijèpe, mladi ih prazna
       Čekaju žvala, – tako kroz oružje i kroz dušmáne
       Stupamo mi u sigurnu smrt sredinom se grada
 360   Putá držeći, crna nas noć obuhvaća sjenom.³⁰
       Ko bi one noći iskazao polom i pokolj,
       Ko l' bi se mogo nad onim nad mukama naplakat svima?
       Stari se ruši grad, što kraljevo ljeta je mnogo;
       Premnoga nèoružâna tjelesa po ulicah, kućah
 365   I po prazima svetim božànskîm leže kud koje;
       Al' ne lijevaju krv baš sami Trojanci, – tà hrabrost
       Vraća se u srce kašto i svladanim; padaju mnogi
       Grci pobjeditelji. Strahovita svuda je žalost,
       Svuda je strah, svud smrt u premnogih prilikah svojih.
 370   Od svih se Danajaca Andrògej namjeri na nas
       Prvi, s velikom družbom, te misleći u svom neznanju,
       Da smo savezna četa, progovori ljupko nam prvi:
       Žur'te se, ljudi! ta što ste odòcnili čekajuć l'jeno?
       Drugi po zapaljenom po Pergamu pljačkaju, grabe,
 375   A vi od brodova sad od visokih istom idete? –
       Reče i u čas taj med dušmáne osjeti da je
       Zašo, jer odgovora po želji dobio nije.
       Protrne, ustukne nogom i besjeđu prekine odmah.
       Kao kad zmiju ko u šipragu divljem na zemlji
 380   Zgnječi iznèbuha krepko i odmah u strahu odbježi,
       Dok se ljutita diže i nadimlje plavkastu šiju;

²⁹ 345. Kasandra je svjetovala Koreba, neka ne dolazi u Troju, jer će zaglaviti; ali on je ne posluša, Kasandra je uzalud proricala, niko njezinih proroštava nije htio slušati; vidi st. 246.-247.

³⁰ 360. I ako je mjesecina (vidi st. 340), ali čitava noć nije bila vedra; oblaci su nekoliko puta zastrli mjesec (vidi i st. 397. 410. 621).

Tako se pogleda prepo Andrògej i uzmicat stane.³¹
 Gruhnemo med njih te se u oružju nađemo gustom.
 Strahom ih obuzete i nevješte mjestu kud kojeg
 385 Stadosmo rušit, i sreća u boju nam pomogne prvom.
 Veseo s uspijeha i ohrabren prozbori Koreb:
 Drugovi, kuda put pokazuje prva nam sreća,
 Gdje nam se blaga ona ukazuje, idimo za njom;
 Ded zamijenimo štite i metnimo Danajske na se
 390 Znakove; ta pri dušmánu ko pita, je l' varka il' hrabrost?
 Oružje daće nam sami. – Izrècê pa kitnasti uzme
 Šljem Androgejev i štit, što lijepo iskićen bješe,
 Za tim Argivski mač o bèdro opaše sebi.
 Isto učini Ripej i Dimas i vesela momčad
 395 Učini sva, i novu navuče odoru svaki.
 Mèd Grke zađemo tada, al' bogovi ne bjehu s nama;
 Mnogi u mrkloj noći sa Danajci zadjesmo bojak,
 Gdjegod se sastasmo s njima, i poslasmo mnoge ih Orku.
 K lađama jedni polètê i k sigurnoj obali stanu
 400 Trčati; u ružnom drugi u strahu na golemog stanu
 Penjati se na konja i skrivat u trbuh se znani.
 Jao, uzdanja nema u bogove, kada su kivni:
 Prijama kralja kćer Kasàndru eno gdje vuku
 Rasute kose iz hrama Minèrvê, iz svetišta samog.
 405 Uzalud plamene oči k nebesima diže Kasandra,
 Oči, jer ruke joj nježne u okovih sapete stoje.
 Koreb se pomami sav i gledati ne moguć toga
 U sredinu se baci dušmánâ spravan da umre,
 A mi u gusto za njim u oružje svi poletímo.
 410 Najprije naši nas ospu s visine jednoga hrama
 Strelama, za tim tužna veðma se otvori sječa,
 Varo ih oružja oblik i grive šljemova Grčkih.
 Danajci bijesno vrisnu, što otima njima se djeva,
 Sa svih nahrupe strana, meðù njima preljuti Ajaks³²
 415 I dva Atrida i k tom cijela Dolopska vojska.
 Kao kad bukne olúja i vjetrovi protivni udre
 Jedan na drugi, Not i Zefir i Zorinim konjma
 Gizdavi Eur,³³ tad šume poškripuju, zapjenjen Nerej
 Ostvama bjesni i vale stubòkom podiže morske.
 420 Također oni, koje po mraku mrklome noćnom

³¹ 379-382. Ta je poredba uzeta iz Homerove Ilijade 3. pjev., st. 33-35.

³² 414. O Ajaksu, koji se ovdje spominje, vidi bilješku 1. pjev., st. 39-41.

³³ 417-418. »Zorinim konjma gizdavi Eur«, t. j. Eur kao istočni vjetar jaše na konjima Zore.

Lukavo gonjasma te ih po gradu raspršasmo svemu,
 I ti se pomole sad, prepòznajû štitove prvi
 I lažno oružje, govor sa licem nas nesročan oda.³⁴
 Sila se obori na nas; Penèlejevôm se rukom
 425 Pogođen Koreb prvi pred boginje bojne oltarom
 Svali, pade i Ripej, med Teukrima koji je bio
 Najpravičniji čovjek i pazio najviše pravdu;
 Bogovi drukčije htješe; i Hipanis pade i Dimas,
 Koje probodoše drûzi; a tebe, Pantoju, nije
 430 Ni Apolónova kapa ni golema pobožnost spasla.
 Ilijski pepeo nek mi svjedòči i posljednji oganj
 Mojih, da bježo nijesam od pogibli ni od strijelâ,
 Kada ginjaste vi, i zaslužio da sam, da padnem
 Od Grčke ruke, da je sudbina hotjela samo.
 435 Tu nas razvrgnu; Ifit i Pelija sa mnom su, Ifit
 Starac je trom, a Pelija spor, jer rani ga Uliks.
 Odmah nas k Prijama dvoru pozove velika vika;
 A tu golemi boj zamijètismo, kao da nigdje
 Nema pokolja drugog, u gradu čitavom niko
 440 Kanda ne umire: Mart je bijesan, nasrcu Grci
 Na kuće i u obliku već kornjače³⁵ podsjeti prag su.
 Ljestve su prislonjene uz zidove, i već kod vrâtâ
 Prečagama se penju, u ljevici štitove drže
 Od strijelâ se braneć, a desnicom hvataju vršak;
 445 Tornje i pošivâće Dardânci trgaju s kuća
 Te se oružjem tim, kad vide već svemu svršetak,
 Spremaju da se brane; a časak je posljednji smrtni;
 Zlačene kidaju grede, u kućama drevnih otaca
 Visoki nakit, a drugi kod vrâtâ stoje odòzdô
 450 S golijem mačevima sabjèni ih u četu straže.
 Nova nam dođe snaga, na obranu kraljevih dvora,
 Na pomoć ljudma potèći, potkr'jepiti pobjeđeníke.
 Ostavim za sobom prag i vrata potajna, koja
 Sav su Prijamov dvor sjedinjivala, ì drugâ vrata,
 455 Kud je Andromaha često, dok stajaše kraljevstvo jošte,
 Polazit jadnica znala bez pratnje svekrvu, svekra,
 Te je sinčića svog Astijànaksa vodila djedu,
 Sada otuda ja na vrhunac popnem se krovu,

³⁴ 423. I ako su Grci i Trojanci govorili istim jezikom, ipak je bilo (uzima ovdje pjesnik) dijalektičkih razlika u jeziku jednih i drugih.

³⁵ 441. »u obliku kornjače«, t. j. sastavili su na glavama štitove i tako načinili krov nalik na kornjaču. Taj je način vojevanja bio običan u Rimskoj vojsci.

Otkle su uzalud Teukri jasnici sipali str'jele.
 460 Toranj je u strmoj stajo visini, krov pod zvijezde
 Njegov se visoki penjo, cijelu s njega smo Troju,
 Danajske lađe i okô razgledali Ahivski često;
 S željezom stupimo tamo, te gdje je najgornji slabo
 Pod se držao već, iščupámo ga s visokog mjesta
 465 Pa ga srušimo, on se skotrljâ s lomljivom odmah
 I na Danajske čete, što široko stajahu, padne.
 Ali dolaze drugi izâtoga, kamenje uto
 Ni drugo oružje ne će da prestane.
 Eno poskakuje Pir u predvraću samom, na pràgu,
 470 Blista u oružju sav u mjedenom. Takva je zmija,
 Kada na svjetlost dođe i naždere hude se trave;
 Dosele hladna ju zima pod zemljom je nadutu krila,
 A sad skinuvši svlak i mlada se i nova sjaji,
 Tijelo savija sklisko prema suncu, izdiže prsi
 475 U vis, a u žvalu njoj palucâ trorašljast jezik.
 Velji je Perifas tu i Ahilov štitonoša, kónjâ
 Njegovijeh upravljâč Autòmedon i momčâd Skirska;³⁶
 Jurnu na kuću svi i oganj bacaju na krov.
 Sjekiru dvosjeklicu držéci med prvima Pir je,
 480 Tvrdi razbija prag, od stožera mjedena vrata
 Trga, gredu siječe i čvrsto prolama drvo,
 Tako učini golem sa širokim otvorom prozor.
 Kuća se vidi iznutra i predsoblje dugo se otpre,
 Skrovište Prijama kralja i kraljeva starih se vidi,
 485 Oružana gdje stoji na pràgu vidi se četa.
 Po kući tužnjava stoji unutra i žalosna smetnja,
 Dvorište nutarnje sve od pomàganjê ori se ženske,
 Jauk doseže zlatne zvijezde. Po golemoj kući
 Vrljaju majke u strahu i dovratnike držéci
 490 Grle ih, cjelive u njih pritiskuju. Očinskom snagom
 Pir navaljuje, brave odoljet mu, a ni stražari
 Ne mogu; od sile ovna već rasklimana su vrata,³⁷
 Padaju dovratnici iz stožera maknuti svojih.
 Silom je učinjen put; prolomivši Danajci ulaz
 495 Prodru i pokolju prve; vojnika je puno sve širom.

³⁶ 477. »momčad Skirska«, t. j. s ostrva Skira u Egejskom moru; na tom se ostrvu rodio Pir i otud ga je poslije smrti njegova oca Ahila doveo Uliks pod Troju.

³⁷ 492. Rimski su vojnici razbijali neprijateljske zidove dugim balvanom, kojega je prednji kraj imao oblik ovnujske glave i bio okovan gvoždem; zato se takav balvan zvao aries (t. j. ovan). Pjesnik prenosi to oruđe u vrijeme Trojanskoga rata.

Takva pjenovita nije ni r'jeka, kad nasipe slomiv
 Razlije se, i viri kad njezini razore náspe,
 Kad se po pòljima silna razbjèsnî, te staje i stoku
 Nosi po njivama svim. Neoptòlema vidjeh na pràgu
 500 B'jesno gdje mori, i oba Atrída; Hekubu vidjeh
 I stotinu joj snaha i kćeri, Prijama, krvlju
 Oganj gdje kalja, kog je posvetio sam na oltaru.
 Obilna ùnùkâ nada — pedeset ložnica pada,
 Padaju dovratnici, po kojima zlato dušmánâ
 505 Sja se i odore; drže Ahivci, gdje ne smaže oganj.
 Možda za Prijama pitaš, sudbina kakva mu bješe.
 Kad grad već osvojen vidi i pragove svojega doma
 Raskidane, dušmáne u skrovišta svojeg sredini,
 Naprazno starac na pleća od starosti drhtava metne
 510 Oružje, od kog se davno odućio, pripaše i mač,
 Koji mu koristit ne će, i tražeći smrt med dušmáne
 Guste poleti. Oltar usrèd kućê golem je stajo
 Pod nebom otvorenim, a uza nj lovorika drevna
 Nadvodeći se nad njim, okružujuć sjenom Penáte.
 515 Hekuba i kćeri njene sabijene oko oltara
 Sjedâhu naprazno tu (na golubice nalik, kad crna
 Poplaši ih oluja) i grljahu bogova slike.
 A kad Prijama spazi u momačkom oružju, reče:
 Kakva te misao strašna navèla, ej nesretni mužu,
 520 Da se oružjem tijekom oružâš? kamo li srljaš?
 Takvijeh branitelja ni pomoći ne treba sada,
 Niti bi trebalo, sâm u životu moj da je Hektor.
 Nego se ovamo skloni; il' oltar će štititi sve nas,
 Il' ćeš zajedno umr'jet. — Izgòvorî to pa povučè
 525 Starca k sebi i njega na svetome posadi mjestu.
 Kad li eto Polit iz Pirove utječe sječe,
 Polit Prijamov sin, kroz dušmáne, kroz oružje bježi
 Dugim trijèmom i ranjen po predvorju prostranom luta.
 Vatre ni natisne Pir se za njíme i udrít ga hoće
 530 Nemilo; rukom već drži ga nâ i probada kopljem.
 A kad pred lice i ôči utèçè majci i ocu,
 Sruši se i mnogo krvi istoçivši izdahne život.
 Premda Prijama smrt opkoljuje sa svijeh strana,
 On ne odoli srcu, ne ustegne gnjeva ni glasa.
 535 Bozi ti djelo to i opaçinu platili — vikne —,
 Ako u nebu pravde imade i brine se za to,
 Dostojnu hvalu i platu po zasluži oni ti dali,
 Koji si evo mi sina učinio mrtva da gledam,

Te si njegovom krvlju okaljao očinski obraz.
 540 Nije takav bio dušmánu Prijamu Ahil,
 Kojemu sinom se gradiš, već moliteljevo pravo
 Štovaše i pouzdánje te tijelo Hektora mrtvog
 Dâ mi na pokop i mene u kraljevstvo otpusti moje.³⁸ –
 To izgovorivši starac strijèlu bez udara slabu
 545 Pusti, al' ona se odmah od hrapave odbije mjedi
 Te se za kvrgu štitu na vrhu naprazno zadje.
 Njemu će Pir: Pripovjedi to i glasnik mi budi
 Ocu Pelídu i nemoj zaboravit kazati njemu,
 Kako su djela mi zla, Neoptòlem kakav je izrod.
 550 A sad umri. – Izrekavši to povuče k oltaru
 Dršćućeđ starca, koji u sinovoj posrće krvi,
 Ljevicu u kosu njemu uplètê, a desnicom sjajni
 Trgne mač i u bok do drška ga porine starcu.
 To je Prijamov konac, života se njegova sudba
 555 Svrši, da vidi Troju gdje gori, gdje Pergam se ruši,
 On, u Aziji³⁹ nekad zemalja i naroda mnogih
 Ponosni vladar. Sad trup na obali veliki leži,
 Nemaju glave ramèna, ne spominje tijela niko.
 Mene tad istom jeza strahovita spopadne, sav se
 560 Prepadnem; dragoga lik u paméti mi stvori se oca,
 Kad mu vršnjaka kralja od nemile izdisat rane⁴⁰
 Spazim, – i ostavljena Kreúsa mi tad u paméti
 Stvori se i pljačkân dom i sudbina maloga Jula.
 Obazrem se i gledam, kolikâ je uza me četa.
 565 Svi su me ostavili, i umorni od trke teške
 Ili su na zemlju legli il' u vatru skočili trudni.
 Tako ostadoh sâm, kad na jednoć na Vestinu pragu
 Ugledam Tindara kćer,⁴¹ gdje tiho na mjestu tajnu
 Sjedi i krije se; jasno pri požarnoj vatri sve vidjeh,
 570 Dok sam lutao sâm kojekùdâ i sve razglédô.
 Boječ se Trojanaca bjesnoće, što propade Pergam,
 I muža ostavljenog ljutine i Danajskih kazni
 Ona Erínija prava i Troji i svojoj domaji
 Sada neòpažena i krijuć se sjedi uz oltar.

³⁸ 541-543. To je uzeto iz Ilijade, pjev. 24, st. 470 i d.

³⁹ 556. »u Aziji«, t. j. u sjeverozapadnom dijelu Male Azije.

⁴⁰ 559-561. Sve ovo Eneja gleda s vrha krova (vidi st. 458), na kojemu treba pomišljati poveći otvor, kroz koji je prolazila svjetlost nužna za donje prostorije, jer one nijesu prozora imale sa strane.

⁴¹ 568. Tindar je otac Helenin, kralj u Sparti, u kojoj je poslije njega vladao zet mu Menelaje.

575 Oganj mi plane u duši, zažèlîm gnjevan domaju,
 Koja se ruši, osvetit i ženu opaku kaznit.
 Pa zar da ova Spartu i očinsku zdrava Mikenu
 Ugleda i da pođe ko kraljica u slavi tamo?
 Muža i kuću opet da ugleda, djecu i oca?⁴²

580 Da je Ilijke mnoge i sluge Frigijske prate?
 Mrtav da leži Prijam? Da Troju oganj izgòri?
 Da žal Dardanski pliva u krvi tòliko puta?
 Ne! Ta doduše se ime glasovito ne može steći,
 Ženu li kazni ko, i pobjeda bez slave to je,

585 Ipak će hvala mi biti, što zatrh grdobu i kazan
 Pravednu svrših, a meni i samom će godit, kad dušu
 Osvetnim zasitim plamom i ugodnim mojijeh prahu. —
 Riječi govorec tē već pomaman sav ja poletim,
 Kad li mi blaga se majka pred očima stvori, a tako

590 Nigda je ne vidjeh jasno, po noći čista, svijètla
 Sine mi, boginja da je, priznádê, i kakvu, kolikû
 Nebesnici je glede, onaka me za ruku primi
 Te me ustavi, k tome progovori ružičnim ust'ma:
 Sinko, kakav ti bol to podjaruje strašnu ti srdžbu,

595 Te si mahnit i ništa za mene ne mariš veće?
 Ne ćeš li pogledat prije, gdje slaboga starog si oca
 Ostavio Anhísa? je l' živa ti žena Kreúsa
 I Askànije sin? okò njih sa svijeh strana
 Grčke obilaze čete, i moje brige da nema,

600 Već bi ih odnio oganj i dušmanska posjekla sablja.
 Mrska Tindara kći Lakedèmônka⁴³ nije ti kriva,
 Nije ni Paris kriv, već bozi, nemili bozi
 Ovu uništuju moć i Troju ruše sa vrha.
 Pogledaj, — jer ću oblak razagnati, koji odàsvud

605 Pogled smrtnički tvoj oslabljuje sada i vlažan
 Mrakom obavija sve; — zapov'jédî majčinih ti se
 Bojati nemoj i gledaj u svemu da poslušáš mene;
 Tamo gdje razvalina množinu vidiš i kamen
 Otrgnut òd kamena, gdje prašina diže se s dimom,

610 Tamo zidove Neptun i temelje maknute bije
 Velikim ostvama⁴⁴ svojim i čitav s njegovja mjesta

⁴² 579. Iz Homerove se Odiseje (4. pjev., st. 12-14) vidi, da je Helena s Menelajem imala kćer, koja se zvala Hermiona.

⁴³ 601. »Lakedemonka« se kaže Heleni, jer je bila (kao Menelajeva žena kraljica u Sparti, a Sparta je grad u Lakedemonu).

⁴⁴ 611. »ostvama«, vidi bilješku 1. pjev., st. 138.

Pokreće grad, a Junóna veðma ljutita sprijed
 Stoji kod vrata Skejskih⁴⁵ i oružana drugóvâ
 Čete od laða zove.
 615 Palada, pogledaj, eno Tritonija već se na vrhu
 Kule posadila, groznom Gorgónôm sja u obláku,
 A sam Danajcem Otac⁴⁶ slobòdu daje i snagu,
 Bogove diže, neka na Dardansku ustaju vojsku.
 Brže sad bježi, sinko, i bojne trude već svrši;
 620 Svud ću bit s tobom, na prag dovèšću te očinski zdrava.
 Reče pa u gusti mrak zaogrne ona se noćni.
 Likovi grozni se vide i Troji neprijatèljská
 Velika bogova moć.
 Tada opazim sav u ognju gdje propada Ilij,
 625 Opazim, gdje se ruši stubòkom Neptunova Troja;⁴⁷
 Kao kad na vrh planine seljaci star podsijeku
 Jasen i sjekirama kad udarat živo ga stanu,
 Muče se, da ga svale, a jasen još jednako stoji
 Grožljivo, krošnja mu dršće, a vršak njegov se trese,
 630 I sam se klima, dok ga ne svladaju napokon rane,
 A tad posljednjom jekne i odvaljen sruši se s brda.
 Siðem⁴⁸ i boginjom praćen dušmáne proðem i oganj,
 Str'jele ne diraju mene i uzmiče preda mnogim plamen.
 Kad se već dvorima starim i očinskom domu na pràgu
 635 Naðem, tad otac, kojeg u visoku odnijet goru
 Najprije htjedoh te ga i tražah prvoga, reče,
 Da mu se ne će duljit života, kad Troje već nema,
 Bježat da ne će, te doda: O vi, u kojima jeste
 Mlađahna krv, i snaga u kojim je čila, o dajte
 640 Na b'jeg se spremajte vi!
 Nebesnicima volja da bješe, dulje da živim,
 Grad bi sačuvali ovaj. Ta dosta i previše jeste
 Jedan vidjeti razor i grada uzeće preživjet.⁴⁹

⁴⁵ 613. Skejska vrata u zidu Trojanskom često spominje Homer u Ilijadi; ona su bila okrenuta Grčkome okolu.

⁴⁶ 617. »Otac«, t. j. Jupiter.

⁴⁷ 625. Neptun (ili Posidon) je nekad gradio zid oko Troje (vidi georg. 1. pjev., st. 502), i zato se kaže: Neptunova Troja. [Rimljani su potomci Trojanaca, a negdašnji Trojanski kralj Laomedon bio je prevario bogove Posidona i Apolona, koji su mu gradili zid oko Troje, a pošto su posao svršili, ne htjede im trud i muku da plati; zato se bogovi srde i na Rimljane, potomke Trojanaca. Priča, koja je ovdje natuknuta, nalazi se u Homerovoj Ilijadi, pjev. 21, st. 441 i d.]

⁴⁸ 632. »Siðem«, t. j. iz gornjega grada, iz tvrðave i spustim se u donji grad.

⁴⁹ 642-643. Kad je Anhis još mlad bio, razorio je Herkul Troju. Vidi u Ilijadi 5. pjev., st. 638 i d.

645 Neka ležim ovako pa pozdrav'te⁵⁰ vi me i hod'te
 Moja će ruka mi smrt priskrbiti,⁵¹ već će se dušman
 Smilovat, odoru skinut, a gròb ću lako pregorjet.
 Od prije bozima mrzak bez koristi godine trajem,
 Otkad je ono vjetrom i munjom dunuo u me
 Bogova otac i ljudi kralj i pogodio ognjem.⁵² —
 650 Postojan tako nam on je kazivao ne dav se ganut.
 A suze obliju sve nas, Askanija, ženu Kreusu
 I kuću svu, da sa sobom sve ne povuče sad otac
 U propast i da sudbinu ne uskori, koja već tišti.
 Al' on ne htjede slušat, ne odumi, ne kroči s mjesta;
 655 Zgrabim oružje opet i umrijet jadnik požèlím,
 Jer što znadijah drugo il' čemu se nadah još dobru?
 Oče, zar pòmisli tî, da uklonit se mogu bez tebe?
 Tako strahovita riječ iz očinskih ispade l' usta?
 Ako bogovi hoće, od tòlikòg ništa da grada
 660 Više ne ostane te su odlučili — i to im godi —
 Uništít tebe i tvoje sa Trojom, koja se ruši,
 Otpрта vrata su smrti, obljeven će Prijama krvlju
 Doći već Pir, što sina pred ocem, oca uz oltar
 Ubija. — Za to l' si, majko oj blaga, kroz mače, kroz oganj
 665 Mene izvukla, da gledam u skrovištu doma dušmáne,
 I gdje mi poklani leže sve jedno u drugog krvi
 Roditelj moj i Askànije sin i s njima Kreusa?
 Oružje, oružje, momci! ta zove nas pobjeđeníke
 Posljednji dan, med Ahivce odved'te me natrag, da vidim
 670 Ponovljen boj. Ta ne ćemo svi bez osvete umr'jet. —
 Opet opašem mač, a okolo ljevice zgodno
 Remenje štita obmòtâm pa iz kuće onda poletim.
 Ali mi tada noge obuhvati žena pri pragu,
 Uz njih se privije ona i maloga pruža mi Jula:
 675 Ako poginut ideš, povuci nas sa sobom svakud;
 Ako li iskusan još u oružje štogod se uzdaš,
 Brani ovaj najprije dom, a maloga komu
 Ostavljaš Jula i oca i mene nekada tvoju?

⁵⁰ 644. »pozdrav'te«, t. j. viknite mi tri put »s Bogom!«, kako je bio običaj u Rimljana, da su tri put viknuli »vale!« pokojniku, pošto bi ga sahranili.

⁵¹ 645. »moja... priskrbiti«, t. j. koliko sam god star i slab, poći ću s oružjem na dušmane, i oni će me dakako odmah ubiti.

⁵² 647-649. Jupiter je Anhisa udario gromom (ali ga nije ubio, već samo osakatio), jer se hvalio pred ljudima, kako je obljubio Veneru — »vjetrom i munjom«, neki su u starini mislili, da vjetar razdire oblake i munju iz njih izbija.

Tako vičući plačem cijelu napuni kuću,
 680 Kad li se pokaže znak iznebuha i čudan reći,
 Jer u rukama majci i ocu, pred očima njima
 Tužnima eto se plam Askaniju s tjemena vije
 Lagani i ko šiljak, i dirat se može, te nježno
 Liže Julovu kosu i titra mu okolo čela.
 685 Prepadnemo se svi i stanemo stresati kosu,
 Koja gori, i vodu u oganj lijemo sveti.
 Ali roditelj Anhis k zvijezdama podigne oči
 Pun veselja i ruke k nebesima pružajući reče:
 Svemožni Jupiter-bože, okrenuti može l' te koja
 690 Molitva, pogledaj sada nas bar, te vrijedi li naša
 Pobožnost, pošlji nam znak i potvrdi sve njim, o oče. —
 Kad to izrekne starac, zagrmî s lijeve strane
 Nenadna praska, i kroz mrak zvijezda vine se s neba
 Vukući za sobom luč i poteče s mnogijem sjajem.
 695 Mi je vidimo, kako iznad kućê spušta se naše
 I u planini kako u Idi sjajna se krije
 Za sobom bilježeć put, i daleko brazda se za njom
 Sjaji, a sumporni dim u širini se okolo dimi.
 To tek mi roditelja okrénu, podiže to ga,
 700 Prozbori bozima riječ i pozdravi svetu zvijezdu:
 Sad oklijevanja nema; poved'te me, s vama ću svakud.
 Očinski bozi i kuću i unuka čuvajte moga;
 Od vas ovo je znak, u rukama vašim je Troja.⁵³
 Sada ustupam', sinko, i svakamo rado ću s tobom.
 705 Tako reče, a praska od ognja po zidima sve se
 Jasnije čuje i požar sve bliže vrüćinu valja.
 Deder mi za vrat se, rekoh, o dragi uhvati oče,
 Mojih evo ti leđa, otežati ne će mi trud taj.
 Iste će, bilo što bilo, obojici pogibli biti
 710 I spas obojici isti. Nek prati maleni Jul me,
 A neka nazorice⁵⁴ Kreusa za nama ide.
 A vi, o momci, što velim, da uzmete u pamet dobro.
 Izljezav iz grada ima brežuljak i hram starinskî
 Boginje Cerere i pust, a uza nj čempres je stari,
 715 Kojeg su pobožni oci od mnogijeh čuvali ljeta.

⁵³ 703. »u rukama vašim je Troja«, t. j. vi ćete se za Troju brinuti, da sasvim ne propadne, već da se u tuđoj zemlji obnovi.

⁵⁴ 711. »nazorice«, da ih ne bude previše zajedno, jer bi tako lakše pali u oči Grcima; tako i u st. 716 kaže se momcima, da dođu na određeno mjesto »koji odakle«, t. j. neka idu različnim putovima i pojedince.

K tome se mjestu skupit imamo, koji odáklê.
 Svetinje uzmi ti i Penate djedovske, oče;
 Grijeh je taknut ih meni, što iz boja, iz krvi teške
 Teke iziđoh, prije u vodi živoj se imam
 720 Oprati ja.⁵⁵ –
 Rekoh te široke pleći i pognuti vrat zaogrnuh
 Kožom žučkastog lava i odjećom, ì breme onda
 Uprtim; maleni Jul za desnicu prihvati mene
 Te za ocem slijedi koračajuć krocima kraćim,
 725 Žena za nama ide. Po mraku se mićemo, – a ja,
 Koji se odavno nisam strijela sipanih bojo
 Ni Grka, kad bi gusto navalili s protivne strane,
 Sada se plašim ćuha i šušta svakoga brižan
 Pa u jednakom strahu za pratilca ì breme svoje
 730 Vratima već se približih, na kraju sam puta, već mišljah,
 Kad li se učini nama iznèbuha, nógâ da topot
 Izbliza čujemo mnogi; tad otac pogleda u mrak
 Te će povikat: sine, o sine, bježi, već tu su;
 Blistave štitove eno i sjajno oružje vidim. –
 735 Um i onako mi smeten tad neko kivno božanstvo
 Preplašenu mi uzme, – jer stramputičeć i hiteć
 Putova poznatijeh iz pravca kada sam zašo,
 Jao jadníku mi nesta Kreuse, – il' udes je ote,
 Il' gdje stade il' s puta zalúta il' umorna sjede?
 740 Ne znam, niti se više pokazala očima mojim.
 Nit' se na izgublenu obàzreh nit' pomislih na nju,
 Dok na Cerere drevne brežuljak ne dođosmo k hramu
 Svetom; tad sabrasmo svi se, a ne bješe jedine nje nam,
 Bila se pogledu društva i sina i muža izmàkla.
 745 Kojeg tad mahnit boga il' ćovjeka krivio nisam
 Ili u razorenu u gradu što grđe doživjeh?
 Jula i oca Anhisa i Teukarske ja tad Penate
 Druzima preporučih i sakrih u zavojnu dolu;
 Onda zaputim u grad i oružje opašem sjajno.
 750 Nezgode sve ponoviti htjeh i kroz ćitavu Troju
 Proći i opet glavu pogibeljima izlagat.
 Najprije k zidima pođem i tamnome pragu od vrátâ,
 Otkle sam krenuo bio, i idem po tragu, kolikô
 Mogu raspoznat po noći i bacam svakamo oći.
 755 Svuda me spopada groza, tišina sama me plaši.

⁵⁵ 717-720. Svetinje nije smio nikakve taknuti onaj, koji je imao krvlju okaljane ruke; trebalo je, da ih prije u živoj (t. j. u tekućoj) vodi opere.

Otuda pođem kući, da nije možda se u nju
 Vratila žena. Ahivci provališe u kuću te je
 Čitavu drže; vatru proždrljivu vjetar na vršak
 Uzvija, diže se plamen, a uzduh je ugrijan strašno.
 760 Pođem dalje ka dvoru i kuli Prijama kralja.
 Već u trijemima praznim Junónina zaklona stoje
 Feniks i ljuti Uliks, stražari izbrani, plijen
 Tu da čuvaju. Blago odàsvud se Trojansko amo
 Snosi iz upaljenih iz skrovišta, stoli božànskî,
 765 Vrčevi od zlata suhog i oteti sagovi tu su.
 Matere uplašene i momčići okolo stoje,
 Dug ih je red.
 Ja se dapače tada uslobodim vikati u mrak,
 Vika me stane jadrnika po ulicah zovuć i zovuć
 770 Ženu Kreusu, opet i opet vičuć, – al' zalud.
 Po svim kućama grada bez prestanka tražim je mahnit,
 Kad li na jednoć meni pred očima tužan Kreuse
 Lik se pomoli i sjen, a veća bješe no prije.⁵⁶
 Protrnem, u grlu zapne mi glas, a ježi se kosa.
 775 Tad mi progovori ona i tješit me stane ovako:
 Kako ti hoće se, mili o mužu, predavat se tuzi
 Golemoj? bez volje to se ne događa bogova višnjih.
 Nije suđeno tebi, Kreusu da vodiš odavde,
 Također kralj ti to Olìmpa ne dopušta višnjeg.
 780 Dugo ćeš bezdoman biti po širokih pučinah ploveć.
 U zemlju Hespersku doć ćeš, u kojoj Lidijski Tiber⁵⁷
 Sporijem talasima po rodnijem njivama teče;
 Tamo te čeka veselje i kraljevstvo, kraljevskog roda
 Čeka te žena; nemoj za ljubljenom plakat Kreusom.
 785 Ne ću Mirmidònskîh ja ni Dolopskih vidjet gradova
 Ponosnih, niti ću ići sužnjevat i ženama Grčkim
 Dardanka ja i Venere snaha.⁵⁸
 Bogova velika mati⁵⁹ iz ove me ne pušta zemlje.
 A sad da si mi zdrav i ljubi našega sina. –

⁵⁶ 773. »veća bješe no prije«; kad su se pokojnici kome ukazivali, bio im je lik veći nego za života.

⁵⁷ 781. »Lidijski Tiber« kaže se zato, jer Tiber izvire u Etrurskoj zemlji, a Etrurci su se po starom pričanju doselili nekad u Italiju iz Maloazijske zemlje Lidije.

⁵⁸ 787. »Venere snaha«, t. j. kad je Eneja sin Venerin, onda je njegova žena Kreusa Venerina snaha.

⁵⁹ 788. »bogova velika mati« je Kibela; vidi bilješku georg. 4. pjev. st. 64. [»u zile Majčine«, – »Majka« je ovdje boginja, koje se inače zvala Reja (Rhea) i Kibela i Berekintija, a zvali su je i »Velika Majka« i »Majka bogova«. Njezine su se svetkovine slavile bučnom muzikom; među drugim muzičkim spravama upotrebljavale su se i zile (lat. cymbala).]

790 Kad to izrekne ona, tad ostavi mene, a plakah
I htjeh mnogo govorit, pa zađe u tanahni uzduh,
Tri put ondje joj vrat objuhati rukama htjedoh,
Naprazno uhvaćen lik iz ruku mi tri put izmače
Laganom vjetru sličan i krilatom presličan sanku.⁶⁰
795 Tako mi prođe noć, i k družima svojim se vratim.
Ali se začudim, kad tu množinu veliku nađem
Novijeh pratilaca, nagruše ljudi i žene,
Također momčad spremna da bježi, – ej tužna li mnoštva!
Sa svih se skupiše strana imutkom i srcem spravnim
800 U kojegod ih zemlje po pučini voditi hoću.
Iza vrhova Ide pomaljat se danica stade
I donositi dan, a Danajci pragove vrátâ
Podsiedoše i drže, već nade ne bješe spasu.
Uklonim tad se i oca ponesavši u goru krenem.«

---

⁶⁰ 792-794. Ti su stihovi uzeti iz Odiseje 11. pjev., st. 206-208, gdje Odisej hoće da zagrlj dušu svoje matere.

Treće pjevanje

Najprije sagradi Eneja lađe, a onda odjedri put Trakije; tu sazida grad te bi se nastanio, ali ga od toga odvрати čudo, koje mu se prikaže: čuje bo iz groba glas Polidora, sina Prijamova, kojega je bio ubio Trački kralj; pokojnik ga opominje, neka bježi iz te zemlje. Zatim odjedri put otoka Krete ne razumijući proroštva Apolonova, koje ga je napućivalo u Italiju. Ploveći tako dođe Eneja do otoka Strofadskih, gdje stanuju Harpije; jedna mu od njih proriče veliki glad prije nego se uzmogne nastaniti u Italiji. Iza toga dođe do Epira i tu se sastane s pređašnjom ženom Hektorovom Andromahom i s vračem Helenom, Prijamovim sinom. Od njih dobije darova, a Helen mu još i proriče, što će mu se dogoditi. Helen ga lijepo napućuje, neka ne pristupa tamo, gdje stanuju Grci, i neka se čuva Skile i Haribde. Odjedrivši od Epira dođe do Sicilskoga brda Etne, a tu se namjeri na Ahemenida, Uliksova druga, kojega je njegovo društvo zaboravilo tu, te on živi u najgoroj bijedi i strahu od Kiklopâ. Eneja mu se smiluje i poveze ga sa sobom. Kad već doplovi u luku Drepanku i iskrca se na kopno, umre mu otac Anhis. Tu prestaje njegovo pričanje.

»Pošto se bozima svidje da razmetnu Aziju¹ i s njom
Nevini Prijamov narod, te Ilij ponosni pade,
A Neptunova Troja² po zemlji se pušiti stane,
Onda nas napute znaci božanski u krajeve tuđe
5 Različne poći, zemlje potražiti puste; pod Idom
Frigijskom i pod Antàndrom³ tad počnemo graditi lađe
Ne znajući, kuda nas nosi sudbina, gdje valja nam stati,
I kupit stanemo momčad. A kako proljeće nasto,
Stane opominjat Anhis, nek sudbi se povjere lađe;
10 Otadžbinske tad žale i luke i polja, gdje Troja
Stajaše, ostavim plaćuć. Bjegunac ja se zavezem
U more sa sinom, društvom, s Penátima bozima veljim.
Ima Martova zemlja⁴ daleko sa širokim poljma,
Oru je Tračani, negda gospodar Likurg joj bješe;
15 Gostinstvo držaše davno s Trojancima, iste Penate,
Dok je trajala sreća. Doplovih amo i sudbom
Namjeren hudom na žalu krivuljastom zidove prve
Sazdah i ljude po imenu svom Enèjêvce nazvah.
Majci – Dióninôj kćeri – i bozima žrtvovah žrtvu

---

¹ 1. Azija je ovdje Trojanska država; vidi bilješku 2. pjev., st. 556.

² 3. »Neptunova Troja«; vidi bilješku 2. pjev., st. 625.

³ 6. Antandar, grad u Maloj Aziji, Troji na jugu.

⁴ 13. Mart je bog rata, zato se Trakija zove Martova zemlja, jer su Tračani bojnički narod.

20 Milostivima pri mom početku, a višnjemu kralju
 Nebeskih bogova koljah na obali bijelog vola.
 Slučajno stajаше hum u blizini, na kojega vrhu
 Drenov bijaše grm i kopljima stršaše gustim
 Mrča;⁵ pristupim tamo, iz zemlje iščupati hoću
 25 Zeleni šibljak, želéći da pokrijem brsnatim granjem
 Oltar, al' ugledam čudo, neobično strašno izreći;
 Jer čim ševáru prvom iz zemlje kor'jenje strgam
 Te ga iščupam, iz njega poteku krvave crne
 30 Koplje i gnojem zemlju okaljaju. Meni potrese
 Tijelo ledeni strah, od užasa krv mi se stine.
 Opet i drugu tanku s ševára mašim se drugog
 Otrći šibu hoteć da poznam uzroke tajne,
 Ali i drugom krv poteče iz kore crna.
 Misleći mnogo u duši pomòlih se Nimfama poljskim
 35 I još Gradivu ocu vlasniku Getskih poljánâ,⁶
 Da bi na dobro, što vidjeh, okrenuli, uzbili zlamen.
 Ali kad i trećom još i s većim naponom stupim
 Kopljima, kad se ozdo na p'jesak koljen'ma uprem –
 Bih li izustio, bih li premućao? – Iz dna iz huma
 40 Plaćno jecanje ćujem, do ušiju glas mi tad dopre:
 Što me, Eneja, trgaš jadnića? U grobu me pusti,
 Časnijeh ruku nemoj da kaljaš. Tuđinac ti nisam,
 Već sam Trojanac, a krv iz debla ova ne curi.
 Ej iz okrutne bježi iz zemlje i s lakoma žala!
 45 Ja sam Polidor. Izbô i pokrio ovdje je mene
 Željeznih hitaca usjev te koplja su iznikla oštra. –
 Tada dvostruki strah u duši pritisne mene,
 Protrnem, u grlu zapne mi glas, a kosa se ježi.
 Tog Polidóra je nekad sa velikim tovarom zlata
 50 Traćkome kralju poslo na odgoju nesretní Prijam,
 Kradom ga njemu je poslo, kad nije u Dardansko više
 Uzdo se oružje i grad kad opkoljen vićaše veće.
 Al' moć kad slomi se Troje i njû već kad ostav' sreća,
 Na Agamèmnonovu i pobjednog oružja stranu
 55 Pr'jeđe i razori pravdu i zakon te Polidóra
 Ubije, zlato mu otme. Ej prokleta požudo zlata,

⁵ 23-24. »kopljima stršaše gustim mrća«; t. j. šibe mrćeve su nalik na koplja, a od njih se prave kopljaće; vidi u georg. 2. pjev., st. 446-447. [stih glasi: »a mrća kopljaće jake daje, za ostale naprave bojne«]

⁶ 35 »Getskih poljana«, t. j. Traćke zemlje: vidi georg. 4. pjev., st. 463. [Getska zemlja, t. j. Trakija, jer su Grci bili srodni s Traćanima.]

Na što li ljudima srce ne nagoniš! Kad strah iz kòstí
 Ode mi, obranoj tada gospòdi, a prvome ocu
 Božje iskažem čudo i upitam, kako li misle.
 60 Jedna je misao svima: otići iz opake zemlje,
 Gdje se gostinstvo kalja, i jugu povjerit lađe.
 Tad Polidóra snova sahranismo 'i zemlju silnu
 Zgrnusmo na grob mî i digosmo duši oltare
 Tužne vrvicama sivim i čempresom crnijem tužne,
 65 Ilijke okolo stanu po livadi spustivši kosu.
 Tasove mlaka mlijeka – sve puše se – tad prinesémo
 I krvi svećene zdjele; u grobnicu spratimo dušu
 Pa joj íza glása doviknusmo posljednji pozdrav.
 Kako u more vjeru zadobismo, kako se vjetri
 70 Smire na vodi, kako na pučinu zujeći tiho
 Jug nas pozove, drugari na žalu se skupe te lađe
 Odrinu; otplovimo iz luke, gradovi, zemlje
 Ostanu za nama straga. – Sred pučine otok je sveti
 Predrag Egéjcu Neptúnu i materi još Nereídâ;
 75 Negda je oko zemalja i obala luto, al' bôg ga
 Među visoki Mikon i Gijar lukodržac sveza⁷
 Zahvalan, dà budê stanak nepomičan ljudma, da vjetrom
 Prkosi. Amo doplòvîm, i premirni otok nas trudne
 Primi u sigurnu luku. Izidòsmo, grad Apolónov
 80 Pozdravimo, a ljudima kralj i svećenik Febov
 Anije íšeće pred nas sa tracima, s lovorom svetim
 Okolo čela, prepozna Anhísa, prijana starog.
 Rukujemo se gostinski s njim i zađemo pod krov.
 Božjem se poklonim hramu od kamenja zgrađenom drevnog:
 85 Timbarče, dom nam daj i zidove i pokoljenje
 Trudnim i stanovan grad i Pergam Trojanski drugi
 Čuvaj, što Danajcem i što Ahílu úteče ljutom.
 Ko da nas vodi? Kud veliš nam íći? gdje se nastanit?
 Oče, znak udijeli i dođi u pamet našu. –
 90 Istom dorečem, kad sve na jednoć drhtati počne:
 I prag i lovor božji, planina se čitava miče,
 Svetište otvori se i kotao iz njeg zatutnji.⁸

⁷ 73-76. »sveti otok«, t. j. Del, na kojem se rodio bog Apolon. – »Nereídâ majka«, t. j. Okeanova kći Dorida. – »Neptun Egejac«, jer ponajviše boravi u Egejskom moru. – Del je negda plivao morem, dok nije na njemu boginja Latona rodila Apolona i Dijanu. Bog lukodržac (t. j. Apolon) od zahvale, što je Del dao mjesto Latoni, gdje će roditi (a prije toga je dugo Latona lutala po različnim zemljama, jer joj nijedna ne htjede dati mjesta bojeći se Junone, koja je Latonu progonila), ustavi Del i pričvrsti ga za bližnja dva ostrva Mikon i Gijar.

⁸ 92. Iz ućanja kotla u proročištu Apolonovu proricala se budućnost.

Na zemlju padnemo smjerno, do ušiju dođe nam riječ:
 Dardana sinovi tvrđi, iz koje zemlje po rodu
 95 Potječete otaca, na povratku tâ će vas vašem
 Primit na prijazno krilo. Potražite majku starinskû.
 Tu će Enejin dom gospodovati zemljama svima
 I sinóvâ mu sini, i koji od njih se rode.⁹ –
 Tako nam reče Feb, od veselja golemog mî svi
 100 Tada se uscikćemo i pitamo, gdje li je grad taj,
 Kamo nas zove Feb potukáče, da vratit se treba?
 Otac se sjeti tad pripov'jèstî starijih ljudi
 I kaže: Gospodo, čujte i znajte, što čekat imate.
 Velikog Jupitera sred pučine otok je Kreta,¹⁰
 105 Gdjeno je Idska planina i kol'jevka plemena našeg.
 Stotina tu je gradova, prebogata kraljevstva to su;
 Naš najstariji otac doplovio otud je Teukar
 Prvi k Retejskim žalom, opominjem pravo l' se, što čuh;
 Tu je izabro mjesto za kraljevstvo. Pergamska kula
 110 Ne bješe još ni Ilij, već življahu dolima u dnu.
 Otud je Kibelska majka i Idski gaj, koribàntskê
 Otud je čeljadi mjed i svetinjâ sigurne tajne,¹¹
 Otud je lavova jaram, što vuku gospođi kola.¹²
 Za to ustajte svi i pođ'mo, kud bogovi vele,
 115 Vjetre ublaž'mo a onda u kraljevstvo Gnosijsko kren'mo.
 Nije ploviti tamo daleko, nek pomogne samo
 Jupiter, – i treći dan će do obale Kretske nas dovest. –
 Rekavši to na oltaru valjáne prikaže žrtve,
 Vola Neptunu, a vola i tebi, lijepi Febe,
 120 Crno govedo Buri, a bijelo Zefirom sretnim.
 Čujemo, da je kralj Idomènej iz očinskog svoga
 Kraljevstva prognan, te ode, da obale Kretske su puste,
 Da nam onamo nema dušmána, da zemlje su prazne.

⁹ 94-98. Kako su sva proročišta nejasna, tako je nejasno i ovo; iz st. 161-171 vidi se, da se u ovom proroštvu misli Italija, a stari Anhis krivo razumijeva te misli, da treba ići na Kretu.

¹⁰ 104. Kreta je Otok Jupiterov, jer se on na njoj rodio; vidi georg. 4. pjev. 149-152. [Kad se Jupiter rodio, sakrila ga je mati (Rea) na Kreti u Diktejsku spilju od straha, da ga ne bi otac Saturn pojeo; a da ne bi Saturn čuo maloga Jupitera viku i plač, postavi Rea pred spilju svoje sveštenike (Kurete), da što jače sviraju i udaraju u muzičke sprave; tako Saturn nije mogao čuti Jupitera. Pčele slušajući onu muziku ulaziše u spilju (vidi bilješku st. 65) i hraniše Jupitera medom. Zato je Jupiter nagradio pčele, kako se vidi i iz st. 152. i d.] [bilješka uz st. 65: Pčele kad čuju bučnu muziku, grnu u košnice; neki misle, da to čine od straha, a neki, jer im je muzika mila.]

¹¹ 112. Koribanti su isto što Kureti, o kojima vidi georg. 4. pjev., st. 149-151. [kao stih 104]

¹² 113. U Kibelina kola upregnuti su bili lavovi (tako se pričalo).

Ostavivši luku Ortigijskû¹³ jurismo morem
 125 Uz Naks, gdje Bakha slave na brdima i uz Donisu
 Zelenu, i uz Olèar, i snježani prođemo Paros,
 Kiklade rasute, nemirnu vodu zbog otoka mnogih.¹⁴
 Cika stoji brodárâ i natječu svakako svi se,
 Viču, da ploviti treba do Krete, do djedova naših.
 130 Vjetar se digne nama za krmom i goniti počne.
 Napokon dopadnemo na obale Kuretske stare.¹⁵
 Pohlepno željeni grad ograđivati zidima stanem,
 Pergamom ga nazovem, drugarima imenom milim.
 Nèk ljûbè ognjišta, rečem, nek tvrđavu kućama grade.
 135 I već na obalu suhu povučene bijahu lađe,
 Oko novih se polja i ženidba zabave momci,
 Kuće i zakone gradih; al' uzduh se pokvari, dođe
 Nemila kuga na jednoć, rastakati stane tjelesa,
 Usjevi stanu ginut i stabla, vrijeme je kužno.
 140 Jedni su rastavljali s životom se slatkim, a drugi
 Vukli se bolni, a Sirij¹⁶ izgaro je jalova polja,
 Goraše trava, a hrane sa bolesnih ne bješe njiva.
 Natrag ka proročistu Ortigijskôm otac nam reče
 Poći da po moru treba i moliti milost u Feba,
 145 Kad li nam kani muke dovršiti, gdje li nam veli
 Pomoć mukama tražit, zaploviti kamo nam kaže.
 Bijaše noć te spavaše sve, što živi na zemlji,
 Kad li se učini meni, da u snu pred očima stoje
 Kako sam ležao, sveti Penata Frigijskih kipi,
 150 Koje sam iznio bio iz Troje, kad goraše; bjehu
 U mnogoj svi očevîdni svjetlòsti, kuda se puni
 U zid kroz uglobljene kroz prozore sipaše mjesec.
 Oni progovore meni i tješit me stanu ovako:
 Što u Ortigiji tebi Apòlôn kazati hoće,
 155 To ti proriče ovdje i k tebi šalje nas na prag.
 Kad je Dardanov grad izgorio, tebe i tvoje
 Oružje sl'jeđasmo mi i prošli more smo burno
 S tobom u lađama, dići k zvijezdama mi ćemo tvoje

¹³ 124. Del se zvao također Ortigija.

¹⁴ 125-127. Ovo su otoci u Egejskom moru Delu na jugu, pripadaju među »Kiklade« (skup od više otoka).

¹⁵ 131. »na obale Kuretske«, t. j. gdje žive Kureti, o kojima vidi bilješku georg. 4. pjev., st. 149-152. [kao stih 104]

¹⁶ 141. »Sirij«, vidi bilješku georg. 4. pjev., st. 425. [Sirij ovdje znači isto što žarko ljetno sunce; pjesnik kaže: sunce je palilo Indiju, t. j. zemlju, koja najviše trpi od sunčane žege.]

160 Unuke î grâdu dati gospodstvo. Unukom slavnim
 Slavne pripravi zide i ne boj se dugijeh muka
 Lutanja. Selit se imaš odavde. Nije ti žale
 Deljanin rekao tē Apōlōn ni ostat u Kreti.
 Ima staròdrēvna zemlja, Hespèrija zovu je Grci,
 Silna je oružjem ona i plodnošću svojijeh gruda;
 165 Tamo Enotrijci žive; potómci je, veli se, da su
 Prozvali Ítalijôm po ìmenu vojvode svoga.
 Tu nam je pravo mjesto, odátlê Dardan je rodom
 I djed Jasije, od kog započinje naše se pleme.¹⁷
 Ustani daj i ove objavi istinske r'ječi
 170 Starome ocu: valja u Korit i Ausonske kraje¹⁸
 Íci, Jupiter ne da poljánâ Diktejskih tebi. –
 Bogova glas me i viđenje to tad ošine ko grom,
 Ne bješe san, već mišljah, da pred sobom obraze vidim,
 Lica im, kakova jesu, da vidim i trake u kosi;
 175 Tada mi ledeni znoj po cijelom t'jelu poteče.
 S kreveta skočim i ruke k nebesima pružim okrenuv¹⁹
 Dlanove gore, te reknem i molitvu ì dâre čiste²⁰
 Liti na ognjište stanem. A kada dovršim žrtvu,
 Veseo javim Anhisu, po redu iskažem sve mu.
 180 On se dvojake loze i predaka sjeti se dvaju,²¹
 Uvidi, kako ga čudno starìnskâ ométoše mjesta,
 Pa mi progovori: Sine i patniče s udesa Troje,
 Takvu je jedina sudbu prorícala meni Kasandra;
 Sada se sjećam, sve to da slutila rodu je našem,
 185 Italsko kraljevstvo često, Hespèriju često je ona
 Spominjala, al' ko bi i mislio, da će Trojanci
 U Hespèriju doći? Kasandri vjerovo ko bi?
 Slušajmo Feba i kako opominje, za boljim pođ'mo. –
 Tako nam reče, i svi pokorismo njemu se kličuć.
 190 Iz tih odemo mjesta i ostaviv nešto drugóvâ²²
 Tamo u koritastih odjèdrismo lađah po vodi.

¹⁷ 167.-168. Iz Korita (Kortene), grada u Etruriji, preselio je Dardin sa svojim bratom Jasijem u sjeverozapadnu Malu Aziju; tu mu kralj Teukar dade svoju kćer za ženu i komad zemlje, koji se po Dardanu prozva Dardanija, a kasnije Troja po njegovu unuku Trosu.

¹⁸ 170. »u Korit i Ausonske kraje«, t. j. Italiju.

¹⁹ 176. vidi 4. pjev., st. 205.

²⁰ 177. »dare čiste«, t. j. čisto nepomiješano vino.

²¹ 180. »dvojake loze i predaka dvaju«, t. j. Trojanci su se mogli držati za potomke i Teukrove i Dardanove; njihova je dakle pradomovina ne samo Kreta (vidi st. 107), nego i Italija.

²² 190. »ostaviv nešto drugova«, t. j. u gradu Pergamu, što ga je počeo Eneja graditi (vidi st. 133).

Pošto već brodovi zađu u pučinu, te se već zemlja
 Ne vidje, nego nebo i voda sa svijeh strana,
 Tada se meni dažd nad glavom obori mračni
 195 Noseći noć i olúju, i tamni se podignu vali.
 Vjetrovi odmah more uzburljaju, diže se silna
 Voda, te ovdje ondje po pučini baca nas grdnoj;
 Oblaci sakriju dan, a nebesa noć otme kišna,
 Jedna za drugom munja iz razdrtih oblaka bije.
 200 Odmaknemo se s puta, te lutamo po moru mračnom.
 Sam Palinúr nam veli, da na nebu noći ni dana
 Ne može više raspoznat, sred pučine puta da ne zna.
 Tako lutamo tri dni po vodi ne videć sunca
 Od tmine mrkle i isto tolikô noći bez zv'jezda.
 205 Istom četvrti dan pomaljat nam počne se zemlja,
 Brda pred očima puknu i vidimo dim, gdje se vije.
 Jedra se spuste, i svî prionusmo veslati, momci
 Po pjenu burljaju živo i sinju razgrću vodu.
 Spasen iz vala dođem na Strofadske najprije žale.
 210 U moru prostranom Jonskom imadu otoci, što se
 Grčki Strofade²³ zovu, na kojima grozna Kelena
 Živi i Harpije druge, od kada im Finejev dom je²⁴
 Zatvoren te se òd strâ okaniše pređašnje gozbe.
 Grđe nakaze nema od Harpija, ljuća hudoba
 215 I božja srdžba iz Stiks-rijeke nije se digla.
 Ptice, al' djevojke licem imadu kukaste ruke,
 Najgoreg gada im trbuh je pun, a blijèda su lica
 Od glada vječnog.
 Kad mi doplovismo amo i uđosmo veće u luku,
 220 Lijepa vidjesmo stada gdje pasu goveda, koze
 Ovdje i ondje po travi, a čobana nema. Tad s noži
 Skočismo, Jupitera i bogove zazvasmo druge,
 Dà primê plijena dio;²⁵ na žalu krivuljastom za tim
 Sjedala načinimo i obilno stasmo se častit.
 225 Kad li iznèbuha strašno iz brdina Harpije bahnu,
 Lepeću krilima jako i tresu i otimat od nas
 Započnu jela i kaljat, što nečišću dotaknu svojom,
 Gadan je zadah njihov, a k tome krešte veđma.
 Na to se zaklonimo daleko pod kamenu spilju,

²³ 211. Strofade su dva mala otočića u Jonskome moru između Peloponesa i Zakinta.

²⁴ 212. Prije su Harpije mučile Tračkoga vrača Fineju, koji kadgod bi htio jesti, sva bi mu jela Harpije otele ili ogadile. Napokon ih otjeraše odande dva junaka, Zet i Kalais.

²⁵ 223. »da prime plijena dio«, t. j. da prime žrtve, koje će im se od one stoke žrtvovati.

230 Gdje nas okružuju stabla svud okolo i sjena strašna,
 Dignemo stolove opet, na ognjištu ložimo oganj.
 Opet iz oblaka odsvud iz kutova tamnih dolete,
 Kukastim pandžama stanu obl'jetati plijen i vrištat,
 Ustima zagade jela. Drugarima oružje zgrabit
 235 Ja tad zapovjedim i boj započeti s čeljadi groznom.
 Kako im rekнем, tako i učine oni i travom
 Pokriju mačeve redom i štitove sakriju ondje.
 A kad se Harpije na žal krivuljasti obore vičuć,
 U mjed izdubenu iz stražare udari Misen,
 240 Onda drugovi skoče i borbu neobičnu počnu,
 Kako će sasjeci mačem ptičetine pomorske ružne.
 Ali se njihovijeh ne primaju udarci pera,
 Leđa ne primaju rana, već pod nebo otprhnu brzo,
 Na pola izjeden plijen i tragove ostave gadne.
 245 Samo Kelena na hrid veđma visoku sjedne
 Zloslutna proročica i istisne riječ iz grúdí:
 Vi li, Laðmedonov o porode, na nas vojevat
 Hoćete, pošto krave i junce zaklaste naše?
 Hoćete l' Harpije pràve iz kraljevstva očinskog prognat?
 250 Za to mi čujte riječ i u pamet prim'te: što Febu
 Otac je svemožni reko, a meni Feb je Apolon,
 To sad otkrivam ja glavarica Furijâ vama:²⁶
 U zemlju Italsku vi želite doplovit, – i zazvav
 Vjetrove plovićete, u luku vi ćete doći,
 255 Ali danoga grada obzidati ne ćete, dok vas
 Kleti ne primora glad, što htjedoste grješno nas ubit,
 Zubima stolove glodat i oglodane ih jesti.²⁷ –
 Tako nam reče, te krila odnesu je u šumu brzo.
 Ali od nenadnog straha drugarima sledi se krvca,
 260 Srca im klonu, i vele, da oružjem ne treba više,
 Nego zavjetima i molbama tražiti milost,
 Bile boginje to il' ptičetine odurne, grozne.
 Roditelj Anhis ruke na žalu raširivši stane
 Bogove velje zazivat i obrekne dostojne časti:
 265 Kletvu uklonite, bozi, odvratite takvu bijedu,
 Pobožne čuvajte blago! – Odvezat nam s obale uže
 Reče i konope za tim lađènê odmotat i navit.
 Južnjak jedra nam nadme, niz zapjenjene niz vale
 Odjurimo, kud vjetar i krmar htjedoše s nama.

²⁶ 252. U kasnijem pričanju pomiješane su Harpije s Furijama.

²⁷ 256-257. Kako se to proroštvo ispunilo, vidi u pjev. 7. st. 212 i d.

270 U sredini se mora šumoviti pomoli Zakint,
 Otok se pomoli Sama, Dulihij i vrletni Nerit;
 Itačkim uklonimo se hridma, Laertovu carstvu,²⁸
 Kunući zemlju, koja Uliksa othrani ljutog.
 Maglasti Leukatskog brda vrhunci se pomole brzo
 275 I Apolónov hram, pred kojim dršću brodari,
 K njemu skrenemo trudni, pod gradić zađemo mali,
 Bacimo sidro od baša, a krme pred obalom stanu.
 Napokon na zemlju došav na nenadnu pomirne žrtve
 Zaklasmo Jupiter-bogu, na žrtvenicima dari
 280 Gore, i započnemo na Aktiju Trojanske igre.
 Druzi se igrati goli palestere očinske stanu,
 Ulje se cijedi sa njih, vesele se, što su utekli
 Tòlikîm gradima Grčkim²⁹ i prošli kroza dušmáne.
 U to vrteć se sunce i godinu okrene c'jelu,
 285 Od sjevera, od zime od ledene skore se vali;
 Izduben mjedeni štit, što Abas ga nošaše velji
 Sprijed na dovratnik zabih i ovaj zabilježih natpis:
Ostavlja štit taj Eneja, što otet je pobjednim Grkom.
 Tada zapovjedim izić iz luke i nà klûpe sjesti;
 290 Druzi prionu živo da veslaju burljajuć vodu.
 Brzo i Feačke za tim uminusmo visove zračne,³⁰
 K Epirskom stignemo žalu, u Haonsku uđemo luku,
 Za tim se približimo Butrótu,³¹ visokom gradu.
 Nevjerovni nam glasi do ušiju dođoše ovdje,
 295 Da sin Prijamov Helen gradòvima Argolskim vlada,
 Da Eakída Pira i ženu dobi i žezlo,
 I za zemljaka da se Andròmaha udala opet.
 Čudo me snađe, a srce razgòri mi čudnom se željom
 S čovjekom besjedit tim i saznati tòlikê stvari.
 300 Pođem iz luke, lađe i obala ostanu za mnom,
 Kada je svečanu daću i žalosne upravo dare
 Pepelu žrtvovala Andròmaha ì dūšu zvala
 Ispred grada u gaju pri nepravoj Simois-vodi
 Uz grob Hektorov prazni, što zelenim busom ga ona

²⁸ 272. Laert je otac Uliksov.

²⁹ 282-283. »što su utekli tolikim gradima Grčkim«, t. j. prošli su pokraj toliko Grčkih gradova, i ništa im se nije zlo dogodilo.

³⁰ 291. »Feačke uminusmo visove«, t. j. ostrvo Korkiru (Krf).

³¹ 293. Butrot je grad u Epiru prema Korkiri.

305 Bješe naresila i dva oltara, suzama izvor,³²
 Ondje posvetila bila. U oružju Trojanskom mene
 Vidjev, gdje dolazim, ona zanèsê se od čuda veljeg,
 Protrne sva od viđenja tog, ohlãdnê joj kosti,
 Padne i za dugo istom vrijeme progovori jedva:
 310 U pravom obličju svojem dal' dolaziš pravi mi glasnik?
 Živ li si, božičin sine? Il' ako blaga te svjetlost
 Ostavi, gdje li je Hektor? – Izrècê i prolje suze
 I vikom napuni mjesto cijelo. Jedva joj zbunjen
 Očajnoj prihvatim riječ i ovo joj istepam malo:
 315 Živim evo i živ se vucinjâm po svakakvom po zlu,
 Ne dvoj, jer istinu vidiš.
 Ao kakva te snašla sudbina izgubiv onakog
 Muža, i koja je sreća pohodila dostojna tebe?
 S Pirom li Hektorova Andromaha živiš u braku? –
 320 Ona obori lice i sniženim prozbori glasom:
 Kralja Prijama kćí³³ nadà sve je blažena ona,
 Koju na dušmanskome grobu pod visokim Trojanskim zidma
 Na smrt osudiše! nad njom nijesu bacali ždrijeb
 Niti je pobjednika dotàkla postelju muža!
 325 A iz sažgane ja domájê po vodama lutah
 I kičêljistvo sina Ahilova oholog momka
 Trpljah, rodih u ropstvu; – za Ledinom unukom potlje³⁴
 On je Hermionôm pošo oženit se u Lakedemon
 I on Helenu mene tad ostavi – robinju robu.
 330 Ali za preotetom za mladicom ljubav užeže
 Velja Oresta, kojeg i osvetne Furije gnahu,
 Te on dočeka Pira, kad nije se nado, uz oltar
 Smakne uz očin ga tad; Neoptòlem umre, a Helen
 Dobije kraljevstva dio; Trojanca Haona ime³⁵
 335 Zemlji i poljima dade te Haonska prozva ih Helen,

³² 301-305. Andromaha je svomeu prvome mužu Hektoru načinila tamo, gdje sada življaše, grob (dakako prazan, bez tijela Hektorova, koje je spaljeno u Troji) te je svake godine na njemu prinosi-la žrtve. – »pri nepravoj Simois-vodi«, Helen je jednom potoku u Epiru dao ime Simois, kako se zvala rječica u Trojanskoj državi.

³³ 321. »kralja Prijama kćí«, misli se Poliksena, koju su Grci žrtvovali na grobu Ahilovu.

³⁴ 327-333. Andromaha rodi Piru (Neoptolemu) sina Molosa. Hermiona je kći Helene i Menelaja, a unuka Lede (koja je mati Helenina); nju za ženu dade Menelaje Piru, ali Orest, kojemu je ona već prije obećana bila, ubije Pira u Delfu uz oltar, što ga je podigao bio svome ocu Ahilu i oženi se Hermionom. Pir umirući ostavi polovinu svoga kraljevstva Helenu (kojemu je bio zahvalan, što mu je svojim proročkim duhom spasao život, kad se vraćao ispod Troje), a drugu polovinu ostavi svome sinu Molosu.

³⁵ 334. Haon je bio prijatelj ili brat Helenu, koji ga je nehotice u lovu ubio.

Pergam i Ilijsku kulu uz ovo prizida brdo.³⁶
 Ali koji je vjetar, sudbina koja je tebi
 Put nakrenula amo? I koji te nevješta zemlji
 339 Doveo bog? A Askànije sin u životu ti je li?
 341 Za majku izgubljenu³⁷ dječaćić pita li štogod?
 Da l' na junaštvo njega otaca, na hrabreno srce
 Otac Enèja podjaruje što i ujak mu Hektor?³⁸ –
 Tako je pitala plačuć i naprazno tužila dugo,
 345 Kad li se Prijamov sin od zidina pokaže Helen
 Mnogima slugama praćen, prepòznâ svoje zemljake
 Junak i radosti pun povede nas u kuću svoju,
 Iza pojedinih r'ječi lijevao suze je mnoge.
 Pođem te malu Troju prepoznam i Pergamu veljem
 350 Jednako načinjen Pergam i potočić presahli Ksantom
 Prozvan, zagrlim prag od vrata Skejskih.³⁹ I drugi
 Osim mene Trojanci veseliše bratskom se gradu.
 Njih je primao kralj u trijemu širokom svojem;
 Čeljad dvorišta pak u sredini iz čašâ lije
 355 Vino tasove držeć, u posudah zlatnih su jela.
 Prođe već jedan i drugi dan i vjetrovi jedra
 Gipkati stanu i pireći jug nadímati platno.
 K proroku⁴⁰ s ovim stupim riječma i pitat ga stanem:
 Trojansko čedo, božji o tumaču, kojino volju
 360 Feba razumiješ, tronog, zvijezde, lovoriku Klarsku,
 Govor razumiješ ptica i znakove letuštih krila,⁴¹
 Reci mi, – jer su mi put prorèkla proroštva sretna
 Čitav i bogovi svi naputiše mene, da pođem
 U zemlju Italsku i da u krajeve daleke plovim,
 365 Samo mi novo čudo Kelena Harpija veli,
 Čudo, da nije izrèci, navješćuje tešku mi srdžbu
 I gadni glad; sad kojem ću zlu uklonit se prije?
 Što mi raditi valja, da tolikim jadom odolím? –

³⁶ 336. t. j. tvrđavi i kuli, što je bio Helen sagradio, dade Helen Trojanska imena, kao što je i rječicu u blizini prozvao Simois (vidi st. 303), sve na uspomenu svoje otadžbine; vidi i st. 349-351.

³⁷ 341. »za majku izgubljenu«, t. j. za Kreusu; vidi o njoj u 2. pjev., st. 738 i d.

³⁸ 343. »ujak mu Hektor«; Kreusa, mati Askanijeva, bijaše sestra Hektoru.

³⁹ 351. »od vrata Skejskih«, vidi 2. pjev., st. 613.

⁴⁰ 358. »k proroku«, t. j. k Helenu, koji je imao proročki duh; Homer u Ilijadi 6. pjev., st. 75 kaže za nj: pogađač u ptice prvi.

⁴¹ 359-361. t. j. Helen je umio proricati budućnost sjedeći na tronogu (kao svećenica Apolonova Pitija u Delfu), po položaju zvijezda, po šuštanju lovorike (u gradu Klaru u Maloj Aziji bio je lovorikov gaj, gdje su svećenici po šuštanju lišća proricali budućnost), po glasu i lećenju ptica.

370 Po običaju Helen tad najprije zakolje junce,
 Za tim zamoli milost u bogova, odveže trake
 S glave sa posvećene, povede me za ruku, Febe,⁴²
 K tvojemu pragu, a ja pred velikim drhtah božanstvom,
 Onda svećenik ovo božanskim ustima reče:

375 Božičin sine, tebe po pučini bogova prati
 Veća moć – za cijelo je to, – namjenjuje tako
 Sudbu bogova kralj i određuje, tako joj red je;
 Od mnogog malo ću tebi riječma razložiti, da brodiš
 Mora, koja te prime, sigurnije i da u luku
 Dospiješ Ausonsku ti, jer ostalo ne daju Parke
 380 Helenu znat ni Saturnova kći Junona govorit.
 Prvo, – za Italsku zemlju već misliš da ti je blizu,
 Zla ne sluteći ti nedalekim se lukama nadaš,
 Ali te rastavlja otud sa besputnim putima zemlja.⁴³
 U Trinakrijskoj vodi pregibati veslo ti prije
 385 Valja i s lađama slane pohoditi Ausonske vale,
 Podzemna k tome jezera i ostrvo Eejke Kirke,⁴⁴
 Prije no uzmogneš grad na sigurnoj zemlji sazidat.
 Reć ću ti znakove, a ti u umu ih pamti i čuvaj:
 Kada zabrinut nađeš na žalu pod česvinom uz val
 390 Samotne r'jake sa tridest gdje prašćića golema leži
 Prasica bijela, što ih izlégla je, – ona na zemlji
 Leži, a oko sisa izvalili bjeli se mladi;
 Tamo ti gradu je mjesto i siguran muka svršetak.
 Ne boj se, da ćeš potlje ogrizati stolove morat,
 395 Naći će put sudbina, Apòlôn će zazvan pomòći,
 A od ovijeh bježi zemalja i Italske strane⁴⁵
 Najbliže, koju našeg zapljuskuje valovlje mora,
 Jer tu opaki svud u gradovima Danajci sjede.
 Tamo i Narički Lokri sazidaše gradove sebi,

⁴² 370.-371. Helen žrtvujući junce bogovima (da mu ne uzmu proročki duh) imao je na glavi trakove (vidi u 2. pjev., st. 133); hoteći poslije žrtve proricati trebalo je da trakove skine, jer prorok ne smije nigdje na sebi imati nikakve veze, da proročki duh u njemu može slobodno djelovati. – »povede me za ruku, Febe, k tvojemu pragu«, to je t. zv. apostrofa (kad se o kome, koji nije nazočan, govori u drugom licu mjesto u trećem), koja je obična u Vergila, a ima je dosta i u Homera.

⁴³ 383. t. j. od onoga dijela Italije, koji ti je suđen (a to je Latij u srednjoj Italiji), rastavlja te južna Italija; kad bi išao suhim putem preko te zemlje, ne bi došao do cilja, jer te do Latija ne bi propustili tamošnji narodi.

⁴⁴ 386. »podzemna jezera«, t. j. Avern, – Eejka Kirka, t. j. Kirka, koja živi na ostrvu Eeji, za koje se ne zna, gdje ga treba tražiti; o Kirki govori Homer u Odiseji 10. pjev., st. 135 i d.

⁴⁵ 396. Helen kao da prstom pokazuje istočnu obalu južne Italije, koju (obalu) kvase valovi Epirskog (Helen veli: našeg) mora.

400 A na Salèntínska polja s vojnicima svojim je pao
 Likćanin kralj Idomènej; Petèlija malahni gradić
 Tu Melibéjca je još Filoktéta utvrđen zidom.⁴⁶
 A kad već prèko mora prevezeš lađe, na žalu
 Kada zgradiš oltare i na njima staneš svršivat
 405 Zavjete, onda kosu ogrni grimiznim plaštem,
 Da ti uz oganj sveti, gdje častio bogove budeš,
 Ne dođe nedrago lice i tebi ne pomrsi znake.
 Toga se običaja s drugárima žrtvenog drži,
 Čisti u vjeri toj nek i unuci ostanu tvoji!⁴⁷
 410 Al' kad poodmakneš već i k obali Sikulskoj vjetar
 Kada te pogna, kad se Pelóra⁴⁸ tijesnog zaklop
 Širio bude, put zemlje tad udari lijeve, morem
 Udari lijevim mnogo obilazeć, — desnog se čuvaj
 Mora i žala. Silom i udarom teškim se mjesto
 415 To rastupilo, kažu, tolikô dugačka starost
 Vrèmena može prom'jenit, — a prije jedna je zemlja
 Bila bez pretrga to, al' prodre more te vodom
 Hespersku otrgne stranu od Sikulske, — s gradima, poljma
 Rastavljeni su žali, uzina ih odvaja burna.
 420 Na desnoj strani je Skila, — Haribda je na drugoj ljuta,
 Tri put najdonjem dnu iz grotla usrkuje ova
 Vale u ponor svoj i opet baca iz sebe
 Van naizmjenčè ih sve i zvi jezde udarcem pljuska.
 A u skrovitom kutu u pećini krije se Skila,
 425 Na polje pomalja obraz i vuče na grebene lađe.
 Najprije lik joj čovjèčji, lijèpe do krila joj ženske
 Djevojačke su prsi, odòzdô ribètina grdna,
 Delfinski repovi njoj su na utrobi vučjoj se srasli.
 Bolje Trinàkrijskôg je Pahína vis ti pohodit,
 430 Oklijevati dugo i ploveć obilazit mnogo,
 Nego li jednoć ružnu zamotrit u pećini pustoj
 Skilu i hridi, koje odjekuju od crnih pasa.⁴⁹

⁴⁶ 398-402. Spominju se neke Grčke kolonije u južnoj Italiji. — »Narički Lokri«, t. j. iz grada Nari-ka u srednjogrčkoj zemlji Lokridi. — »Salentinska polja« su u Kalabriji, tamo se doselio Idomenej, pošto su ga Krećani protjerali (vidi st. 121. 122), kojemu se kaže »Likćanin« po imenu Kretskoga grada Likta. I Filoktet je prognan iz svoje zemlje (iz grada Melibeje u Tesaliji) te onda zaputi u donju Italiju i tamo obziđe zidom gradić Peteliju.

⁴⁷ 405-409. Rimljani su žrtvovali pokrite glave (a Grci otkrite); pjesnik taj običaj Rimski prenosi na Eneju i tumači ga, da je to obrana od čarolija.

⁴⁸ 411. Pelor je sjeveroistočni rât Sicilije; uzina kod Pelora čini te iz daleka kao da je zatvorena, a kad se bliže dođe, vidi se, da je dosta široka.

⁴⁹ 432. »od crnih pasa«, t. j. koji su oko Skile.

Osim toga, imádê l' u Helena proročkog uma,
 Proroku l' vjeruješ što, Apòlôn me l' istinom puni,
 435 Jedno ću, božičin sine, izreći ti namjesto mnogog
 Drugog i progovorit, prikričat i opet prikričat:
 Velikoj najprije svetoj Junoni se klanjaj, Junoni
 Rado obriči žrtve i darima smjernima gledaj
 Gospođu moćnu pridobit, – Trinàkriju tako ćeš istom
 440 Ostavit viteški moći i doći u Italsku zemlju.
 Kada već onamo dođeš, do Kume i do jezérâ
 Svetijeh i do Avèrna, gdje okolo šušti planina,
 Tad zanesenu ćeš naći vračaricu,⁵⁰ koja budućnost
 Proriče pećini u dnu, imèna i biljege piše
 445 Na lišću. Što je po njemu sudbine napisala djeva,
 U red slaže to sve i u pećini zatvora, čuva.
 Lišće ostaje ondje na miru u jednakom redu,
 Al' kad se okrene stožer od vrata i tihani vjetar
 Dune i otprta vrata pobrkaju tanahno lišće,
 450 Više se ne brine ona, da pokupi lišće, što leti
 Po izdubenoj spilji, da složi ga, kako je bilo;
 Kunuć Sibilin stan bez savjeta vraća se svijet.
 Tu ti ne budi žao veđma gubit vrijeme,
 Ako i psovali budu drugari i ako otplovit
 455 Bude već nužno tebi i jedra se lijepo napnu,
 Nego k vračarici pođi i moli, da proroštvo dâ ti,
 Sama nek proriče⁵¹ te glas i usta nek otvori blago.
 Tebi će buduće rate i Italske narode kazat,
 Kako l' podnositi koju imadeš muku il' bježat;
 460 Ako se pokloniš njoj, udijeliće sretnu ti plovbu.
 To je, što smijem tebi izjaviti svojijem glasom.
 Idi te veliku Troju do etera djelima diži.⁵² –
 Kad vrač besjede tē izgovori ustima blagim,
 Dare od rezane on bjelòkosti, od zlata suhog
 465 K lađama dade donesti i srebra golemim mnoštvom
 Lađu nakrca, metne još u nju Dodonske kotle.
 Zlatom u žice tri i kukama oklop ispleten
 Dade mi, s perjanicom još kacigu šiljastu, divnu
 (Oružje bijaše to Neoptòlema). Također oca
 470 Obdari, konje nam ì vođe dâ,

⁵⁰ 443. »vračaricu«, t. j. Sibilu.

⁵¹ 457. »nek proriče sama«, t. j. neka ne piše proroštva na lišće; tako ćeš sigurno saznati budućnost.

⁵² 462. t. j. proslavi Troju do neba.

Još nam veslača pridòdâ i opravom opravi družbu.⁵³
 Tada će Anhis reći drugárom, nek razviju jedra
 Na lađah, povoljnom vjetru da ne bi prepreke bilo.
 Onda mu prorok Febov progovori sa mnogom čašću:
 475 Anhise, kojeg je brakom počastila Venera slavnim,⁵⁴
 Njego oj bogova, koji iz propasti Pergamske dva put⁵⁵
 Uteče, eno ti zemlja Ausònija, onamo jedri;
 Ali je suđeno još po pučini nju ti mimóci,
 Onaj joj dio je dalek, što obriče Feb ti Apolon.
 480 Putuj, Anhise sretni sa ljubavi svojega sina!
 Al' što da govorim dalje i ustavljam jug, što se diže? –
 Tako Andròmaha isto sa rastanka posljednjeg tužna
 Haljine iskićene donese poutkom zlatnom,
 A Askàniju Frigijski plašt (ne zaostaje darma).⁵⁶
 485 Tkanih mu dade sila darova i ovo mu reče:
 Primi i ovo, sinko, da spomen ti mojijeh ruku
 Bude, i ljubavi stalne Andromahe, Hektoru žene.
 Bilo ti to svjedočanstvo. Od tvojih posljednje primi
 Dare, o jedina ti Astijànaksa priliko moga!
 490 Takve oči je on i usta ì rûke imo,
 Sad bi ti vršnjak bio i momkovao bi sada. –
 A ja na rastanku ovo progovorim lijući suze:
 Živite sretni, kojim sudbina je svršena svoja.
 A nas usudi zovu za usudi. Vi ste se veće
 495 Smirili te vam nije po pučini veslati nužda
 Ni Ausòniju tražit, što jednako uzmiče natrag.
 Vidite priliku Ksanta rijeke i Trojanskog grada,
 Što su ga vaše ruke načinile; bolju sudbinu
 Želim mu ja, na dohvátu da manje Grcima bude.
 500 Ako do Tibera ikad, do póljâ Tibera blizu
 Dođem te ugledam grad, što dan je narodu mojem,
 U Hespèriji tad i Epíru srodstvene grade,
 Narode srodne, što istog imadu Dardana oca,
 Te im je ista sudbina, učiniti mi ćemo jednom
 505 Po srcu Trojom, a briga tâ nek unuke čeka. –
 Pokraj obližnjih brda Keràunskih prođemo morem,
 Kuda je najkraći put i plovba u Italsku zemlju.

⁵³ 471. »opravom opravi družbu«, t. j. Enejinim drugovima dade novo oružje, jer im se staro, što su ga ponijeli iz Troje, moglo već pokvariti.

⁵⁴ 475. t. j. kojemu se dala Venera obljubiti.

⁵⁵ 476. t. j. dvaput si doživio razor Troje; vidi 2. pjev., st. 642-643.

⁵⁶ 484. »ne zaostaje darma«, t. j. Andromaha za svojim mužem.

U to sunce već nagne, sjenovita smrače se brda.
 Iždrebamo veslače te uz val na krilu se zemlje
 510 Žuđene izvalimo na obali suhoj kud koji,
 Damo se odmoru, san nam po udima trudnim se prospe.
 Praćena Horama⁵⁷ noć sredinu puta još nije
 Prošla, a ne budi lijen Palinûr se s postelje digne
 Pa sve ogleduje vjetre i hvata ušima uzduh,
 515 Motri zvijezde sve, što padaju s tihoga neba.
 Motri Arktúra i kišne Hijáde i oba Trióna
 I Orióna gleda, što sijeva oružan zlatom.
 Pošto opazi sve u redu na nebu vedru,
 Dade nam jasan znak sa krme, a mi se onda,
 520 Dignusmo krenusmo na put i razvismo krila jedárâ.
 Već se rumenila zora, zvijèzdâ je nestalo veće.
 Kad iz daleka se nama brežuljci tamni i zemlja
 Italska ukaže nisko, te Ahat poviče prvi:
 »Italska zemlja!« i kliuč s veseljem je pozdrave druzi.
 525 Tada veliki vrč vijencem obviije Anhis,
 Čistim ga napuni vinom i visoko stojeć na krmi
 K bozima zavapi on:
 Bogovi, oј gospodari oluja, mora i zemlje,
 Vjetrom olakšajte put i duvajte milosno nama. —
 530 Željeni vjetrovi tada učèstaše, blizu se luka
 Pomoli i na visu Minervinu hram se pokáza.⁵⁸
 Jedra povuku druzi i okrenu k obali prove.
 Luka se savija u luk od Eurove strane, a pred njom
 Hridi se od slapa pjene od morskog, a sama se krije.
 535 Grebeni poput tornja spuštavaju kakono ruke
 Stijene dvije te hrâm od obale kao da bježi.
 Tamo znamenje prvo: četvoricu ugledam konja
 Kao snijeg bijèlih, gdje griskaju po polju travu.
 Otac poviče Anhis: O zemljo, koja nas primaš,
 540 Rat nam donosiš, u rat opremaju konji se, i rat
 Slute životinje ove; al' opet one su učne
 Pred kola dati se upreć te uzde složno i jaram
 Podnose; nade je miru. — Tad boginji Paladi svetoj,
 S koje oružje zvekće, pomolismo mi se, jer ona
 545 Prva nas radosne primi; tad Frigijskim ispred oltara
 Plaštem omotasmo glave,⁵⁹ i najvećma kako prikríča

⁵⁷ 512. »Horama«, t. j. urama, u koje je noć razdijeljena.

⁵⁸ 531. t. j. pokaza se luka i hram grada »Arx Minervae« u Kalabriji.

⁵⁹ 546. »plaštem omotasmo glave«; vidi st. 405-409.

Helen, Argivki tako Junóni po običáju⁶⁰
 Dostojne spalimo žrtve te molitve svršivši redom
 Vrhove okrenemo jedronosnih lantina⁶¹ moru,
 550 Od Grčkih kuća mi odbježimo i sumnjivih polja.
 Otud se vidi zaliv Tarènta, što ga je zido,
 Ako je istina, Herkul; nasùprot se Lakinkin diže
 Hram i Kaulonske kule,⁶² Skilàkej brodòlòmní k tome,
 A iz daleka iz vode Trinakrijska vidi se Etna;
 555 Teško ječanje mora i bijenje o hridi mi već
 Čujemo iz daleka i prekidane po žalu
 Glasove; more se ljulja, pijesak se s valima m'ješa.
 Otac poviče Anhis: Tà ona to je Haribda,
 Tè nam je grebene Helen proríco i hridine strašne;
 560 Spasujte, drugovi, sad i prionite veslati živo! –
 Učine, kako im jeste rečeno; zaokrene prvi
 Provom Palinur, da sve zaškrípî, na stranu l'jevu,
 I svi drugovi l'jevo potegnuše uz vjetar s vesli.
 Digne obli nas vir do nebesa sada, – a sada
 565 Val se ulekne do dna do Mánâ, te spadnemo s njime;
 Tri put grebeni tad med izdúbením hridima prasnu,
 Tri put vidimo pjenu gdje prska, zvijezde gdje kaplju.
 U to nas ostavi sunce i vjetar, već umorni bjesmo,
 I mi ne znajuć puta do Kiklopskih dođemo žala.
 570 Tamo je golema luka i mirna od sile vjetra,
 Al' u blizini se ori strahovito gruhajuć Etna.
 Kašto provaljuje crni do etera iz Etnê oblak,
 Dimi se pramen mu tmast i pepeo još mu se žari,
 Diže komadine ognja zvijezde ližući Etna
 575 Kašto i hridi bljuje i otrgnute komade
 Utrobe svoje i u vis kamènice stopljene baca
 Ječec i iz dna buknja iz najdonjeg. Kazuju, da to
 Brdo pritiskuje t'jelo Enkèlada, kojeg je munja
 Na po ispalila, Etna na njemu golema leži
 580 Vatru iz razbitih dišuć iz dimnjaka. Kòliko puta
 Trudan prom'jeni stranu Enkèlad, cijèla zatutnji,
 Strese se odmah c'jela Trinàkrija ì nebo dimom
 Zavija. Onu smo noć u planini sakriti grozu
 Strašnu doživjeli, al' mi ne smotrismo uzroka jeki,

⁶⁰ 547. Junoni se kaže »Argivka«, jer su je u Argu osobito štovali.

⁶¹ 549. »lantina« je lat. antenna, brachium, njem. Segelstange, Rahc.

⁶² 552-553. »Lakinka« je Junona, jer je imala hram na rátu Lakiniju u Brutiju (u južnoj Italiji), gdje su i gradovi Kaulon i Skilakej.

585 Jerbo ne bješe jasnih zvijezda, svjetlošću nebo
 Nije se zvjezdanom sjalo, već oblaci po nebu tamnom
 Bjehu, a nemila noć u oblaku skrivaše mjesec.
 Sütradân s danicom rano zvijezdom ustane danak,
 I već vlažne je sjenke s nebesa raspršala zora,
 590 Kada li iznenada gle čovjek iz šume dođe,
 Nepoznat bješe nam i stran, u odjeći kukavnoj, glad ga
 Ljuti ubíjo i ruke molèčkê k obali pruži.
 Mi se tad obazremo: strahovita nečist i brada
 Puštena, trnjem načičkan plašt, al' inače bješe
 595 Grk, što u očinskom negda u oružju pođe pod Troju.
 Kad on Dardansko ruho i Trojansko oružje vidi
 Već iz daleka, malo zabunio taj ga je pogled,
 Žacne se, ustavi korak, al' za čas trčati nagne
 K obali plačuć i moleć: O Teukri, tako vam zv'jezda,
 600 Tako vam bogova višnjih i nebeske svjetlosti ove,
 Koja se diše, mene povedite, kuda vam drago,
 To će mi dosta biti. Od Danajskog brodovlja znadem
 Da sam i priznajem, da sam na Ilijske pošo Penate.
 Za to, ako tolikô sakrívih svojim grijehom,
 605 Bac'te me u vodu ví i utop'te u širokom moru,
 Ako poginem, bar ću od ruke poginut ljudske. —
 Reče i koljena naša obuhvati te ih držéci
 Po tlih se valjaše on. Velímo mu, neka nam kaže,
 Ko je i čije je krvi, nek prizna, kakva sudbina
 610 Goni ga; otac mu sam ne okl'jevajuć desnicu pruži
 Anhis, i zalog taj mladića ohrabri odmah.
 Tako se napokon on uslobodí i reknê ovo:
 Ja sam sa Itake rodod, Uliksa nesretnog drugar,
 A Ahemènid se zovem; Adàmast jerbo mi otac
 615 Bijاشة ubog, — ej i sam da ostadoh! — pođoh pod Troju.
 Kad su mi bježali druzi u strahu od okrutne kuće,⁶³
 Tada zaborave ovdje i ostave u spilji mene
 Prostranoj Kiklopovôj. Iznútra je mračna golèma,
 Sukrvice je puna i krvavih jela. A Kiklop
 620 Velik je, visoke kuca zvijezde (uklonili bozi
 Nakazu takvu od zemlje!); ni gledati nije ga lako
 Nì milo s njime govorit. Jadníkâ ljudi se mesom
 Hrani i crnom krvlju; ta vidjeh ga i sam, kad zgrabi
 U spilji dvojicu nás ručetinom, te ih natràškê
 625 Pregonut o hridinu razbi, — u krvi okaljan prag je

⁶³ 616-638. Ovo je uzeto iz pričanja Homerova u 9. pjev. Odiseje.

Plivao; vidjeh, kako je krv od udova crna
 Curila, i on ih žvato, pod zubma mu drhtali topli.
 Ali i platu dobi, jer Itačanin mu Uliks
 Toga ne oprosti, snađe u nevolji on se i u toj.
 630 Kad se već napuni mesa i vina Kiklop, tad zaspi,
 Prebaci vrat i golem onako se po spilji pruži
 Pa krv bljuvati stane i k tome komadiće mesa,
 Što su se u snu s vinom smiješali krvavim; – a mi
 Velike bogove zazvav izvučemo ždrijeb i od svud
 635 Na nj se saspemo tad, izbodémo mu željezom oštrim
 Golemo oko, što samo pod čelom krilo se mrkim,
 (Kako Argolski štit il' Febova svjetiljka bješe),⁶⁴
 Napokon osvetimo drugóvâ radosni sjenke.⁶⁵
 Ali bježite jadni, ej bjež'te, od obale uže
 640 Trgnite!
 Jerbo kolikî i kakav Polifém u prostranoj spilji
 Stada gustoruna drži i njihove cijedi sise,
 Takvih stotina drugih po žalu krivuljastom ovom
 Groznih Kiklopa živi i luta po visokim brdima.
 645 Treći put svjetlošću već se napunjuju mjesecu rozi,
 Od kad povlačim stan svoj i život šumom od jednog
 Do drugog pustoga zvjerskog ležaja te Kiklope strašne
 S hridina motrim bâta bojeći se ì glâsa njihovog.
 Jagoda grane mi daju i tvrda ko kamen drijenka
 650 Daju mi – kukavnu hranu, i trava me hrani iz zemlje
 S kor'ljenjem iščupana. Svud gledah, dok ne spazih lađe
 Najprije vaše, gdje k žalu pristupaju; njima odlučih
 Predat se, kakve su da su; utèci mi dosta je mrskoj
 Čeljadi, a vi me makar pogubite, kako vas volja. –
 655 Istom izrekne to, kad al' s vrha vidimo gore
 Gdje se između stada Polifém gromoradni čoban
 Miče i obalu znanu gdje traži, nakaza grozna,
 Ružna, golema, kojoj iz glave je uzeto oko.
 Krnja omorika ravna podupire korake njemu,
 660 Ovce ga njegove prate gustorune, – utjeha, radost
 Jedina u svem mu zlu.
 Kad već duboko zađe u vale, u pučinu dođe,
 Ondje opere krv, što iz izbitog teče mu oka,
 Jaučuć, škripajuć zubma; po pučini već po sredini

⁶⁴ 637. Argolski je štit bio okrugao i velik, da je gotovo čitavog čovjeka zaklanjao. – »Febova svjetiljka« je sunce.

⁶⁵ 638. »sjenke«, t. j. duše.

665 Stupa, a još mu voda ne omoči visokog boka.
 Mi iz daleka u strahu okrenusmo u bijeg uzev
 Dostojnog molitelja i mučec pres'ječemo uže,
 Nagnuv se stanemo vesli sve takmeć se burljati vodu;
 Osjeti to Polifêm i okrene korake k vêsu.

670 Ali kad desnicom ne bi moguće mu nikako zgrabit
 Niti goneći doći u valove Jonskoga mora,⁶⁶
 Golema stane ga vika, te čitavo strese se more,
 Stresu se vali, i zemlja zastrepi Italska vrlo,
 Etna zatunji sva iz krivùljastih svojih šupljínâ.

675 Dozvani Kiklopi drugi iz visokih brda i šuma
 Odmah potrče k luci te napune obalu c'jelu.
 Vidimo Etnjane⁶⁷ braću gdje stoje i naprazno mrkim
 Gledaju okom, glavom do visokog dosežu neba,
 Skupština grozna; tako na vrhu visokom stoje

680 Donebni hrasti, višnja planina Jupiter-boga,
 Stoje i čempresi – lug Dijànin – šešarice noseć.
 Strah nas žestoki pogna, te odvismo uža, ma kudgod
 Pošli, i pustismo jedra, kud vjetri nas zgodni ponesu.
 Al' je prikričao Helen, da med Skilom i med Harìbdôm

685 Razmak je od smrti malen, već ako se budemo puta
 Držali pravo; i zato odlučismo jedra okrenut.
 Ali nam Boreja gle od Pelórova dođe tjesnaca!
 Tad se Pantàgiju⁶⁸ ja provezem ùz ûšće, što je
 Među hridma, uz zaliv uz Megarski ì niskí Tapsus.⁶⁹

690 Put pokazivo je tako Uliksa drug Ahemènid
 Nesretnog, ploveći opet uz žale, kud lutaše nekad.⁷⁰
 Gdje je Sikanski zaliv, valoviti gdje je Plemìrij,⁷¹
 Med njima otok stoji, Ortigija⁷² zvalu ga stari.
 Kazuju, pod morem da je ovùdâ Elidski potok

695 Alfej potajno teći okrenuo, te sad se lije,

⁶⁶ 671. »u valove Jonskoga mora«; Jonsko more pere istočnu obalu Sicilije (uz koju se sada Eneja nalazi).

⁶⁷ 677. »Etnjani«, t. j. stanovnici Etne.

⁶⁸ 688. Pantagij je potok na istočnoj obali Sicilije.

⁶⁹ 689. Megara je naseobina u istočnoj Siciliji naseljena iz Megare u Grčkoj. Tapsus je poluostrvo na istočnoj obali Sicilije i grad na njemu.

⁷⁰ 691. t. j. tud se već bio provezao s Uliksom.

⁷¹ 692. Plemirij je ràt uz Sirakusu.

⁷² 693. Ovo je sasvim različna Ortigija od one, koja je navedena u st. 124; ovdje je Ortigija otok uz Sirakusu.

O Aretusa, iz ušća tvog u Sikulsko more.⁷³
 Pokorni pomolimo božanstvima mjesnima tu se.
 Otud uz preplodne žale Helóra⁷⁴ barovitog prođem,
 Zatim visoke hridi Pahína i kamenje, što se
 700 Nadvija; vidimo tad iz daleka grad Kamerínu,
 Kojea proroštvo nije dopustilo micat, i polja⁷⁵
 Vidimo Gelska i grdnu (po r'jeci prozvanu) Gelu.⁷⁶
 Tamo Akragas strmi, u kojem su vatreni konji⁷⁷
 Negda se legli, zide pokazuje goleme svoje
 705 Već iz daljine; minem Selínus palmama rodni
 Dobivši vjetrove, prođem Lilibejskô oporno more,
 U kom je tajnih grebènâ, tad Drepanka primi me luka⁷⁸
 I tužna zemlja, gdje oca Anhísa izgubih, u svemu
 Zlu i u nevolji last, – po vodama pošto oluje
 710 Toliko gonjahu mene. Ej predobri tu li me, oče,
 Umorna ostavi ti od tolíkîh zalud bijeda
 Spaseni! Nije mi grozna Kelena tugu prorekla
 Takvu ni Helen vrač proríćúc mi strâhote mnoge.
 Trud to posljednji bješe i konac putovanja dugog.
 715 Otud me prigna bog, kad otiđoh, k obali vašoj.«
 Tako je otac Eneja slušačima pozornim svojim
 Pripovijedao tad o plovbi i suđenju božjem.
 Napokon umukne on i počine pričanje svršiv.

⁷³ 694-696. Pričalo se, da Alfej, potok u Elidi (u Peloponesu), teče preko mora ne miješajući se s morskom vodom i sastaje se u Siciliji kod Sirakuse s vreloom Aretusom. Vidi ekl. 10, st. 1, 4. – U st. 696 je apostrofa kao i u st. 370. [ekl. 10 st. 1: Aretusa, potočna nimfa u Siciliji; pastiri je držahu za boginju, koja nadahnjuje pjevače.] [ekl. 10 st. 4: Aretusa je ime i potoku u Siciliji, za koji se pričalo, da dolazi čak iz Grčke zemlje Elide preko mora i na svome putu da se ne miješa s morskom vodom. Vidi u Ovidovim Metamorfozama pjev. 5, st. 573 i d, a vidi i bilješku u Eneidi 3 pjev., st. 694-696.]

⁷⁴ 698. Helor je rječica râtu Pahinu na sjeveru.

⁷⁵ 701. Kamerina je grad na zapadnoj strani Sicilije. Kamerinci su nekad htjeli jezero, koje je blizu njihova grada bilo, isušiti, jer su iz njega izlazile kužne pare. Apolonovo ih je proročište od toga odvrćalo, ali Kamerinci ne poslušashe, već isušishe jezero, ali onda preko isušena jezera dođoše neprijatelji i razoriše im grad.

⁷⁶ 702. Gela je grad na jugozapadnoj obali Sicilije uz rijeku istoga imena.

⁷⁷ 703. Akragas je gora na južnoj obali Sicilije, na kojoj je grad Agrigent. – »Vatreni konji«, t. j. vrlo dobri za utrkivanje.

⁷⁸ 705-707. Selinus je grad u južnoj Siciliji, – Lilibej i Drepan su râtovi: na zapadnoj obali.

Četvrto pjevanje.

Kraljica se Didona vrlo zagleda u Eneju i želi ga imati za muža. To je vrlo mило Junoni, jer misli, da je to najbolji način, da Eneja ostane u Africi i nigda ne dođe u Italiju. Eneja je pripravan zaboraviti svoje određenje, t. j. da ima poći u Italiju i tamo utemeljiti kraljevstvo, ali Jupiter hoće, da se sudbina izvrši, pa mu po Merkuriju poručuje, neka se što prije sprema u Italiju. Eneja se pokorava, i kad Didona vidi, kako njegovi drugovi spremaju sve, što treba za polazak, vrlo se ražalosti i nastoji zadržati Eneju, ali joj je sve uzalud, jer Merkurije opomene i drugi put Eneju, da što prije odlazi. Kada Eneja otplovi od Afrike, Didona se probode od žalosti mačem i umre.

Ali kraljicu muka već odavno nemila muči,
Ranu u žilama krije, i osvaja tajni je oganj.
U pamet dolazi njoj junakova hrabrenost velja
I rod mu slavni, obraz u grudma joj pritisnut njegov
5 Stoji i besjede sve, i počinut ne da joj muka.
Svjetiljkom Febovom¹ sutra već zora rasvjetli zemlju
I sjene vlažne ona s nebesa veće razagnâ,
Kraljica smetena sva jednodušnoj prozbori sestri:
»Ana o sestro, kakvi me sni sad stadoše plašit
10 Nemirnu? Kakav je gost u dvore došao naše?
Kakav je obrazom svojim! ej oružjem, srcem je junak!
Vjerujem, obmana nije, božanskôg je roda – ta duše
Proste odaje strah!² Ej kako je njega sudbina
Gonila! kako je rate kazivo, u kojima bješe!
15 Da nepromjènit u ja u duši odluku nemam
Ni s kim se ne htjeti više sjediniti u svezi bračnoj,
Pošto me prevari smrt i izda u ljubavi prvoj,
Da mi ložnice bračne i luči³ mrski nijesu,
Jedina možda bi ova nadvladati mogla me napast.
20 Ana, priznaću tebi, – od kako muž mi je Sihej
Mrtav i od kad Penate okaljio je od brata⁴ ubit,

---

¹ 6. »svjetiljkom Febovom«, t. j. suncem; vidi 3. pjev., st. 637.

² 12.-13. »duše proste odaje strah«, t. j. vidi se, da je Eneja plemenita roda, dok je onako hrabar; prostaci su strašljivi.

³ 18. »luči«; običaj Rimski bijaše odvoditi nevjestu iz roditeljske kuće u kuću njezina muža s lučima; zato »luči« ovdje znači: vjenčanje.

⁴ 21. »od brata«, t. j. od moga brata (Pigmaliona).

Jedini taj mi je misli okrenuo, srce je moje
 Pòkolebao, i trag od ognja negdašnjeg ćutim.
 Ali poda mnogom dno zijevnulo prije zemaljskò
 25 Ili me u mrak otac svemògûćî rinuo munjom
 Tamo u duboku noć med Erebske blijede sjenke
 Prije, nego li tvoj, oj stidnoćo, oskvrnim zakon!
 Koji me prvi sebi pridružio, onaj je ljubav
 Sa sobom odnio moju, nek ima je on i u grobu!«
 30 Prolije suze izrèkâvši to i pokvasi krilo.
 Ana odgovori njoj: »Oj draža sestri od žića,
 Ti ćeš zar jedina ginut od tuge u svojoj mladòsti?
 Za dragi ne ćeš li porod i darove Venere znati?
 Misliš, da za to prah il' Mani mare u grobu?
 35 Bud ne mogoše tebe okrenuti žalosnu prosci
 Niti u Libiji tu, ni u Tiru, – Jarbasa tî si
 I druge prezrela kralje, što Afrika puna trijùmfa⁵
 Zemlja ih hrani, – zar ćeš i povoljnu ljubav odbijati?
 Zar ti ne dolazi na um, u čija polja si sjela?
 40 Ovdje su Getulski gradi, Getúlci se razbit ne dadu,
 Okolo nas su divlji Numiđani⁶ i pústâ Sirta,
 Jalovi, suhi je kraj odande, a ljuti širom
 Barčani⁷ stoje; a čemu da spominjem rat, što od Tira
 Ide i bratove grožnje?⁸
 45 S pomoću bogova mislim, s Junoninom milošću amo
 Lađe su Trojanske vjetrom doplovile. Kakav ćeš, sestro,
 Vidjeti ovaj grad i kraljevstvo kakvo l' će nastat
 Iz ovakoga braka! Do kakve će sile se slava
 Punska uzvit, kad pomoć od oružja Trojanskog dođe!
 50 Samo blagoslov moli u bogova, žrtve izvrši,
 Oko gozbe tad nastoj i čekanja uzroke gradi,
 Dok još po moru bjesni oluja, dok daždi Oriôn,⁹
 Dok su još razbite lađe, i uzdanja u nebo nije.«¹⁰
 Tijem riječma joj dušu podžeže i podjari ljubav,
 55 Nadom joj ojači pamet neodlučnu, razbije stid joj.
 Najprije polaze hrame, oltarima mole se za mir

⁵ 37. »Afrika puna trijumfa«, t. j. bojeva, pobjeda, jer su u Africi živjela divlja bojnička plemena, te je bilo dosta ratova.

⁶ 41. Numiđani su narod u sjevernoj Africi.

⁷ 43. Barčani su stanovnici grada Barke u sjevernoj Africi.

⁸ 43.-44. »rat... grožnje«, t. j. Pigmalion bi iz Tira mogao zavojštiti na te.

⁹ 52. »dok daždi Orion«, vidi 1. pjev., st. 535.

¹⁰ 53. »uzdanja u nebo nije«, t. j. da će se izvedriti.

I kolju po običaju božanstvima birane janjce:
 Febu, Cereri za tim zakònosnoj, ocu Lijéju,
 Osobito Junoni, što skrbi za saveze bračne.¹¹

60 A krasotica drži Didona u desnici zdjelu,
 Iz nje bijeloj kravi med rogove lijeva vino,
 Šeće ispred oltara božanskih, što kapaju mašću,
 Ponavlja vas dan žrtve, u govedske otprte prsi
 Gleda i proroštvo pita iz utrobe, koja još diše.¹²

65 Ao nevješti vrači! što koriste zavjeti onom,
 Koji je smušen? što hrami? Plamíćak joj izjeda u to
 Mozak i tiha rana u grudima kraljici raste.
 Bijedna gori Didona i smušena luta po svemu
 Gradu ko košuta, koju strijela pogodi, koju

70 Gonjáše pastir te je daleko u Kretskome gaju
 Obrani neopreznu strijelom i ne znajuć u njoj
 Hitro željezo pusti, a ona po šumama, poljma
 Diktejskim trči, a visi u boku smrtna joj cijev.
 Kraljica vodi Enèju po gradu i Sidonsko blago

75 Njemu pokazuje i grad, što pripravno putnike prima.
 Počinje besjedit što, al' zapinje u pola r'ječi;
 Kada već izmiče dan, na gozbu poziva opet,
 Iznova smetena hoće da jade Ilijske sluša,
 Opet ne odvraća pogled od obraza pripov'jedáča.

80 Kad se već razidu gosti, te mjeseca blijeda svjetlost
 Gine, i zapadajuć zvijezde na počinak zovu,
 U praznim tuguje sama u dvormu, na ležnici leži,
 S koje je ustao on. Daleko je od nje, al' ona
 Vidi ga, čuje daleko. Na krilu Askànija drži

85 Očinim svladana licem, — da prevari golemu ljubav.
 Početi tornji se u vis ne uzdižu, momčad se koplji
 Ne vježba i ne sigùrâ ni luke ni obrane za rat;
 Prekinuti su posli te stoje, i veliki, strašni
 Zidi i lazila, što se uzvisuju do neba u vis.

90 Jupiterova mila kad žena opazi,¹³ kako
 Hudo kraljica gine te ne mari za opâst ljubeć,
 Onda Saturnova kći¹⁴ progovori Veneri ovo:
 »Dašto, izvrsnu slavu i pobjedu stječete velju
 I ti i djetić tvoj! Božanstva li velikog, slavnog,

¹¹ 59. Junona brakove sklapa i štiti.

¹² 63.-64. Misli se pogađanje budućnosti iz dijelova tijela zaklanih za žrtvu životinja.

¹³ 90. Jupiterova žena, t. j. Junona.

¹⁴ 92. Saturnova kći, t. j. Junona.

- 95 Jednu gdje ženu svlada prijevara bogova dvaju!
Sada je očito meni, – bojeći se našega grada
Da su ti sumnjive bile Kartage visoke kuće.¹⁵
Ali gdje je već konac? i čemu revnost tolikâ?
Zašto ne bismo mir uglavile radije i brak
- 100 Proslavile? Sad imaš što tražila od sveg si srca.
Ljubavlju gori Didona, već u kosti prodro joj bijes.
Zajedno vladajmo dakle u jednakoj moći nad ovim
Narodom. Neka mužu od Frigije služi Didona,
U ruke tebi doć za miraz Tirski će narod.«
- 105 Venera odvrati njoj – jer osjeti se, da ona
Lukavo sve je bila govorila, kako bi mogla
Italско kraljevstvo skrenut u Libiju – : »Ko bi se ludak
Nećao od tog te bi vojevati volio s tobom?
Samo ako li to, što veliš, potpomogne sreća!
- 110 Nego ti ne znam pravo sudbinê, da l' Jupiter hoće,
S Tirci u jednom gradu da Trojanski putnici žive,
Dal' on dopušta njima sjedinit se, savez učinit;
Ti si mu žena, pa ga zamoliti možeš; otiđi,
A ja ću za tobom poć.« – Junona će kraljica na to:
- 115 »Tim ću se mučiti ja, a sada kako se može
Sve izvršiti to, ded pazi, ja ću ti kazat.
Zajedno s nesretnicom Didonom sprema se poći
Sjutra u lov Enèja, kad Titan¹⁶ se pomoli rani
I kad rasv'jetli okrug zemaljskî zrakama svojim.
- 120 Pljusak pom'ješan s grâdom tad ja ću spustiti na njih
Iz crnog oblaka u čas, kad lovci opašu žurno
Čitavu šumu mrežom, – i gromima nebo ću potrest.
Sva će se pratnja razbježat, i pokriti mrak će ih crni;
Trojanski vođa s Didonom u jednoj će naći se spilji,
- 125 Onamo doći ću ja, i pomoć mi ako je tvoja
Sigurna, brakom ću ja ih sjediniti, i nju ću njemu
Predati; tu će biti Himènej.«¹⁷ – Pristane na to
Kiterka drage volje, nasmjê se lukavoj misli.
Uto se digne Zora, Okeanske ostavi vode,
- 130 Ograne svjetlost, momčad po izbor iz grada ide,
Tanke se nose pređe i lovačke mreže i koplja

¹⁵ 96.-97. Junona je zaštitnica Kartage, pa se Venera bojala, da bi u Kartagi moglo Eneju kakvo zlo zadesiti.

¹⁶ 118. Titan je ovdje isto što sunce, jer je sin Titana Hiperiona, a Titani su bili stariji naraštaj bogova.

¹⁷ 127. Himenej, bog svadbeni, svadba.

Široka gvozdena, lete Masiljani konjici i psi
 Njuškavci mnogi, a Punske prvaci čekaju uz prag
 Kraljicu, koja je još u sobama; grimizom, zlatom
 135 Stoji nakićen konj topòtáč žvačući badar
 Uzdu, koja se pjèni. Kad napokon s velikom pratnjom
 Iziđe kraljica; Sidonski plašt na njojzi je s rubom
 Vezenim, a upletèna na glavi je u zlato kosa;
 Zlatan tulac je u nje, a grimiznu haljinu spûčâ
 140 Zlatna joj kovča. Ide i pratnja Frigijska i Jul
 Veseo ide. I sam Eneja najljepši od svih
 Za njima pristane tad i svoje pridruži čete.
 Kakav je onda Apòlôn, kad ostavlja valove Ksantske
 I hlâdnû Likiju iduć na materin otok, na Delos,
 145 Tamo obnovljuje hore, te Krećani, Driopi cikću
 Oko oltara i šarenjaci još Agatirsi,¹⁸
 Sam po Kintskijem stupa vrhuncima, obvija lišćem
 Kosu, što sipa se, tankim, uređuje, optače zlatom;
 Str'jele na leđih mu zvekću, – baš tako je brzo Eneja
 150 Stupao, takva mu sja milota sa prekrasnog lica.
 Kada već u goru dođu u visoku i do ležaja
 Zvjerskih nepristupnih, koze sa litica padaju divlje,
 Niz goru bježe, a s druge sa strane po širokom polju
 Jeleni trče, mnoge sakupljaju svojijem trkom
 155 Prašne jelenske čete i izmiču svi iz planine.
 A Askanije djetić u dòlini žestokom svom se
 Raduje konju te sada uz ove, sada uz one
 Prolazi jašuć, moli i želi, od plašljivog zv'jerja
 Vepar da zapjenjen dođe il' žučkasti lav iz planine.
 160 U to u nebu počne već tutnjati, počne već kuhat,
 Dokle ne udari pljusak, a s njime smiješan i grad;
 Pratnja Tirska odâsvud i Trojanska momčad i unuk
 Venerin, Dardanov to jest potomak po pòljima počnu
 Zaklone tražit u strahu; s planine se liju bujice.
 165 Trojanski vojvoda nađe s Didonom u jednoj se spilji.
 Najprije Zemlja znak i Junona vjenčarka¹⁹ dadu,
 Nebeski zablisnu ognji i eter, koji je svjedok
 Braku bio, a Nimfe sa vrhòvâ ijuknu brdskih.

¹⁸ 143-146. Apolon boravi zimi pri rijeci Ksantu u Likiji (u Maloj Aziji), a ljeti na ostrvu Delu. Dolazak njegov na Del slavio se žrtvama i horovima (igrama u kolu). Onda je dolazilo na Del mnoštvo i stranoga svijeta, među drugima Driopi ispod Parnasa i divlji Agatirsi iz Sarmatije (t. j. iz današnje srednje Rusije, – Agatirsi su se tetovirali, zato ih pjesnik zove »šarenjaci«).

¹⁹ 166. »Junona vjenčarka«, vidi st. 59.

Prvi to bijaše dan bijede i smrti uzrok.
 170 Ne pazi više Didona na pristojnost, ne pazi na glas,
 Ne misli ona više na ljubav, gdje kradom se ljubi,
 Brakom grijeh zove, pod takvim ga imenom krije.
 Odmah po Libijskim pođe gradovima velikim Fama,²⁰
 Fama, od koje zla na svijetu bržega nema,
 175 Živi u kretanju ona i dalje što ide, sve jača,
 Isprva slaba, u strahu, al' domalo diže se u vis,
 Nogama stupa po zemlji, u oblake sakriva glavu.
 Mati je Zemlja nju porodila, posljednju, kažu,
 Sestru Enkelada, Keja, na bogove srdeć se ljuto,
 180 S hitrima nogama nju i s krilima porodi brzim,
 Nakazu golemu, strašnu; kolikô je pera na njojzi,
 Tòliko pod njima oči imade, čudo je pravo,
 Tòliko ušiju diže i s tòliko klopoće usta,
 Tòliko jezika ima. Po mraku noćnome leti
 185 Baš po sredini neba i zemlje šušteći, san joj
 Očiju ne sklapa slatki; a ob dan il' straži na vrhu
 Krovom il' visokim tornjem i velike gradove straši.
 Zla i izmišljotinâ se drži i istinu javlja.
 Ona svakakve tada u narod turaše glase
 190 Veselo, što se je zbilo i nije, govorila sve je:
 Da je Trojanske krvi potomak došo Enèja,
 I krasotica poći Didona da hoće za njega.
 Kako je zima dugàčka, u raskošju oni je traju,
 Kraljevstva njihna nijesu na umu im, ružno se ljube.
 195 Tako boginja gadna u usta ljudska razbàcâ.
 Odmah okrene put i kralju Jarbasu ona,
 Raspali njegovo srce riječma i umnoži srdžbu.
 Sin Hamóna je on i Garàmantskê otete Nimfe,²¹
 Velikih hramova sto i oltara je Jupiter-bogu
 200 Sazdo u prostranom carstvu i oganj posvetio vječni,
 Vječna bozima bdjenja; od govedske krvi je zemlja
 Masna, a šarenim svi su vijencima obviti prazi.
 Kažu, smušen se on i potpaljen nemilim glasom
 Pomoli Jupiter-bogu u nazočju bogova svetih
 205 Ponizno pred oltarom okrenuvši dlanove u vis:²²

²⁰ 173. Fama, t. j. glas, koji ide od usta do usta. S opisom Fame u st. 173. do 190 ispor. opis u Ovida Metamorf. 12. pjev., st. 39. i d.

²¹ 198. Hamon je nekakav Libijski bog, koga su Rimljani izjednačili s Jupiterom. Garamanti su narod u nutarnjoj Libiji.

²² 205. Dlanove je trebalo okrenuti prema nebu, kad se ko molio nebeskim bogovima (vidi 3. pjev., st. 176), – a prema zemlji, kad se molio podzemnima.

»Svemožni Jupiter-bože, Maurúžani²³ kome u diku
 Goste se vezenih sad na počivalih, časte te lijuć
 Lenejev dar,²⁴ – ej vidiš li to? il' naprazno mî se
 Tebe bojimo, oče, kad uzvijaš str'jele i plaše l'
 210 Srca nam slijepi ognji u oblacih, mumljaju l' zalud?
 Žena, koja je bludeć u zemlji mojoj za novac
 Malen sagradila grad, za oranje kojoj sam dao
 Žal i nad mjestom vlast, za mene ne htjede ona
 Poći, već gospodara u kraljevstvo primi Enèju.
 215 A sad onaj Paris²⁵ sa svojom ženskarskom pratnjom
 Drži preotet plijen (u Meonskoj kapi mu brada
 Zavita je i kosa, iz koje se cijedi ulje), –
 A ja ti darivam hrame i slabo mislim o tebi.«²⁶
 Tako se molio on držéci oltar, te njega
 220 Svemožni začuje bog i povuče na kraljevske zide
 Oči i na dvoje dragih, što ne misle na slavu bolju.
 Tad on Merkùriju reče i naloži njemu ovako:
 »Idi i Zefire, sine, pozovi, na krilma se spusti
 Dardanskom vojevodi, što u Tirskoj sad je Kartági.
 225 Zà gradove ne mareć, što dade ih njemu sudbina.
 Reci i besjedu moju po uzduhu brzom odnesi.
 Prekrasna njegova mati obrèkla mi nije ga takvog
 Nit' ga je dvaput zato iz oružja Grčkoga spasla,²⁷
 Već da će vladati punom gospodstva Italskom zemljom,
 230 Koja ratima tutnji, od koljena Teukrova starog
 Rod da izrodiće on i čitav pokoriti svijet.
 Ako se on ne potpaljuje slavom budućnosti takve
 Te se ne muči sam za svoju diku, – al' otac
 Zašto da zavidi sinu, Askàniju tvrđave Rimske?
 235 Što nakanjuje? Kakva u narodu tuđem ga drži
 Nada, za Ausonski porod²⁸ ne mareć, za Lavinska polja?
 Neka otplovi, tako odlučih, to mu doglasi.«

²³ 206. Mauružani, t. j. narod u Mauritaniji (u sjeverozapadnoj Africi).

²⁴ 208. »Lenejev dar«, t. j. vino.

²⁵ 215. »onaj Paris« kaže Jarbas s preziranjem o Eneji, jer je ugrabio tuđu ženu kao i Paris, – a prezirno je i ono, što govori u st. 216-217 o Enejinoj kapi i kosi namazanoj uljem. Vidi 12. pjev., st. 98-100.

²⁶ 218. »slabo mislim o tebi«, t. j. imam slabo mišljenje o tvojoj moći.

²⁷ 228. »dvaput... spasla«, t. j. jedan put od Diomeda (vidi u pjev. I, st. 96-98), a drugi put, kad je Troja osvojena.

²⁸ 236. »Ausonski porod«, t. j. porod, što će ga imati u Ausoniji s Lavinijom.

Reče, a sin se spremi pokorit se velikom ocu;
 Najprije potplate zlatne Merkurije na noge sveže,
 240 Koje ga nose u visu na krilima, bilo nad morskom
 Pučinom, bilo nad zemljom, ko vjetar kad žestoko duva.
 Tad on palicu uzme, – iz Orka blijede duše
 Jedne izàzîvâ njom, a jedne u nemili Tartar
 Prati, daje i uzima san i umrtvljuje oči.
 245 Pliva kroz oblake mutne i razgoni vjetrove njome;
 Već on leteći spazi vrhunac i pleći strme
 Atlasa kršnoga, koji podupire tjemenom nebo,
 Atlasa, kojem obrásla omòrikama je glava,
 Te je oblaci tmasti okružuju uvijek, i dažd
 250 Bije je i vjetri, snijeg po plećima njemu se sipa,
 S čeljusti starčeve teku rijeke, brada mu strši,
 Skrkla se ledom. Tud se Kilénjanin jednako trepteć
 Uzvije i stane tu, a odátlê se baci naglàvcê
 U vodu kako ptica, što leti okolo žala
 255 Oko ribljivih hridi u nizi uz vodu samu.
 Upravo tako med zemljom i med nebom lećaše djetić
 Kilenski k Libijskom žalu pješčanôm, rezaše vjetre
 Od djeda po majci²⁹ leteć. Kilenjanin nogama svojim
 Kako se krilatima dotàče kòlibâ, spazi
 260 Kule gdje gradi, kuće obnovljuje ondje Enèja
 Opasan mačem, na kojem od jaspisa³⁰ žutog su zv'jezde,
 S njegovih spušta ramena se plašt, što grimizom gori
 Tirskim, – plašt mu je taj Didona načinila za dar
 Bogata kraljica, tankim provúkla predu je zlatom.
 265 Odmah Eneju salètî: »Kartágê visoke sada
 Udaraš temelje ti i sluga ženina gradiš
 Lijep grad, ej s uma kolikô si smetnuo svoje
 Kraljevstvo i svu snagu! S Olìmpa me vedroga šalje
 K tebi bogova kralj, što nebesa ì zemlju kreće
 270 Voljom; kroz brzi uzduh zapov'jeda ovo ti javit:
 Što nakanjuješ? Zašto u Libijskoj dangubiš zemlji?
 Ako ne mariš sam za diku budućnosti sjajne,
 Ako se mučiti ne ćeš za svoju hvalu, al' misli
 Na sina, koji ti raste, na Jula i čemu se nada
 275 Baštinik on, što Rimska i Italska čeka ga zemlja.«
 Kada Kilenjanin to izgovori, nè čekajúći
 Nikakva odgovora od pogleda izvi se smrtnih,

²⁹ 258. »od djeda po majci«, t. j. od Atlasa, jer je Atlas otac Merkurijeve matere Maje.

³⁰ 261. jaspis je neki dragi kamen.

Ispred očiju prhne daleko u tanahni uzduh.
 Kad to Eneja vidi, ko smušen tu zanijemî,
 280 Od strâ mu digne se kosa, a u grlu zapne mu riječ.
 Ošinut opomenom i nalogom takvim božanskîm
 Pobjeći vatreno želi, iz zemlje slatke otići.
 Aj što činit imade? Usuditi kako će on se
 Bijednoj kraljici reći? Započeti kako će riječ?
 285 Sada ovamo brzu, sad onamo cijepa miso,
 On se svakamo mišlju zalećuje, prevrće svuda.
 Napokon nađe u tom kolebanju mnijênje ovo:
 Mnesteja, hrabrog Seresta pozove i još Sergesta,
 Tiho nek spremaju lađe i drugove k obali kupe,
 290 Neka oružje spreme, al' taje novosti uzrok;
 A kad ne bude više ni slutila dobra Didona
 Niti mislila, da se tolikâ raskida ljubav,
 Onda će on pristupiti k njoj i gledati način
 Valjan i najbolji čas za razgovor. — Brže se oni
 295 Veselo pokore svi i izvrše, što im se reklo.
 Ali kraljica varku (tâ ko će prevarit onu,
 Kojano ljubi?) spazi i osjeti gibanje, koje
 Istom je imalo biti, sigurnosti same se bojeć.
 Mahnitaj kleta je Fama dojavila, da se oružâ
 300 Brodovlje, plovba sigurâ. Didóna luda, bijesna
 U vatri leti po gradu ko tijada, svetinje kad se
 Izvade, na ciku »Bacche!« kad započnu orgije (svakog
 Trećega slavljene ljeta), Kiteron kad ob noć ih zove.³¹
 Napokon riječi ove Eneji reče Didona:
 305 »Mislio, nevjero, ti si, zatajiti da se zločinstvo
 Dade toliko? htio iz moje si zemlje otići
 Tajno? Zar ljubav te moja ne drži ni desnica data
 Ni Didona, koja od nemile umr'jeće smrti?
 Lađe si spremati stao, a sada je zimsko vrijeme,
 310 Sjever baš sada drži, i u more ti se sad žuriš,
 Okrutniče? Da tuđa ne valja ti tražiti polja
 I stane neznane, da još cijela stara je Troja,
 Bi l' ti po moru burnom u Troju plovio sada?
 Bježiš od mène? Aj ovih ti suza i desnice tvoje,
 315 Kada već ništa drugo ne ostavih sebi siroti.

³¹ 301-303. Bakhova se svetkovina slavila svake treće godine na brdu Kiteronu kod grada Tebe. Na početku svetkovine otvorili bi hramove i iznijeli čuvano u njima sveto suđe, za tim bi zaorila gradom poklič »io Bacche!« a žene, koje su Bakha slavile (bakhantice ili tijade), poletjele bi kao mahnite na Kiteron ogrnute u kožu mladih jelena, mašući štapovima ovijenima lozom i bršljanom i lupajući u bubnjiće. To se zvalo »orgije«.

Tako ti našega braka i započete već svadbe,
 Ako sam dobro ti kakvo učinila, ako ti štogod
 Bijaše drago od mène, ded smiluj se na dom, što pada,
 Ako se daješ umolit, okani se, molim te, toga.
 320 Libijci mrze na me zbog tebe i Nomadski kralji,³²
 Tirci su srditi na me; zbog samog je tebe mi nesto
 Stid i pređašnji glas, do zvijezdâ što me je dizo.
 Kome ostavljaš mene, što umirem, tuđinče, sada?
 Tuđinče – kad to samo još ostaje òd mûža ime! –
 325 Čemu ostajem živa? da zidove razori moje
 Brat Pigmaliôn moj, da Getúlac me zarobi Jarbas?
 Da bar kakovo čedo od tebe imam, dok jošte
 Pobjego nisi, da se u dvorištu mojemu igra
 Malahni kakav Enèja, što prilika bio bi tvoja,
 330 Ne bih se zarobljenom puštènicôm ćutjela posve.«
 Reče mu, a on na úmu držeći, što Jupiter javi,
 Ne makne očima i bol u duši stiskaše tvrdo.
 Napokon prozbori malo: »O kraljice, nigda zatajit
 Ne ću, da meni si ti veòma učinila mnogo,
 335 Kòliko možeš samo izrèci; ne će me nigda
 Mrzit Elisê se sjećat, dok za se znam i u mèni
 Duh dok tijelom vlada; govoriću malo o stvari.
 Ne vjeruj, ne mišljah kradom da pobjegnem, nigda nijesam
 Lučeva spominjo bračnih,³³ ne dođoh za savezom takvim.
 340 Da je po odluci mojoj sudbina mi pustila živjet,
 Da sam poslove mogo po svojoj urediti volji,
 Bio bih osto u Troji pri grobima dragijeh mojih,
 Prijamovi bi dvori cijèli stajali, Pergam
 Svladanom narodu digo od moje bi opet se ruke, –
 345 Ali u Italsku zemlju Apolon mi Grinijski reče
 Polazit, isto reče i Likijsko proroštvo meni.
 Tamo mi ljubav je, tamo domaja. Kule Kartage
 Ako su tebi mile Feníčanki ì poglèd grada
 Libijskog, Ausonsku čemu Trojancima zavidiš zemlju?
 350 I nama slobodno biće, da kraljevstva tražimo tuđa.
 Kòliko puta mrakom i rosom pokrije zemlju
 Noć, i koliko puta zvijezde ognjene sinu,
 U snu me zabrinut lik Anhísov opominje, straši:

³² 320. »Nomadski kralji«, t. j. Numidski; vidi st. 41. Tako se i u st. 536 kaže Nomadi, t. j. Numidani.

³³ 338-339. »nigda nijesam lučeva spominjo bračnih«, t. j. nijesam nigda govorio, da se tobom oženim; vidi o lučima bilješku st. 18.

Tako i sin Askanij i nepravda milome čedu,
 355 Kome Hespèriju, dana sudbinôm otimljem polja,
 A sad glasnik mi božji od samoga Jupiter-boga
 – Tako mi moje glave i tvoje – po uzduhu hitrom
 Doglasi nalog; boga u vidjelu jasnome vidjeh
 Sâm, gdje ulazi u grad i ovima ušima čuh ga.
 360 Žalbama više ne draži ni mene ni sebe; – od svoje
 Volje ne'jdem u Italski kraj.«
 Dok on govori, dugo sa strane ga motri Didona,
 Ovamo prevraća oči i onamo, čitavog njega
 Omjeri očima tihim i u vatri ovo mu reče:
 365 »Nije ti boginja mati ni Dardan ti nije praotac,
 Nevjero, već te Kaukas, što strši hridima, rodi,
 Hirkanske tigrice tebe odgojiše sisama svojim!
 Ta što da varam se više i čemu se boljemu čuvam?
 Je li uz moje suze uzdahnuo? svrnuo oči?
 370 Je li proplako dirnut? na onu, koja ga ljubi,
 Je li se smilovo? Može l' što gore još biti? – Junona
 Previšnja ni sin Saturnov³⁴ ne osvrću na to se očma
 Pravednim! Sigurne vjere već nigdje! Bačen je na žal,
 A ja ga b'jednoga primih, u kraljevstvu svom ga nastánih
 375 Lùda! Iz smrti društvo izvúkoh mu, spasih mu lađe
 Izgubljene! Bjesnoća me, aj, obuzima, pali!
 Sada prorok Apolon i proroštvo Likijsko, k tome
 Glasnik od Jupiter-boga božànski naloge grozne
 Nosi po uzduhu! Kanda i za to brinu se bozi,
 380 I ta ih mirne briga uzbunjuje! Ja te ne držim,
 Govor ne poričem tvoj, u Italsku odlazi zemlju,
 Kraljevstvo traži burnih po valih. Al' pravedni bozi
 Mogu li što, tad nadam se ja, na hridih ćeš stradat
 I zazivaćeš mnogo Didonu. Ognjem ću crnim
 385 Pratit te³⁵ odsutna, a kad već ledena udove smrt mi
 Rastavi, nać ću se ko sjen posvùda; čuću te, gdje ćeš,
 Zlotvore, stradat, glas će do najdonjih doći mi Mana.«
 S time završi riječ, odlèti bolna u duši
 S vidjela dnevnoga, kine iz očiju njemu se, ode
 390 Od njeg, koji je stajo bojažljivo, mnogo govorit
 Htio, a sluškinje nju poprimivši klonulo t'jelo
 Njeno u mramornu sobu odnesu i metnu na krevet.

³⁴ 372. »sin Saturnov«, t. j. Jupiter.

³⁵ 384.-385. »ognjem... te«, kao kakva Furija; t. j. peći će te zla savjest kadgod pomisliš na me.

Ali Enèja sve ako i željaše duševni tužnu
Utješit, brige joj uzet riječima, naloge ipak
395 Bogova vršiti počne i otide k lađama svojim
Jecajuć mnogo, potrésen u duši ljubavlju silnom.
Tada prionu Trojci i s čitavog žala povuku
Odmah visoke lađe; već i kilj namazan pliva,
Lisnata vesla donesu i hrastovače još sasvim
400 Sirove – brzo otploviti hoteć.
Vidjet je, gdje se sele, gdje hrle iz čitavog grada.
Kao što na zimu misleć kad mravi golemu hrpu
Žita raznose pa ga u svoje spravljaju kuće,
Po polju travom crna množina se vuče, po stazi
405 Uskoj vucare plijen i turaju veliko zrnje
Leđa podloživši jedni, a jedni okupljaju četu,
Pedepšu spore, i vri od posla staza cijela.
Što si ćutjela tad, o Didona, motreći sve to?
Kako l' si jecala ti, kad viđaše kuli s vrhunca,
410 Kako široko ljudi po obali vrve, i more
Kako pred očima tvojima vri od tòlikê buke?
Kleta o ljubavi, na što l' ne nagoniš srca čovjèčjà!
Opet je nešto sili, da zaplače i da izmolit
Kuša i s poniznom molbom da ljubavi podloži ponos,
415 Da sve pokuša prije, što može, da ne mre badava.
»Vidiš, o Ana, kako po žalu se čitavom žure,
Od svud se skupiše oni i jèdra vjetrove žele,
Veselo òvjenčáli brodari su krme lađenê.
Kako sam mogla, o sestro, tolikî bol očekivat,
420 Tako ću moć ga podnosit. Al' jasnici jedno mi barem,
Ana, izvrši; ta tebe poštivo je nevjernik onaj,
Tebi je također on povjeravao otajna čuvstva;
K njemu si u zgodan čas ti jedina znala pristupit;
Idi, i ponizno, sestro, dušmánu oholom reci:
425 Zaklela ja se nijesam u Aulidi s Danajci, da ću
Trojanski uništiti narod, ne poslah lađe pod Pergam
Niti pepeo oca Anhísa razbacah i Mane –
Zašto ne poslušá mojih riječi ušima tvrdim?
Kamo se žuri? zadnji nek onoj, koja ga ljubi,
430 Učini dar, nek čeka, dok vjetrovi ne dođu zgodni,
Lako odjedrit može. Već izdanog pređašnjeg braka
Ne ištem, ne ću mu krasni da Latij i kraljevstvo uzmem,
Samo prazno tražim vrijeme, ljubavi žarkoj
Rok i odmor, dok moja me sudba tugovati jednu
435 Nauči; zadnju, ej smiluj na sestru se, molim te milost,

Kad mi je učiniš, ja ću naplatit ti obilno mrtva.«³⁶

Tako moljaše Anu, i sestra prenesretna jauk
 Nosi i donosi natrag. Enèju ne može jauk
 Dirnuti, pogodan ne će riječî slušat, jer ne da
 440 Sudba, a blage bog junaku zatiskuje uši.
 Kao Alpinski vjetri kad natjecati se stanu,
 Kako će duvanjem amo il' onamo jaki oborit
 Dub, u kojeg je deblo starodrevno, vjetrova zvijuk
 Stoji, s potrésena stabla po zemlji sipa se lišće,
 445 Al' dub na hridi stoji i eterni û uzduh kako
 Doseže tjemnom, tako do Tartara žile mu idu:
 Upravo tako odávdê odándê neprestani glasi
 More junaka i bol u velikoj osjeća duši,
 Al' mu se ne giba volja, odronjuju suze se zalud.
 450 Tada preplašena Didona jedna sudbinôm
 Moli se smrti, svod je već mrzi nebeski gledat.
 A da izvrši naum, da s vidjela ode što prije,
 Kada metaše dar na okađene oltare,
 Vidi – grozno je reći. – gdje vino stalo se sveto
 455 Crnit, a kada se izli, okrenulo u krv se ružnu;
 Nikomu viđenje to ne káza, pače ni sestri
 Jošte mramorni hram u dvorima njezinim bješe,
 Negdašnjem posvećen mužu, a častila divno je hram taj
 Nakićen tracima b'jelim i svečanim liščem; iz njega
 460 Mužev čujaše glas i pozivanje (tako se njojzi
 Činilo), kada je noćna pokrivala mrklica zemlju;
 Mrtvačkom pjesmom s kućnog vrhunca jedna je sova
 Često tužila i glas otezala cvileći dugo;
 Jošte je proroštva, što joj prorekoše negdašnji vraći,
 465 Strašno uzburjuju mnoga; Eneja progoni ljuti
 U snu pomamnu nju, te čini sama se sebi,
 Kako je ostavljena i sama, vazda bez pratnje
 Dugim putuje putem i Tirce po pustinji traži.³⁷
 Kako je vidio Pentej u ludilu množ Eumenídâ
 470 I dva se sunca njemu pomoliše i dvije Tebe,
 Ili Orest sin Agamèmonov kako na sceni
 Bježi od matere svoje, u koje su luči i zmije

³⁶ 436. »ja ću... mrtva«, t. j. kad umrem, naslijedićeš me ti; ne čini se dobar smisao, ali ni u originalu nije ovaj stih jasan.

³⁷ 465-468. Didonu muče strašni sni: goni je Eneja, a ona sama luta po pustinji i ne vidi nikog od svojih Tiraca.

Crne, a osvetnice na pràgu mu sjede Hudobe.³⁸
 Kada je savlada bol i spopadne kada je bijes,
 475 Te već odluči mrijet, vrijeme i način u sebi
 Izmisli ona i sestri progovori tužnoj (a licem
 Odluku krije i nadu pokazuje vedrijem čelom):
 »Našla sam, sestro, način, čestítati možeš sad sestri,
 Koji će njega mi vratit, il' prestat ga kako ću ljubít.
 480 Blizu Okèanskôg kraja i blizu, gdje zalazi sunce,
 Skrajnja Etiopskâ zemlja imade, gdje visoki Atlas
 Drži na leđima nebo zvijezdama gizdavo sjajnim,
 Otuda svećenicu pokazaše Masilsku meni,
 485 Koja je čuvala hram Hesperídâ i davala zmaju
 Jela i stražila stablo sa granama njegovim svetim
 Sipajuć mak, što donosi san, i medòvinu žitku.
 Ona čarima veli da može srcu pomòći
 Čijemu hoće, a drugo u nemile baciti muke,
 R'jeke da ustavljat može i goniti natrag zvijezde,
 490 Doziva duhove noćne; pod nogama čuješ gdje tutnji
 Zemlja, i vidiš, kako s planine se jaseni kreću.
 Tako mi bogova, draga o sestro, i mile tvoje
 Glave, da se dajem na vràdžbine nerada srca.
 Lomaču tajno naloži u dvoru nutrašnjem u vis,
 495 Na nju ćeš oružje metnut, što objesio je onaj
 Bezbožnik u sobi, odoru svu i postelju bračnu,
 S koje pogiboh, metni, ah godi mi zatrti spomen
 Svaki čovjeka morskog, i Masilka isto mi veli.«
 Rekavši to ušútí, a lice joj pokri bljedoća.
 500 Ne misli Ana, pod tom neobičnom pripravom da se
 Sestrina sakriva smrt, tolikú pomamu ona
 Ne shvaća, većeg se zla ne boji no Sihej kad umr'je.
 Učini, što joj se reklo.
 Kad je već naložena u nutrašnjem dvorištu u vis
 505 Golema lomača, što je od hrastovih složena klada
 I od omorike, v'jencima tad i pogrebnim lišćem
 Kraljica iskiti mjesto i znajući, što bit imade,
 Odoru, ostavljen mač i lik³⁹ na postelju metne.
 Okolo stoje oltari, i svećenka rasute kose
 510 Tri sta bogova zazva, međù njima Ereb i Haos,

³⁸ 469-473. Pentej je bio kralj Tebanski; budući da se protivio slavljenju boga Bakha, poludi, i onda ga na Kiteronu rastrgaše bakhantice ili tijade (vidi bilješku st. 301-303). Orest je ubio mater Klitemnestru, da osveti oca Agamemnona, a onda ga stadoše progoniti Erinije.

³⁹ 508. »lik«, t. j. Enejin (od voska).

Troglavu Hekatu, sa tri Dijànu djevička lica;⁴⁰
 Također tobožnju vodu Avèrnskú izlije ondje,
 Potraži sočnu travu s mlijekom otrovnim, crnim
 (Koja uz mjesečinu žnjevena je mjedenim srpom)
 515 I kvrgu ljubavnu, što se izléženôm konjčetu s čela
 Otrgne prije no mati odgrize.⁴¹
 U nogu jednu bosa, raspòjasa kraljica stoji
 Kod oltara i držec u rukama prekrupu⁴² čistim
 Na smrti bogove zove i zv'jezde, što udes joj znaju,
 520 Za svjedoke i moli božanstva pravedna ona,
 Koja se brinu i mare za one, što nesretno ljube.
 Bila je noć, i trudna tjelesa po zemlji su spala
 Mirno, šume su sve počivale i more burno,
 Po sredini se neba zvijezde kretahu, — časak
 525 Bješe, kad šute polja i stoka i šarene ptice,
 Koje po bistrima žive jezèrima, pò grmlju koje
 Poljskome gustom, sve spavaju sad u tihanoj noći.
 Miruju brige u grudma, zaboravljene su muke.
 Ali nesretna srcem Feničanka ne može u san
 530 Nikako pasti, mir joj obuzeti ne može noćni
 Grudi ni očiju; ljubav i opet se pomamna diže
 S brigama udvojenim, u valima srdžbe se ljulja.
 U srcu premeće ovo i stoji u mislima ovim:
 »Ej, što ja radim? hoću l' sad prezrena oko prosaca
 535 Mučit se pređašnjih? hoću l' molèčkê se nuditi za ženu
 Ja Nomádima, koje tolikò sam odbila puta?
 Hoću l' za Teukarskim ići za lađama i zapov'jèdma
 Njihovim najgorim? Tà ja dakako njima pomogoh,
 To im je drago, i rado opominju milosti tē se!
 540 Da to i hoću, ko će dopustiti mi, ko će me mrsku
 U lađe ohole primit? zar jadnice ne znaš, ne ćutiš,
 Kakvi su krivokletnici Laòmedonovi⁴³ ljudi?
 Pak za brodarima, koji podcikuju, hoću li sama

⁴⁰ 511. Hekata, Proserpina i Dijana su ista boginja prema njezinim različnim moćima; zato se ovdje Hekata kaže da je Dijana sa tri lica.

⁴¹ 515.-516. Kad se kobila oždrijebi, ona odgrize (po starom pričanju) ždrebetu s čela nekakvu me-snatu kvržicu, i od toga se ona raspaljuje.

⁴² 518. »držec prekupu«, da njom obaspe oltar.

⁴³ 542. O vjerolomnom Trojanskom kralju Laomedonu vidi bilješku u georg. 1. pjev., st. 502. [Rimljani su potomci Trojanaca, a negdašnji Trojanski kralj Laomedon bio je prevario bogove Posidona i Apolona, koji su mu gradili zid oko Troje, a pošto su posao svršili, ne htjede im trud i muku da plati; zato se bogovi srde i na Rimljane, potomke Trojanaca. Priča, koja je ovdje natuknuta, nalazi se u Homerovoj Ilijadi, pjev. 21, st. 441 i d.]

545 Bježati il' ću se s Tirci i s ćeljadi svojom cijelom
 Natisnut, i pošto jedva iz Sidona trgoh ih, hoću l'
 Opet ih pozvat, da plove, i pò moru hoću l' ih vodit?
 Kako zaslućuješ, umri i maćem bolove svrši!
 Ti se smilova, sestro, na moje suze, bijedu
 Na me mahnitu svali i mene preda dušmánu.⁴⁴
 550 Nije se dalo živjet ko zvijer izvan života
 Braćnog te ostat bez gr'jeha i ovih ne okusit muka.
 Nisam saćuvala vjeru, što Siheja prahu obćeah!«
 Takve se tućnjave njoj iz grúdí rivahu silom.
 Na vrh laće Eneja (već sigurno imajuć poći)
 555 Spava, pošto je sve ućinio, štogod je nućno.
 Tad mu se s obrazom istim i oblikom ukaće u snu
 Bog, po svemu slićan Merkuriju, glasom i bojom,
 Pa i vlasima plavim i udima mlaćahnim, krasnim.
 Opet opominje on (Eněji tako se ćini):
 560 »Moćeš li, boćićin sine, u ovome spavat slućájaju?
 Zar ti ne vidiš svijeh pogíbeljî okolo sebe?
 Budalo, zar ti ne ćutiš, gdje zefiri povoljni pušu?
 Kraljica varke u grudma i opake namjere snuje,
 Umr'jet je pregnula, valja u valima srdćzbe se mnogim.
 565 Ne ćeš li pobjeći ćurno, dok moćeš se joće poćurit?
 Ako u ovoj tebe u zemlji zora zateće,
 Vidjećeš, kako laće po pućini burljaju, strašne
 Vidjećeš zublje gdje gore, gdje plamen obalu žeže.
 Ustaj i docniti nemoj.⁴⁵ Prevrtljiv je stvor i promjěnljiv
 570 Źena!« – Izrekavši to u noću zamakne crnu.
 Uplašen nenadanom Eněja prikazom ovom
 Skoći odmah izà sna i svoje zaokupi drućstvo:
 »Dić'te se, junaci, brće i sjed'te na veslaćke klupe,
 Jedra napnite hitro! Iz nebeske poslan visine
 575 Bog me nagoni na b'jeg i opet evo mi veli
 Sukane konope odsjeć. Slijedimo, sveti te boće,
 Koji si, da si, tvoju podćikujuć slušamo volju;
 Dođi i milostiv nama pomaći i nà nebu zgodne
 Daj nam zvijezde.« – Reće i plameni iz kôrá trgne
 580 Mać i ćeljezom tad presijeće suknutim konop.
 Ista ih vatrenost osvoji sve, polete, poteku,

⁴⁴ 548.-549. Didona ne kori sestru Anu, jer zna, da joj je posve odana, nego kaće, da je i ona stajala u slućbi sudbine te je nju morala nagovarati, da zaboravi prvu ljubav sa Sihejem i da zapoćne novu s Enejom.

⁴⁵ 567-569. t. j. Didona će sakupiti svoje laće, navaliti na Enejne i gledati da ih zapali.

Odmaknu òd obalê i pokriju lađama more,
 Po pjenu burljaju živo i sinju razgrću vodu.
 Već je sa šafranove Titónovê postelje zora
 585 Ustala te je novu po zemlji sipala svjetlost.
 Kako kraljica spazi sa čardaka, gdje se bijeli
 Svjetlost, gdje lađe kreću sa jedrima istoga pravca,
 Kako ugleda žal i luku praznu, bez ljudi,
 Trí puta, četiri puta u prikladne lupi se grudi
 590 I plavu kida kosu te viče: »Jupiter-bože!
 Dakle će došljak otíci i rugat se mojem gospòstvu!
 Zar ne orùžâ se niko, ne progoni iz grada svega?
 Niko iz bròdârnícê zar brodove otrcí ne će?
 Bjež'te, palite brzo! Ej oružje! Zgrabite vesla!
 595 Ali što govorim? gdje l' sam? i koja mi ludost poméla
 Um je? O jadna Didona! sad tebe nevjera dirala!
 Kad si mu davala žezlo, tad trebaše. Desnica, vjera
 To li je čovjeka, koji Penate očinske, kažu,
 Sa sobom uze i oca na leđa nemoćna, stara!
 600 Nisam li mogla ga zgrabiti i rastrgat pa ga razbacati
 Po moru? isječ mu društvo, Askànija posječ mu sina
 Pa ga na trpezu staviti pred oca, neka se gosti?
 Ali je sumnjiv bio svršetak boja; – pa neka,
 Kog mi se trebalo bojati na samrti? U tabor vatru
 605 Baciti i palube spaliti i oca i sina mogoh
 Ubiti i sav im rod i sebe uništiti s njima.
 Sunce, što djela zemaljska rasvjetljuješ plamenom svojim,
 I ti, Júnóna, što muke namâče mi ove te znaš ih,
 I ti, o Hekata, koju na tropuću urlanjem časte,⁴⁶
 610 Osvetne i vi Hudobe i bogovi blagi Elisi,
 Koja sad umire, čujte, i pravedni nevolju moju
 Gledajte, čujte mi molbu. Do luke, do zemlje li treba,
 Ona opaka glava da dopliva, tako li traži
 Odluka Jupiter-boga i konac to l' mu je jâdâ,
 615 Ali naroda hrabrog nek oružje i boj ga muči,⁴⁷

⁴⁶ 609. »časte«, t. j. ljudi, kad zazivaju Hekatu.

⁴⁷ 615-629. Stari su Grci i Rimljani držali, da duša čovječja u času, kad se rastavlja od tijela, vidi jasno budućnost i može proricati. Tako u Ilijadi pjev. 22, st. 358 i d. umirući Hektor proriče Ahileju, kada će i kako umrijeti. Ovdje Didona kune Eneju i njegove potomke, i njezine se kletve poslije izvršuju; Eneja došavši u Latiju ima mnogo muke od svojih neprijatelja, mora ostaviti svoj tabor te ići Evandra moliti za pomoć; u četvrtoj godini poslije učinjena s Latinima mira pogibe Eneja utopivši se u nekom potoku, koji mu zbacilo tijelo na obalu, na pijesak. Izatoga želi Didona potomcima Enejinim, t. j. Rimljanima, da u Puncima (ili kako pjesnik kaže: u Tircima) nađu ljute neprijatelje,

Pa nek prognan iz zemlje, iz zagrljaja sinòvljêg
 Otrgnut moljaka pomoć, nek svoje gleda gdje ginu
 Tužno; pa zakonu se kad pokori nedragog mira,
 Niti kraljevstva tada uživo ni milog života.
 620 Prije roka nek umre, nesahranjen ležo u p'jesku.
 To mi je molitva, taj glas sa krvcom posljednji puštam.
 A vi mrzite, Tirci, na narod taj, na potomstvo,
 Koje će nastat, čast to nek bude mojemu prahu.
 Nigda med naroda ta dva nek ne bude ljubav ni savez.
 625 Neka osvetnik koji iz mojijeh ustane kosti,
 Koji ćeš Dardansku mačem i ognjem progoniti čeljad
 Svagda i svaki čas, kad snage samo se nađe.
 Obala s obalom ratuj i oružje s oružjem, vali
 Neka ratuju s vali, i oni i unuci njihni.«
 630 Kad to izrekne, misli premišljati svakakve stane
 Gledajuć, kako bi život što prije svršila mrski.
 Dojilji Sihejevoj progovori Barki (jer njena
 Ležaše pod crnom zemljom u otadžbini starinskôj):
 »Dojiljo draga, sestru dovedi mi ovamo Anu;
 635 Neka se pokropi brzo tekućicom vodom, nek stoku
 Dogna i određena nek čistila sobom ponese.
 Amo nek dođe, a trakom obmotaj čelo ti svetim.
 Stigijskom Jupiteru⁴⁸ već hoću žrtvu da svršim,
 Koju sam počela pravo, dokončati muke sve želim
 640 I Dardančevu glavu⁴⁹ na lomači predati ognju.«
 Reče, a dojilja ode ko starica korakom hitnim.
 Kraljica uzrujana i divlja u namjeri groznoj
 Krvave prevraća oči; po licu, koje joj dršće,
 Pjege se ispeše; smrt je na domaku, od nje blijedî.
 645 Mune kroz nutrašnja vrata, na lomaču visoku skoči
 Pomamna, potegne mač, od Dardanca štono ga dobi,
 Ali ga dobila nije, da njime takvo što čini.
 Pa kad Ilijsko ruho i postelju opazi znanu,
 Zaplače malo i časak zanèsê se mišlju i padne
 650 Ona na jastuk tad i progovori posljednje r'ječi:
 »O ti odoro, slatka, dok dõpustî bog i sudbina,
 Dušu sada mi primi i ovih me izbavi muka.
 Življah i svrših put, što dade ga meni sudbina,

s kojima će morati vojevati braneći se od njih; u st. 625 vidi Didona svoga osvetnika iza nekoliko stotina godina, t. j. Hanibala.

⁴⁸ 638. »Stigijskom Jupiteru«, t. j. gospodinu podzemnoga svijeta Plutonu (ili Ditu).

⁴⁹ 640. »Dardančevu glavu«, t. j. Enejin lik; vidi st. 508.

I sad slavna će moja otići pod zemlju sjenka.
 655 Grad veličanstven sagradih i svoje zidove vidjeh,
 Dušmaninu se bratu osvétih za svojega muža⁵⁰
 Sretna i presretna jaoh, da mojih obala nisu
 Dardanske nigda lađe dotàkle!« – Kad to izrèče,
 Pritisne lice u jastuk i reče: »Bez osvete mrem ja,
 660 Pa nek i umrem; ta godi i tako mi k sjenkama zaći.
 Neka sa pučine ovu Dardánac ugleda vatru
 Okrutnik, i smrt moja nek znamenje loše mu bude.«
 Još ne dogovori pravo, a veće je sluškinje vide,
 Kako od mača pada, od željeza kako se puši
 665 Krvca i ruke joj kalja. Po visokom predvorju vika
 Stane, a Fama po gradu potresenu poče tumarat.
 Po svijem kućama jauk i vrisak i kuknjava ženska
 Hući i razliježe po uzduhu strašni se lelek,
 Kanda dušmani u grad provališe, te se Kartaga
 670 Ruši il' drevni Tir, i pomamni kanda se oganj
 Valja po kućah ljudi i bogova. Čuje to sestra
 Pa ko bez duše potrči u strahu i noktima lice
 Grebe i grudi bije te kroz vrevu prodire hitno,
 I viče sestru, koja sad umire: »To li je, sestro,
 675 Bila namjera tvoja, i mene si prevarit htjela?
 To li su lomača, oganj i oltar spremali meni?
 Na što ću ostavljena potužit se najprije? Nisi
 Umirat htjela sa sestrom! Da u smrt me k sebi si zvala,
 U čas bi isti obje od nemilog umrle mača!
 680 Sama lomaču slagah i očinske bogove zazvah
 Zato, da okrutna ne budem blizu, gdje ležiš ovako?
 Sebe si, sestro, i mene pogubila, narod i oce
 Sidonske i svoj grad. Donesite vode, da rane
 Operem i da primim u usta, ako joj uzdah
 685 Zadnji još luta.« Izrekavši to uz skalíne se uspne
 Visoke, na pola mrtvu na njedarca pritisne sestru
 I stane uzdišuć krv odijelom crnu joj brisat.
 Ona pokuša tri put da oči podigne teške,
 Ali klone, rana pod grudma joj zagnana bridi.
 690 Triput se digne pa se nasloniti na lakat kuša,
 Triput se svali na jastuk i očima lutajuć traži
 Zračak u nebeskom visu i uzdahne, kada ga nađe.
 Svemožna tada Junona Didoninu žaleći dugu
 Muku i teško umrće s Olímpa Iridu pošlje,

⁵⁰ 656. vidi u 1. pjev., st. 360-364.

695 Da joj oslobodi dušu, što trga se od sveza t'jela.
Kako sirota po sudbi i krivici ne umr'je svojoj,
Nego od pomame žarke i nenadne i prije roka,
Tako Proserpina njoj još s tjemena ne uze plavu
Viticu nit' joj je glavu posvetila Stigijskom Orku.⁵¹
700 Šafran-krilima sleti s nebesa Irida rosna
S tisuću sjajući boja raznolikih naprema suncu;
Sleti i stavši nad glavom progovori: »Ovo ja Ditu
Nosim po zapov'jedi i tebe izbavljam t'jela.«
Viticu desnicom tad presiječe, i sva toplina
705 Iščezne tjelesna, život po uzduhu sav se razleti.

---

⁵¹ 698.-699. Kao što se životinji, kad hoće da je žrtvuju, odreže nekoliko dlaka s čela, tako Proserpina (t. j. boginja podzemnoga svijeta) reže čeljadetu, koje umire, viticu kose i tim ga odaziva na drugi svijet. Didoni ne čini to Proserpina, jer ona dragovoljno umire, zato Junona šalje Iridu, da to učini.

Peto pjevanje.

Vjetrovi nagnaju Eneju u Siciliju. Tu ga lijepo dočeka prijatelj Akest, te Eneja priredi bojne igre u čast ocu Anhisu. U natjecanju s lađama pobijedi Kloant, u utrkivanju Eurijal, u šakačkom boju Entel, u nadstreljivanju Euritijon. I sin se Enejin Jul odlikuje u utrci s konjma. Junona preko Iride navede Trojanske žene, koje su se već i onako zasitile dugotrajnoga lutanja po moru, neka zapale lađe; žene to i učine, ali lađe izgore samo četiri, jer Jupiter na Enejinu molbu ugasi plamen bujnom kišom. Eneja po nagovoru svojega oca, koji mu se u snu ukazuje, ostavi žene i nejunake u Siciliji, a sam s odabranim društvom otplovi prema Italiji. Na Venerinu molbu Neptun umiri more, kud je imao Eneja ploviti, i on plovi bez ikakve druge nesreće, osim što mu se utopi prijatelj Palinur, krmar na prvoj lađi, a utopio se, jer ga je san obrvao.

Sred mora sad je Eneja sa brodovima sa svojim,
Uz sjever postojan plovi i crne valove reže,
Na grad se obzire, koji Elisê nesretne plamom
Sav je rasv'jetljen, al' on ne znade, što li tolikû
5 Zapali vatru. Al' znajuć, kolikô žestoko boli
Prezrena ljubav i žena što pomamna može učinit,
Žalosna neka slutnja obuzima srca Trojancem.
Pošto već brodovi zađu u pučinu, te se već zemlje
Ne vidje, nego nebo i voda sa svijeh strana,
10 Tad se Eneji dažd nad glavom obori mračni
Noseći noć i oluju, u mraku se nadignu vali.
S visoke krme tada Palinûr poviče krmar:
»Jao, kakovi grdni ogrnuše oblaci nebo!
Što to pripravljaš, oče o Neptune?« Zatim nam reče
15 Jedra povući te se na vesla naklopiti jáko,
A sam ukosi jedra nasùprot vjetru i reče:
»Sam da mi Jupiter, vođo o junački, zajamči, ne bih
U zemlju Italsku doći po vremenu ovom se nado.
Vjetri se uprijeko okrenuše ujeći, s crnog
20 Dižu se zapada, sav se u öbláke sabija uzduh.
Nismo se kadri tome protiviti nit' se tolikô
Upinjat, nego se sudbi pokòrimo, koja je jača,
I kud zove nas, tamo zaputimo. Bratinski vjerni
Erički žal će bit u blizini i Sikanska luka,
25 Ako se ugledanih zvijezda pravo još sjećam.«

Duševni reče Eneja: »Već odavno vidim, da tako
 Vjetrovi hoće i ti da zalud se upinješ suproč,
 Jedra okreni i plovi. Tà zemlja zar ikoja meni
 Može milija biti, da lađama pristanem trošnim,
 30 Nego je ona, koja Dardánca mi drži Akesta
 I čuva kosti oca Anhisa u svojem krilu!«
 Kad on to reče, krenu put luke, a povoljni njima
 Jedra zefiri nadmu, polete pučinom lađe,
 Veseli napokon tako doplòvê na pržinu znanu.
 35 Akest u čudu s brdskog vrhunca visokog vidi,
 Gdje prijatèljskê lađe pridolaze ì k njima pođe,
 Koplja strše sa njega i koža Libijske mečke.
 Trojanska njega je majka sa potočnim bogom Krimísom
 Rodila; rado se on starodrevnih sjeća otaca,
 40 Pozdravlja povratnike i veseo s plodima poljskim
 Prima ih i prijatèljskîm daròvima krijepi trudne.
 Kada sutradan rano u osvitu bijeli danak
 Razgna zvijezde, onda u skupštinu zovne Eneja
 Drugove s žala cijelog i s grobnoga reče im humka:
 45 »Stare krvi božànskê o porode, slavni Dardanci,
 Mjeseci izlaze sad i napunjuju godišnji okrug,
 Kako ostatke i kosti božànskôg sahranismo oca
 U zemlju mî i oltare posvetismo žalosne njemu.
 Ako se ne varam, ovo je dan, u tuzi što svagda
 50 Ja ću ga častiti – tako odredili vi ste, o bozi.
 Taj dan ko prognanik da ja na Getulskom boravim prudu,
 Il' da se nađem u gradu Mikéni il' Argolskom moru,
 Godišnje zavjete ipak i svečane ophode ja bih
 Činio, kako je red, na oltare slago bih dare.
 55 Sada smo k pepelu evo i kostima očinim došli
 I u luci se gle prijatèljskôj nađosmo sada,
 Mislim, bez volje to i odluke bogova nije.
 Dederte, veselo svi sad proslav'mo slavu, a onda
 Povoljne molimo vjete i Anhis nek dopusti, da mu
 60 Godišnje žrtve, kad sagradim grad, u njegovu hramu
 Žrtvujem. Akest Trojanac sad na svaku lađu vam daje
 Po dvoje goveda, a vi zazov'te na gozbu Penate
 Očinske svoje i one, što prijatelj štuje ih Akest.
 A blagi danak zora kad deveta pokaže ljudma
 65 I kad rasv'jetli okrug zemàljskî zrakama svojim,
 Utrku s lađama brzim Trojancem ću prvu otvorit;
 Zatim ko umije trčat, u snagu ko uzda se svoju,
 Ko je u metanju koplja il' lakih strelica vještak,

I ko uzdanja ima u borbu s remenom tvrdim,¹
 70 Svi ti nek dođu, nek se po zasluži nadaju palmi.²
 A sad šutite svi i čela obavijte lišćem.«³
 Reče i materinom ovjènčâ mrčom tad čelo;⁴
 Helim učini to i vremešni učini Akest,
 Pa i Askànije dječak, a za njima ostala momčad.
 75 S mnogo tisuća ljudi Eneja iz skupštine krene
 Grobu, a pratilaca okružuje mnoštvo ga silno.
 Na zemlju vrča dva tad izlije čistoga vina
 Po običaju, i dva mlijeka svježega i dva
 Svete krvi i prospe cvijetke krasne veléci:
 80 »Zdravo, sveti mi oče, i opet pepele, zdravo,
 Kojemu naprazno dođoh, i očeva sjenko i dušo!
 Nije mi dano, s tobom da nalazim Italsku zemlju
 I obrečena polja i Ausonski neznani Tibris.«
 Kad on to reče, a to iznutra iz skrovišta zmija
 85 Glatka u sedam kruga savijenih u se izmíli,
 Lako se povivši grobnu uz mogilu spuzi na oltar,
 Plavkaste pruge njoj su po leđima, à pjege zlatne
 Pò ljuskama se sjaju, iz oblaka kao da dúga
 Naprema suncu sipa raznolikih tisuću boja.
 90 Protrne vidjevši to Enèja, a između sjajnih
 Čaša se i zdjela zmija provuče otegnuv se u duž
 I jela okusi, pa od oltárâ, što ih oblíza,
 Ode te natrag zavuče bezazleno humku se u dno.
 Početu slavu Eneja još radije obnovi ocu⁵
 95 Ne znajući, mjesni je li to duh il' očev je sluga.
 Dva tad zakolje ovna i prasca dva i tolikô
 Junaca crnijeh leđa Eneja po običaju;
 K tome lijaše vino iz tasova dušu zazivljuć
 Slavnog Anhísa i mane,⁶ što dolaze s Aheron-vode.
 100 Drugovi veselo dare donašaju, kòliko koji
 Može, i toware njima oltare ì koljû junce;

¹ 69. t. j. ko hoće rvati se na šake; borci bi obavezivali šake remenjem, a da udarci budu što jači, u remenje bi ušivali kuglice od gvožđa i olova; vidi dalje st. 405.

² 70. »palmi«, t. j. daru, nagradi; tako i u st. 111. 380.

³ 71. t. j. sada će biti svečani spomen Anhisu, pa treba mučati i čela obaviti vijencima.

⁴ 72. Mrča je bila biljka Venerina, ali su se njome ovjenčavali ljudi i pri spomenima pokojnika.

⁵ 94. Žrtvu je zmija prekinula, pa je sada treba obnoviti. Eneja čini to rado, jer drži zmiyu za glasnica očevu ili za kakva duha čuvara groba očeva.

⁶ 99. Mani (t. j. duše pokojnika) ostavljahu podzemni svijet i dolazahu na gornji, da budu nazočni pri žrtvama, kad im se žrtvovalo.

Drugi nastave kotle po redu pa se po travi
 Izvale, žeravu zgrću pod ražnje i opornjak žare.
 Čekani dođe već dan i u vidjelu sjajnome konji⁷
 105 Faeton-boga⁸ zoru izvezu devetu veće;
 Susjede okupi glas i Akesta slavnoga ime,
 Veselo vrve po žalu, Enèjinu čeljad da vide,
 A neki med njima jesu na borbu također spravni.
 Najprije trkalištu u sr'jedi pred očima svakom
 110 Dari se izlože: svježi vijenci i tronozi sveti
 I pâlme, što će ih dobit pobjeditelji, i ruho
 Grimizno, oružje k tome i talenat zlata i srebra.
 Trublja sa humka zatrubi i javi početak igârâ.
 Četiri jednake lađe u svemu s veslima teškim
 115 Izbrane izmed drugih tad utrku započnu prvu.
 Mnestej s valjanim goni veslačima brzoga Kita,⁹
 Naskoro Italac Mnestej, od kojega Memiji¹⁰ teku;
 Gijas s gromòradnôm plovi lađetinom zvanom Himéra,
 Koja je kakono grad veličinôm; Dardanski momci
 120 Gone je u tri reda, i vrste tri su vesala.
 A u Kentauru plovi u velikom Sergest, od kojeg
 Potječe Sergijski dom; u mòdrikastôj pak Skili
 Plovi Kloant, od kojeg, Kluèntiji Rimljani, vi ste.¹¹
 U moru hridina stoji daleko nasprema žala
 125 Zapjenjenih; sjevernjâk kad zimski skrije zvijezde,
 Tad nju žestoki kašto pokrivaju i bijû vali;
 A kad more je mirno, nad valima tihim se diže
 Prostor, kud prisojni rado veðma galebi sl'jeću.
 Zelenu biljegu otac Eneja od granata hrasta
 130 Postavi tu, brodarima znak, da znadu, gdje treba
 Vraćat se već i lađe u širokom krugu okrenut.
 Tad se izdrebaju mjesta; na krmama čak u daljinu
 Blistaju upravljači u grimiznom i zlatnom ruhu;
 Ostala nakićena topòlovîm lišćem je momčad,
 135 Uljem je namazana po golijem plećima i sja.
 Sjednu na klupe svi i rukama pograbe vesla,
 Pozorno čekaju znak, a osvaja nemirna srca

⁷ 104-663. Pjesnik govori ovdje o bojnim igrama u čast Anhisu; tu se on ugledao na Homera, koji u Ilijadi pjev. 23, st. 258-897 opisuje bojne igre u čast Patroklu.

⁸ 105. »konji Faeton-boga«, t. j. sunca.

⁹ 116. »brzoga Kita«, t. j. lađu, koja se tako zove, jer ima na sebi za znak tu životinju.

¹⁰ 117. Memiji su bili jedno Rimsko pleme poznato u historiji.

¹¹ 122.-123. Sergiji i Kluentiji su Rimsko plemena. U st. 123 je apostrofa; vidi 3. pjev., st. 370. 696.

Slavičnost uzrjana i bojazan, koja kucùkâ.
 Jasna kad truba zatrubi, tad svaki se sa mjesta svoga
 140 Ne časeć ni malo tisne. Brodárâ cika zvijezde
 Doseže, voda se pjeni i burlja od zamaha ruku.
 Jednako brazde sijeku, i more se čitavo c'jepa,
 Kòliko vesla riju po njemu i trokraki kljuni.¹²
 Tako u utrci brzo ni dvokolice ne lete,
 145 Kada iz ograde veće pohítê nâ polje ravno;
 Konja ne gone tako ni vozioci, kad tresu
 Ovlašne na njima uzde i nagnu se biti ih bičem.
 Od cike, pljeskanja ljudi i povlada odobraváčâ
 Ori čitav se gaj, i po zatvorenom po žalu
 150 Glas se pronosi, vika odjekuje bijuć o hume.
 Između bučnoga mnoštva daleko odvoji Gijas,
 Hrli po valima napr'jed, a njega dostiže Kloant,
 U kog su bolja vesla, al' sporiji brod zbog težine.
 Za njima jednako su daleko Kit i Kentaur
 155 Pa se natječu, kako da prvo preotmu mjesto.
 Sad već ima ga Kit, a sada pretekne njega
 Velji Kentaur, sad stoje obojici napored čela,
 Lete i kiljima dugim crtaraju valove slane.
 Već su grebeni blizu i biljegu diraju veće,
 160 Kad li sred pučine Gijas ko pobjednik poviče prvi
 Upravljaču lađe Menétu: »Kamo ćeš tako
 Odviše na desnu stranu? Okreni ovamo, drž' se
 Obale, na l'jevoj strani nek veslo ti hridine dirne,
 Drugi nek pučinom plove.« Al' tajnih se hridi bojéćí
 165 Menet okrene baš u valove debelog mora.
 Opet poviče Gijas: »Ta kamo ćeš, Menete, tamo,
 K hridima skreći.« I u to obàzrêv se ugleda Gijas,
 Za njim gdje priprije Kloant i bližega puta se drži.
 Između Gijasa lađe i između bučnih grebénâ
 170 Lijevo zahvati on i na jednoć onog pretèčê;
 Biljege tako obišâv u sigurnu vodu zaplòvî.
 Tada golema bol prožeže kosti mladiću,
 Lice mu obliju suze, te ne pazeć svog dostojánstva
 Ni sigúrnosti svojih drugóvâ sruši naglâvcê
 175 U more Gijas sporog Menéta fari s vrhunca
 I sam na krmu zađe, da upravlja, krmar da bude,
 Momke svoje sokòlí i okreće k obali dumen.

¹² 143. Lađe su imale trokrake kljune, t. j. po jedan glavni kljun, a njemu su sa strane bila po dva manja.

U to teški Menet i vremešni napokon jedva
 Sa dna se diže, a mokre sa njega haljine cure,
 180 Popne se grebenu na vrh i sjedne na kamen suhi.
 Teukri se smijahu njemu, kad pado je i kad je plivo,
 I sad se smiju videć, gdje slanu izbljûvâ vodu.
 Nada sad radosna sine Sergèstu i Mnesteju, zadnjim
 Do sad, da Gijasa, koji zaostaje, kako preteku.
 185 Na prvom mjestu Sergest je već i grebenu blizu,
 Ali mu preteč nije ni kòliko lađa je duga,
 Samo komadić, a drugi komadić dodiruje kljunom
 Takmac mu Kit. Po srijedi korača lađe i društva
 Mnestej i govori ovo: »Ej veslat prionite sada,
 190 Hektorovi drugari! za družinu svoju vas obrah
 U zadnjim časima Troje; pokažite srce i snagu
 Kao na Getulskim negda na prudima,¹³ u moru Jonskom
 I pri Maleji,¹⁴ gdje se sabijaju vali. Ne težim
 Ja već za prvim mjestom, ne nastojim pobjednik biti,
 195 Premda..., al' prvi nek bude, Neptunova koga je volja.
 Stid'mo se posljednji biti; izvojštite, drugovi, samo,
 Da ta nas mine sramota.« – Iz svîjû prionu sila
 Druzi; od udaraca od žestokih mjedena fara
 Drma se, izmiče temelj; od zaduhe teške se tresu
 200 Udi i usta se suše, a potokom lijeva znoj se.
 Slučaj junacima sam donese željenu slavu.
 Sergest bo mahnit u duši ka hridima zagna se bašem
 Pa se tako u sr'jedi na prostoru nezgodnu nađe,
 Tada mu zapne lađa jadrniku na stršećim hridma.
 205 Grebeni se potresu, a vesla uprta puknu
 Rte taknuvši oštre, i udariv nasjedne prova.
 Momci na noge skoče i s mjesta se ne mičuć viču,
 Pograbe držalice oštro'rte ì motke gvožđem
 Okovane pa kupe po vodi razbita vesla.
 210 Veseo Mnestej tad i vatreniji u sreći takvoj
 Uz brzo udaranje vesâlâ vjetrove zovne
 I u čistinu zaplòvî u otvorene u vale.
 Ko kad golubicu što iz pećine nenadno gane,
 Kojoj u napukloj hridi je dom i slatki joj mladi,
 215 Krilma zalepeće glasno okò kućê bojazni puna
 Pa se na polje vine i uzduhom mirnim letéći

¹³ 192. »na Getulskim prudima«, vidi 1. pjev., st. 110 i d.

¹⁴ 193. Maleja je jugoistočni rât Peloponesa; nigdje naprijed pjesnik ne kaže, kako su Enejine lađe oko toga rata plovile, a trebalo je reći u 3. pjev. iza st. 203.

Prozirnom prolazi stazom i krila ne miče brzih;
 Tako i Mnestejev Kit siječe najdaljne vale
 Jureć, i sama u letu žestina ga njegova nosi.
 220 Najprije ostavi Mnestej Sergèsta, koji se muči
 Na grebènu visòku, na plitku mjestu i više
 Naprazno pomoć i kuša sa slomljenim veslima plovit.
 Zatim Gijasa Mnestej, gromoradnu k tome Himeru
 Stigne, kojoj je uzet upravljač, te ostajat mora.
 225 Tako mu ostaje samo još Kloant, al' blizu je kraja,
 Za njim se natisne hitno iz sviju se sila napregnuv.
 Cika tada učestâ, podjaruju svi proganjáča,
 Da sve od urnebesnih odjekuje povlada eter.
 Oni se žeste, gdje svoju izgubiti slavu imadu
 230 I čast stečenu, život za pobjedu rado bi dali;
 Ove pak uspijeh jači, a uzdanje snagu im daje.
 Možda bi poredostojec sa kljunima jedni i drugi
 Nagradu stekli, al' Kloant spram pučini pružajuć ruke
 Bozima molitvu reče i zavjete njima obècâ:
 235 »Bogovi, koji ste mora vladari, te po vašoj vodi
 Plovim, vama ću ja s veseljem na obali ovoj
 Bijelog staviti vola pred oltar ko zavjetnik dužni,
 Utrobu u slane vale i bistroga prosuću vina.«
 Reče, te začuje njega pod valima najdonjim sav zbor
 240 I Nereídâ i Forkov i djevojka joj Panopéja,
 Velikom rukom ga otac u plovljenju porine Portun,¹⁵
 Brži od krilate str'jele i od vjetra Kloant poleti
 K obali s pomoću tom i u luku se skloni duboko.
 Kako je običaj, sin tad Anhísov ljude sazove,
 245 Velikim glasom javi glasnikovím, pobjednik da je
 Kloant, pa zelenom njemu lovorikom obviije čelo;
 Onda lađama dade, da po tri izberu junca,
 Veliki srebrni talent i vina pokloni svakoj.
 Darove osobite Enèja vođama dade:
 250 Haljinu zlačenu dobi pobjèditelj, – dvostruk i širok
 Melibskog grimiza optok vijùgâ se poput Meàndra¹⁶
 Okolo nje, a utkan u njojzi je kraljević,¹⁷ koji
 Po kitnoj Idi goni i lovi jelene brze,
 Žestok, kao da dašće, kog s Ide ugrabi u vis

¹⁵ 240.-241. Fork i Portun su morski bogovi, Panopeja je jedna između Nereida.

¹⁶ 251. Meandar je rijeka u Maloj Aziji, među Karijom i Lidijom, na glasu sa svoga mnogog vijuganja.

¹⁷ 252. »kraljević«, t. j. Ganimed, o kojemu vidi bilješku 1. pjev., st. 28.

255 Kukastim pančama brzi munjonoša Jupiter-boga;¹⁸
 Naprazno dižu ruke k zvijezdama stari čuvari
 I psi pomamno laju, da uzduhom ori se lavež.
 Onome, koji je drugo osvojio junački mjesto,
 Zlatom u žice tri i kukama glatkim ispleten
 260 Dade oklop, što negda ga sam Demòleju skide,
 Kad ga uz Simois brzi pod Ilijem visokim svlada,¹⁹
 Sad nek za gizdu ga junak i obranu ima u boju.
 Sluge Sagaris, Fegej ramènima uprti jedva
 Oklop nošahu taj kolùtastí, a negda znaše
 265 Goniti rastrkane Trojance Demolej u njemu.
 Dva su mjedena kotla dar sačinjavala treći,
 K tome srebrne čaše, na kojih se izdižu slike.
 Takó idáhu svi s daròvima dičeć se blagom
 Tracima grimiznijem obavivši čela, dok eto
 270 Lađu, koja je sada na ruglo i bez slave, goni
 Sergest izgubivši vesla, a klupa jedna mu kvarna
 Jedva s grebena strašnog i s umjećom mnogom se otev.
 Kako se nađe zmija na uzvišku puta kotačem
 Popr'jeko pregažena il' udari teško je putnik
 275 Te je na pola mrtvu il' smlaćenu pusti na hridi;
 Bježeć zavoje duge badàvâ tijelom čini;
 Prednji joj dio je ljut, te očima žagri i u vis
 Pišteći propinje vrat, a stražnji je ustavlja sakat,
 Koliko upre god se o uzlove i svija t'jelo.
 280 S takvom se krmom lađa Sergèstova vukla je sporo,
 Al' još veslajuć uđe u luku s jedrima punim.
 Dar obrečeni dade Enèja rado Sergèstu,
 Što je sačuvao lađu i drugove doveo zdravo,
 Te on robinju dobi Minervinim poslima vještu
 285 Foloju Krećanku rodom s blizàncima dvjema na grudma.
 Tâ kad se utrka svrši, Eneja duševni ode
 Tad na busènito polje odàsvud brežuljcima kitnim,
 Oblastim okruženo (u sr'jedi dòlinê bješe
 Okrug za gledalište), u skupštinu ovamo dođe
 290 Junak s hiljadnim mnoštvom i sjedne na poviše mjesto.
 Koje je volja, da se utrkuju brzoga trka,
 Njihova potakne srca daròvima, nagrade stavi.
 Teukri i s njima Sikanci sa sviju nagrnu strana,

¹⁸ 255. munjonoša Jupiter-boga, t. j. orao.

¹⁹ 260.-261. O tome, što se ovdje kaže, nema u Homera nigdje ni riječi; valjada je pjesnik uzeo to iz kikličkih pjesnika (o kojima vidi u bilješkama 1. pjev., st. 483. 489).

Prvi su Nis i Eurijal;
 295 Licem i mladošću nježnom Eurijal dičan je, a Nis
 Ljubavlju čistom k njemu dječaku; za njima ide
 Od slavnog Prijamova od koljena kraljević Dior;
 Salij i Patron dolaze tad; Akarnánac je jedan,²⁰
 Drugi je Arkadske krvi od plemena Tegeje grada;
 300 Zatim mladića dva sa Trinàkrijê Helim i Panop,
 Dobri po šumama lovci, drugari starog Akesta;
 I drugi dođu, al' tamna ne govori o njima priča.
 Stojeć u sr'jedi Enèja progòvorí njima ovako:
 »Čujte mi riječ ovu i pazite vesela srca;
 305 Niko mi bez dara ne će iz ovoga mnoštva otíci.
 Po dvije Gnosijske harbe od željeza glatkoga, sjajnog,
 Dvosjeklu sjekiru k tome sa nakitima od srebra
 Svako će dobiti na dar, al' prva će trojica druge
 Primit još nagrade, glavu ovjenčáće maslinom žutom.
 310 Pobjednik prvi konja nek ima s prekrasnim rahtom,
 A drugi Tračkijeh pun strijela Amàzònskî tulac,
 Oko kojeg se zlatna i široka tkanica vije,
 Glatki mu dragulj služi za pregljicu. A treći može
 S kacigom zadovoljan otíci Argolskom ovom.«
 315 Kad on to reče, kad čuje se znak, tad sà crtê momci
 Svi na jednoć poteku i tŕkalištem polete,
 Raspu se kao pljusak i biljegu jednako motre.
 Prvi odmače Nis i najdalje odvoji od svih,
 On je od vjetra brži i krilate munje. Za njime
 320 Najbliže Salij stiže, doduše najbliže, al' je
 Prostor među njima velik; za ovijem ostaje razmak,
 I treći stiže Eurijal;
 Iza Eurijala Helim, a tijesno odmah za njime
 Evo gdje leti Dior i nogu dodiruje nogom,
 325 Pleći mu gotovo hvata; pa prostor još ì veći da je,
 On bi ga pretrčo prvi il' dotrčo jednako s drugim.
 Već su se umorni kraju približili, gotovo bili
 Trkalištu na koncu, kad nesretni Nis se u krvi
 Opuzne skliskoj, gdje se od zaklanih junaca krvca
 330 Lila po zemlji te je omočila zelenu travu.
 Klikćući pobjednik mladi zaustavit korake nije
 Mogao topćuć po zemlji, već posrne ì ničkê pade
 U blato nečisto i krv žrtvènú. Al' ne smetnu s uma

²⁰ 298. Akarnanija je zemlja u srednjoj Grčkoj. Tegeja je grad u Peloponesu (upravo u Arkadiji). Salij i Patron su dakle Grci podanici kralja Akesta.

On Eurijala ni tad i ljubavi s njime, već diže
 335 On se iz onoga kala i Saliju leže na putu;
 Tako se Salije smota i ù gûstí pade pijesak.
 Odvoji dalje Eurijal i zaslugom prijana svoga
 Leti ko pobjednik prvi, povlađuju, plješću mu ljudi.
 Za njim Helim dotrči, a treći je vjenčanik Dior.
 340 Tada u gledalištu u golemom velika vika
 Salija prèd zborom stane cijelim, pred licem gospode,
 Neka mu dade se dar, prijevarom što mu je otet.
 Ali blagovolja štiti Eurijala i milê suze,
 K tome vrlina, koja u krasnome tijelu stoji.
 345 Još mu pomaže Dior, što više velikim glasom;
 On se pobjede dosto, al' k nagradi uzalud trećoj
 Pristupa, ima li dar da Salije dobije prvi.
 Otac reče Eneja: »O momci, darovi vaši
 Ostaju stalni, red se mijenjat pòbjêdâ ne će;
 350 Meni nek prosto je, druga da požalim, koji bez krivnje
 Pao je svoje.« – Reče i Saliju gòlemu kožu
 Runjavu Getulskog lava sa pančama zlatnima dade.
 Na to će Nis: »Kad takovi dar pretèčením daješ,
 Te ti je žao onih, što padoše, kakvu ćeš Nisu
 355 Dostojnu nagradu dati? zaslužio koji bih prvi
 Slave vijenac, da me sudbina nemila nije
 Kao Salija snašla.« – Izreče i pokaže lice
 I tijelo mokro i kaljavo. Predobri otac
 Dâ sa smijehom iznèsti štit, Didimàonov poso,
 360 Što su ga skinuli Grci sa vrátâ Neptunova hrama.²¹
 Tijem izvrsnim darom mladíca obdari vrlog.
 Kada se utrka svrši i darovi razdani biše,
 Reče Enèja: »Sada nek ovamo dođe i digne
 S šakama obvitim ruke, ko snage i junačkog srca
 365 Ima u grudma.« – Pa dvoje za borbu odredi dare:
 Junca pobjeditelju sa tracima i s pozlaćenjem,²²
 A mač i kacigu krasnu za utjehu pobjeđeníku.
 Čovjek goleme snage tad odmah pomoli glavu,
 Daret i ustane, žubor med ljudima nastane glasan.
 370 Daret se s Parisom sam običavao rvati nekad;

²¹ 360. Grci su dakle odnijeli štit, o kojem je ovdje govor, a kako je on došao u ruke Eneji, to pjesnik nigdje ne kaže.

²² 366. »sa tracima i s pozlaćenjem«, t. j. u trake su bile upletene zlatne žice.

Udari on i Buta ljudèskaru, koji je gizdav²³
 Došo iz naroda kralja Amíka, iz Bebričke zemlje;
 Daret ga udri pri grobu, u kojemu preslavni Hektor
 Počiva, pa ga smrtna u p'jesak povali žuti.
 375 Tako podiže glavu započeti hoteći borbu
 Daret i sada, pleći pokazuje široke, ruke
 Jednu za drugom baca i proteže, uzduh siječe.
 Njemu se protivnik traži, al' niko iz mnoštva tolikôg
 Ne smije doć mu na domak i remenom ruku omotat.
 380 Veseo s toga i misleć, da palme odriču svi se
 Pristupi on k Enèji i odmah lijevom rukom
 Za rog pograbi vola i ove riječi kaže:
 »Ako, božičin sine, u borbu ne smije niko,
 Što ćemo stajati ovdje? i dokle ja još da čekam?
 385 Dar mi vodit dopusti.« Dardánci zagùnjđajû tada
 I svi vele, da treba obrèčenû nagradu dat mu.
 Na to prekori Akest riječima oštrim Entèla,
 Koji je najbliže uza nj na zelenom ležo busènu:
 »Entele, uzalud od svih junaka najveći nekad,
 390 Zar ćeš pustiti dar tolikî bez ikakve borbe
 Drugome mirno? Ej gdje je božànskî nam učitelj Erik²⁴
 Slavljén badàvâ? Gdje dika Trinàkrijôm rasuta c'jelom?
 Gdje su odore, koje po dòmü tvojemu vise?«
 Na to će on: »Ta nije mi strah zauzbio želje
 395 Za slavom i za hvalom, već spora me pritisla starost,
 Stinu se krv i sledi se moć u udima slabim.
 Da je mladost sada u mene, kakva je nekad
 Bila i kakvom se sada goròpadník šepiri onaj,
 Ja bih izišo, al' ne zbog nagrade ì krâsnôg junca,
 400 Jer ja ne marim za dar.« Izrèkâvši to u sredinu
 Baci remena dva težine goleme Entel,
 S kojima negda je Erik siloviti zalaziti znao
 U boj i tvrdu kožu omatati okolo ruku.
 Svi se začude: sedam imade debelih koža
 405 Velikih junaca, gvoždèm i olovom ušitim strše.
 Daret se od drugih čudi još više i neća se vrlo;
 Ovamo onamo sin Anhísov junački teške
 Svakako savite uzle u rukama prevraća svojim.

²³ 371. Amik bijaše kralj Bebričana u sjevernoj Maloj Aziji; bio je strašan na šakačkom mejdanu; ko bi god došao u njegovu zemlju, morao se s njim na šake biti.

²⁴ 391. I kralj se Erik (u Siciliji kod brda Erika) sa svakim došljakom tukao na šake, dok nije došao Herkul, svladao ga i ubio.

Stari tad Entel ovu progovori iz srca riječ:
 410 »Remenje Herkula bojno da vidjeti bilo je kome,
 K tome strahovitu borbu, što bješe na ovome žalu!
 Brat tvoj je Erik negda sa oružjem hodio ovim,²⁵
 Mrlje još vidiš na njemu od rasutog mozga i krvi,²⁶
 S njim je on dočeko veljeg Alkída,²⁷ i ja ga nošah,
 415 Snaga dok bijaše jača u krvi, dok zavidna starost
 Kose još sijede nije nad očima rasula sl'jepim.
 Ako oružje naše Trojanac odbija Daret,
 To l' nagovarač Akest i duševni to li Eneja
 Hoće, a mi boj izjednačimo; ne boj se, puštam
 420 Oružje Erika ja, ti Trojansko remenje skini.«
 Kad to izrekne, plašt s raménâ dvostruki baci,
 Razgali zglobove krupne i udove ì krûpnê kosti,
 K tome mišice, pa ko goròstas na obali stane.
 Remenje sin tad Anhísov iznèsê jednako dvoje,
 425 Jednakim oružjem njima obojici obviije ruke.
 Nà prstima se oni obojica izdignu odmah,
 Visoko ù uzdûh ruke bez ikakvog podignu straha.
 Visoke odvrte glave daleko od udarca oni,
 Tada se udare šake sa šakama, počne se borba;
 430 Nogama jedan je junak okretniji, srčan je i mlad,
 Drugi je snažan údâ krupnoćom, al' klecaju, dršću
 Spora mu koljena, teška poduzima ljudinu sipnja.
 Naprazno udarcima junaci mnogim se biju,
 Lupaju ugnute boke i strašno odjekuju prsi,
 435 Oko čelâ se pletu i ušiju na gusto šake,
 Od ljutih udaraca obojici cvokoće čeljust.
 Entel temeljni stoji nepomično na mjestu istom,
 Svakom se udarcu t'jelom i pozornim uklanja očma.
 Daret je onome nalik, ko napravama osvajat
 440 Stade visoki grad, il' s vojskom podsjeda gorsku
 Tvrđavu ì gledâ unić sad s ovog, sad s onoga kraja,
 Lukavo oblazi svuda, al' svi su mu nasrti zalud.
 Entel se protegne u vis i desnicu pokaže te njom
 Mahne visoko; Daret zamotrivši brzi, odòzgô
 445 Gdje na nj udarac pada, izmàče mu tijelom brzim;
 Tako u vjetar ode Entèlova snaga, i Entel

²⁵ 412. Erik je bio sin Venerin kao i Eneja; Entel može dakle Eneji reći: brat tvoj Erik.

²⁶ 413. »od rasutog mozga i krvi«, t. j. onih, koje je nekad nadvladao.

²⁷ 414. Alkid, t. j. Herkul (Heraklo); Alkid je bilo prvo ime tome junaku, a poslije ga proročište Apolonovo nazvalo Heraklom.

Teški se na zemlju sa svom težinôm tijela sruši;
 S kor'jenjem iščupana omòrika tako se šuplja
 Na Erimantu ruši il' visokoj Idskoj planini.
 450 Urdno dignu se nato Trojanci i Sikulska momčad,
 Cika doseže nebo i Akest prvi dotrči
 I žaleć dragoga svoga vršnjaka sa zemlje ga digne.
 Ali ne oslabi pàd junaka nit' preplaši njega,
 Žešći se vraća na borbu, i srditost diže mu snagu,
 455 Stid mu podžiže sile i osjećaj jakosti, te on
 Po polju svemu pogna Daréta, što prama pred njime,
 Sada lijevom rukom, a sada desnom ga bije.
 Nema prestanka tu ni odmora. Kao kad tuća
 Krupna o krovove lupa iz oblaka, tako i Entel
 460 Gusto objeručke tuće te goni i vija Dareta.
 Ne da otac Enèja, da srditost otima dalje
 Mah i da Entel u svom bijesu màhnîtâ dulje,
 Već on dokonča boj i izmučena Dareta
 Izbavi pa ga riječma umiruje ovo veleći:
 465 »Jadniče, kakva ti ludost tolikâ osvoji dušu?
 Snagu l' ne vidiš drugu i promjenu volje božanskê?
 Ustupaj bogu.« – S tijem riječima prekine borbu.
 K lađama vjerni druzi Daréta povedu, a jedva
 Bolna on koljena vuče, a glava mu na obje strane
 470 Pada, i gustu krv iz usta baca i zube,
 Što se pom'ješaše s krvlju; pozovu se druzi i mač im
 Dâ se i kaciga, palmu i vola puste Entèlu.
 Ob'jestan pobjednik na to i gizdav, što zadobi vola,
 Reče: »Božičin sine i ostali znajte Trojanci,
 475 Kòlika snaga je bila u mojemu mlađahnom t'jelu
 I od kakve ste sad oslobodili smrti Dareta.«
 Kad to izrekne Entel, tad stane naprema čelu
 On darovníka vola pa zamahne ravno stojéći
 Desnicom rukom i lupi med rogove upravo tvrđim
 480 Remenjem, u kosti prodre i razbije moždane volu,
 Koji se na zemlju sruši i praćne, te ostane mrtav.
 Na to će Entel ove još besjede prosut iz grúdi:
 »Mjesto Darétovê smrti, o Eriče, evo ti bolje
 Žrtve, a remenje tu ja i umjeću pobjednik puštam.«²⁸
 485 Odmah Enèja pozove, ko hoće s drugima sada
 Da se nadstreljuje brzom strijelom, i nagrade stavi,
 Krupnom rukom lađe Serestove katarku digne,

²⁸ 484. t. j. ne ću se više šakački boriti.

Uzicu svije okò njê, golubicu krilatu za tim
 Objesi katarki na vrh, da biljega strelama bude.
 490 Ljudi se okupe tad i u šljem u mjedeni bace
 Ždrebove, iskoči prvi Hipòkoonu, što bješe
 Hirtakov sin, i veselo sav podvikuje narod;
 Mnesteju zapadne za tim, pobjeditelju u boju
 Malo prije lađenôm (još ovjenčan zelenom on je
 495 Maslinkom); Euritiónu za njíme zapadne trećem,
 Bratu Pandara dičnog,²⁹ što nalog dobi, da umir
 Razbije, te on prvi strijelu na Grke pusti.
 Zadnji ostane ždrijeb Akestu kacigi na dnu,
 I on se usudi, da se u momačkom ogleda djelu.
 500 Lukove svaki sebi krivüljastê nategnu tada
 Snažnom rukom junaci i strelice vade iz tulca.
 Mladog Hipòkoona tetíva prva zazuji,
 I tad strijelom on rasiječe krilati uzduh,
 U drvo katarke ona poleti i o nj se zabode;
 505 Katarka zadržće, krilma zalepeće ptica u strahu,
 I sa strana se svijeh zaòrî veliki pljesak.
 Žestoki Mnestej tada popostane s napetim lûkom
 Gledajuć u vis, strijèlu i oči upravlja pravo.
 Ali pogoditi nije golubice mogao jadnik
 510 Gvoždem, već uzlove samo na uzici lanenoj razdre,
 Kojom je svezana bila za katarku visoku ptica,
 Na to u vjetar ona i oblake crne odleti.
 Junak nestrpljivi tad Euritiôn u pripravi držec
 Dugo već strelice i luk zazove na pomoć brata,
 515 Te u oblaku crnom golubicu smotri i rani,
 A već veselo krilma pod prostranim bila je nebom,
 Ali sad mrtva padne i ostavi život kod zv'jezda
 Eterskih, strelicu natrag donese, koja je rani.
 Sam još ostane Akest, al' njemu već nagrade nema;
 520 Ipak starina pusti strijelu u nebeske vise
 Hoteć pokazati svoju vještinu ì zveku lûka.
 Naglo se pokaže čudo pred očima, kojemu bješe
 Veliko značenje potlje i opravda znatan ga konac,
 Znamenja kasna iz njega izvedošè zloguki vrači.
 525 Jer u oblaku lakom strijela se zapali leteć,
 Plamom obilježi put iza sèbe i iščezne zatim
 Polako ù uzduh tanki, s nebesa kakono znadu

²⁹ 496. O Pandaru, koji je svojim strijelom razbio ugovor među Grcima i Trojancima, vidi u Ilijadi 4. pjev., st. 93 i d.

Padat i letjet zvijezde, i rêp se za njima vuče.
 Kao da udari grom Trojance i Sikulce, tako
 530 Stoje i bogove mole; Enèja preslavni prizna
 Neko znamenje u tom i ogrli starog Akèsta
 Radosna, dà mu daróvâ množinu i prozbori ovo:
 »Uzmi o oče, jer kralj Olimpa veliki htjede
 Takvijem znacima dare da dobiješ, premda ti nisu
 535 Zapali ždrijebom; starca Anhísa ti darujem evo
 Iskićen slikama vrč; Anhisu mojem je ocu
 Tračanin Kisej³⁰ negda poklonio veliki dar taj,
 Ljubavi njegove spomen i zalog neka mu bude.«
 Reče i zelenom njemu lovorikom obvijee čelo
 540 I prvim pobjednikom Akèsta objavi ondje;
 A Euritiôn dobri ne zavidi odlici većoj,
 Premda iz nebeske sam je visine oborio pticu.
 S darima zatim onaj otíde, što uzicu razdr'je,
 Napokon onaj, koji u katarku zãbode str'jelu.
 545 Još se ne svršíše borbe, i otac pozove Enèja
 Epitovoga sina, što pratilac bješe i čuvar
 Julu mladoljetnom, pa mu progovori u uho vjerno:
 »Idi Askaniju, je l' već uredio uza se četuu
 Dječačku, je li gotovo sve za utrku konjsku,
 550 A on nek u čast djedu dovede društvo i nek se
 Oružan pokaže, reci.« – Tad s trkališta ustupit
 Svjetini zgrnutoj reče, da prostora na polju bude.
 Dojašu momčići jedan ko drugi pred lica otaca,
 Blistaju zauzdanim na konjma, jahačima momčad
 555 Divi se Trojanska sva i Trinakrijska s podcikom mnogim.
 Obrezan svakom vijenac po navadi pokriva kosu,³¹
 Po dva drenova koplja sa gvozdenim okovom nose,
 Gdjekoji sjajne tulce na leđima; niz vrat se njima
 Gipki spuštava lanac po grudma od pletenog zlata.
 560 Tri su čete jahača, čelovođa pred svakom jedan,
 Dva puta šest za njime slijedi sjajnih mladića,
 Jednaki učitelji i jednaka svim je diòba.
 Prva podcikuje četa, a vođa njezin je mali
 Po djedu prozvani Prijam, glasoviti, Polite,³² sin tvoj,
 565 Budući Italske zemlje umnožitelj; jaše na šarcu
 Tračkom s pjegama b'jelim; na nozi uz petu, nisko

³⁰ 537. Kisej, kralj Trački, a otac Hekube, žene Prijamove.

³¹ 556. vijenac je upravo na kacigi, koja pokriva glavu.

³² 564. O Politu vidi u 2. pjev., st. 526 i d. Ovdje je apostrofa kao i u st. 123.

Ima biljegu konj i na čelu, što diže visòko.
 Drugi je Atis, od kojeg potekoše Atiji Rimski.³³
 Maleni Atis, dječak i Julu drag drug dječaku.
 570 Posljednji jaše Jul od sviju ostalih ljepši,
 On je na Sidonskom konju, Didone prekrasne daru,
 Ljubavi njezine spomen i zalog neka mu bude.
 Za tim na Sikulskim konjma Akèsta staroga jaše
 Ostala momčad.
 575 Pljeskanjem dočekaju Dardanci ih pa se vesèlè
 Gledajuć u njih i lica otaca prepoznaju u njih.
 Kada već razgledaju na konjima veselo cio
 Skup i poglede svojih, tad pripravnim Epitov sin im
 Poklikom znak dà, daleko da čuše, ì žicnè bičem.
 580 U jednakome broju raspřšajù tad se dječaci,
 U dva se dijela svaka od triju rastavi četa,
 Nà pozìv okrenu natrag i ljuto oružje dignu.
 Za tim drukčije trknu i drukčije natrag dotrče
 Jedni naprotiv drugim i zapleću sve naizmjenècè
 585 Kruge u kruge i tvore u oružju priliku boja;
 Sada obrnu pleći da bježe, sad okrenu harbe
 Ljuti, a sada mir učinivši u slozi jezde.
 Priča se, da je na Kreti brdovitoj imo Labìrint³⁴
 Zavoje zidima tamnim preplètenè, tisuću puta
 590 Varavih naopakih, gdje uhvatit traga nijesu
 Davale stramputice bez izlaska i bez znakóvâ:
 Tako i Trojanski sini u utrci prepleću trage,
 Igrajući se bijeg i borbu izmjenjuju redom
 Slični delfinima, koji po vodi plivajuć morskoj
 595 Brazde po Karpatskom moru i Libijskom, a sve u igri.³⁵
 Ovaj je utrke način i ove obnovio borbe
 Nekad Askanije Albu ograđujuć zidima Longu
 Te je naučio stare Latine igrat se tako,
 Kako je sam naučio mlad i Trojanska momčad,
 600 A Albanci su svoje potómke naučili, od njih
 Primi preslavni Rim i sačuva slavu otaca.

³³ 568. Atiji su bili Rimsko pleme, kojemu je pripadala mati Oktavijana Cesara. Znao je pjesnik, da će ugoditi Oktavijanu, ako njegova pradjeda po materi, t. j. Atija, načini drugom njegovu pradjedu po počimu Juliju Cesaru.

³⁴ 588. Labirint je bila golema građevina na ostrvu Kreti, u kojoj su bili mnogi hodnici svakojako isprepleteni jedni s drugima, da se svako u građevini morao izgubiti.

³⁵ 595. O Karpatskom moru vidi bilješku u georg. 4. pjev., st. 387. [Karpatsko je more među Kretom i Rodom; ime mu je od ostrva Karpata, koje se tamo nalazi. – Što se ovdje i dalje govori o Proteju, to je uzeo pjesnik iz Homerove Odiseje, pjev. 4, st. 382 i d.]

Igra se Trojanskom zove i Trojanskom dječaka četa,³⁶
U čast svetoga oca³⁷ sve do sad igre se slave.

Sada se promljeni Sreća i nevjeru pokaže svoju.

605 Dok su se svečane igre pri grobu slavile razne,
Pošlje Saturnova kći Junona Iridu s neba
K Trojanskim lađama vjetrom ubrzivši polazak njezin,
Smišljajuć mnogo, jer stare pregorjela boli još nije.
Brzo djevojka sleti po luku od hiljadu boja,
610 Niko je vidio nije, kad spuštaše po toj se stazi.
Vidi golemu vrevu i obalom Irida prođe,
Luku opazi pustu i brodove prazne. Daleko
Vidi, gdje Trojanske žene na žalu i u samoći
Plaču za pokojnijem Anhisom, u pučinu plačuć
615 Gledaju sve. Ah kolikô li još iznemoglim vode
I mora ostaje! tako jednòglasicê sve viču.
Mrzi ih plovba već mučna i hoće grad da imadu.
Dosta pakosti vješta med žene Irida stupi,
Ali boginje lice i haljinu zbaci i stvori
620 Ženom se Tmaranina Dorikla Berojom starom,³⁸
Koja je imena slavnog i koljena, te je sinova
Imala; takova sad med Dardanke Irida uđe,
Pa će im reći: »O jadnice vi, što nijesu vas ruke
Ahivske u smrt povukle pod zidima rodnoga grada!
625 Čeljadi tužna, za koje te zlo još čuva sudbina!
Nakon razora Troje već godina evo je sedma,
Kako se bijemo svakud po zemlji i vodi, po hridma
Nemilim, gonjene burom, a valovlje mota nas tražeć
Italsku zemlju, koja isprèd nâs jednako bježi.
630 Zemlja Erika bratskog i prijatelj Akest je ovdje;
Ko grad graditi krati, da građani žive u njemu?
Domajo ej i oteti zalud dušmánom Penáti,
Zar grad se Trojanski nigdje već ne će zvati, i nigdje
Ne ću zar vidjeti Ksant i Simois, Hektora vode?
635 Dederte dakle sa mnom sagorite nesretne lađe.
U snu se proročica Kasandra meni ukáza
Goruće dajuć mi luče i veleć: tražite ovdje
Troju, ovdje je vaša domaja! – Vrijeme je radit,

³⁶ 602. Rimljani su pomalo tu igru zaboravili, poslije ju je obnovio Sula, a iza njega Julije Cesar, pa se od toga vremena često igrala i u carsko doba.

³⁷ 603. »u čast svetoga oca«, t. j. Anhisa, kojemu se tako kaže i u st. 80.

³⁸ 620. O Doriklu Tmaraninu (t. j. rodom od Tmara, brda u Epiru) ne zna se ništa drugo, nego da je muž Beroje.

640 Ne pušta takovo čudo okl'jevat. Neptunova evo
 Četir' oltara, luče i srčanost sam bog nam daje.«
 Kad to izrekne, prva od sviju pograbi oganj,
 Desnicu visoko digne, zavrti i òmaškê baci.
 Trojanke spopadne čudo i pozorna duša im bude.
 Najvremešnija nato među njima prozbori Pirga
 645 (Kraljevska dojilja negda množini Prijama djece):
 »Nije Beroja ovo, o gospođe, Retejka nije
 Nit' je Doriklova žena; božanskê gledajte znake
 I oči plamene njene, i gizda kakva je u nje,
 Kakav je zvuk rijèči i lice, kakav li korak.
 650 Ta ja sam malo prije od Beroje ovamo došla,
 Boluje ona i žali, što sama na slavu doći
 Ne može i čast dužnu Anhisu odati mrtvom.«
 Tako im reče.
 Gospođe sad u sumnji i gledaju prijekim okom
 655 Lađe i dvoume, što će, jer vuče ih nesretna ljubav
 Zemlje, u kojoj su sad, i kraljevstva, kud ih sudbina
 Zove. Boginja tad pod nebesa jednako trepteć
 Prhne i golemi luk u oblaku zareže leteć.
 Žene savlada čudo, te gonjene bijesom ciknu,
 660 Pograbe oganj s kućnih sa ognjišta, neke s oltárâ,
 S lučima zajedno lišće i suho bacaju granje.
 Vulkan³⁹ se na to razùzdâ i spopadne u svom bijèsu
 Vesla i klupe lađenê i jelove šarene krme.
 Eumel u gledalištu, gdje sjede ljudi kod groba
 665 Starca Anhisa, javi, da gore lađe, i sami
 Vide u crnom gdje se oblaku već pepeo vitla.
 Na to Askànije prvi, upravljáč utrke konjske,
 K lađama razbrkanim na konju žestok poleti,
 Ne mogu učitelji zadržat ga od straha mrtvi.
 670 »Kakvo je ludilo to nečùvenô? – poviče – kamo
 Smjerate, građanke jadne? ne gòrê dušmani ni òkô
 Argivski neprijatèljskî, već vaša nada! – Askànij
 Ovdje evo sam vaš!« – Tad pred noge laki im baci
 Šljem, u kojem je igre pred časak izvodio bojne.
 675 I sam Eneja u to dotrči i Trojanske čete.
 Tad se u strahu kud koja po obalama razbježe
 Žene i u šume kreću, u pećine, gdjegod je koja;
 Stide se djela svog i života, te se dozovu,
 Svoje prepoznaju i moć Junoninu iz srca stresu.

³⁹ 662. »Vulkan«, t. j. oganj.

680 Ali ne prestaje ipak goropadna plamenog ognja
Sila, već kućine još pod drvetom tinjaju, iz njih
Spori se izvija dim i istiha izjeda kilje
Para, i tako zator obuzima čitavu građu.
Pomoći nema od ruku od ljudskih ni prolite vode.

685 Duševni tada Eneja na plećima haljinu razdre,
Obje raširi ruke i bogove u pomoć zovne:
»Svemožni Jupiter-bože, Trojanci ako ti nisu
Svi do posljednjeg mrski, starinskâ ako se milost
Na muke obzire ljudske, ej izbavi lađe nam, oče,
690 Od vatre sada, propast sirotinji Trojanskoj ne daj;
Ili ako sam kriv, ostatak nemilim gromom
Daj pogodi i satri i desnicom uništi svojom.«
Čim to reče Eneja, al' preko načina kišom
Crna pljusne oluja, od gromova tresu se polja,
695 Tresu se vrhovi svi, bujicama lije se voda
Mutna, tama je strašna, a vjetri bez prekida pašu;
Kreme se napune vodom, izgorjele na pola grede
Cure; i vatra sva se ugasila napokon, i sve
Osim četiri lađe od propasti spasene biše.

700 Teška nevolja tâ Eneju oca potrese;
Ovamo onamo brige u grudima velike mota
On i premeće sad: na poljima Sikulskim bi li
Osto za sudbu ne mareć il' pošo na Italske žale.
Stari tad Nautes, koji Tritónijê Palade bješe
705 Učenik znatan s mnogog sa umještva dobitog od nje,
Te je javljati znao, što bogova velika srdžba
Javlja, il' što red sudbine sa sobom nosi, –
On tad tješiti stane Eneju i ovo mu reče:
»Božičin sine, slijed'mo kud vuče i odvlači sudba;
710 Bilo što bilo, strpljénjem odolimo nevolji svakoj
Imaš Dardánca Akèsta, što od krvi potječe božje,
On ti nek savjetnik bude, pridruži voljna ga sebi.
Koji iz spaljenih lađa još ostaše, koji su siti
Velikog pothvata tvoga i vlasti, predaj ih njemu;
715 Vremešne predaj mu starce i gospođe smorene plovbom
I sve, štogod je slabo, opásnosti štogod se boji,
Sve to odâberi, zide nek smireni zidaju ovdje,
I s dopuštenjem nek tvojim nazovu grad taj Akèsta.«
Riječi prijana starog Eneju rastuže, te se
720 Od briga svakakih stane da cijepa njegovo srce.
Na kolih crna noć se dovèzla i zastrla nebo;
Učini tad se Eneji, s nebesa da prilika slazi

Nenadno oca Anhisa i ove da besjede kaže:
 »Sine miliji nekad od mojega meni života,
 725 Dok sam živio, sine i patniče s udesa Troje,
 Amo me Jupiter šalje, od brodova koji je vatru
 Odagno te se nebu s visine smilovo najzad.
 Poslušaj prekrasni savjet, što svjetuje starac te Nautes;
 Samo birane momke, u kojih je prehrabro srce,
 730 Vodi u Italsku zemlju, jer imaš u Latiju svladat
 Narod surova, tvrda života. Al' najprije u dom
 Ditov podzemni pođi i gledaj sastat se sa mnom
 U Avèrnskôme dolu; u Tartaru kletom ne stojim
 Ja ni med sjenama tužnim, već među dušama l'jepo
 735 Blaženim boravim ja u Elisiju. Čista Sibila
 Onamo tebe će odvest, kad žrtvuješ crnih ovaca
 Mnogu joj krv, pokoljenje upoznaćeš i grad svoj tamo.
 Zdravstvuj, – vlažna već noć prevalila pola je puta,
 Nemilog sunca konji, što brekcú, zapàhnuše mene.«
 740 Reče i kao dim u tanahni otprhne uzduh;⁴⁰
 Vikne Enèja: »Kud hrliš? kud tako nestaješ brzo?
 Od kog li bježiš? i meni ko ne da, da zagrlim tebe?«
 Reče i potakne oganj, što zapretan pepelom bješe,
 Za tim Pergamskog Lara i svetište sijede Veste⁴¹
 745 Počasti svetijem zrnjem molèčkê i kadilom punim.
 Odmah drugove zovne i med njima prvog Akesta,
 Zapov'jed Jupiter-boga i nalog dragoga oca
 Priopći njima i veli, što namišlja u srcu sada.
 Nije vijećanja bilo, a Akest poslušà odmah.
 750 Gradu popišu žene i svakog od naroda ondje
 Ostave, kogod hoće i velike slave ne želi.
 Poprave zatim klupe lađènê, nagorjele grede
 Drugima zamijene i udese vesla i uža;
 Malo ih ima, al' svi su junaci ubojni, čili.
 755 Opseg zatijem gradu Eneja obrazdi plugom,
 Ždr'jebom određuje kuće i veli, gdje Trojanska biće
 Zemlja, gdje l' Ilij grad. Trojanac se raduje Akest
 Kraljevstvu, postavlja forum i ustav v'ječnikom daje,
 Idalskoj Veneri hram na vrhuncu Eričkog brda
 760 Blizu zvijezda se sagrađi tad, a Anhísovu grobu

⁴⁰ 739.-740. Dušama pokojnika nije milo sunce, t. j. izvor svjetlosti, zato bježe od njega. To se nalazi i u pričanju današnjih naroda (u kojemu duše bježe od pijetlova kukurijekanja, koje naviješta zoru).

⁴¹ 744. »svetište sijede Veste«, t. j. boginje, kojoj su se ljudi klanjali odzamande.

Širok se posvećen gaj i svećenik odredi k tome.
 Sva se gostila čeljad već devet dana, oltarom
 Čast je odana, vjetri uravnili mirni su more,
 Često popiruje jug i na pučinu zove brodare.
 765 Nastane veliki jauk na žalu vijugastom tada,
 Jedni ne puštaju drugih, već grle se danju i noću.
 Sada hoće da idu, da podnose ploidbe muke
 Žene same i oni, strahovito kojim se lice
 Činilo mora i ime im tō već nesnosno bilo.
 770 Njih prijateljskima sve Eneja riječima tješi
 I preporučuje plaćuć Akestu ih rođaku svojem,⁴²
 Zatijem ovcu dâ Olújama zaklati i tri
 Telića Eriku i sva odmotati uža po redu.
 Maslinke obrezane vijencem ovjenčan stane
 775 On tad daleko na bāšu i tās žrtvèni držéci
 Utrobu u slane vale i vina bistroga prospe.
 Vjetar se digne njima za krmom i goniti počne;
 Druzi prionu živo da veslaju burljajuć vodu.
 Mučena brigama u to Neptunu Venera stane
 780 Besjedit pa mu ove iz grudi izlije tužbe:
 »Teška Junonina srdžba i nesito njezino srce
 Sile, Neptune, mene, da sniženo tebi se molim.
 Duševnost ne može nje ni duljina vremena smekšat
 Nit' se pokorava sili sudbine ni Jupiter-boga.
 785 Nije joj dosta, što uništi grad u Frigijskoj zemlji
 Svojom opakom srdžbom i u sve ga bacala muke,
 Nego progoni Troje ostatke i pepeo, kosti
 Poginulih, a čemu tolikî bijes, nek sama
 Znade. Ta svjedok si ti, kolikû je nedavno buru⁴³
 790 Digla u Libijskom moru, te nebo ì vodu zbrka,
 I to u kraljevstvu tvojem, al' ù bure Eola-boga
 Uzalud uzdanje bijaše njoj.
 Sad na zločinstvo je ona navèla Trojanske žene,
 Sramno sagorjela lađe i nagnala tim uništenjem,
 795 Nešto drugova Enèja u zemlji da ostavi tuđoj.
 A drugi dio molim da sigurno s dozvolom tvojom
 Po moru plovi i dođe do Tibera, vode Lavrènskê,
 Može l' to biti i tamo nastanit se daju li Parke.«
 Na to Satùrnije vladar dubínâ odgovori morskih:⁴⁴

⁴² 771. Ne zna se, kakav su rod Eneja i Akest.

⁴³ 789-792. Vidi 1. pjev., st. 50-156.

⁴⁴ 799. Saturnije, t. j. sin Saturnov, Neptun.

800 »S potpunim, Kiterka, pravom u moje se kraljevstvo uzdaš,
 Iz kog izlaziš ti, i zaslužih to, jer umírih
 Golemu pomamnu često bjesnoću bura i mora.
 Ksant mi i Simois mogu svjedočiti, da i na zemlji
 Za tvog se brinem Eneju. Kad Ahil Trojanske čete⁴⁵
 805 Gonjaše na pola mrtve i već ih pritisnu k zidma,
 Tisuće pomori njih, i rijeke pune tjelesa
 Šumljahu izlaza nè mogûć nać, i u more nije
 Ksant se mogao izlit, tad oblakom obvih Eneju
 I hrâbrôm oteh Pelidu, sa kojim se stao oglédât
 810 Nejednak pomoću božjom i snagom, premda stubòkom
 Željah nevjerne Troje razvaliti zidove mojom
 Sazdane rukom. Nemoj da bojiš se, i sad sam takav.
 Zdrav će po tvojoj želji do luke doći Avèrnskê;⁴⁶
 Jednog će samo ti nestat i tražit ga možeš u viru,
 815 Jedna će za mnoge glava da nestane.«⁴⁷
 Boginje veselu grud kad riječima ublaži tima,
 U kola upregne zlatna i zapjenjenim zaùzdâ
 Uzdama roditelj konje i vođice pusti, te kola
 Laka i zèlenkasta polete po površju morskom.
 820 Vali se uleknu, grmi osovina, pod njom se voda
 Uravni, oblaci se po širokom nebu razbježe.
 Različna pratnja se pokaže tad: gromoradni kiti,
 Sin Inójin Palémon i staračko Glaukovo kolo,⁴⁸
 K tome brzi Tritóni i Forkova četa cijela;⁴⁹
 825 S lijeva Tetida ide i djevojka s njom Panopéja,
 Melita, Niseja k tome, Kimòdoka, Taliya, Spija.⁵⁰
 Brižnu oca Eneje obuzimat dušu veselje
 Milo iznova stane, te katarke dade što brže
 Podići sve i jedra na motkama razvit jedrènim.
 830 Zajedno uža svi povuku i natežu sada
 L'jevo, a sada desno, i vrške lantina⁵¹ kreću

⁴⁵ 804-809. O tom se govori u Ilijadi 20. pjev., st. 79 i d.

⁴⁶ 813. »do luke Avernske«, t. j. do grada Kume u Kampaniji.

⁴⁷ 814.-815. Misli se Palinur, o kojem se govori na kraju ovoga pjevanja. U 6. pjev. st. 161 i d. pogiba od Enejinih drugova i Misen; trebalo je dakle reći: dvojice drugova će ti nestati; da je pjesniku bilo suđeno Eneidu dotjerati, jamačno bi ovo mjesto bio popravio.

⁴⁸ 823. Palemon, morski bog, nekad je bio čovjek i zvao se Melikert. — »staračko Glaukovo kolo«, t. j. morski bogovi, jer su morske bogove Grci pomišljali kao starce.

⁴⁹ 824. »Forkova četa cijela«, t. j. bogovi morski, koji prate Forka (vidi st. 240).

⁵⁰ 825.-826. To su morske boginje; prva od njih, Tetida, mati je Ahilova.

⁵¹ 831. što je »lantina« vidi u 3. pjev., st. 549.

Amo ì tamo, lađe uz povoljan ùz vjetar lete.
 Ispred ostalih sviju Palinûr vodi množinu
 Gustu, a drugi ploveć imadu držat se njega.
 835 Vlažna je noć već neba sredinu bila dosegla,
 Te po klupama tvrdim izvalivši se brodari
 Ispod vesalâ tjelesa odmaraju pokojem tihim;
 U to lagani San⁵² od eterskih pade zvijezda,
 840 Mračni rasprška uzduh i sjenke razagnâ leteći
 K tebi, o Pâlinûre,⁵³ i nedužnu noseći tebi
 Žalosne klapnje; bog taj na Forbasa⁵⁴ nalik na vrhu
 Krme se posadi tad i besjede izusti ove:
 »Pâlinûre, sine o Jasijev, pučina sama
 Brodove nosi, vjetri popiruju jednaki, čas je
 845 Počinka, skloni glavu i umorne oči upòkôj,
 A ja ću posao tvoj za tebe činiti časak.«
 Jedva dižući oči Palinûr odgovori njemu:
 »Zar ti hoćeš, da uzdam se ja u tihoga mora
 Lice i u mirne vale, da strašilu vjerujem tome?
 850 I još da povjerim ja Eneju prevarljivim vjetrom,
 Ja, kog mnogo već puta vedrina nebeska izda?«
 Tako reče i krmu držeći čvrsto — iz ruku
 Nikako ne pušta nje i očima motri zvijezde,
 Bog mu nad očima sl'jepim potrese uspavljivom granom,
 855 Koja je Stigijske snage i Letske kapljice sa nje
 Cure, te njome oči tad mutne mlitavu sklopi.
 Čim Palinûru pokoj iznebuha razveže ude,
 Bog se nadvije nad njim, u vale ga bistre naglâvcê
 Zajedno baci s kormánom i strgnutim dijelom krme.
 860 Uzalud u pomoć više Palinûr drugove svoje,
 A bog otprhne odmah ko ptica u tanahni uzduh,
 Lađe jednako plove po pučini sigurno dalje,
 Po obećanju oca Neptuna bez ikoje smetnje.
 Tako se približe lađe grebènima Sirenskim,⁵⁵ koji
 865 Opasni bijahu nekad i kostima mnogim bijèli;
 Po moru šobotahu bez prestanka hridi daleko;
 Tad se osjeti otac Eneja, da nema krmara

⁵² 838. San, t. j. bog sna.

⁵³ 840. Palinur je spomenut već u 3. pjev., st. 201 i 513. Ovdje je apostrofa; vidi st. 123.

⁵⁴ 841. Forbas je jedan iz društva Enejina.

⁵⁵ 864. Sirene su u Homerovoj Odiseji (pjev. 12) dvije sestre, koje milim pjevanjem opčinjavaju putnike pa ih onda ubijaju; a Vergil je načinio od Sirena morske grebene negdje blizu obale Kam-panske.

870

Lađa te luta, pa sam tad upravljat započne u mrak
Uzdišuć mnogo potrésen u duši sa smrti druga:
»Odveć si, Pălinûre, u pučinu jasnu se uzdo
I more, a sad ćeš ležat na tuđem nesahranjen žalu.«

Šesto pjevanje.

Došavši Eneja do Kumske obale (u donjoj Italiji) potraži proročicu Sibilu, i ona ga pouči, kako može sići u podzemni svijet i tamo se sastati sa svojim pokojnim ocem. Prije nego će zaputiti u podzemni svijet, sahrani Eneja druga Misena, koji je nedavno bio zaglavio, i žrtvuje žrtve podzemnim bogovima i krene sa Sibilom na put kroz Avernsko ždrijelo. Pjesnik opisuje, što je sve Eneja vidio u podzemnom svijetu i veli, kako se sastao s Palinurom, kojemu Sibila proriče, kako će mu ime jednoć biti slavno. Iza toga prevoziac Haron preveze putnike preko Stiksa, i oni uniđu u Ork, gdje borave mnogobrojne duše; među drugima ugleda Eneja Didonu i hoće s njom da govori, ali ona ne će ni da ga sluša, već odlazi od njega. U Tartar, gdje se muče duše osuđenika, ne ulazi Eneja, već samo sluša, što mu Sibila govori o tom strašnom mjestu. Iza toga uniđu u Elisij, gdje borave blažene duše, i nađe oca Anhisa. Ovaj ga vodi po Elisiju i pokazuje mu duše, koje će tek doći na svijet i proslaviti se kao Rimski junaci. Tako Eneja vidi najznatnije svoje potomke sve do pjesnikova vremena. Onda iziđe iz donjega svijeta, ode k svojem društvu i otplovi dalje.

Tako plačujući reče Eneja i raspusti jedra
 Pa se napokon k žalom dovèzê Eubejske Kume;¹
 Baševe okrenu k moru, a sidra zubima čvrstim
 Na mjestu pritisnu lađe, krivùljastê pokriju krme
 5 Obalu. Vatrene četa momaka na obalu skoči
 Hesperske zemlje; jedni u žilama kremenâ traže
 Sakrite plamena klice, a drugi kròz gùstî šiprag,
 Zvjerska ležaja, trče, pokazuju nađenu vodu.
 Na brdo duševni pođe Eneja, gdjeno Apòlôn
 10 Stoluje uzvišeni,² gdje samotna ù spilji groznoj
 Strašna Sibila stoji daleko; mudrošću, umom
 Deljanin prorok³ nju nadahnjuje te joj budućnost
 Otkriva. K zlatnome domu i gaju Trivije dođu.
 15 Dedal, kao što vele, iz Minova kraljevstva bježeć⁴
 Nebeskom prostoru smjelo na krilma se povjeri brzim,

¹ 2. Kuma (lat. Cumae) je grad u Kampaniji, naseljen je oko god. 800 prije Hrista iz grada Halkide na ostrvu Eubeji.

² 9.-10. »gdjeno Apolon stoluje«, t. j. gdje je Apolonov hram.

³ 12. »Deljanin prorok«, t. j. Apolon, bog proroštva.

⁴ 14. O Dedalu vidi u Ovidovim Metamorfozama pjev. 8, st. 152-259. — »iz Minova kraljevstva«, t. j. s ostrva Krete.

Prema Medvjedom lednim⁵ — neobičnim plivo je putem,
 Dokle napokon lagan na Halkidskom ne stade visu.⁶
 Na toj kad zemlji se nađe, tad krila, kojim je veslo,
 Posveti Feb-Apolónu i golem sagradi hram tu.
 20 Smrt se Andrògejeva na vratima vidi, a dalje,⁷
 Kako Kekropov grad ah svake godine mora
 Sedmoro djece davat za dának; s izvučenim stoji
 Ždr'jebima džara; zemlja iz vode se Gnosijska diže;
 Ovdje je opaka ljubav Pasifajê, koja se kradom
 25 Miluje s bikom, te rodi dijete oblika dvojeg,
 Klete ljubavi plod Minotàura, sm'ješano biće;
 Dalje je umjetni dom s bezishodnim, stramputnim putem;
 Ali golemu ljubav Pasifaje žaleći Dedal
 Razmrsi stramputice i zavoje u kući vodeć
 30 Bludeće korake koncem. U poslu tolikôm bi i ti
 Znatno imao mjesto, o Ikare,⁸ dà žalôst dade;
 Dvapat pokuša otac prikazati u zlatu udes,
 Dvapat klonu mu ruke. Po redu očima tako
 Pregledali bi sve, al' eto Aháta, što bješe
 35 Naprijed poslan, a s njime i Dejfoba Glaukova dođe
 Trivije svećenica i Feba. Ona će kralju
 Kazati ovo: »Nije vrijeme razgledanju sada;
 Bolje će iz stada biti neujarmljenoga zaklat
 Sedam junaca, isto tolikô po običaju
 40 Biranih dvizica.« Tako Eneji reče, a momci
 Pohrle na žrtvu; u hram Trojance Dejfoba zovne.

⁵ 16. »prema Medvjedom lednim«, t. j. prema sjeveru, jer zvijezde, koje se zovu Medvjed (veliki i mali), nalaze se u blizini sjevernoga pola.

⁶ 17. »na Halkidskom visu«, t. j. na visu grada Kume (o kojoj vidi bilješku st. 2).

⁷ 20-30. Androgej je sin kralja Kretskoga Minosa. Androgej dođe jednoć u Atenu na bojne igre i u svima ostane pobjednik, zato ga Atenjani iz zavisti ubiju. Minos zavojšti na Atenjane i prisili ih, te su morali svake godine slati na Kretu sedam mladića i sedam djevojaka, da ih tamo izjede strašni Minotaur, koji je bio grdosija, na pola čovjek, na pola bik, plod grijesne ljubavi kraljice Pasifaje (žene Minove) s prekrasnim bikom poslanim od Neptuna. — »Kekropov grad«, t. j. Atena. — »s izvučenim stoji ždriježima džara«, jer se ždriježom odlučivalo, koji će se mladići i koje djevojke poslati na Kretu, da ih izjede Minotaur. — »umjetni dom s bezishodnim, stramputnim putem«, t. j. labirint, o kojemu vidi bilješku 5. pjev., st. 588. — Što se kaže u st. 28-30, to se proteže na Teseja i Arijadnu (kojima se imena ovdje ne spominju). Iz Atene dođe kraljević Tesej, da izbavi Atenjane od strašnoga onoga danku, t. j. da ubije Minotaura, kojega je Minos bio zatvorio u labirintu; kraljeva kći Arijadna zaljubi se u Teseja, a Dedal žaleći Arijadnu dade Teseju klupko konaca, s kojega pomoću nađe on Minotaura pa ga ubije i iziđe sretno iz labirinta; a da nije te pomoći bilo, zaglavio bi Tesej u labirintu. Po drugoj priči dala je sama Arijadna konce Teseju.

⁸ 31. O Dedalovu sinu Ikaru, koji se leteći s ocem preko mora srušio u vodu i utopio se, vidi u Ovidovim *Metamorfozama*, 8. pjev., st. 203-235.

Golema usječena u hridi je Eubejskog brda
 Spilja, u koju vrata i ulaza stotinu vodi,
 Proroštva prodiru otud Sibilina u sto glasova.
 45 Kada do praga dođu, – »vrijeme je (djevica reče)
 Pitat budućnost; evo gle bog!«⁹ Dok govori tako,
 Promijeni se lice i boja pred vratima njojzi,
 Kosa se raskušlja njena, a grudi joj dašću i srce
 Stalo se pomamno ljuto nadímati; veća je vidjet,
 50 Glas joj smrtnički nije; zadahnulo sad je božanstvo
 Iz bliza nju. – »Zar, Trojanče ti još, Eneja, ne ćeš
 Molit se, zavjete činit? Ta ne će se zbunjenog hrama
 Velika vrata prije otvorit.« – To kad im reče,
 Umukne, ledeni strah Trojancima kroz kosti tvrde
 55 Prođe, a srcu kralj iz dubine pomoli tad se:
 »Febe, smilovo ti si na Trojanske svagda se muke,
 Dardansku upravio strijelu i rûku ti si
 Parisu na Eakída;¹⁰ slijedeći tebe preplòvih
 Mora, što velike zemlje okružuju, k narodom dođoh
 60 Masilskim daljnim veđma, na pòlja, pred Sirtama što su;
 Napokon Italske zemlje, što uzmiče, hvatamo obrub;
 Zao Trojanski udes nek dalje nas ne prati više.
 I vi bi pomilovat već imali Pergamski narod,
 Bozi i boginje sve, na Ilij koji i slavu
 65 Dardansku mržaste velju. A presveta ti, što budućnost
 Znadeš, o proročice, u Latiju daj da se Teukri
 Nastane već i njihni Penati, što gonjeni blude;
 Ta ja kraljevstvo tražim, što meni po suđenju patri.
 Onda ću Triviji hram i Febu od mramora tvrdog
 70 Zgradit i svetkovine urediti u slavu Febu.
 Al' ćeš svetište i ti u kraljevstvu našem imat,
 U nj ću metnuti tajna rečénja i proroštva tvoja
 Kazana narodu mojem, posvetiću birane ljude
 Tebi, o blaga, tamo; al' nemoj na lišće pisat
 75 Proroštva, da ne raznesu ko igračku vjetri ih brzi;
 Proriči, molim te, sama.« Govoriti prestade tada.
 Al' se još proročica pokorila u spilji nije
 Febovoj moći, već bjesni strahovito, hoće da boga
 Veljeg istrese iz grúdí, al' usta joj divlja sve većma
 80 Feb ukroćuje, silu obuzdava, stiskuje, ravna.
 Već se golemih sto od hrama otvorilo vrata,

⁹ 46. »evo gle bog«, t. j. Apolon; Sibila osjeća nadahnuće toga boga.

¹⁰ 57.-58. Paris je poslije smrti Hektorove ustrijelio Ahila (Eakida, t. j. unuka Eakova).

Sama od sebe, i nose Sibilinê u uzduh r'ječi:
 »O ti, koji si zla se natrpio po moru dosta,
 Još te čekaju veća na suhu; Dardanci će tvoji
 85 (Nek te ne bude strah) u Lavinsko kraljevstvo doći,
 Ali će žaliti, što su i došli. Ratove vidim,
 Ratove strašne i Tiber gdje mnogom pjeni se krvlju.
 Tamo ćeš imati Ksant i Simois i tabor Dorski;¹¹
 Već se je drugi Ahil¹² u Latiju rodio tebi,
 90 I on je boginjin sin. Za Teukrima i tamo svuda
 Pristajace Junona; a u nuždi kojem li ne ćeš
 Italskom plemenu ti se i kojemu gradu li molit!
 Uzrok će nesreći biti i opet tuđinka žena,¹³
 Tuđinska ložnica opet.
 95 Al' ti ne uzmiči zlu, već izlazi smjelije preda nj,
 Nego te pusti sudbina. A otkle se najmanje nadaš,
 Doći će spasenje tebi: iz Grčkoga jednoga grada.«¹⁴
 Eto riječima takvim iz svetišta proroštva strašna
 Kumkinja naviješta Sibila, sve spilja se ori,
 100 Istinu miješa s tamom, – i mahnicu Apòlôn
 Tako uzdama bije i ostanom pod srcem bode.
 Kada popusti bijes i umire usta se divlja,
 Prozbori junak Eneja: »Od nevolja, djevice, tih se
 Nova ni nenadna vrsta ni jedna ne javlja meni,
 105 Sve ih predvidjeh ja i razmislih sve ih u duši.
 Jedno te molim: kažu, da ovdje su podzemnog kralja
 Vrata i bara mračna, gdje prodire Aheron-voda,
 Tuda nek slobodno pođem pred lice i pogléd dragog
 Oca; pokaži mi put i otvori sveta mi vrata.
 110 Njega na leđima ovim kroz oganj, kroz tisuću str'jela,
 Što nas gonjahu, iznijeh ja, iz sredine dušmánâ
 Spasoh ga, i on je mene po morima pratio svima,
 Sve je opásnosti on podnosio neba i vode
 Nemoćan, starosti svoje prestupivši moć i mogućnost.
 115 Sam me je molio on i naložio meni je, na prag
 Tvoj nek dođem molèčkê. Na oca se i sina smiluj,
 To te, o blaga, molim, jer tebi sve je moguće,
 Nè dade Hekata nadgled nad gajem Avernskimi ti zalud.
 Ako je mogao Orfej, da ženinu dušu dozove

¹¹ 88. »Ksant i Simois«, t. j. Tiber i Numik (rijeke u Latiju). – »tabor Dorski«, t. j. neprijatelj.

¹² 89. »drugi Ahil«, t. j. Turno, sin Nimfe Venilije.

¹³ 93. »tuđinka žena«, t. j. Lavinija, zaručnica Turnova.

¹⁴ 97. »iz Grčkoga jednoga grada«, t. j. iz Palanteja od kralja Evandra (vidi u pjev. 8 i 9).

120 U Tračku uzdajuć se u kitaru i žice zvonke,¹⁵ —
 Ako je Poluks brata otkupio na prezdan dà mrû¹⁶
 Tè šécê tamo i natrag, — a spominjat što ću Alkída,
 Što li Teseja slavnog? — od Jupiter-boga sam i ja.«¹⁷
 Tako se moljaše on i držaše oltar, te opet
 125 Prozbori proročica: »O Trojanče, sine Anhísov,
 Porode krvi božanskê, u Avern lako je saći,
 Vrata su otvorena danònoćno crnoga Dita;
 Ali je posao mučan povratit se otud i doći
 Nà gòrnjî uzduh. Samo ljubimci Jupiter-boga
 130 I sini mogoše božji i oni, koje je u vis
 Vatreño jùnâštvo diglo. Jer okolo šire se šume
 I crnim zavojem tekuć okružuje Kokit-rijeka.
 Ako već volju imaš i želju tolikû u duši,
 Da u jezero dva put¹⁸ zaplòviš Stigijsko, dva put
 135 Crni da ugledaš Tartar, i godi l' ti trudit se odveć,
 Čuj bar, što imaš prije učinit. Na sjenastom drvu
 Zlatna se krije grana sa gipkima ogranci, s liščem,
 Podzemnoj posvećena Junoni.¹⁹ Odâsvud je gajem
 Sakrita, te je opkoljuje mrak i doline tamne.
 140 Prije u dúbine zaći zemáljskê nije moguće,
 Dokle ne otkine ko zlatokosu mladice s drva;
 Krasna Proserpina hoće, da na dar to joj se nosi.
 Kada se otkine jedna, pokazuje druga se grana
 Zlatna za njome, i šiba ulistâ jednakog kova.
 145 Gledaj visoko dakle, i kada ugledaš granu,
 Otrgni pristojno nju, jer ako te zove sudbina,
 Daće ti sama se lako, a drukčije nikakvom snagom
 Ne ćeš je svladati moći ni željezom odsjeći tvrdim.
 K tome ti mrtav — jao ne znadeš — prijatelj leži,

¹⁵ 119.-120. O Orfeju vidi georg. 4. pjev., st. 453-527.

¹⁶ 121.-122. Poluks i Kastor bili su sinovi kraljice Lede, prvome je otac bio Jupiter, drugome kralj (dakle čovjek) Tindarej; Poluks je (kao sin Jupiterov) poslije smrti imao pravo boraviti među bogovima na Olimpu, a drugi (kao sin čovječji) imao je da boravi u podzemnom svijetu. Ali poradi velike ljubavi, kojom su se braća ljubila, dopusti Jupiter, da obojica zajedno mogu biti jedan dan među bogovima, a drugi dan u podzemnom svijetu.

¹⁷ 122.-123. Alkid (t. j. Heraklo, vidi 5. pjev., st. 414) bio je sišao jednoć u podzemni svijet i izvukao na gornji svijet psa Kerbera. Tesej (o kojemu vidi bilješku u st. 20-30) je sišao u podzemni svijet s prijateljem Piritojem, da odvede Proserpinu, ali nije mogao.

¹⁸ 134. »dva put«, t. j. sada, a drugi put poslije smrti; Sibila smeće s uma, da je Eneji kao sinu boginje poslije smrti mjesto među bogovima (vidi bilješku st. 121.-122).

¹⁹ 138. »Podzemnoj Junoni«, t. j. Proserpini, jer je Proserpina u podzemnom svijetu ono, što je Junona na Olimpu (na nebu); ispor. Stiški Jupiter, t. j. Pluton ili Dit u 4. pjev., st. 638.

150 I on tijelom svojim oskvrnjuje brodove tvoje,
 Dok ti savjeta питаš i vržeš na pràgu se mojem.
 Najprije mjesto mu nađi i u grob njega sahrani,
 Za žrtvu pomirnu crne k oltaru ovce dovedi;
 Tako ćeš Stigijske gaje i carstvo nepristupno živim
 155 Ugledat moći.« – Reče i stisnuvši usta ušúti.
 Očiju oborenih Eneja i žalosna lica
 Ostaviv spilju krene i tamnu budućnost u duši
 Svojoj prevraća on, a uza nj pratilac vjerni
 Lagano Ahat korača u brigama istim ko i on.
 160 Svakako njih su se dva razgovarali med sobom tada,
 Kojeга druga misli Sibila i tijelo čije
 Veli da treba ukopat. Al' došav na obalu suhu
 Vide Miséna, gdje ga je smrt pogubila jadna,
 Eolu sina Misena, od kojega ne bješe boljeg
 165 Trubljom hrabrit junake i pjevanjem podžizat na boj.
 Velikog Hektora on je drugarom bio i uza nj
 Išao u boj slavan dugùljastôm trubljom i kopljem.
 Pošto je Hektoru Ahil pobjeditelj uzeo život,
 Onda se uz Dardánca Enèju prehrabri junak
 170 Pribije Misen, i nije rđavijem postao drugar.
 Ali kad ù škòljku šuplju po pučini svirati uze
 I pjesmom izazivat na mejdan bogove ludak,
 Ako se vjerovat može, tad dočeka takmac ga Triton²⁰
 Pa ga u zapjenjene u vale med kamenje baci.
 175 Glasno zaplaču svi za Misenom, a navlast Eneja
 Duševni plače, pa pođu da izvrše nalog Sibilin
 Bez oklijevanja plaćuć, te jagmeć se snositi stanu
 Drva za mrtvački oltar i do neba dići ga hoće.
 U staru planinu krenu (u visoka legala zvjerska);
 180 Borovi padati stanu, pod udarci sjekirâ ječi
 Česvina, klinovi lome jasènovе grede i hraste
 Cjepke, a jaseni crni sa vrha se golemi ruše.
 U tom velikom poslu Eneja med prvima stoji,
 Drùge nagòvârâ i sam ko ì drugî oruđe nosi,
 185 Pa on u srcu tužnom ovako svojemu misli
 Veliku gledajuć šumu i slučajno ovo zažèli:
 »Da nam se u planini tolikòj sad hoće pokazat
 Zlatna o drvetu grana, kad proročica o tebi,
 Misene, istinu svu je i odviše kazala pravo!«

²⁰ 171-173. Misen svira u školjku i tim izaziva morskoga boga Tritona, koji također svira u školjku (pjesnik mjesto »boga« kaže »bogove«, jer su i drugi bogovi uvrijeđeni).

190 Čim on izrekne to, al' golubice slučajno dvije
 Iz nebesa dolete junaku pred oči te se
 Spuste na busen zelen. Eneja preslavni tada
 Majčine ptice²¹ prepòznâ i veseo molitvu reče:
 »Ako imade puta, oj bud'te mi vodilje i let
 195 Uzduhom u gaj okren'te, gdje grana dragocjena baca
 Sjenku na rodnu zemlju; u sumnji ovoj, o majko
 I ti mi nađ' se božànskâ!« Dorèčè i stane te gleda,
 Kakav mu daju znak i kamo smjeraju ptice.
 One kljucaju gdješto i polijeću tolìkò,
 200 Da ih stizati ljudi ostragu očima mogu.
 Kad do ždrijela dođu Avèrnskòg, što udara teško,
 Dignu se brzo i bistrim polete uzduhom te se
 Spuste na željeno drvo, što dvojako granama bješe;
 Jedna se osobita zasjájî kroz druge grana
 205 Kako se uz studen zimsku zeleni obično mela
 U šumi novijem liščem (a iz drva svojeg ne raste)
 I oko okruglog stabla obavija grančice žute,
 Takva je zlatna grana na česvini sjenastoj bila,
 Te je uz vjetrić tih popucivalo kovano lišće.
 210 Granu Eneja zgrabi i pohlepan otkine sporo,
 Pa s njom u proročice Sibilê zaputi kuću.
 Nâ obali meðù tím Miséna oplakuju Teukri,
 Pepelu nèzahválnom²² odajući posljednju počast.
 Najpre od hrastovih greda i smolavih borova oni
 215 Golemu lomaču slože; sa strana utaknu u nju
 Crnoga lišća, a sprijed zabodu grobna drveta,
 Čemprese, oružjem sjajnim poiskite lomaču ozgo.
 Drugi sa vatre kotle, što ključaju, skinu i toplu
 Vodu te operu t'jelo ohladnjelo, pomažu zatim;
 220 Onda tužec i plaćuć na òdar metnu mrtvaca,
 Grimizne sagove metnu na njega, obično ruho;²³
 Golema nosila jedni poduhvate (posao tužan!)
 I odvrnuvši lica po starome po običájû
 Lomaču lučem podžègû. I tako u gomili jednoj
 225 Tamjan izgòrî i žrtve i s vrčima izlito ulje.
 Kad se već pepeo slegne i prestane gorjeti oganj,
 Žednu prašinu tad i ostatke poliju vinom,

²¹ 193. »majčine ptice«. t. j. golubove, koji su posvećeni Veneri.

²² 213. »pepelu nezahvalnom«, jer pepeo ne može biti zahvalan; ovdje »pepeo« znači mrtvo tijelo Misenovog, koje još nije spaljeno i pretvoreno u pepeo, od koga ne će biti zahvalnosti.

²³ 221. »obično ruho«, t. j. ruho, koje je običavao nositi, dok je živio.

A u mjedeni kondir Korinej sakupi kosti
 I on tri puta s vodom drugare obiđe čistom
 230 Pa ih porosi malo plodorodne masline granom;
 Tako očisti društvo i otpusne riječi reče.
 Golemu mogilu naspe Eneja duševni, na nju
 Metne trublju i veslo, Misénovo oružje pravo,
 Ispod visokog brda, što sada se zove po njemu
 235 Misen,²⁴ i ime to imade mu ostati vječno.
 S tijem izvrši brzo Eneja nalog Sibilin.
 Visoka, strašna, sa grotlom sa širokim pećina bješe
 Strma, mračni je gaj okruživo i jezero crno.
 Nikakva ptica nije prekò njê preletjeti mogla
 240 Veselo krilima svojim; iz crnoga ždr'jela je para
 Takova izlazila i k nebeskom vila se svodu.
 (Mjesto su s toga to Aòrnos prozvali Grci).²⁵
 Najprije svećenica dovede ovamo četir'
 Junca crnijeh leđa i čela im oblije vinom,
 245 Izmed rogóvâ im dlake iščùpâ najgornje pa ih
 Baci u vatru svetu (žrtvèní dar je to prvi)
 I gospodaricu neba i podzemlja Hekatu zove.
 Momci zarežu ozdo i u zdjele hvataju toplu
 Krvcu, a sam Eneja crnorunu ovcu izàtog
 250 Materi Eumenídâ i njezinoj velikoj sestri²⁶
 Zakolje mačem, a tebi, Prosèrpina, jalovu kravu.
 Onda podigne noćne oltare Stigijskom kralju,
 Zatim čitave junce u oganj s njihovim mesom²⁷
 Baci, i masno ulje na utrobu lijeva vruću.
 255 Kada se rodi sunce i zasja njegova svjetlost,
 Gle pod nogama zemlja zatutnji, vrhunci planine
 Stanu se njihat i čuje kroz mračak lavež se pasa,
 Boginja eto.²⁸ – »Bjež'te, nepòsvèćení, daleko,
 Poviče proročica, iz gaja se svega uklon'te;
 260 A ti na put korači i izvadi iz kora gvožđe,
 Sada junaštva treba, Enèja, ì srca hrabrog.«
 Tako u zanosu reče i u spilju òtvorenû se

²⁴ 235. Misen je brdo u Kampaniji.

²⁵ 242. Jezero Avern (lat. Avernus) u Kampaniji Grci su zvali »Aornos« (t. j. bez ptica) s razloga navedenog u st. 239.-240.

²⁶ 250. mati Eumenídâ je Noć, – a njezina velika sestra je Zemlja.

²⁷ 252.-253. Stigijskom kralju, t. j. Plutonu žrtvovalo se obnoć; od takve žrtve nije se jelo ništa, nego se sve spalilo.

²⁸ 258. »boginja eto«, t. j. Hekata; nju prate Stigijski psi.

Spusti, a on krene za vodiljom junačkim krokom.
 Bogovi, koji ste duša vladari, mučaljive sjenke,
 265 Haose, Flegetone²⁹ i prostore šutljivi, mračni,
 Bilo mi slobodno reći što slušah, s dozvolom vašom
 Stvari nek javim u mraku pod zemljom skrite dubòko.
 Iđahu oboje noćnom samoćom kroz sjen, po domu
 Praznome boga Dita, po onom bestjelesnom carstvu;
 270 Takav je po šumi put, kad nesigurno svijetli
 Oskudna mjeseca svjetlost, kad Jupiter zastre nebesa
 Mrakom i crna noć kad boju stvarima uzme.
 Ispred predvorja samog na Orkova ždr'jela početku
 Jad i osvetne Brige na odrima svojima leže,
 275 Blijede Bolesti stanuju tu i žalosna Starost
 I Glad, na zlo potùtkâč, i grdna Nevolja i Strah,
 Prilike pogledati strahovite, ì Muka i Smrt;
 Dalje Zloradost stoji i Smrti rođeni bratac
 San, a smrtonosni Rat nasuprot stoji na pràgu,
 280 Željezne sobe su tu Eumenídâ i Nesloga luda,
 Koja je ù kosu zmijsku uplèla krvave trake.
 Golemi sjenati br'jest u sredini raširio stare
 Grane je kao ruke; po njemu, veli se, Sanci
 Ništavi stoje i krije po jedan se pod svakim listom.
 285 Zvjerovi nakazni se i različni nalaze mnogi:
 Skile oblika dvojeg kod vrátâ su pa i Kentàvri,
 Zatim storuki tu je Briàrej ì zvijer Lerne,³⁰
 Koja užasno šiće, i ognjem silna Himera,
 Gòrgone, Harpije tu su i sjenka triju tjelesa.³¹
 290 Pogradi mač Eneja u strahu nenadnom tome
 I svijem, kojeno sreta, oštrice okreće golo;
 Pa da mu vodilja vješta ne reče, da tanki životi
 Tijela nemaju tí, već oblikom obviti pršu,
 On bi navalio te bi raspršao željezom sjenke.
 295 Ovdje je put, što vodi u Tartar k Aheron-vodi,
 Koja je blatna i mutna, a vrtlog joj strašne dubinè
 Šumi i sav izbacuje svoj pijesak u Kokit.
 Grozni prevozilac Haron strahovitom pokrivi halom
 Tim je rijekama čuvar; sijeda je njegova brada,
 300 Čupava ì vrlo gusta, u ognju stoje mu oči,

²⁹ 265. Flegeton je ognjena rijeka u podzemnom svijetu (druge su rijeke tamo Aheron, Kokit, Leta, Stiks).

³⁰ 287. Brijarej, isto što Egeon, vidi 10. pjev., st. 565. – »zvijer Lerne«, vidi bilješku 8. pjev., st. 300.

³¹ 289. »sjenka triju tjelesa«, t. j. Gerion, koji je imao tri glave i šest ruku.

Prljavi plašt mu visi s raménâ zavezan u čvor.
 Motkom lađicu goni i pazi na njezina jedra,
 Pa u rđavom tome u čamcu vozi tjelesa;
 Starac je već, al' snage je bog u staròsti još čile.
 305 Ovamo naviraše množina k obali silna:
 Ljudi i žene, hrabri junaci, što svršiše život,
 Djevojke neudate, dječaci i momci, pred licem
 Koji su roditeljâ na lomači gorjeli mladi.
 U tolikòme mnoštvu, kad jesen prvom zahlâdnî,
 310 Pada po šumi lišće, i od mora debelog ptice
 Prema zemlji se tako gomilaju, kada ih zima
 Preko pučine pogna i tjera u krajeve tople.
 Svi tu stoje i mole, da Haron ih odmah preveze,
 I ruke pružaju k njemu želéci na obalu drugu.
 315 Ali prevozilac mrki sad ove prima, sad one,
 Druge pak tjera daleko i odbija ih od žala.
 Čudi se tome Eneja i dirnut tome budući
 Vrevom zapita: »Reci, o djevo, što duše te hoće?
 Čemu l' je naloga ta kod rijeke? zašto li jedne
 320 Odlaze s žala, druge po vodi veslaju sivoj?«
 Vremešna svećenica progovori u kratko njemu:
 »Sine Anhísov, pravo i istino čedo božànskò,
 Kokita dubokog vidiš vodurinu ì bare Stiksa,
 Kojeg je svetošću bogove strah da zakunu se krivo.³²
 325 Sve su jadníci ti to, što pokopani nijesu,
 Ono je prevoznik Haron, a koje prevozi, ti su
 Sahranjeni; jer niko prijeći ne može strašne
 Obale ì šûmnê vode, dok nisu mu kosti u zemlji;
 Stotinu lutaju ljeta i lepeću okolo žala,
 330 Tad im se napokon dâ, te nâ vode žuđene dođu.«
 Sin tad Anhísov stane i ustavi korake misleć
 Mnogo u duši i žaleć sudbinu nesretnu takvu.
 Žalosne ugleda tamo i lišene pogrebne časti:
 Likijskih brodova vođu Orònta³³ i s njim Leukàspa;
 335 Kada su brodili oni od Troje po moru burnom,
 Jug se obori na njih i utopi lađu i ljude.
 Kada li gle Palinúra krmára gdje se vucinja,
 Koji je nedavno gledò zvijezde od Libije brodeć
 Te se izvalio bio sa krme i pao u vale.

³² 324. Nijedan se bog ne smije zakleti Stiksom pa prestupiti kletvu, jer onda bi prestao biti besmrtnan.

³³ 334. O Orontu vidi 1. pjev., st. 115.

340 Čim ga Eneja tužna prepòznâ u tmîni gustoj,
 Prvi mu prozbori: »Koji, o Pàlinûre, te meni
 Bog je oteo pa te utopio moru u sr'jedi?
 Deder mi kazuj. Jer prije Apòlôn mi nikada nije
 Slago, a sada me jedan prelástio odgovor njegov
 345 Veleć za tebe, da ćeš putovati po moru zdravo
 I doć do Ausonskih međa. Održati to li je riječ?«³⁴
 Na to će onaj: »Nije, o vojvodo, sine Anhísov,
 Tronog ti slagao Febov, utopio niti je mene
 Bog u vodi, već korman, na kojem po odredbi pomno
 350 Stražah i upravljah plovbom, odlomio strašnom se silom,
 Te s njim se sruših naglâvcê. Ej nemirnog tako mi mora,
 Za se nijesam se ja tolikô bojao samog,
 Samo da lađa tvoja bez naprave i bez krmara
 Stradala ne bi, gdje se tolikî dizahu vali,
 355 Tri me je burne noći po vodi beskrajnog mora
 Žestoki nosio jug, i jedva četvrti danak
 Ugledah Italsku zemlju sa vrha visokog vala.
 Po malo plivah k zemlji i siguran bjeh već na žalu,
 Ali okrutni narod, kad težak u ruhu mokru
 360 Rukama hvatah i grljah gredòvití podanak brda,
 Navali oružjem na me držéci, pun da sam pl'jena.
 Sada me valovi nose i bacaju vjetri po žalu.
 Molim te, uzduha tako t' i nebeske svjetlosti mile,
 Tako ti oca i Jula, u kojemu rastu ti nade,
 365 Od zla me izbavi ovog, o nesvladan junače, il' me
 Zemljom zagрни (ta možeš), otiđi tek k Velijskoj luci;³⁵
 Ili mi, ako je puta i ako ga majka božànskâ
 Tebi pokáza (jer mislim, da po volji bogova samo
 Spremaš se vode tolikê preploviti i Stiks-rijeku),
 370 Desnicu daj mi jadniку i uzmi me na vodu k sebi,
 Da bar poslije smrti u stánku počinem mirnom.«
 Tako izgovori on, a pròročica mu reče:
 »Otkud je opaka tâ, o Pàlinûre, ti želja?
 Hoćeš nesàhrânjen tí Eumenídâ da ugledaš strašnu
 375 Vodu i Stiks-rijeku i nezvan na obalu stupit?
 Ne misli, molbama da ćeš okrenuti suđenje božje.
 Nego pamti što velim na utjehu nevolje tvoje:
 Okolni građani, što ih dalèko i široko ima,
 Kosti će tvoje umirit znakòvima nagnani s neba,

³⁴ 344-346. O ovome proroštvu Apolonovu nema nigdje govora u Eneidi.

³⁵ 366. »k Velijskoj luci«, u Lukaniji (u južnoj Italiji) ima grad Velija.

380 Grob će načiniti tebi i grobu žrtve će slati,
 I mjestu ostaće tom Palinúrovo uvijek ime.«
 Brige ga prođu od tih riječi, i iz srca tužnog
 Za malo iščezne žalost, veseli se imenu zemlje.
 Pòčeti nastave put i k rijeci se približe za tim.
 385 Kad iz daleka ih brodar sa Stigijskih ugleda vala,
 Tim gdje stupaju gajem i k obali korake kreću,
 On im progovori prvi i okosi na njih se oštro:
 »Kogod si, da si, koji k rijeci oružan našoj
 Dolaziš, reci, što hoćeš, al' otud, i ustavi korak.
 390 Sna, uspavljačice Noći i sjena mjesto je ovo;
 Ne mogu živa tjelesa u čamcu se Stigijskom vozit.
 Alkid kad ovamo dóđe, Piritoj kad dođe i Tesej,³⁶
 Na radost svoju nijesam na ovoj ih primio vodi,³⁷
 Premda su sinovi bili božanskî, nedobitni snagom.
 395 Čuvar je Tartarski³⁸ drhto pred kraljevim pr'jestoljem, al' ga
 Alkid odvuče otud i okova lancem, a druga
 Dvojica gospođu³⁹ htješe iz Ditove ložnice odvest.«
 Amfriska proročica⁴⁰ odgovorî ukratko njemu:
 »Nema namjere zle, o ne boj se, ovdje nit' ovo
 400 Oružje udarit hoće; nek ù spilji golemi stražar
 Svojoj dovijek laje i plaši beskrvne sjenke,
 Neka Proserpina čista u domu stričevu stoji.⁴¹
 Oružjem, duševnošću Trojanac slavni Eneja
 Silazi k ocu u Ereb k preispodnjim sjenkama evo.
 405 Ne može l' duševnosti tolikê te ganuti primjer,
 A ti ćeš granu ovu prepoznat«, — pa pokaže granu
 Skritu pod haljinom do tad, te gnevljivo, burno se srce
 Smiri i šuteći dalje i čudeć se časnome daru
 Šibe sudbonosne, koje već odavno vidio nije,

³⁶ 392. Vidi st. 122.-123.

³⁷ 393. Što je Haron prevezao Herkula (Alkida), bio je zato okovan i bačen na godinu dana u tamnicu. Da je kažnjen i zato, što je prevezao Teseja i Piritoja, to se ne kaže ni u kakvoj priči, a Vergilu je možda bila poznata takva priča.

³⁸ 395. »Čuvar Tartarski«, t. j. pas Kerber.

³⁹ 397. »gospođu«, t. j. Proserpinu.

⁴⁰ 398. »Amfriska proročica«, t. j. nadahnutu od Apolona; vidi bilješku u georg. 3. pjev., st. 2. [Amfriski pastir je bog Apolon, jer je nekad pasao stada kralja Admeta uz rijeku Amfrisa (u Tesaliji).]

⁴¹ 400-402. t. j. niko ne će sada odvući Kerbera ni odvesti Proserpinu. — »u domu stričevu«, t. j. u domu svoga strica (Dit ili Pluton je Proserpini ne samo muž, nego i stric, jer je on brat Jupiterov, a Proserpina je kći Jupitera i Cerere).

410 Okrene crnjkastu lađu i pođe k obali Haron.⁴²
 Zatim rastjera duše, na klupah što sjeđahu dugih,
 Prostor na palubi stvori i onda u korito primi
 Golemoga Enèju. Zaječi pod teretom čamac⁴³
 Pleteni, i mnoga voda kroz rupice navali u njga.
 415 Napokon prebrodi zdravo sa proročicom, s junakom,
 Pa ih u zèlenkastôm u rogozu pusti i blatu.
 Lavežom iz žvala triju po ovome kraljevstvu laje
 Golemi Kerber i grozan u suprotnoj ù spilji leži.
 Vidjevši proročica, na vratu mu da se već zmije
 420 Dižu, baci mu kolač uspavljivi od meda spečen
 I od vradžbinskih trava, a Kerber gladan, bijesan
 Sva tri razvali grla i uhvati kolač te grozna
 Protegne leđa po zemlji i čitavom pruži se spiljom.
 Čuvar zaspavši tako, Enèja s žala rijeke,⁴⁴
 425 S koje povratka nema, na ulazu nađe se brzo.
 Odmah se glasovi tamo na pragu samome čuju,
 Silno se cviljenje čuje, jer plaču dušice djece,
 Koju je crni dan života lišio slatkog,
 Od sise ugrabio i bacio u smrt ih ljutu.
 430 Do njih su, koji smrt pretrpješe osudom krivom.
 Al' sva mjesta je ta odredio ždrijeb i sudac;
 Glavar sudaca Minos potresuje urnu i u skup
 Šutljive saziva suce, istražuje krivnje, živote.
 Najbliže zatim stoje jasnici, koji su sebi
 435 Sami zadali smrt ne sakrivivši ništa, već siti
 Žića pogubiše duše; al' sada kako bi htjeli
 Nà gòrnjêm trpjet svijetu siromaštvo ì muke teške!
 Ne da sudbina, nit' vali strahoviti nemile bare
 Puštaju, ni Stiks-rijeka, što devet puta se vije,
 440 Jadikova se polja (jer takvim ih imenom zovu)
 Tu pokazuju blizu, gdje na sve pukla su strane.
 Koje je ljuti otrov rastočio ljubavi teške,
 Tu se smucaju oni po stazama tajnijem, šuma

⁴² 410. Haron je bio već uzeo nekoliko duša u lađu, prije nego je ugledao Sibilu i Eneju, i one su se već posadile na klupe u lađi, a sad ih Haron protjera.

⁴³ 413. Lađa je Haronova načinjena za duše, koje su kao sjenke veoma lagane, zato je živi Eneja prema njima golem i vrlo težak.

⁴⁴ 424-901. Ovaj je dio ispjevan prema 11. pjev. Odiseje, gdje se govori, kako je Odisej sišao u podzemni svijet i što je sve tamo vidio. Originalna je crta u Vergila, što on daje, te njegov junak vidi u podzemnom svijetu ne samo duše pokojnikâ, nego i duše onih ljudi, koji će se poslije Eneja roditi i steći veliku slavu u narodu Rimskom. Tako pjesnik nalazi priliku, da proslavi najslavnije potomke Enejine Julija Cesara i Cesara Augusta.

Od svud ih mrčeva krije, ni mrtvih ne ostavlja jad ih.
 445 Fedru i Prokridu tu i Erifilu tužnu Eneja⁴⁵
 Vidi, a ova rane pokazuje zadane sinom;
 Vidi Evadnu on i Pasifaju; u tom je društvu
 I Laodamija, tu je i Kenej, nekada mladić,⁴⁶
 A sad žena, sudbinom u priliku obraćen prvu.
 450 Med njima šeće Didona Feničanka pò šumi veljoj
 S ranom još nezaraslom. U koji časak je do nje
 Stao junak Trojanac i ugledo tamnu je kroz mrak,
 (Ko što kad vidi ko u mjesecu prvijeh dana,
 Il' mu se čini da vidi pomaljat se kroz oblak mjesec),
 455 Prolije suze, pa joj ljubežljivo prozbori ovo:
 »Dakle me istinit glas, o Didona nesretna, stiže,
 Da si mrtva i svojim da mačem pogubi sebe?
 Ja sam li uzrok ti smrti? o jaoh! Tako mi zv'jezda,
 Tako mi višnjih i vjere, pod zemljom ako je ima:
 460 Nerado počoh ja od obala, kraljice, tvojih,
 Već mi bogova moć zapòvidje krenuti otud,
 Koja me nagoni stupat med sjenama ovim, po ovoj
 Pustoj divljini, po noći, tamnini mogo nijesam
 Vjerovat, da će te odlazak moj rastužit tolikò.
 465 Stani i pogledu mom se ne kradi. Od kog li bježis?
 Ovo je zadnjom, što daje sudbina mi s tobom govorit.«
 Takvim riječma je nju ublažiti gledo Eneja
 Lijući suze, a ona ijètka je i ljùto gleda,
 Od njeg je odvræena oborila na zemlju oči.
 470 Nije joj progovor taj promijeniti mogao lica,
 Kao da tvrdi kremen il' Marpeska hridina stoji.⁴⁷
 Napokon trgne se ona i neprijazna uteče
 U sjenoviti gaj, gdje muž joj negdašnji Sihej
 Jadima jednak je njoj i ljubav joj ljubavlju vraća.
 475 Nemila njezina smrt Eneju jednako boli,
 Suzama on je daleko na odlasku prati i žali
 I put nastavi dani. Već na skrajna dođu na pòlja
 Odjelita, gdje kupe junaci se dični u boju.

⁴⁵ 445. Fedra, žena kralja Teseja, zaljubi se u svoga pastorka Hipolita i ubi se, kad on ne htjede ljubavi joj odvratiti. — Prokrida, žena kralja Kefala, pogibe kao žrtva svoje ljubomornosti. — Erifila je izdala za zlato svoga muža Amfiaraja; zato ju je poslije ubio sin Alkmeon.

⁴⁶ 447.-448. Evadna je od žalosti za svojim mužem skočila u vatru, na kojoj je gorjelo mrtvo tijelo njegovo. — O Pasifaji vidi u bilješki st. 20-30. — Laodamija se ubila od žalosti za svojim mužem Protesilajem, kojega je ubio Hektor. — Kenej je bio isprva djevojka, koju je Neptun pretvorio u mladića; zaglavio je u boju s Kentavrma.

⁴⁷ 471. Marpes je brdo na ostrvu Parosu; tu se lomio glasoviti mramor.

Ovdje mu Tidej dođe u susreću i Partenòpej
 480 Oružjem slavni i Adrast sa svojim blijedim likom;⁴⁸
 Na gornjem oplakani svijetu Dardanci, u boju
 Koji padoše, tu su; Eneja ih u dugom nizu
 Gledajuć uzdahne; vidi Tersiloha, Medona, Glauka,
 Tri Anténoru sina i Ideja, kojino drži
 485 Kola i oružje još, Poliféta, koji je bio
 Svećenik Cererin. S desna i s lijeva mnogo je duša,
 Nije im dosta jednoć Eneju vidjet, već hoće
 Ostati ì bliže stupit i pitati, čemu je došo.
 Al' Agamèmnonove kad čete i Grčka gospoda
 490 Kroz mrak vide junaka i oružje sjajno na njemu,
 Od straha zadržću veljeg, te jedni okrenu leđa
 Kao k lađama nekad, a drugi se oglase tihim
 Glasom, hoće da viču, al' mogu zinuti samo.
 Dejfoba, Prijamu sina, Eneja ugleda zatim
 495 Svega osàkaćena; i lice ì obje ruke
 Grdno su nakažene, a glava je krnja, gdje nema
 Jednog ni drugog uha, a ì nòs je okresan ružno.
 Dejfob dršće i gleda, da strašne pokrije rane;
 Jedva ga pozna Eneja i prozbori znanim mu glasom:
 500 »Ubojni Dejfobe, stare ej potomče Teukrove krvi,
 Kome se htjelo, tebe da tako pedepše strašno?
 Ko li ti smjede učiniti to? Do mène je došo
 Glas, da u posljednjoj noći množinu poklav Pelazga
 Lego si napokon trudan⁴⁹ na zbrkanu hrpu tjelesa.
 505 Na to sam ja na žalü na Retejskom nasuo praznu
 Mogilu, ìza glâsa povikao triput sam Mane.⁵⁰
 Ime je tvoje tamo i oružje, kad te ne mògoh
 Vidjet na polasku pa te sahranit u očinskoj zemlji.«
 Na to će Prijamov sin: »Nijesi, o prijane, ništa
 510 Ti propustio, sve si učinio pokojnoj sjenki
 Dejfoba. U zlo me ovo sudbina je rinula moja
 I Lakedèmônke⁵¹ pakost, od koje ovo je spomen.
 Znadeš, u naopakom veselju kako sproveli
 Zadnju smo noć, ta toga i odveć se moramo sjećat.
 515 Kad je kobni konj uzàšao Pergamu na vrh

⁴⁸ 479.-480. Tidej, Partenopej i Adrast, Grčki junaci, koji su išli u boj na Tebu i tamo zaglavili.

⁴⁹ 504. »lego si trudan«, t. j. od boja i od grdних rana i izdahnuo.

⁵⁰ 505.-506. Kad nije bilo tijela pokojnikova, načinio se prazan grob (vidi 3. pjev., st. 304); – »povikao triput«, vidi 2. pjev., st. 644.

⁵¹ 512. Lakedemonka je Helena; vidi u 2. pjev., st. 601.

Noseći oružane pješake u sebi, tad ona
 U kolu tobože žene po gradu vođaše, koje
 Kliktahu orgije slaveć; stojćći međù njima golem
 Držaše luć i zvaše sa vrha kule Ahivce.
 520 Ja sam brigama satrt i sanan u ložnici tada
 Nesretnoj ležao, gdje me savlado je duboki, slatki
 San, što mirnoj smrti veđma bijaše nalik.
 Iz kuće oružje sve, dok spavah, čestita žena⁵²
 Ukloni i mać vjerni, što uz glavu stajaše, jami,
 525 U dvor Menelaja zovne izatog i otvori kuću
 Misleći ljubazniku učiniti veliku s tijem
 Uslugu ì spomēn starih grijeha zatrti svojih.
 Što ću ti dalje govorit? U ložnicu prodru, potùtkáč
 Zli je s njima Eolíd.⁵³ Odmástite Grkom, o bozi,
 530 Sve to, ako je pravo za osvetu molbu izustit.
 Al' ti sad meni reci, sudbina koja te amo
 Dōnese živa? Možda zaluto si po moru brodeć?
 Ili je nalog bogova to? il' koja te sreća
 Goni u ovu tamu, u dvore, gdje sunce ne sijâ?«
 535 Dok taj razgovor traja, već zora prolazeć nebom
 Na kolih ružičastih prevalila pola je puta;
 U tom bi potratili vrijeme možda cijelo,
 Pratilica Sibila da u kratko ne opoménu:
 »Noć, o Eneja, hiti, a nama vrijeme u plaću
 540 Prolazi; ovdje je mjesto, gdje pūt se u dvoje c'jepa;
 Desna do dvorova vodi do Ditovih strana, i staza
 U Elisij nam njom je; a lijeva strana zločincem
 Služi za kazan, ona u Tartar kleti ih vodi.«
 Dejfbob će na to: »Ne srdi, o svećenice se velja,
 545 Ja ću uklonit se, idem u tamu i ispunit broj ću;⁵⁴
 Idi, o diko naša, i bolja te pratila sreća!«
 Tako reće i u toj rijeći okrene korak.
 Baci oči Eneja i nenadno pòd l'jevôm hridi
 Ugleda široke dvore, a trostruki pašu ih zidi,
 550 Flegeton naokolo rijeka se Tartarska vije
 Žestoka, s plamima žarkim i hridine šumeći valja.
 Sprijed su golema vrata i dovratci òd nada tvrdog,
 Ne bi ih nikakva sila razoriti mogla čovjēčjâ
 Željezom, a ni božànskâ, a kula se gvozdена diže

⁵² 523. »čestita žena« (rećeno ironički), t. j. Helena, koja se poslije smrti Parisove udala za Dejfboba.

⁵³ 529. »Eolid«, t. j. Uliks, koji je po nekoj prići bio unuk Eolov.

⁵⁴ 545. »ispunit broj ću«, t. j. broj sjenaka, koji se bio umanjio, kad se Dejfbob između njih uklonio.

555 U vis; u zavraćenoj Tisifona haljini sjedi
 Krvavoj, predvorje čuva, ne spavajuć, ob dan i ob noć.
 Otud se stenjanje čuje i ljuti udarci zvižde,
 Zveket se čuje gvožđa i lanaca, koji se vuku.
 Tada stane Eneja i buku prestrašen sluša:
 560 »Kakva zločinstva su tu, o djevice, kazuj mi, kakve l'
 Kazni ih tište? kakva l' do ušiju dolazi vika?«
 Odvrti prorocića: »O Teukarski vojvodo slavni,
 Na prag opaki niko koráčiti ne može nevin;
 Ali kad Hekata meni nad luzima dade Avèrnskím
 565 Nadgled, bogova kazni⁵⁵ pokáza mi, pròvede svud me.
 Nemilo carstvo je tu Radàmanta Gnosijca,⁵⁶ koji
 Kažnjava i laži sluša i svakoga sili, da prizna,
 Nà gòrnjém što je svijetu zgriješio te je odgađo
 Okajat do smrti kasne i tajio (veseo zalud).
 570 Odmah osvetnica Tisifona udara krivce
 Bičem pa im se ruga, a zmije ù l'jevôj ruci
 Ljute pred njima drži i zove nemile sestre.⁵⁷
 Sa škripom onda se tek strahovitom prokleta vrata
 Otvore. Vidiš li sad, na ulazu kakova tamo
 575 Sjedi čuvarica? kakva na pràgu li prilika straži?
 Još goropadnija stoji unutra Hidra,⁵⁸ u koje
 Crnih je žvala pedeset; a Tartar širi se u mrak
 I u dūbinu dvaput tolikô, kolikô imade
 Do visa pogledati Olímpskôg, do eterskog neba.
 580 Negdašnja Zemljina djeca, Titáni,⁵⁹ amo su munjom
 Zagnani te se u dnu preispodnjém valjaju sada.
 I dva sam vidjela tu Aloída⁶⁰ ljudeskare grdne,
 Koji su pokušali da razvale rukama nebo
 I da Jupiter-boga iz kraljevstva istisnu višnjeg.
 585 U Salmóneja vidjeh u okrutnim kaznima, što je
 Jupiter-boga plam krivotvorio i neba tutanj.
 Mašuci lućem on se na četiri vozio konja

⁵⁵ 565. »bogova kazni«, t. j. kazni, kojima bogovi kazne grješnike.

⁵⁶ 566. Radamant je brat Minosov, sudac najgorih grješnika u podzemnom svijetu.

⁵⁷ 572. »nemile sestre«, t. j. druge dvije Furije, koje se zovu Alekta i Megera.

⁵⁸ 576. Hidra, t. j. strašna zmija u podzemnom svijetu; tako se zvala i zmijurina u jezeru Lerni, koju je Herkul ubio.

⁵⁹ 580. Titani su sinovi i kćeri Urana (Neba) i Zemlje; bojeći se vrljike njihove sile baci ih Jupiter u Tartar.

⁶⁰ 582. »dva Aloida«, t. j. dva sina Alojeva Ot i Efijalt; vidi georg. 1. pjev., st. 280-283. [»braća«, misle se dva brata, Ot i Efijalt, koji su Jupiteru htjeli oteti carstvo.]

Posred Elidskog grada i pò Grčkôm narodu te je
 Klico i tražio, da ga ko boga štiju, – budàla,
 590 Mjeđu i topotom on tvrdokopitnih građaše konja
 Bure i munju, koju moguće nij' krivotvòrit.
 Ali između gustih oblačina svemožni Otac
 Zamahne str'jelom, ne lučem i zubljava, koje se dime,
 Te Salmóneja strašno zavrtí i baci naglãvcê.
 595 Vidjeh i Titija još hranjeníka sverodilje Zemlje,⁶¹
 Koji je tijelom svojim zapremio jutara devet;
 Besmrtnu njegovu jetru i utrobu, koja mu sveder
 Za kazan raste, kljuje strahoviti jastrijeb kljunom
 Kukastim tražeci hranu, a stoji pod visokim grudma;
 600 Kada mu živnu crijeva, i opet nemaju mira.
 Čemu Iksiona još i Piritoja spominjat treba,⁶²
 Lãpíte čemu, na koje stropòštati hoće se crni
 Kamen i kanda već pada? Nogãci zlatni se sjaju⁶³
 S visokim jastucima i svećanim; stoje pred licem
 605 Raskošna kraljevska jela; glavarica Furija leži
 Uz njih i rukama ne da dotãci nikome stola,
 Diže se mašuci lučem i riče, kao da grmi.
 Koji su, živi budúci, na svoju mrzili braću,
 Varkama štíćenika saplèli ì bili oca,
 610 Koji su stekli blaga, al' čučali sami na njemu,
 Ništa ne dali svojim (a takvijeh premnogo ima),
 Koji su preljube radi zaglavili, koji su u rat
 Bezbožni pošli i vjerom prevrnuli svojoj gospodi, –
 Svi ti su zaprti ovdje i čekaju kazan, – a koju,
 615 Ne pitaj to, ni grijeh i udes kakav kog sruši.
 Jedni valjaju hrid, na paoce točkova drugi
 Sapeti su i vise, a Tesej nesretni sjedi,⁶⁴
 Te će do vijek sjedit, a Flegija prejadni daje⁶⁵
 Nauk i ìza glãsa dokazuje sjenkama svima:

⁶¹ 595-600. Ovo o Titiju uzeo je Vergil iz Odiseje pjev. 11, st. 576-581, gdje se kaže i krivica Titijeva, poradi koje je kažnjen.

⁶² 601. Iksion, bezbožni kralj Lapita, htio se milovati s Junonom, zato je u podzemnom svijetu privezan za ognjeni točak, koji se bez prestanka vrti. Piritoj je njegov sin, koji je htio odvesti Proserpinu (s Tesejem, vidi bilješku st. 122.-123).

⁶³ 603-607. Ovo se tiče Tantalala, a uzeto je iz Odiseje, pjev. 11, st. 582-592, gdje se opširnije govori o tome. Ime Tantalovo ne spominje Vergil, jer je ta priča dobro bila poznata svakome.

⁶⁴ 617. Tesej i Piritoj za zločinstvo svoje (vidi bilješku st. 601) prikovani su za hrid, na koju su bili sjeli, te se ne mogu s nje maknuti.

⁶⁵ 618. Flegija je otac Iksionov, on je zapalio hram Apolonov u Delfu i zato u podzemnom svijetu trpi muku onaku, kakovu Tantal.

620 Poštovat pravdu, višnjih ne prezirat budi vam nauk.
 Ovaj je za zlato prodo domáju te nametnu njojzi
 Silnika, zakone stavi i skinu za novac, — a ovaj
 Uđe u ložnicu kćeri, da ljubi je, kako ne vâljà;
 Na djela pregnuše strašna i pregnuvši svršiše svi ih.
 625 Sto da jezika imam i ustiju stotinu i glas
 Gvozdeni, ne bih mogla izbrojiti svijeh zločinstva
 Niti bih kazni sve poimèncê mogla navèsti.«
 Vremešna svećenica kad Febova iskaže sve to,
 Reče: »Zaputi još dalje i početo djelo dovrši.
 630 Žur'mo se; zidove vidim, u kovačnici Kiklópâ
 Koji su skovani; vrata nasùprot su svedena eno.
 Tu nam je naloženo, da ostavit dar svoj imamo.«
 Kada to reče, onda koračajuć jednako tamnim
 Stazama kroz srednji prođu prostor i k vratima dođu.
 635 Stupi na ulaz Eneja i vodom se okropi svježom,
 Za tim na suprotnome na pràgu granu zabode.
 Tek kad učine to i boginji ostave dar već,
 Uđu u radosna mjesta, gdje ugodno se zeleni
 Tratina gajeva sretnih, gdje blaženika je stanak.
 640 Nad tim je poljima eter obilniji, koji ih kiti
 Rumenju; svoje je sunce tu i svoje zvijezde.
 Tu se u rvalištih po travi jačaju jedni,
 Bojne se igraju igre i rvu se u žutom p'jesku;
 U kolu opet drugi poskakuju, pjevaju pjesme.
 645 Tu se u haljini dugoj i svećenik nalazi Trački,⁶⁶
 Koji sad tèrzijânom bjelokosnim bije, a sada
 Prstima u sedam žica i skladnu ugađa pjesmu.
 Staro je Teukrovo tu pokoljénje, prekrasna čeljad,
 Hrabri junaci, što se u sretnije rodiše doba,
 650 Il i Asàrak je tu i Dardan, Troje osnivač.
 Od ništa oružju⁶⁷ sad se i kolima čudi Eneja
 U zemlju koplja su tu zabodena, konji bez uzda
 Po polju pasu kud koji. Junaci oružje kako
 I kola ljubljahu živi i kako lijepe konje
 655 Pasahu rado, sačuvali tu i pod zemljom su ljubav.
 Lijevo ì dèсно gle po travi vidi Eneja

⁶⁶ 645. »svećenik Trački«, t. j. Orfej, o kojemu pjesnik opširno govori u georg. 4. pjev., st. 454 i d. Ovdje mu se kaže »svećenik«, jer je uveo neke službe u čast bogova.

⁶⁷ 651. »od ništa oružju«, t. j. oružju, koje je samo sjenka, kao što su i duše u podzemnom svijetu upravo sjenke.

Druge gdje blaguju, pean⁶⁸ gdje veseo u kolu poju
 U mirisavu lugu lovòrikovu, iz kojeg
 Obilni na gornjem teče svijetu šumom Eridan.
 660 Koji ranjeni biše u boju radi domaje,
 Koji su svećenici života pobožna bili,
 Koji proroci sveti i dostojni bili su Feba,
 Koji su umještva našli i život ljepšali njima,
 Kojih se sjećaju ljudi zbog učinjenih dobara, —
 665 Tijem je čelo svim obvijeno snježanim trakom.
 Kada tolikí se skupe, progovori njima Sibila
 Museju⁶⁹ osobito (jer on je usrèd vreve stajo,
 Visokim izdizo se ramènma, te vidješe svi ga):
 »Recite, sretne o duše, i pjevaču predobri ti nam
 670 Reci, u kojemu kraju i mjestu je Anhis, — zbog njega
 Dođosmo amo velje preplovivši Erepske vode.«
 Ukratko prozbori junak Sibili: »Stalnoga doma
 Nema niko, već svi mi u gajima hladnim stojímo
 I po mekanih žalih, po lukama, što ih rijeke
 675 Oživljavaju; a vi prijeđite ovo sad brdo,
 Vodi l' vas srce, a ja provèšću vas ugodnom stazom.«
 Reče, pa pred njima pođe i ozgo pokaže njima
 Dražesna polja, a zatim sa vrha se najvišeg spuste.
 Otac je Anhis u to vrijeme daleko u dolu
 680 Zelenom zaprte duše, što na svijet imahu poći,
 Gleda i pomno razbíro i brojio čeljad je svoju
 I sve unuke drage, u duši je sreću i udes
 Svakoga promišljavo i značaj i junačka djela.
 Anhis kad ugleda, gdje mu po travi u susret Enèja
 685 Dolazi, veseo starac tad obje raširi ruke,
 Suze mu obliju lica i ovu izusti riječ:
 »Dakle si napokon došo i tvoja duševnost ocu
 Draga teškome putu odòlje! mogu l' ti, sinko,
 Gledati lice, slušat i besjede mile govorit?
 690 Tako u srcu mišljah i nadah se tome i brojah
 Dane, pa eto u čežnji se toj ne prevarih svojoj.
 Preko kolikò zemalja i voda si prošao, dok si
 Ovamo došo? po kojim si zlima ti se prebijo?
 Kòliko bojah se, da ti ne naudi Libijsko carstvo!«
 695 A sin će njemu: »Tvoja, o oče, prilika tužna
 Često ukáza se meni i nagna me, amo da idem.

⁶⁸ 657. »pean« je pjesma u slavu boga Apolona.

⁶⁹ 667. Musej je stari Atenski pjevač, prorok i svećenik, — suvremenik Orfejev.

Lađe mi u moru stoje u Tirenskom. Desnicu daj mi,
 Oče, u desnicu moju, ne krati grliti sebe.«
 Obilnim suzama pri tim riječima nakvasi lica;
 700 Triputa ocu vrat obujmiti rukama htjede,
 Na prazno uhvaćen lik se iz ruku mu triput izmàče
 Laganom vjetru sličan i krilatom presličan sanku.
 U to u zavoj dola Eneja pogleda i tu
 Od'jeljen ugleda gaj i grmlje šumsko, što šušti,
 705 Ugleda Letsku rijeku, što teče uz stanove tihe.⁷⁰
 Oko rijeke puci i narodi premnogi lete:
 Kao uz ljeto vedro po livadama kad pčele
 Padaju nà cvijeće na različno, okolo b'jelih
 Ljiljana vrve, ì polje sve od zujanja ječi.
 710 Vidjev iznèbuha to Eneja se uplaši, pita
 Uzrok ne znajuć, što je, rijeke kakve l' su dalje,
 Kakva l' je čeljad, što grne po žalu u tòlikôm mnoštvu?
 Otac odgovori Anhis: »Pri valima Letske rijeke
 To ti mironosnu vodu i dugi zaborav piju⁷¹
 715 Duše, kojim sudbina određuje druga tjelesa.
 Njih sam ti hotio ja poimèncê davno pokazat
 I po redu ti moj opisati naraštaj, da se
 Više raduješ sa mnom, kad zemlju Italsku nađeš.«
 »Zar se gdje koje duše, o oče, na svijet gornji
 720 U vis dižu odávdê i opet se u tromo t'jelo
 Vraćaju? Kleta li želja jadníke na svjetlost goni!«
 – »Sve ću ti reći i ne ću u sumnji te pustiti, sinko,«
 Prihvati Anhis i stane po redu sve mu kazivat.
 »Najprije da znaš: nebo i zemlju i prostrane vode
 725 Mjesečev sjajni kolut i također Titan-zvijezdu:⁷²
 Sve to oživljuje duh, a po gomili svoj razlivèna
 Pamet je, koja je miče i s veljim se svemirom m'ješa.
 Otud je život ljudi, životinja, otud je ptica
 I svijeh čudila, što ih pod pučinom mramornom⁷³ ima.
 730 Ognjena u njih je snaga života, biće je njihno
 Nebeskog izvora, samo da škodljivo ne smeta t'jelo,
 Da ne otupljuju njih zemaljski samrtni udi,
 S kojih im dolazi strah i želja, radost i žalost,

⁷⁰ 705. Letska rijeka ili Leta je rijeka u podzemnom svijetu, koje kad se duše napiju, zaborave pređašnji život; Grci su je zvali »Léthē«, koja riječ upravo znači: zaborav.

⁷¹ 714-751. Ove misli uzeo je Vergil iz grčke filosofije.

⁷² 725. »Titan zvijezdu«, t. j. sunce; vidi 4. pjev., st. 118.

⁷³ 729. »pod pučinom mramornom«, t. j. pod morskom vodom, koja se blista kao mramor.

Te u zatvoru tamnom i mraku sjajnoga neba
 735 Ne vide; pa kad i zračak života ih ostavi zadnji,
 Ipak svakakvo zlo ne izlazi iz njih jadnikâ
 Ni sav tjelesni otrov, jer nužno je, sasvijem da se
 I čudno sraste ono, što zajedno bijaše dugo.
 Zato se na muke među i pedepse trpe zbog svojih
 740 Starih grijeha duše, te jedne su na vjetru praznu
 Razastrte i vise, a drugim u vrtlogu grdnom
 Griješne ljage se peru, a nekima vatrom se pale.
 Svaki svoju kazan trpímo. Kroz široki puste
 Tad nas Elisij, i neki na radosnih poljih stojímo,
 745 Dokle se ne svrši kolut vreménâ i rok nam dugi,
 Te nam se grijesi uzmu, što s nama se srastoše, i čist
 Eterski ostane osjet i oganj nebeski prosti.
 Kad se na vremena točku već hiljada okrene ljeta,
 Bog u velikoj zovne množini duše tad k Leti,
 750 Nek sve zaborave, pod nebeski svod nek na svijet gornji
 Vrate se, opet se sastat s tjelesima neka zažele.«
 Kad to iskaže Anhis, povede Sibílu i sina
 U vrevu u veliku, gdje duše zuje, pa stane
 Na brežuljak, sa kojeg preglédaće povorku dugu
 755 Sprijed moći i lica, kad koja dođe, razmatrat.
 »A sad neka ti kažem, kolikâ će pratiti slava
 Dardanski naraštaj naš i kakve unuke imaš
 Čekat od Italskog roda; glasovite imena našeg
 Neka ti pokažem duše i tvoju ti sùdbinu rečem.
 760 Eno gledaj mladića, o koplje je bez gvožđa uprt,⁷⁴
 Svjetlosti najbliže stoji po suđenju; on će se prvi
 Dići na gornji svijet od Italske porođen krvi.
 To ti je Silvij Albanac dijete posljednje tvoje,
 Kojeg će staru ti kasno Lavínija roditi žena
 765 U šumi; on će kralj i otac kraljeva biti;
 Albom će Longom naše po njemu vladati pleme.
 Dika Trojanskog roda do njega Proka je prvi,
 Kapis i Numitor zatim, a za njima ìmenjâk tvoj je
 Silvij Enèja, koji i duševnošću na glasu
 770 Biće i oružjem, bude l' nad Albom dano mu vladat.
 Kakvi su momci to i kakvu pokazuju snagu!
 Građanskim hrastovim njima vijencem je obvito čelo.
 Ti će ti jednoć Noment, Fidènu i Gabij sagradit⁷⁵

⁷⁴ 760-776. Anhis pokazuje Eneji buduće Albanske kraljeve (koji će kraljevati u Albi Longi).

⁷⁵ 773-775. Navode se gradovi u srednjoj Italiji.

I na vrhuncu brda Kolátiju s kulama njenim,
 775 Gradove Bolu, Koru, Pomètij i Inujev Tabor;
 Tako će zvati se, a sad bez imena krajevi to su.
 Eno gdje svojem se djedu pridružuje Mavortov Romul,⁷⁶
 Kog od Asàrakovê porodit krvi će majka
 Ilija; perjanice na tjèmenu vidiš mu dvije,
 780 Otac ga uresom kiti, što pripada gornjim junakom.
 Onaj slavni će Rim po njegovoj upravi, sinko,
 Vlast raširit po zemlji, a Olimp će hrabrošću doseć.
 Jedini Rim će sedam ograditi tvrđava zidom,
 Rodan junacima biće Berèkintskôj materi nalik,
 785 Koja se s krunom od kula po Frigijskim gradima vozi
 Ponosna, što je porod izrodila bogova te sto
 Unuka nebeskih grli, što višnjim vladaju carstvom.⁷⁷
 A sad ovamo oči okreni i pogledaj ovaj
 Narod – Rimljane tvoje; gle Cesara i sveg potómstva
 790 Julova, koje će uspet do nebeske osi se velje.
 To ti je onaj, koji obrèčen često je tebi
 Cesar August,⁷⁸ sin Božànskôga; zlatno će doba
 Latinskim dati on poljànama, kojima nekad
 Saturn vladaše bog; Indijánce, Garàmante on će
 795 Sebi pokorit i zemlju raširiće iza zvijezda
 I iza staza sunca i godine, gizdavo nebo
 Zvezdama sjajnim gdje Atlas nebonosac drži na leđma.
 Sad već Kaspijsko carstvo i zemlja Meotska dršće⁷⁹
 Čekajuć dolazak njegov prorèčen od bogova njima,
 800 Nemirna ušća se sad već sedmogranog ljuljaju Nila.⁸⁰
 Nije ni Alkid sam tolikô prošao zemlje,
 Premda je košutu probo mjedonogu, vratio gaju

⁷⁶ 777 i d. S Romulom se počinju slavni ljudi Rimske historije; on se pridružuje svojem djedu (Numitoru), t. j. odmah za njim vlada; kaže mu se »Mavortov«, jer mu je Mavort (t. j. Mart) otac.

⁷⁷ 784-787. Misli se mati bogova Rea ili Kibela (vidi georg. 4. pjev., st. 64) prozvana po brdu Bere-kintu (u Frigiji). Ona ima krunu od kula na glavi, i kako se ona ponosi, što je mati tolikih bogova, tako će i Rim biti kolijevka silnih junaka. [»u zile Majčine«, – »Majka« je ovdje boginja, koje se inače zvala Reja (Rhea) i Kibela i Berekintija, a zvali su je i »Velika Majka« i »Majka bogova«. Njezine su se svetkovine slavile bučnom muzikom; među drugim muzičkim spravama upotreb-ljavale su se i zile (lat. cymbala).]

⁷⁸ 792. »Cesar August«, t. j. Oktavijan; »sin Božanskoga«, t. j. posinak Julija Cesara, koji je poslije uvršten među bogove.

⁷⁹ 798. »Kaspijsko carstvo«, t. j. zemlje oko Kaspijskog mora; – Meotska zemlja, t. j. primorje Azovskog mora.

⁸⁰ 800. »sedmogranog Nila«, t. j. Nila, koji ima sedam ušća.

Premda Erimantskôm mir je i Lerne prepao lûkom;⁸¹
 A ni pobjednik Liber,⁸² što lozovim uzdama kola
 805 Upravlja ì gonî tigre s vrhunca visoke Nise.
 Hoćemo l' dakle još se skanjivat hrabrost povećat
 Djelima, ili će biti nas strah u Ausòniju ići?
 Ko li je onaj dalje, što nosi svetinje – granom
 Nakićen maslinovom? al' kosu i prosjedu bradu
 810 Poznajem Rimskoga kralja, utvrditi koji će prvi
 Zakonma grad; iz Kure iz malene doć će i zemlje
 Uboge on na veliku vlast. Slijediti njega⁸³
 Tul će, koji će mir domájê razorit, junake
 Mlitave i čete, što se odučiše pobjede stjecat,
 815 On će na oružje dizat. Za Tulom hvališa dosta
 Dolazi Anko, koji i odveć je narodu mio.
 Hoćeš Tarkvinije kralje da vidiš i ponosnu dušu
 Bruta osvetitelja, što preuze prutiće? On će
 Prvi konsulsku vlast i sjekire dobiti ljute,
 820 Pa će poradi krasne slobode kazniti smrću
 Sinove svoje, kad stanu da metež u državi dižu,⁸⁴
 Nesretnik! što god o tom potomci mislili djelu,
 Slave će golema želja pretegnut i ljubav domaje.
 Decije pogledaj dalje i Druse, sa sjekirom ljutom⁸⁵
 825 Gledaj Torkváta, Kamila, što bojne znakove vraća.⁸⁶

⁸¹ 802.-803. Nekaku košutu gonio je Alkid (t. j. Herkul) godinu dana i goneći je došao u Hiperbo-rejsku zemlju, gdje ju je ranio i uhvatio. On je ubio i vepra u gori Erimantu, – »i Lerne prepao lukom« ubivši tamošnju strašnu zmiju.

⁸² 804. Libera su boga odgojile Nimfe u gori Nisi, za koju sami Grci i Rimljani nijesu znali, gdje je upravo; otud se on dovezao među Grke vozeći se na kolima, u koja su bili upregnuti tigri.

⁸³ 808-812. Drugi kralj Rimski (poslije Romula) Numa Pompilije ovjenčan je maslinom, jer nije ratovao. Iza njega dolaze drugi kralji Rimski.

⁸⁴ 818-821. Lucije Junije Brut oslobodio je Rimsku državu od kralja tirjanina Tarkvinija Ohologa i osnovao republiku te postao prvim konzulom (g. 509 prije Hrista), a znakovi su konsulske vlasti bili svežnji prutića s utaknutim sjekirama (po s jednom sjekirom u svakom svežnju); te su svežnje (fascēs) nosile državne sluge (lictōres) pred konsulima. Budući da su njegova dva sina bila uple-tena u urotu protiv republike, dade ih Brut pogubiti. Kaže mu se »osvetitelj«, jer je osvetio sramo-tu plemenite Rimljanke Lukrecije.

⁸⁵ 824. Dva su bila Decija (otac i sin), koji su se žrtvovali za domovinu, – dakako ne u isto vrije-me, nego u različno. Druse spominje pjesnik zato, jer je od te porodice bila Livija Drusila, žena Cesara Oktavijana.

⁸⁶ 825. Tit Manlije Torkvat dao je pogubiti sina, jer je u ratu prestupio njegovu zapovijed; zato se kaže: »sa sjekirom ljutom gledaj Torkvata« (misli se konsulska sjekira u prutićima, – vidi st. 818-821). – Marko Furije Kamil izbavio je god. 389. Rim od Gala.

A dvije one duše što vidiš u oružju kako⁸⁷
 Jednakom sjaju, sad složno, dok tmina ih pokriva, stoje,
 Al' kad na svjetlost dođu života, kòlikê jao
 Među se oni će rate, poklaća i bojeve dizat!
 830 S Alpinskih bedema slaziće tast i s Monékovê kule,
 S neprijatèljskîma zet će od istoka četama doći.
 Nemojte, djeco, srce na tòlikê nàvađat boje,
 O grudi domovine ne okreć'te silu i snagu.
 835 Daj ti smiri se prvi, s Olîmpa lozu što vučesh,
 Oružje baci, krvi oj moja!
 A na Kapitòl će onaj na visoki vozit se, pošto
 Pobjednik osvoji Korint i razbije slavno Ahívce.⁸⁸
 Onaj Mikénu će grad Agamèmnonov satrt i Argos
 I Eakída potómka Ahila ubojnog svladat,⁸⁹
 840 Okaljan hram će Minèrvin i Trojanske stare osvetit.⁹⁰
 Ko će prećutjeti vas, o Katone velji i Kose?⁹¹
 Ko li koljeno Grakha il' zator Libije, munje
 Ratne, dva Scipióna? Fabrìcija, koji je bogat⁹²
 U malu? ko l' će mimóći Serana, što sije na brazdi?⁹³
 845 Kud me vučete trudna, o Fabiji? Maksime tu si,
 Koji spasavaš sam oklijevanjem državu našu!⁹⁴
 Drugi će mekše mjed izrađivat, da diše životom,
 Dopuštam, — te će živa iz mramora lica izvodit,
 Bolje u parbama znaće govorit i putove neba
 850 Crtati štapićem znaće i javljati rođaj zvijezda,
 Al' ti, o Rimljanine, nad narodi vladati znadi, —

⁸⁷ 826-835. Tu se govori o Cesaru i Pompeju, koji su vojštili jedan na drugog, premda je prvi bio tast drugome. — Monekova kula je brdo u gornjoj Italiji, na kom stajaše hram Herkula-Moneka (danas Monaco).

⁸⁸ 836.-837. To je Lucije Mumije, koji je g. 146 osvojio Korint.

⁸⁹ 838.-839. To će biti Lucije Emilije Paul, koji je g. 168 pobijedio posljednjega Makedonskoga kralja Perseja. Makedonski su kraljevi svoju lozu izvodili od Ahila, unuka Eakova.

⁹⁰ 840. Taj se stih proteže na 403. st. u 2. pjev.

⁹¹ 841. Misli se Marko Porcije Katon, Rimljanin staroga kova (umr'o god. 149 u velikoj starosti). Aul Kornelije Kos u 5. vijeku prije Hrista.

⁹² 842.-843. Dva brata Grakha, narodni tribuni u 2. vijeku prije Hrista; — dva Scipiona, od kojih je stariji svršio drugi rat s Kartagom, a mlađi je razorio Kartagu, zato im kaže pjesnik »zator Libije«. — Fabricije, čovjek siromašan, ali nepodmitljiv (u 3. vijeku prije Hrista).

⁹³ 844. Kad su Seranu došli glasnici od senata javljajući mu, da je izabran za konsula, našli su ga gdje sije u polju.

⁹⁴ 845-846. Kvinto Fabije Maksim, vrhovni zapovjednik vojske u drugom ratu s Kartagom, spasao je Rim svojim oklijevanjem, da se pusti u boj s Hanibalom (zato su ga nazvali »Cunctator«, t. j. oklijevalac).

To će ti umjeća biti — i postavljat uredbe mira,
Pokorenima praštat, prkòždžije znadi ukròtit.«⁹⁵

Čudi Enèja se, čudi Sibila, a Anhis će dalje:

- 855 »Gledaj eno Marcèla, gdje dično s vojvodskom stupa
 Odorom i sve junake nadvisuje pobjednik glavom!
 Taj će državu Rimsku utvrdit, u velikom kad se
 Metežu nađe, Punce i mutljivce Gale će satrt,
 Dobitu odoru treću Kvirínu će ocu posvetit.«⁹⁶
- 860 Zapita tada Enèja (jer s ovim zajedno vidje,
 Mladić gdje ide divne ljepote u oružju sjajnom,⁹⁷
 Ali je turovna čela, oborio oči i lice):
 »Ko je ono, o oče, što tako prati junaka?
 Je li mu sin il' od unuka ko iz plemena veljeg?
 865 Kako mu pratnja buči! i kako je glavit! al' noćca
 Crna nemilim mrakom obuhvaća njegovu glavu!«
 Anhis otac Enèji odgòvorí lijući suze:
 »Za žalost veliku tvojih, o sinko, nemoj me pitat;
 Toga će zemlji sudbina pokazati samo, a ne će
 870 Dat joj ga dugo. Prejak, o bogovi, Rimski bi narod
 Vama se činio, kad dar i ovaj svojim bi zvao.
 Kolik će jauk ljúdí pri gradu velikom slušat
 Martovo polje, a ti, o Tibere, kolik ćeš sprovod
 Gledati tekući uz novi grob! Od Ilijske krvi
 875 Nema mladića, koji u nade bi digo tolikê
 Latinske djedove; takvim podičiti drugim se sinom
 Ne će Romulska zemlja. Ej duševnost njegova, vjernost
 Ej starinskâ, u boju ej nêdobîta mu desna
 Ruka! Niko se ne bi bez nesreće primako njemu
 880 Oružanu, il' išao pješke on na dušmáne,
 Ili mamuzo konja u bedro zàpjenjenôga.
 Tužni o mlače, da ljutu sudbinu razbiješ kako!
 Al' ti ćeš ostati Marcel. Donesite ljiljana mnogo,
 A ja ću ružične sipat cvijetke, da unuka dušu
 885 Tim bar razveselim darom i neznatnu učinim dužnost.«
 Tako njih troje ovud i onud po prostoru veljem

⁹⁵ 847-853. Ovdje pjesnik izriče, kako su Rimljani prvi narod u vojevanju, u pobjeđivanju i u vladanju, premda u umjetnostima i naukama zaostaju za drugim narodima (osobito za Grcima).

⁹⁶ 855-859. Marko Klaudije Marcel svlada na mejdanu neprijateljskoga poglavicu i skine s njega odoru, te je objesi u hramu Jupiterovu. Prije njega učinio je to Romul, a poslije Romula u st. 841 spomenuti Kos. Marcel se proslavio u drugom ratu s Kartagom.

⁹⁷ 861-885. Ti su stihovi u slavu Marka Klaudija Marcela, koji je bio nećak Cesara Oktavijana, mladić divnih sposobnosti, kojega je ujak htio posiniti i ostaviti ga svojim nasljednikom, ali Marcel nenadano umrije u svojoj dvadesetoj godini (god. 23. prije Hrista).

Carstva maglenog šeću i gledaju sve; i kad tako
Anhis već sina Eneju povèdè svud pojedincè
I slave b̀d̀d̀cè željom kad podjari njegovu dušu,
890 Onda mu bojeve stane kazivati, što će ih imat,
Kaže mu, kakav je grad Latinov i puci Lavrèntskì,
Kako će kojoj se mucì ukloniti, kako l' je trpjet.
Dvoja su vrata sna, i jedna su, kako se veli,⁹⁸
Rožana; sjenkama pravim izáci kroz njih je lako;
895 Od sjajne naćinjena bjelòkosti druga su vrata,
Kroz njih lažljive sne podzemáljci na svijet šalju.
Do tud isprati Anhis Sibilu i svojega sina
Besjedeći pa tad ih kroz vrata bjelòkosna pusti.
K lađama zaputi odmah Enèja i k društvu se vrati,
900 Pa uz obalu pravce zaplòvì Kajetskoj luci,⁹⁹
Bace sidro od bàša, a krme na obali stanu.

---

⁹⁸ 893-896. Ovo je uzeo pjesnik iz Odiseje pjev. 19, 562-567. »sjenkama pravim«, t. j. dušama, koje se u snu ukazuju ljudma.

⁹⁹ 900. Kajeta je grad i luka u Latiju.

Sedmo pjevanje.

Napokon se Eneja sa svojim društvom uveze u rijeku Tiber, pa svi iziđu iz lađa na polje blizu Lavrenta. Eneja pošalje kralju Latinu, koji u toj zemlji kraljuje, poslanike s darovima, da ga mole, neka bi im dao nešto zemlje, gdje bi mogli grad sagraditi. Držeći se Latin staroga nekog proroštva obeća poslanicima drage volje učiniti što mole, pače reče, da će i svoju kćer Laviniju rado dati Eneji za ženu (i na to ga je nagonilo ono proroštvo). Junona mrzeći još jednako na Trojance, ali znajući, da je Eneji napokon suđeno dobiti Laviniju za ženu i zakraljevati u Latiju, odluči, da to dvoje poluči Eneja istom iza krvave borbe. Zato Junona podjari Furiju Alektu, da zavadi Latinov narod s Trojancima. Furija to rado učini i pobuni najprije kraljicu Amatu, onda Rutuskoga kralja Turna, koji je bio već gotovo vjerenik Lavinijin; napokon učini, te se nekoliko Trojanaca pobije s Latinovim seljacima. Tako se otvori pravi rat među došljacima i domorocima. Pjesnik spominje glavne vojvode Italske, koji su sa svojim četama krenuli u boj na Trojance.

I ti, Kajeta, dade, Enèjina dojljo, našim¹
 Žalima vječiti glas po svojoj smrti, te ì sad
 Čast je tvojemu grobu, a kostima tvojima čuva
 Kraj u Hespèriji veljoj (na diku ti veliku) ime.
 5 Po običaju kada Enèja duševni svrši
 Pogreb i naspe humak na grobu, pučina kad se
 Umiri, onda Eneja odjèdrì i ostavi luku.
 Vjetrić popiruje noćni, ne protivi sjajni se mjesec
 Plovbi, pod njegovim sjajem trepetljivim blista se more.
 10 Obale Kirkine zemlje dotàkoše najprije lađe;²
 Tu nepristupni gaji odjekuju udiljnom pjesmom³
 Bogate sunčeve kćeri; u dvorima gizdavim ona
 Pali mirisni kedar i time rasvjetljuje noću
 Uvodeć u brdo, koje klopàrà, tanahne niti.
 15 Otud se čuje lâvâ zvijèrì stenjanje gnjevno,
 Kasno urlaju u noć ne podnose lanaca svojih,
 Veprovi čekinjasti i medvjedi u staji buče,
 Čudni veliki vuci zavíjajû. Zvjerinje sve to
 Boginja strašna Kirka iz oblika pretvori ljudskog

¹ 1. Grad je Kajeta dobio ime, veli pjesnik, po Enejinoj dojlji Kajeti.

² 10. Vračarica Kirka živi po Homerovu pričanju na nekom otoku, a Rimljani pričahu, da je živjela na rátu »Circei« u Latiju.

³ 11-20. Ovo je uzeto iz Odiseje 10. pjev., st. 135 i d, gdje se priča, da je Kirka kći sunca, da pjeva i tka, a ljude, koji k njoj dolaze, pretvara u različne životinje.

- 20 Travama jakim te lice životinjsko dâ im i leđa.
Neptun povoljnim vjetrom Trojancima duševnim jedra
Napne i sekom, što uji, proveze ih, ubječ im tako
Dade, na obalu strašnu da ne dođu, da se i njima
Zlo ne dogodi takvo, u luku kada bi ušli.
- 25 More se òd zrâkâ već zacrvèni, zlaćena Zora
U kolih ružičastih na visokom eteru zasja,
Vjetri se umire, svaki iznèbuha utoli lavor,
U mirnoj mramornoglatkoj u vodi muče se vesla.
S pučine golemi gaj Enèja ugleda tada,
- 30 Kroza nj dražesno teče rijeka Tiber sa svojim
Žestokim vrtlozima i baca se u more, sva je
Od mnogog žuta pijeska. Okò njê i nad njom se ptice
Nadnose različne, koje rijeku i žal su svikle,
Pjevanjem slade uzduh i lete po gaju. Enèja
- 35 Druzima reče zavrnut i k obali baše okrenut;
Veseo tako se on u sjenasti Tiber zaveze.
Sada mi, Erata, daj, da pripòvjedîm, koji su kralji,⁴
Kakva vremena su bila i kakav u Latiju starom
Život, kada je vojska inòzemska s lađama stigla
- 40 K Ausonskom žalu; nek prvi početak spomenem boja.
Pjesnika, boginjo, ti pouči. Kazivaću strašne
Rate i borbe i bijes vladârâ, o Tirenskoj vojsci,
O bojnem savezu još cijele Hesperske zemlje.
Sada se meni niz događâjâ otvora veći,
- 45 Većega laćam se djela. — Nad poljima starac je Latin
I nad gradòvima tihim u miru viječnom vlado.
Fauna, čujemo, sin i Marike, nimfe Lavrèntskê,
Bio je on, a Faunu je Pik,⁵ a Piku je otac
Saturn, koji je tako praotac plemena toga.
- 50 Djeteta muškoga Latin po odredbi bogova nije
Imo, jer izgubi sina u njegovoj prvoj mladòsti.
Kći mu jedinica kuću i prostrane držaše zemlje.
Za muža bijaše zrela, za udaju imaše ljeta.
Mnoge iz Latija prosce i čitave Ausonske zemlje
- 55 Imaše ona; od svih prosaca je najljepši Turno,
Koji je djedima slavan i pradjedma; kraljica njega
Vrlo bi rado htjela što prije za zeta imat,
Ali prilike božje ne dadu i plaše je mnogo.

⁴ 37. Ovdje se počinje drugi dio Eneide i zato pjesnik zaziva u pomoć jednu od Muza, Eratu, ona-ko, kako na početku Eneide (1. pjev., st. 8) zaziva Muzu uopće.

⁵ 48. O Piku vidi dalje st. 183-187.

60 S liščem lovorika svetim u skrovištu visokom bješe
 Sred kuće, davno je već bogoböjâznî gajiše ljudi;
 Kaže se, da je tu lovoriku našao Latin
 Počevši zidati grad i posvetio da ju je Febu,
 Pak je žitelje on Lavrèntima prozvaò po njoj.⁶
 Uzduhom vedrim pčele doletješe (čudo je reći)
 65 Guste, zujeći vrlo i na sam lovorike vrh se
 Spustiše, jednu s drugom sapletoše nožice, i roj
 Tako se iznenâda sa brsnate objesi grane.
 Odmah progovori vrač: »Tuđinca čovjeka amo
 Vidim gdje dolazi s vojskom iz strane iste i smjera
 70 Na istu stranu i vidim, gdje s vrha kule već vlada.«⁷
 Za tim kad jednoć kralj na oltaru lučima svetim
 Paljaše žrtve, a uza nj Lavìnija stajaše kćerka,
 Vidje se, kako joj oganj – strahota! – zahvati dugu
 Kosu i nakit joj sav puckarajuć plamen sagòrî;
 75 Kraljevske vitice sad joj, a sada kamenjem dragim
 Kruna posuta gori, zaokruži vatra je žarka
 I dim, i tako se Vulkan⁸ po čitavoj raširi kući.
 Strašan događaj to i pogledat bijaše čudan;
 Pròričâše se, da će Lavinija slavom i srećom
 80 Biti na glasu, al' veliki rat da narodu sluti.
 A kralj uplašen čudom u proročište otiđe,
 Fauna proročkog oca da pita u gaju, na koji
 S visa Albùneja⁹ pada rijeka velika šumska,
 Svetim što žubori vrelom i otrovnu iz tmine paru
 85 Pušta. Enótrani svi i Italski narodi otud
 Traže u sumnjama svjeta. Kad svećenik amo donese
 Darove, zakolje nešto ovaca te njihove kože
 Prostre u tihoj noći i legne na njih te zaspi
 I vidi, čudnovâto gdje lete prilike mnoge,
 90 Svakakve glasove čuje i s bozima dano mu tad je
 Besjedit i poč u dno Avèrna i Aheron zvati.
 Ovamo pitati svjeta i otac je došao Latin
 Te on gustorunih sto ovaca po običāju
 Zakolje pa se pruži na njihove kože, i tako

⁶ 59-63. »lovorika« se kaže latinski »laurus«, a narod u Latiju uz obalu »Laurentes«.

⁷ 69.-70. t. j. čovjek tuđinac dolazi s one strane, otkle su pčele došle, i ostaće ondje, gdje su i pčele ostale.

⁸ 77. »Vulkan«, t. j. oganj; vidi 2. pjev., st. 311.

⁹ 83. Albuneja je Nimfa proročica, kojoj je neko sumporno vrelo kod grada Tibura bilo posvećeno. To vrelo čini na jednom mjestu slap i teče gajem, u kojem je bilo proročište Faunovo.

95 Ležeć na prostrtim runma iz gája visokog čuje
 Nenadano glas: »U Latíne, o sinko, nemoj udavat
 Kćeri; u ložnicu, koja već čeka je, nemoj je dati.
 Doći će stranac ti zet, pokoljenje će njegovo dići
 Ime do zv'jezda naše, potomci od njegove krvi
 100 Vidjeće svijet sav (kolikô kolajuć sunce
 Gleda Okèana oba)¹⁰ pod nogama svojim u vlasti.«
 Nije čuvao Latin u sebi odgovor i svijet
 Oca Fauna, što ih u noći tihoj je čuo,
 Nego je Fama to po gradòvima Ausonskim leteć
 105 Sve već bila raznèsla; Laòmedonova momčad
 Priveže lađe međùtìm na zelenom obale humu.
 Sad se Eneja i lijepi Jul i vojvode prve
 Pruže pod drvetom jednim pod granatim, prirede gozbu,
 Od pira načinjene po travi pogače metnu¹¹
 110 I jela naslažu na njih po savjetu Jupiter-boga,
 Pa na Cererin dar nagomilajû plodova poljskih.
 Kad sve pojedu drugo i nestadak kada ih hrane
 Nagna, te stanu gristi i ono malo već hljeba,
 Grješno se koluta maše sudbonosnog peciva i jest
 115 Drsko ga stanu, kolača ne štede širokih, — a Jul
 Tada progovori: »Evo i stolove glođemo veće!«
 Sve to bješe mu šala. Donèsê mukama konac
 Prva besjeda ta i Julu je prihvati otac
 Odmah iz usta pa je pridrži i moći božanskòj
 120 Čudi se ì víknê: »Zdravo ej zemljo, koju sudbina
 Obeća meni! zdravo ej trojanski vjerni Penati:
 Ovdje je kuća, ovdje domája! Sjećam se sada,
 Da mi je ovu tajnu sudbine objavio Anhis:
 Kad se na neznanu, sinko, dovezeš obalu, pak te
 125 Prisili glad, da jela potròšívši stolove glođeš,
 Ondje se izmučen nadaj, na stának se namjerit da ćeš,
 Kuće prve tad ziđi i nasipom ti ih ogradi! —
 To taj bijaše glad, što čeko nas napokon jeste,
 Da nam dokrajči nevolje već.

¹⁰ 101. »Okeana oba«; Okean je upravo jedan; ovdje se misli: istočni i zapadni dio Okeana.

¹¹ 109-129. U 3. pjev., st. 255-257 proriče Harpija Kelena Eneji i njegovim drugovima, da će od glada glodati stolove, kad dođu u Italiju, a ovdje Eneja kaže, da mu je to prorekao otac Anhis. To bi protivurjeđe pjesnik bio uklonio, da mu je suđeno bilo Eneidu dotjerati; — »Cererin dar«, to su pogače spomenute u st. 109, koje su bile prikazane bogovima u ime žrtve, a ovdje su upotrebljene mjesto stolova, kojih na onome mjestu i u ono vrijeme nijesu drugovi Enejini imali; — »po savjetu Jupiter-boga«, t. j. tako ih je Jupiter nadahnuo želeći, da se ono proroštvo izvrši sa što manjom mukom Enejinih drugova; — »sva to bješe mu šala«, t. j. rekao je to samo u šali.

- 130 Zato, kad ograne sunce, razglédati veselo pođ'mo,
Kakva je zemlja to i kakvi u njoj su ljudi,
Gdje l' im je grad, i na sve iz luke krenimo strane.
A sad Jupiter-bogu ljevànicu iz čaša lijte,
Oca zazov'te Anhísa i vino metnite na sto.«¹²
- 135 Reče te obviije čelo Eneja brsnatom granom,
Pa se geniju mjesnom i Zemlji od bogova prvoj
Pomoli, Nimfama zatim i vodama, kojih još ne zna;
Onda zazove Noć i zvijezde, što sjaje u Noći,
Idskoga Jupiter-boga i Frigijsku Majku¹³ – po redu;
- 140 Mater u nebu, oca u Erebu jošte zazove.
S nebeske vedre visine zagrmí svemožni tada
Jupiter ì máhnê rukom, te odmah u eteru oblak
Vidje se, koji se zlatom presjavo i zrakama sjajnim.
Odmah se raširi glas po Trojanskim četama, da je
- 145 Došao dan, kad obećan grad već graditi mogu;
Iznova zgotove gozbu i znatnoga zbog navješćenja
Radosni vrče donesu i okite cvijećem čaše.
Kad dan se sjutrašnji rodi i zrakama rasv'jetli zemlju,
Onda se razidu zemlju razglédati, obalu i grad
- 150 Naroda tog, te saznadu: Numíka¹⁴ je potoka ovo
Bara, a Tiber je ovo rijeka, hrabri Latini
Stanuju ovdje. Sin tad Anhísov iz staleža svakog
Stotinu poslanika odàberê ì pošljê u grad
Kraljev ih slavni, da kralja darivaju i mir da mole
- 155 Teukrima; svi vijence od grana Minèrvinih¹⁵ nose;
Po zapov'jedi odmah pohítê i krocima žurnim
Otidu. Jarkom plitkim Enèja označi tada
Zidove, pogradi zgrade i prve na obali kuće
Poput tabora naspom i zupcima okruži ondje.
- 160 Momci idući putem Latínovu kuću i kule
Visoke ùgledajû i zidima bliže već dođu.
Ispred grada dječaci i momci u naponu prvom
Sad zaigravaju konje i tjeraju kola po prahu,

¹² 134. »metnite na sto«, nejasno rečeno, jer stola nikakvog nije bilo, a što je bilo mjesto stolova, to je pojedeno. I to bi pjesnik bio popravio, da je dulje poživio.

¹³ 139. »Frigijsku majku«, t. j. Kibelu; vidi bilješku georg. 4. pjev., st. 64. [»u zile Majčine«, – »Majka« je ovdje boginja, koje se inače zvala Reja (Rhea) i Kibela i Berekintija, a zvali su je i »Velika Majka« i »Majka bogova«. Njezine su se svetkovine slavile bučnom muzikom; među drugim muzičkim spravama upotrebljavale su se i zile (lat. cymbala).]

¹⁴ 150. Numik je potok u Latiju; izvire iz neke bare.

¹⁵ 155. »od grana Minervinih«, t. j. maslinove grane, jer je maslina bilo drvo Minervino. Te grane u rukama poslanika znače mir.

165 Žestoki zapinju lûk, zavitlavaju tanahne harbe;
 Jedni se s drugima tu natrkuju, nadmeću tako.
 U to naprijed konjik dotrči i staromu kralju
 Javi, u neznanom sad odijelu golemi da su
 Ljudi došli, a Latin zapovjedi, neka u dvore
 Puste se, i sred svojih na pr'jestolje djedovsko sjedne.
 170 Kraljevski dvori slavni i golemi Pika Lavrèntskôg
 Stajahu na vrh grada na stotini dižuć se stupa,
 Štovani još od starine, a divni gaj je okò njih.
 Ovdje je običaj bio, da kralji primaju žezlo
 I prve prutiće dižu;¹⁶ u svetinji v'ječali toj su;
 175 I svete gozbe su bivale tu; izà žrtvê ovna
 Tu su u dugom redu kod stolova sjedili oci.
 Kipovi djedova starih iz kedrova drva starinskôg
 Tu su po redu: Ital i Sabin¹⁷ saditelj loze
 (Kosijer u dnu kipa krivùljastî stoji uz njega),
 180 Starac Saturn je tu i prilika dvoglavog Jana,
 Svi ti u predvorju stoje i ostali kralji davninê,
 Što za domāju u bõju pretrpješe junačke rane.
 Na svetih dovratnicih množina oružja visi:
 Zaplijenjena kola, krivùljastê sjekire vise,
 185 Perjanice sa glava i goleme brave od vrátâ,
 Strelice, štitovi tu su i kljunovi strgani s lađa.
 I Pik, krotilac konja, s Kvirínovijem je štapom
 Te u kabànici kratkoj med kraljima nalazi tu se,
 Štit u ljevici drži; milòsnica njegová Kirka
 190 U nj se uljubila te ga dotàkla zlaćenom šibom,
 Biljem ga u pticu stvori¹⁸ i krila mu šarena dade.
 Takav bio je hram, u kojem na očinskom sjedeć
 Latin prijestolju k sebi u dvore pozove Trojance,
 Pa kad uniđu, blago progovori njima ovako:
 195 »Recite, Dãrdãnci (ta grad i pleme vaše je nama
 Poznato, čuli smo već, da po moru amo brođíte)
 Rec'te, što tražite? zašto po vodi sinjoj tolikôj
 Gonite lađe na žal Ausònijê? što li vam treba?
 Ili zalutaste putem, il' vjetri vas baciše amo

¹⁶ 174. »prve prutiće dižu«, t. j. primaju kraljevsku vlast; svežanj prutića s utaknutom sjekirom bio je znak kraljevske vlasti, a poslije konsulske (vidi bilješku 6. pjev., st. 818-821).

¹⁷ 178. Ital i Sabin – prastari heroji; od prvoga potječu Italci, od drugoga Sabinci.

¹⁸ 191. »biljem ga u pticu stvori«; budući da Pik nije htio Kirki (o kojoj vidi bilješku st. 10-20) odvratiti ljubavi, ona ga takne vračarskom šibom i da mu piti napitak od vračarskog bilja te ga pretvori u pticu djetla (ta se ptica latinski zove picus).

200 (Jedno se i drugo često brodarom na pučini zgađa),
 Te ste med brègove zašli rijeke i našli ste luku,
 Doček ne odbijte naš, i Satùrnov, znajte, Latini
 Porod su, pravo ne čine zbog zakona sile, već to je
 Njihova volja, te boga starinskôg¹⁹ se načina drže.
 205 Sada se sjećam glasa (već tamnoga starosti radi),
 Stari Aurunčani kažu, da ovdje se rodio Dardan
 Te je do Ide pošo planine k Frigijskim gradom
 I do Samosa Tračkog, što zovu ga sad Samotrâka;²⁰
 On je iz Tirenske zemlje od Korita pošao grada,
 210 A na prijestolju sad u dvorima zlatnijem sjedeć
 Zvjezdanog neba božânskê oltare umnožuje svojim.«²¹
 Reče, a Iliðnej ovako odgovori njemu:
 »Kralju, čestiti sine o Faunov, nije nas morem
 Bura nagnala crna na obalu pristati vašu,
 215 Nisu nas s puta zavèle zvijezde ni obale druge,
 Već mi u ovaj grad sa namjerom ì srca rada
 Dolazimo iz svojeg iz kraljevstva prognani, od kog
 Većeg ne vidje sunce od istoka dolazeć skrajnjeg.
 Naroda našeg ide početak od Jupiter-boga,
 220 On je Dardancima pradjed, od uzvišene je krvi
 Njegove kralj naš Enèja Trojânac, koji nas k tebi
 Šalje. Kolikâ olúja po poljima razli se Idskim
 Iz ljute krenuv Mikénê, – sudbina koja l' Evròpskî
 Nagna i Azijski svijet, da jedan se udari s drugim,
 225 To ču, i optočene Okèanom zemlje na kraju
 Kojino živi i koji u žarkoga sunca pojâsu
 (Srednjem od četiri pâsa) u prostranom udaljen živi.
 Sada iz poloma onog nalutav se po morih silnih
 Tražimo očinskim bogom mjestance i zemlju blagu,
 230 Tražimo uzduh, vodu, što zajedničko je svima.
 Ne ćemo kraljevstva biti nedostojni, neznatan ne će
 Glas vam se širit, za dobro tolikô će zahvalnost trajat,
 Ne će se kajat Ausónci, što primiše Troju u krilo.
 Kunem se sudbom Enèjê i desnicom njegovom jakom,
 235 Koju su okusili u miru mnogi i ratu,
 Puci željahu mnogi i narodi, da nas imadu,
 Šćahu, da smo im družu, – ej prezirat nemoj nas, što te

¹⁹ 204. »boga starinskog«, t. j. Saturna, od kojega Latini po st. 202-203. potječu.

²⁰ 208. Samotraka je ostrvo u Egejskom moru uz obalu Tračku.

²¹ 210.-211. t. j. sad je Dardan u zvjezdanom nebu među bogovima, a mi smo podigli i njemu oltar pored oltará drugih bogova.

240 Moliti dođosmo sami u rukama trakove noseć,²² —
 Ali je u zemlju vašu božanskâ nama sudbina
 Zapovijèdala ići. Odávdê Dardan je rodom,
 Ovamo zove nas natrag Apòlôn i nalaže vrlo
 K Tirenskom Tiberu poći i k izvoru svetog Numíka.
 Osim toga ti šalje Eneja malene dare
 Od blaga negdašnjeg, što se sačúva iz Trojanske vatre;
 245 Iz zlatne posude ove lijevao Anhis je žrtvu,
 Ovo je Prijamov zaklad, u kojem po navadi puku
 Skupljenom krojaše pravdu, i žezlo i svètâ kapa
 I ruho, Trojanskih žena rukòtvor.«
 Dok je govorio to Iliònej, sjedio kralj je
 250 Pogleda oborena i lica nepomičan oči
 Napete po tlih povlaćeć. Za šareni ne mari Latin
 Kraljevski grimizni plašt ni za žezlo Prijama kralja,
 Već on o udaji kćerke i ložnici premišlja misli,
 Staroga proroštvo Fauna u grudima prevraća sad on:
 255 Taj mu je objavljen zet sudbìnôm iz daleke zemlje,
 Koji je pozvan, da s njime u moći jednakoj vlada,
 Hrabri i čestiti biće potómci njegovi jednoć,
 Koji će silom svojom osvojiti čitavi svijet.
 Napokon veseo reče: »Naspòrili bozi nam poso
 260 I obećanje svoje! Što želiš, o Trojanče, to ćeš
 Dobiti; darove primam. Dok Latin kraljuje, ne će
 Plodne nedòstajat zemlje ni obilja Trojanskog varna.
 A sam ako tolikò užèlio nas se Enèja,
 Te gost što prije nam biti i saveznik želi, nek dođe
 265 Ovamo, neka se on prijatèljskih lica ne boji;
 Biće mi nagodbe zalog, kad kraljevsku ruku mu stisnem.
 A vi poruku ovu odnesite svojemu kralju:
 Kći je u mene, koju za našinca udat mi ne da
 Proroštvo očinskog hrama i nebeske prilike mnoge;
 270 Proriču, da će mi zet iz zemáljâ dalekih doći,
 To da je Latiju sudba, i koljeno njegovo da će
 Ime podići naše k zvijezdama. Mislim, da njega
 Nosi sudbina, i želim, naslućuje l' pravo mi pamet.«
 Kad to izgovori starac, od sviju odàberê konja
 275 (Kojih mu krasnijeh tri sta uz visoke stajaše jasle)
 Teukrima svakom po jednog; krilonoge dade ih izvest
 Šarenim grimiznima pokròvcima sve pokrivenene;
 Zlatni rahtovi svima od prsiju konjima vise,

²² 238. »trakove noseć«; maslinove grane spomenute u bilješki st. 155 bile su obavite trakovima.

280 Zlatom su pokriti, žvale u ustima griskaju zlatne;
 Kola nenazočnom pošlje Enèji i dvojicu konja,
 Koji su eterske krvi, iz nozdrva plamen im liže;
 Oni od onih su konja polùtânskîh, kradom od oca
 Što ih od kobile dobi podvèdenê lukava Kirka.²³
 S takvijem darima kralja Latina i s porukom takvom
 285 Vrate se jašuć na konjma Enèjêvci nagodbu noseć.
 Kad li od Inahova od Argosa dolazeć ljuta²⁴
 Jupiterova žena po uzduhu vozi se eno,
 Pa čak od Sicilskog spazi Pahína kroz eter daleko
 Radosnog ona Enèju i Dardanske lađe i vidi,
 290 Kuće gdje gradi već, pouzdánja gdje u zemlju ima
 Te već ostavi lađe, tad žestoki probi je ijed,
 Stane i mašuci glavom iz grúdí besjede prospe:
 »Oh pokoljenja morskog! oh sudbe Frigijske, koja
 Mojoj se protivi sudbi! Na Sigejskom padoše l' polju?
 295 Sužnji već gotovi dali u sužanjstvu ostaše? dal' ih
 Spaljena spali Troja? Kroz oganj, kròz vòjsku oni
 Nađoše put! Il' moje božanstvo napokon već je
 Valjada sustalo, il' se umírih mržnje već sita?
 Ne, — već lišene ja njih domájê po pućini gonim
 300 Gnjevna i svuda po vodi bjeguncem se protivim tima.
 Neba se ì mora snaga potrošila već na Trojance.
 Što su mi Sirte i Skila pomògle? što grdna Haribda?
 Sad se u Tiberovu u koritu žuđenom kriju
 Mora i mene se više ne bojeć! Mogao Mart je
 305 Grozni Lapitski narod da zatara; Kalidon stari
 Sam je bogova otac prepustio gnjevnoj Dijàni;
 A što Kalidon grad, što Lâpiti skriviše takvo?²⁵
 Ja sam svladana evo Enèjôm — Jupiter-boga
 Žena velika ja! a sirota svega se laćah,
 310 Amo i tamo tumarah. Božanstva nije li moga
 Dosta, a ja ću drugo, gdje nađem, za pomoć molit;
 Bogove l' sklonit ne mogu, a jâ ću Aheron dići!²⁶

²³ 282.-283. Kirka je podvela običnu kobilu pastuhu svoga oca (sunčanog boga) i tako se dobavila krasnih konja.

²⁴ 286. Inah je sagradio grad Argos, koji je Junoni osobito drag.

²⁵ 304-307. Lapitski kralj Piritoje pozvao je na svoju svadbu sve bogove osim Marta. Uvrijeđeni Mart zavadi Lapite s Kentaurima; vidi bilješku georg. 2. pjev., st. 451. — Kalidonski kralj Enej počasti žrtvama jednoć sve bogove i boginje osim Dijane, zato ona pošalje strašnoga vepra, koji opustoši sav kraj oko grada Kalidona (u Etoliji); vidi o tome u Ilijadi 9. pjev., st. 529 i d., u Ovidovim Metamorfozama 8. pjev., st. 270 i d.

²⁶ 312. »ja ću Aheron dići«, t. j. sile podzemnoga svijeta; vidi dalje st. 323 i d.

Latinsko kraljevstvo ne će do duše otet se moći,
 Sudba Lavíniju njemu za ženu je sigurno dala, —
 315 Ali se poslovi ti otezati u dugo mogu
 I obadvojice kralja moguće je zatirat narod.
 Zet se nek sjedini s tastom, al' to će im plaćati narod.²⁷
 Trojanska, Rutulska krv ti, o djevojko, prćija biće,
 A provodàdžija biće Belóna. Zatrudnjela nije
 320 Lućem Hekuba samo i rodila onog, što svojom
 Ženidbom postade oganj, — i Venera Parisa rodi
 I luć pogubni, koji na Troju novu će pasti.«²⁸
 Kad te riječi reče, strahovita pod zemlju ode,
 Izmed boginja groznih, iz paklenih tmina Alèktu
 325 Zovne jadosnosnu, koja vesèli se ratima ljutim,
 Srdnji i zasjedama, zločinstvima također hudim;
 I sam Pluton otac i same Tartarske sestre
 Mrze na hùdobu tu: u tolikô se oblika m'jenja
 I strašnih lica, i zmija tolikô pò crnoj vrvi.
 330 Nju podbadajuć ove Junóna besjede reče:
 »Djevice, kćeri oj Noći, za mene se deder potrudi,
 Pa mi učini, da čast i dika se ne zatre moja
 I da ne sàliječû Enèjêvci kralja Latina
 Proseć mu kćer i da se u Italskoj nè stânê zemlji.
 335 Složnu braću tî oborùžati umiješ na boj,
 Neprijateljstvom kuće razorit i tućnjavu u njih
 Un'jet i pogrebne luće. Iménâ tisuću imaš,
 Tisuću načina škodit. Rastresi domišljatu pamet,
 Pa im nagodbu razbij i posij sjemenje rata;
 340 Oružje momčad nek želi i traži, neka ga grabi.«
 Gorgonskim napunjena Alèkta otrovom tada
 Najprije pođe u Latij u dvore kralja Lavrèntskôg
 Visoke, pa se na prag Amate posadi mirni;
 S dolaska Teukara ona i Turnove svadbe ijètku
 345 Bješe, te brige nju i srdnje mučahu ženske.
 Jednu od plavkastih zmija iz kose baci Alekta
 Kraljici sada u krilo i pòd srce samo joj turi,
 Nek od strahote pobjèsnî, cijelu nek uzbuni kuću.
 Zmija kroz odjeću se provuče k prsima glatkim,

²⁷ 317. »to će im plaćati narod«, t. j. izginuće zato sila naroda na obje strane.

²⁸ 319-322. Junona hoće da kaže: kako je Hekuba (t. j. Prijamova žena) rodila Parisa, koji je Menelaju ugrabio Helenu i tim upropastio Troju, tako je Venera rodila Eneju, koji će poradi preotete Lavinije biti drugi Paris novoj Troji. — U originalu na ovome mjestu ne stoji »Hekuba« nego »Kisejeva kći« (vidi 5. pjev. st. 537).

350 I to bez dodira svakog, te zmijinji udahne u nju
 Mahnitu bijes, al' kradom; u lãnčić se pretvori zlatni
 Oko vrata grdòba i ù trãk dugačkog vela,
 Još joj se u kosu spleće i míli po t'jelu glatka.
 Dok je otrov još mokri početak kuge razvíjo,
 355 Istom joj spopado dušu i oganj u moždinu sipo,
 Al' još joj plamen srca i grudi ne osvoji posve,
 Po obiçájú gòspâ progovori mekšijem glasom
 (Plaçući vrlo, što se za Frigijca udaje kći joj):
 »Trojanski izgnanici Lavíniju dakle će vodit!
 360 Zar ti ne žališ kćeri, o oče, i sebe i mene
 Matere, koju će onaj pri sjeveru ostavit prvom
 Nevjernik te će morem odvèsti djevojku hajduk?
 U Lakedemon nije ovako Frigijski pastir²⁹
 Došo i Ledinu kćer u Troju Helenu uzo.
 365 Gdje ti je vjernosti svetost? gdje negdašnja briga za svoje?
 Gdje ti je desnica često već Turnu rođaku dana?³⁰
 Imaju l' sigurno zeta Latíni u narodu tuđem
 Tražit, i Fauna oca pritiskuje tebe li nalog,
 A ja mislim, cijela da zemlja tuđa je, koja
 370 Pod našim žezlom ne stoji, da tako bogovi vele.
 I prvi ako se izvor obítelji Turnove traži,
 On je isred Mikénê, Akrisij mu, Inah su oci.«³¹
 Sve to uzalud reče i pokuša, – vidi, da Latin
 Protivan stoji; u to u utrobu duboko njenu
 375 Zađe zmijinji bijes i otrov ì svu je prožme,
 A tad je nesretnicu strahòtinja velika pogna,
 I preko načina leti bijesna po golemom gradu.
 Kako pol'jeće zvrk pod udarci pletena biča,
 Kad ga po prostranom dvoru dječaci u velikom krugu
 380 Igrajući se gone, krivùljasto okreće zvrk se,
 Jer ga remenje tjera, a nevješta, nezrela djeca
 Gledaju šimširov zvrk s udivljenjem kako se vrti,
 A on od udaraca je brz, – i nè manje brza³²

²⁹ 363.-364. To je rečeno ironički: ti se ne bojiš Eneje, da bi te mogao prevariti; Paris nije dakako isto tako došao u Lakedemon i odveo Helenu. – »Frigijski pastir« je Paris, jer je nekad čuvao stada svoga oca.

³⁰ 366. Turno je Amati nećak, dakle i kralju Latinu rođak.

³¹ 372. Pjesnik se ondje drži priče, po kojoj je Danaja, kći kralja Argivskoga Akrisija, a unuka Inahova, došla u Italiju, sagradila grad Ardeu (vidi dalje st. 409-412) i udala se za Turnova pradjeda Pilumna. – »isred Mikene«, t. j. isred Grčke.

³² 378-383. Ova dječija igra sa zvrkom poznata je djeci i našega vremena.

385 Leti posred gradova i naroda ljutog Amata.
 Zatim se graditi stane, da mahnitâ od boga Bakha,
 Udari u veći bijes i nesreću učini veću:
 U šumu kitnastu s kćerju izlētî i tamo je skrrije,
 Da udavaču otme Trojancem, da odgodi svadbu.
 »Ijuju Bakhe!« viče i kliče, da Bakh vrijedan
 390 Samo je njezine kćeri, a ona mekani tirsos³³
 U čast uzima njemu i u kolu pleše i kosu
 Goji mu svetu. To se razglasilo, i podžežene
 Gospođe Furijama rasplamtê se, drugdje da žive;
 Iz kuća odu, vjetar po vratu, po kosi im duva,
 395 A druge opet vriskom napunjuju drhtavom eter,
 Nose lozova koplja, a ogrnute su kožom.
 Među ženama luč Amata gorući drži
 Žestoka, i pjeva pjesmu za udaju kćerinu s Turnom,
 Krvavim očima ona prevaljuje i grôzno ciči:
 400 »Ijuju latinske žene, ej čujte me, gdje vas je koja,
 Ako ljubavi još u ljubežljivom srcu imate
 Zà jadrnû kraljicu, tare l' za majčino pravo vas briga,
 Ukosne spustite trake i orgije slavite sa mnom!«
 Kraljicu tako ganja Alekta po šumi svuda,
 405 Pò pûstôm boravištu zvijerî Bakhovim b'jesom.
 Kada boginja strašna već mišljaše, da za početak
 Bijesa podjari dosta, da odluku i kuću c'jelu
 Kralja Latina prevrnu, odâtlê k Rutula hrabrog
 Diže se gradu na krilma na crnima (a grad je, kažu,
 410 Gradila Danaja taj s Akrisijevijem pukom),
 Plahi je dōnese Jug. Nazivali stari su mjesto
 Ardea to, i dosad još traje veliko ime,³⁴
 Ali je minula sreća. U dvorima visokim tu je
 Turno usrêd sna mirno počivao, — a noć je crna.
 415 Grozno obličje svoje Alêkta i furijsko skine
 Tijelo pa se zatim u baku pretvori staru,
 Borama ružno joj čelo smežurâ se, bijelu uzme
 Kosu s trakom i u nju uplêtê masline granu.
 Kalibom svećenicom Junonina hrama se starom
 420 Stvori i riječi ove progovori stojeć pred momkom:
 »Turno, možeš li pustit, da trudi ti prospu se zalud?
 Hoćeš li Dardanskim žezlo došljacima predat? Sad žene

³³ 390. tirsos je štap obaviti bršljanom i lozom, nose ga bakhantice (vidi o njima bilješku 4. pjev., st. 301-303), kojima su kose rasute.

³⁴ 411-412. Ardea je u Vergilovo vrijeme bila već odavno razorena, ali su je ljudi spominjali.

Kralj ti ni ženinstva ne da, zaslužio što si ga krvlju,³⁵
 Već on u kraljevstvo zove za nasljednika tuđinca.
 425 Idi u nezahvalne u pogibli bacaj se sada
 Pogrđen i bij Tirence i mirom zakriljuj Latíne!
 To baš svemoguća meni Saturnija naloži, da ti
 Očito evo kažem, dok počivaš mirno u noći.
 Zato ustani daj i oružaj momčad, izvedi
 430 Iz grada veseo ti ih na Frigijske vojvode, koji
 Uz krasnu sjede rijeku, i šarene spali im lađe.
 Veliki nalog je to božànskî; a ako li žene
 Ne da Latin ti kralj, obećanja li svog ne održi,
 A on nek pamti to, nek okusi Turna u boju!«
 435 Na to se svećenici nasmije Turno i ovo
 Reče joj: »Da su lađe u Tiber doplovile, o tom
 Nije mi ušiju vijest mimóšla, kako se tebi
 Čini, – strahote mi takve ne gradi, tà kraljica na me
 Svakako misli Junona.
 440 Ali pljesniva tvoja i tupa za istinu starost
 Naprazno tebe muči, o majko, i lažnijem strahom
 Vara te proročica, gdje oružje kraljeva gledaš.
 Tvoja je briga čuvati hram i bogova slike,
 A o miru i ràtu odlučíće ratnici ljudi.«
 445 Od tih riječi plane Alèkta u srdnju, a drhat
 Uhvati ude mladiću iznèbuha, dokle još zbori,
 Oči se ukoče njemu; Erinija s gujama šikne
 I u oblíku se pokaže svom i prevaljujuć oči
 Vatrene uzbije Turna neodlučna, koji govorit
 450 Hoćase još; iz glave Alekti guje se dvije
 Izdignu, bičem ona zazvíždî i prozbori b'jesno:
 »Evo pljesniva ja! za istinu tupa me starost
 Muči lažnijem strahom, dok oružje kraljeva gledam!
 Pogledaj: između groznih sestara dolazim noseć
 455 Smrt u rukama i rat.«
 Kad to izrekne, baci na momka luč i zabode
 Dimom obviti crnkasti plam u njegove grudi.
 Golemi strah presiječe mu san, iz čitavog njemu
 Tijela provali znoj i oblije kosti i ude;
 460 Mahnit za oružjem brekće, po òdru ga, po kući traži;
 Bijesno mača je željan i pomaman za ratom kletim,
 K tome još gnjevan. Ko plamen od šipražja praskajuć vrlo

³⁵ 423. »zaslužio što si ga krvlju«, t. j. pomagao si kralju Latinu u ratu s Tirencima; vidi i ironičke stihove 425.-426.

Podmetnut oko kotla kad gori, a kotao ključa,
 Voda od žara kipi u njemu, a struja se s dimom
 465 I s pjenom u vis diže mahnitajuč; voda se više
 Skupa ne drži, crna vijorî se ù uzduh para.
 Turno razbije mir i momcima prvim na kralja
 Reče da kreću Latina, nek spremaju oružje, treba
 Italsku braniti zemlju, dušmane od graničâ odbit.
 470 A on će Teukrima već i Latinom znati odoljet.
 Kad te riječi reče i zavjete višnjim obćâ,
 Rutuli jedan drugog sloboditi započnu na boj.
 Turnova izvrsna mladost, ljepota nagoni jednog,
 Drugoga pradjedi kralji, a trećega junačka ruka.
 475 Dok je Rutulom grudi junáštvom punio Turno,
 K Teukrima brzo odleti Alekta na Stigijskim krilma;
 Lûkâvstvo smišljajuć novo na žalu ljepoticu Jula
 Nađe, gdje nâ zvjerâd vreba i goni ih za njima bježeć.
 Kokitska djevica³⁶ pse iznèbuha pomami tada
 480 Poznatim vonjem njihne zadahnuvši nosove, neka
 Vatreno jelena gone. I uzrok prvi bijeda
 Bijaše to, što dušu seljacima na boj podžeže.
 Jelen je prekrasan taj i golemih bio rogóvâ;
 Njega su materina od vimena Tirovi sini
 485 Uzeli pa ga s Tirom othranili ocem, što bješe
 Nastojnik kraljevih stada i čuvar širokih polja.
 Jelena pitomog tog je i pokornog Silvija sestra
 Pazila mnogo i meke vijence mu u roge plela,
 Ona je češljala njega i prala u izvoru bistrom.
 490 Jelen se primati dao i s gosina jeo je stola,
 Po šumi lutat je znao, al' opet se vraćao kući
 K pragu znanome sâm, ma bilo kasno u noći.
 Jednoć je luto daleko i plivao nîz vodu te se
 Hladio od vrućine na zelenoj obali, tad ga
 495 Julovi, koji je bio u lovu, ogari hajknu.
 A Askànija želja podžèžê velike slave,
 Te on od luka tad krivûljastôg odapne str'jelu;
 Njegovoj desnici bog,³⁷ da ne promaši, pomogne, i tad
 Cijev zviždeći vrlo kroz trbuh i slabine prođe.
 500 Odmah ranjeni zvijer odbježi u kuću znanu,
 Jećeći u staju uđe i krvav napuni kuću
 Cviljenjem svojim nalik na onog, što milosti moli.

³⁶ 479. »Kokitska djevica«, t. j. Alekta, kojoj je stan u podzemnom svijetu kod rijeke Kokita.

³⁷ 498. »bog«, ne kaže se, koji, – misli se: pomoć božja kojegagod boga.

Najprije Silvija sestra krvávéci šakama miške
 Na pomoć vikati stane, i čile sviče seljake.
 505 Oni na jednoć se stvore (jer u šumi krije se tihoj
 Nemila nakaza); jedan s nagòrjelôm glavnjom dotrči,
 A drugi s kolcem teškim i čvornatim; što je ko tražeć
 Našao, srdžba mu to u oružje pretvori odmah.
 Tir baš cijepo je hrast u četvero, kline zabijo,
 510 Istrgne sjekiru brekćuć strahovito i ljûde više.
 Boginja kad iz visine bjesòmučnâ vidi, vrijeme
 Da je za pakošćenje, na kolibu visoku zađe,
 Pastirski zasvira znak sa vrhunca, iz savitog roga
 Pakleni zategne glas, od kojega čitav daleko
 515 Zadrhta gaj i dúbine sve zaječaše šumske;
 Glas i Trivijsko ču u daljini jezero i Nar,³⁸
 Što se sumpornom vodom bijeli, i izvor Velína,
 Matere uplašene ka grudima pritisnu djecu.
 Na glas brzo se slete seljaci goropadni, do kud
 520 Grozne se trube znak razlijègao, sa svijeh strana
 Oružje pograbilvi; iz tabora Trojanska momčad
 Otvorenog poteče ljepotici u pomoć Julu.
 Bojni već redovi stoje. Prijegon već seoski nije,
 Nema već toljaga tu nažežènih ni tvrdih kolácâ,
 525 Dvosjeklicama bije se boj. Ko klasje se mači
 Trgnuti crne daleko i strše, a dirkano suncem
 Oružje mjedeno blista i baca pod nebo zrake:
 Tako se počinje more pjenúšit, kad popuhne vjetar,
 Ali se po malo diže i vale uzbacuje u vis,
 530 Zatijem iz dna dúbínâ do etera samog se penje.
 Ispred drugih je stajo u redu bojnome Tirov
 Sin najstariji Almon, i njega zviždec strijela
 Sruši i pòd grlom rani i tako zatisne glasu
 Mokri put i nježni u krvi mu zatvori život.
 535 Okolo mnoga leže tjelesa, i starac je Gales
 Med njima, koji je došo miròkov dà budè; on je
 Najpravedniji bio i imo u Ausonskoj zemlji
 Najviše polja, ovaca i goveda po pet mu stada
 S paše se vraćalo, zemlju sa stotinom oraše plûgâ.
 540 S jednakom bojnom srećom dok borba na polju traje,
 Boginja, koja je s tim obećanje izvršila svoje
 Krvav otvorivši boj i mrtvácâ dav za početak

³⁸ 516. »Trivijsko jezero«, t. j. jezero »Trivia« u Latiju (danas Lago di Nemi); njemu na sjeveru teče rijeka Nar, pritok Tibera, – a pritok Nara je Velin.

Dosta, iz Hesperske zemlje po uzduhu u nebo ode
 I kaže pobjednica Junoni ponosnim glasom:
 545 »Evo ti nesloge već i groznoga evo ti rata!
 Reci im, prijatelji i drugovi sada nek budu!
 Pošto sam Ausonskom krvlju pokropila Trojansku čeljad,
 Još ću učiniti i ovo, je l' sigurna volja mi tvoja:
 U bližnje gradove glase razasuću pa ih podbunit,
 550 Željom ću bijesnog rata podžeci njihova srca,
 Na pomoć dà dôđû od svud; po selima oružje ja ću
 Rasuti.« – Reče Junona: »Strahote i lukavstva dost' je;
 Uzrok već imaju rata i uhvatiše se u boj;
 Oružje, što se prvo zadèsilo, krvlju se kvasi.
 555 Takovu svadbu nek slave, svatòvce takove neka
 Pjevaju Latin kralj i slavni Venerin sinak!
 Ali otac ne trpi Olìmpa vladalac višnjeg,
 Da ti po eterskim lutaš visinama slobodno odveć.
 Daj se ukloni. Što još posálâ slučaj donese,
 560 To ću učiniti sama.« – Saturnija to kad Alekti
 Reče, ona se diže na krilma, iz kojijeh guje
 Pište, i sađe u Kokit iz nebeskijeh visínâ.
 Sredi Italske zemlje med visokim gorama ima
 Poznato mjesto, koje po zemljama mnogim se slavi:
 565 Amsankt je dòlina to; sa dviju strana se crni³⁹
 Stisnuta šumom gustom i brsnatom; bučna bujica
 Med kamenjácima šumi sred doline zavojno tekuć.
 Ovdje se pećina strašna pokazuje ì ljútòg Dita
 Oduška, Aheron probija tu i nastaje grotlo
 570 Golemo s kužnim ždrijelom; Erìnija boginja mrska
 Tu kad se krije, od sebe oslobađa nebo i zemlju.
 Tada kraljica sama Saturnija učini konac
 Boju, i odmah u grad potrči ìz rêda bojnog
 Sva množina pastira te momka Almóna donesu
 575 Posječena i starca Galésa obraza grdno
 Ranjenih, – bogove mole i zaklinju kralja Latina.
 Tu je i Turno, pa drugi dok vatreno viču, što pade
 Krv, on udvaja stravu: u kraljevstvo zovu se Teukri,
 Nastaje s Frigijci smjesa, a njega iz kuće gone!
 580 Sinovi žena, koje u zanosu Bakhovu kolo
 Igraju divljačnom šumom, sad kupe se sa svijeh strana
 I zahtijevaju rat (jer Amátino ime je znatno),

³⁹ 565. Amsankt je jezero u srednjoj Italiji s crnom vodom i sa škodljivim isparivanjem; poradi toga se mislilo, da iz njega izvire podzemna rijeka Aheron. Danas se zove Lago d' Ansante.

Svi prekò voljê hoće božànskê rat da imadu,
 Premda su protivni znaci i odredbe bogova tome;
 585 Oko Latinovih dvora ko nà jagmu oblaze sada,
 A on ko u moru hrid nepomična uporno stoji,
 Kao u moru hrid, kad urnebes nastane golem,
 Njezina drži nju veličina, vali okò njê
 Uje, zaludan šum je grebénâ i kamenjâkâ
 590 Zapjenjenih, sa strana nabòdena otpada alga,
 Ali kad nikako ne bi moguće skupu odoljet
 Sl'jepom, kad pođe sve po Junóninôj bijesnoj volji,
 Bogove jakijem glasom zazove ì prâznî uzduh:
 »Evo nas svladava – reče – sudbina i vihar nas nosi!
 595 Bezbožnom krvlju svojom, o jadnici, vi ćete sve to
 Platit; a tebe, o Turno, strahota čeka i grozna
 Kazan i zavjetima zazivaćeš bogove kasno!
 Ja sam se smirio već i na ulazu sav sam u luku,⁴⁰
 Pa mi se mirna otima smrt.« – Ne reče već ništa,
 600 Zatvori se u dvore i uzde vladanja pusti.
 Običaj bješe u Hesperskome u Latiju, kog se
 Držahu sveto Albánci u svojim gradovima, a sad
 Rim ga se presilni drži, kad u boj krenuti valja,
 Ili se suzni rat prenosio u zemlju Getsku,
 605 Ili se spremaju poći na Arape il' na Hirkánce
 Il' k Indijancem il' k Zori il' stjegove od Parta vraćat;⁴¹
 Dvoja vrata r a t n a imadu, tako se zovu,
 Svetost im, štovanje i strah od ljutoga od Marta daje;
 Mjedenih brava ih sto zaključâvâ, viječnim gvožđem
 610 Okovana su krila, a s praga se ne miče čuvar
 Jan-bog, – pa sigurno oci kad odluče, rat bit da ima,
 Konsuo opasan tad na Gabinski način, u plaštu⁴²
 Kvirinskom vrata otvora ta sa velikom škripom
 I sam poziva na boj, a momčad konsula prati,
 615 I iz mjedenih truba glasoviti pristanak ječi.
 Po tom je trebalo sad običāju da objavi starac
 Latin Trojancima rat i vrata da otvori grozna,
 Ali ih nije htio ni taknut i strašnome poslu

⁴⁰ 598. »na ulazu sav sam u luku«, t. j. blizu sam smrti.

⁴¹ 606. »stjegove od Parta vraćat«, t. j. bojne znakove, koje su nekad neprijatelji oteli Rimskoj vojsci.

⁴² 612. »na Gabinski način«, t. j. kakav je bio običaj u gradu Gabiju (u Latiju), a to bijaše tako, da bi se jedan rogalj toge prevukao preko glave. Tako oblačiti togu bijaše običaj uz neke svečane obrede (kao što je na pr. objava rata, kad su se otvorila vrata Janova hrama). – »u plaštu Kvirinskom«, t. j. svečanom, kakav je nekad nosio Kvirin (Romul).

Protivan bježaše od njeg i neviđen sakri se u mrak.
 620 Kraljica bogova tada Saturnija pade s nebesa,
 Udari u spora šakom u vrata, okrene stožer;
 Gvozdena ratna vrata Junona razbije tako.
 Sad Ausònija mirna i tiha dojako plane;
 Na polje jedni pješke otrče, à drugi prašni
 625 B'jesno na visokim jašu na konjma, svi oružje traže.
 Jedni su štitove sjajne i strelice blistave stali
 Čistiti pretilim salom, a drugi sjekire bruse,
 Veselo stjegove nose i truba slušaju zveku.
 Oružje u pet gradóvâ na nakovnjima se pače
 630 Kuje: Ardea to je i Krústumer, silna Atína,
 Kulama nakićena Antèmna i ponosni Tibur.⁴³
 Tu se gotove šljemi za obranu glavi, od vrbe
 Pleter se štitima plete, a mjedene oklope drugi
 Tvore i nazuvke sjajne iz srebra gipkoga grade.
 635 Lemeša i srpa čast i ljubav pluga je amo
 Sva prenesèna, otaca prektivaju u vignju mače.
 Poklič trubna već ječi i lozinka daje se ratna;
 Iz kuće uzima šljem u brzini jedan, a drugi
 Upreže njišteće konje, a ovaj trožični zlatni
 640 Uzima oklop i štit, opasuje vjernicu sablju.
 Boginje, Helikon sad mi otvorite,⁴⁴ počnite pjesmu,
 Koji su pozvani kralji na ograšje, kakve su s kojim
 Čete pokrile polja, Ausònija s kakvim je rodna
 Već tad junacima cvala i kakvim je oružjem sjala.
 645 Sve to, o boginje, pamтите vi, te možete reći,
 Do nas je slabački ćuh od kaže došao samo.
 Prvi je krenuo u rat Mezèntij sa Tirenskih žala,
 Bogova ljuti prezirač, i oružo čete je svoje.
 Laus je s njime sin, od kojega ljepšeg junaka
 650 Ne bješe poslije Turna Lavrèncanina u vojsci;
 Laus je krotiti konje i zvjerove znao svlađivat,
 Pa je vodio sad iz Agile⁴⁵ tisuću ljudi
 Uzalud; – on je bio vrijedan, da drugoga sluša
 Zapovijedi, i otac Mezentij da ne bude njemu.
 655 Tada se zelenim poljem doveze u kòlima palmom
 Nakićenima, s konjma pobjèditeljima krasni
 Krasnoga Herkula sin Avèntîn noseći očev

⁴³ 630.-631. stari gradovi u srednjoj Italiji.

⁴⁴ 641. »Helikon sad mi otvorite«, t. j. pustite me na vašu goru Helikon, očitujte mi stare događaje.

⁴⁵ 652. Agila je grad u Etruriji, poslije se zvao Cera; vidi o tome gradu u 8. pjev., st. 478 i d.

Znak na štitu: Hidru⁴⁶ sa guja sto oko sèbe;
 Njega je svećenica porodila na svjetlost kradom
 660 Rea u gaju brda Aventinskog, pošto se dala
 Tirinskom bogu⁴⁷ obljuditi, kad pobjednikom je došo
 U Lavrentska polja Geriona ubivši te je
 Hibernska goveda tada u Tirenskoj prao rijeci.
 Sulice momci nose u rukama i ljûtê nože,
 665 Izlaze u boj s mačem duguljastim, s kopljem Sabèlskim.
 A sam⁴⁸ je preko sèbe prebacio golemu lavlju
 Kušljivu kožu s grivom strahovitom, s bijelim zubma,
 Na glavu povuko nju je i takav ulazi pješke
 U dom kraljevski grozan, a s Herkulovijem plaštem
 670 Ogrnut preko pleći. – Iz Tibura iziđu do dva
 Brata iz plemena, kom po Tibùrtu bratu je ime:
 Katil i žestoki Koras, junaci Argivski mladi,⁴⁹
 Oni pred četom prvom med strelama srljaju gustim
 Nalik Kentàurima dvjema, sinòvima oblačnim, s vrha
 675 Gorskog kad visokog slaze, kad s Homole, s Otrisa brda⁵⁰
 Snježanog brzaju, njima prostoriju veliku šuma
 Daje, i uginju se ševári pucajuć vrlo.
 I utemèljitelj grada Prenèsta⁵¹ kralj se je Cekul
 Našao tu; od davnínâ za njega se mislilo da je
 680 Mèd stokòm seoskom rođen Vulkanu, na ognjištu da je
 Nađen. Legija s njim je seljaka: u visokom koji
 Žive Prenèstu, po poljma Junone Gabinke,⁵² hladnog
 Kraj Anijéna, i koji po kvašenim Herničkim hridma⁵³
 Žive, i koje hrani Anagnija obilna ljudma
 685 I ti, Amasen-oče.⁵⁴ U svijju oružja, štita
 Nema nit kolima tutnje, većina ih olovne sive

⁴⁶ 658. o Hidri v. 6. pjev., st. 576.

⁴⁷ 661. »Tirinskom bogu«, t. j. Herkulu, za koga se pričalo, da je othranjen u Argolskom gradu Tirinsu.

⁴⁸ 666. »a sam«, t. j. Aventin.

⁴⁹ 672. »junaci Argivski mladi«, – bijaše priča, da su Katil, Koras i Tiburt bili unuci Argivskoga vladaoca Amfijaraja.

⁵⁰ 675. Homola i Otris, brda u Tesaliji.

⁵¹ 678. Prenest je grad u Latiju (danas: Palestrina).

⁵² 682. »po poljih Junone Gabinke«, t. j. oko grada Gabije (u Latiju), gdje su mnogo štovali Junonu.

⁵³ 683. Anijen je pritok Tibera. – Hernici su pleme u Latiju u kršnom kraju; glavni im je grad Anagnija.

⁵⁴ 685. Amasen je potok u Latiju, a ovdje se misli bog, koji u tome potoku prebiva. O apostrofi vidi bilješku 3. pjev., st. 370.-371.

Kugle iz praća sipa, a neki u rukama nose
 Po dvije harbe, glave pokrivaju kapama žutim
 Od kože vučje; l'jevom bosonogi stupaju nogom,
 690 Od kože nestrojene na nozi je opanak desnoj.
 I Neptunov je sin konjokrota došao Mesap,
 Kojega ne može niko ni ognjem ni željezom smaći;
 Tromi već odavno narod i odvikle od boja čete
 On sad iznebuha na boj pozove i oružje zgrabi.
 695 Pravedni tu se nađu Falisci i Fescenske čete,
 Ljudi s vrhova brda Sorakta, od Ciminskih brda
 I jezera, iz polja iz Flavinskih, Kapenskih luga.⁵⁵
 Stupahu jednakim krokom i pjevahu u slavu kralju;
 Snježani labudi tako kroz lagane oblake lete,
 700 Kada se vraćaju s paše, te jasne iz dugih vratova
 Izvođe pjesme, rijekom i Asijskom barom⁵⁶ daleko
 Čuje se glas.
 Niko mislio ne bi iz tolikog da će se mnoštva
 Izvit u oružju čete, već od mora debelog jato
 705 Ptica k obali šumno da juri ko nebeski oblak.
 Iz krvi Sabinske evo starinskê Klausu, što vodi
 Veliku vojsku, a sam vrijedan je velike vojske;
 Potječe Klaudijevo od njega pleme i bratstvo
 Po svem Latiju, otkad Sabinci su primljeni u Rim.⁵⁷
 710 Tu su Kviriti stari i velika iz Amiterna
 Četa, momčad je sva iz Mutuske maslinom rodne
 I iz Ereta; Kaspérce, Nomenćani, Forulci tu su;
 Čeljad, što živi uz Velin po Roseji i po vrlétma
 Tetričkim strašnim, po gori Sevéru, uz potok Himelu;
 715 Čeljad, što Tiber pije i Fabar, što posla je hladna
 Nursija, latinski puci i građani Horte, i koju⁵⁸

⁵⁵ 695-697. Falisci su pleme u Etruriji oko gradića Faliska (Falerija), – Fescenija je grad, Sorakt brdo, Cimin brdo i jezero, Flavina i Kapena gradovi, – sve u Etruriji.

⁵⁶ 701. »Asijskom barom«, vidi bilješku georg. 1. pjev., st. 383.-384. [Kaistar je rijeka u Maloj Aziji, utječe u Egejsko more kod grada Efesa. Onamo su i luke (t. j. livade) Azijske. Ovo je uzeto iz Homerove Ilijade, iz 2. pjev, st. 459-463.]

⁵⁷ 709. »Sabinci su primljeni u Rim«, to je bilo prvih godina Rimske republike (oko g. 500 prije Hrista).

⁵⁸ 710-716. Kviriti su iznajprije bili stanovnici Sabinskoga grada Kure (lat. Cures), a pošto se Sabinci udružili s Rimljanima, prešlo je to ime na sav Rimski narod. – Amitern, Mutuska, Eret, Kasperija, Noment, Foruli, Nursija, sve su to gradići Sabinski, Velin je spomenut u bilješci st. 516, »Tetričke vrleti« i Sever, potoci Himela i Fabar i predjel Roseja, sve je to u zemlji Sabinskoj. Horta je grad u Etruriji, Alija potok u Latiju, kod kojega su Gali god. 390 strašno pobili Rimljane, zato pjesnik kaže: Alija, nesretno ime.

Alija – nesretno ime – siječe na dvoje t'jekom.
 Tòliko válôvâ se u Libijskoj pučini valja,
 Kada se ljuti skrrije Oriôn⁵⁹ u talase zimske;
 720 Tòliko na polju Hermskom i njivama Likijskim žutim
 Dozrijeva klasóvâ, kad sunce obnovi snagu.
 Štitovi zveče, a zemlja od topota noga se trese.
 Drug Agamèmnonov Hales, što mrzi na Trojansko pleme,
 Upregne pred kola konje i døjúrî na pomoć Turnu
 725 S ljudma goropadnim mnogim, vinorodnu Masičku goru
 Koji trnòkopom lome, i koje s visokih brda
 Blizu Sidicînskîh polja Aurúnčani poslaše oci,
 S njim je i čèljâd, što dođe iz Kale i ona, što živi
 Uz vodu plitku Voltorn, Satikuli oporni k tome,⁶⁰
 730 Napokon Osačke čete. Kopàljca okrugla njima
 Služe za oružje, pa ih na remenju vitkome drže,
 Štitić im ljevice brani, a srpastim mačem sijeku.
 Ne će ni tebe moja prećutjeti, Ebale, pjesma!
 Nimfa Sebétova kčí⁶¹ porodila tebe je, kažu,
 735 Starcu Telonu, koji Telèbojskôg⁶² naroda vladar
 Bješe na Kapreji; – al' sin ne buduć očinstvom samim
 Dovoljan raširi svoje gospòstvo na narod Saràste,
 Nâ râvan kvašenu Sarnom rijekom, nâ ljûde, koji
 Žive po poljma Kelèmnê, po Batulu, Rufri, na koje
 740 Obilne jabukama Abèlê gledaju zidi;⁶³
 Džilite bacati svi običavaju kao Teutóni,
 Glave pokrivaju korom od plutova zguljenom drva,
 Štitovi mjedeni njihni i mačevi mjedeni sjaju.
 I ti, o Ufense, u boj iz vrljetne došo si Nerse,⁶⁴
 745 Koji si junačkom slavom i oružjem sretnim na glasu;
 Surov je narod tvoj, Ekvikuli, ì mnogo loveć
 Najviše u šumi žive, oranice su im tvrde;
 Oružani zemlju obrađuju ì rado zgrću

⁵⁹ 719. O Orionu vidi bilješku 1. pjev., st. 535.

⁶⁰ 728-729. Kala (lat. Cales) je grad u Kampaniji, ondje su i »Sidicinska polja« i potok Voltorn, a i Osački narod (lat. Osci). Satikuli su u srednjoj Italiji.

⁶¹ 734. »Sebetova kčí«, t. j. kčí riječnoga boga Sebeta (rijeka Sebet je blizu Napulja).

⁶² 735. Teleboji su nekakvo Grčko pleme, koje se naselilo na ostrvu Kapreji (nasuprot Napulju).

⁶³ 737-740. Što se tu spominje, sve je u Kampaniji. Vrijedno je odjelito spomenuti grad Abelu, za koju evo pjesnik kaže da je obilna jabukama. Od imena toga grada načinili su riječ za »jabuku« Kelti (aball), od Kelta su je uveli Nijemci (Apfel, staronjem. apful), a od Nijemaca Slaveni (u staroslov. абѣлко, u nas jabuka).

⁶⁴ 744. Nersa (lat. Nersae) je grad u Latiju, gdje je i pleme Ekvikuli; njihov je vođa Ufens, a Ufens se zove i jedan potok u Latiju; biće, da je pjesnik od boga toga potoka načinio junaka.

Jednako novi plijen i žive od grabeža rado.
 750 I iz Maruvskog dođe iz naroda svećenik jedan,⁶⁵
 Umbron hrabri junak, od kralja Arhipa poslan,
 Šljem je nakićen njegov plodorodne masline granom.
 On je zmijinji skot i hidre opakog daha
 Umio pjesmom uspavat i kretanjem ruke i njihov
 755 Gnjev je umiriti znao i umjetno ugriz olakšat.
 Ali ne bješe jak iscijeliti udarac koplja
 Dardanskog, od rane njemu pomògle uspàvankê nisu
 Pjesme ni trave, što se po Marskijem brdima traže.
 Fucinskog jezera bistrog stakloliki za tobom vali
 760 Plakahu i Angitijin gaj.
 Prekrasni također sin Hipòlitov pošo je u boj⁶⁶
 Virbije slavni, kojeg Arìcija opravi mati;
 On je na žalima vlažnim Egèrijê nimfe u gaju
 Othranjen, gdjeno je oltar Dijànin smočani, blagi.
 765 Za Hipòlita vele, kad kovarna maćeha njega
 Ubi, te očinu on kad srdžbu zasiti krvlju
 Rastrgan bivši od poplašanih od konja, – da opet
 Ugleda eterske zv'jezde i dođe nà gòrnjî uzduh,
 Bilje Peónovo njega i ljubav Dijanina spase.
 770 Tada svemogući otac⁶⁷ (u srdžbi, da ikoji smrtnik
 Na svjetlost ustaje opet života iz podzemnih tmina),
 Febova sina, koji izumio taki je lijek
 Umjetni, ošine gromom i baci u Stiks-rijeku.
 Ali Trivija blaga Hipolita u mjesto tajno
 775 Sakrije te ga u gaju Egèriji prepusti nimfi,
 Neznani i samotani vijek da ù šumah Italskih vije
 S imenom prom'jenjenim u Virbija. I to je uzrok,
 Što tvrdokòpitnih konja ne puštaju k svetome gaju
 Trivijinom ni hramu, jer poplašani od morske
 780 Nemani nà obali izvališe iz kola momka.

⁶⁵ 750. Maruvij je grad u Latiju u predjelu, gdje živi pleme, koje se zvalo Marsi, ondje je i Fucinsko jezero i hram boginje Angitije.

⁶⁶ 761-780. Hipolit je sin kralja Teseja (o kojemu vidi u bilješki 6. pjev., st. 20-30). U nj se bila zaljubila njegova maćeha Fedra, a kad joj on ne htjede ljubavi odvratiti, tuži ga ona Teseju, da je želi obljubiti. Otac prokune sina i zamoli boga Neptuna, da ga usmrti. Kad se Hipolit jednoć vozio uz more, pošalje Neptun na nj strašnoga bika; konji se uplaše, a Hipolit ispadne iz kola i smrtno se rani. Dijana (Trivija) namoli ljekara Peona, te on travama oživi Hipolita. Onda ga boginja odnese u Latij u gaj kod grada Aricije. Od tada se Hipolit zvao Virbije, a to ime imao je i njegov sin. Konji se nijesu smjeli puštati u onaj gaj, jer su se nekad uplašili od bika i tako bili uzrok Hipolitove smrti.

⁶⁷ 770. svemogući otac, t. j. Jupiter.

A pored svega toga je sin poigravao konje
 Vatrene po polju ravnom i vozio u boj se brzo.
 Među junácima prvim ljepòtica kreće se Turno,
 Oružje držeć on je nad svima za glavu viši.
 785 Trostruka griva mu stoji na visokom šljemu s Himerom,
 Koja iz žvala oganj ko iz Etnê kakove sipa;
 Što je žestočiji boj, kad krvca stane se liti,
 S tijem groznije plamti Himera i ljućê cići.
 U zlatu izrađena na štítu sjajnom je Ija
 790 S rozima ovisokim, već s dlakom, već potpuna krava,
 Arg je djevojci čuvar (veòma lijèpa je slika);
 Otac Inah joj lije iz vrća djeljanog vodu.⁶⁸
 Dolaze iza Turna pješaci ko oblak i guste
 Čete po svemu polju sa štitima, Argivska momčad⁶⁹
 795 I Aurùnčanâ dio i Rutuli, davni Sikánci
 I Sakránci, Labíci, što šarane štitove nose;⁷⁰
 Ljudi, što Tiberske vise i žale Numíkove svete
 Oru i raonikom obražđuju Rutulske humke,
 Kir kino brdo i polja, što brani ih Jupiter Anksur⁷¹
 800 I Ferónija, koja u zelenom boravi lugu;
 Ljudi od Saturskog crnog bareša, od Ufensa hladnog,⁷²
 Koji se kroz dno dólâ verùgâ i u more lije
 K tome iz Volštanskog još iz naroda dođe Kamila
 Kònji ke vodeć i sjajne u mjedenom oružju čete,
 805 Bojnica; – preslici nisu Minèrvinôj ženske joj ruke
 Vješte ni košarici za švénje, već ljute je učna
 Djevojka bojeve biti i trkom prestizat vjetre.
 Ona bi letjeti mogla po usjevu po nežnjevènu
 Iznad vlača i ne bi dotàkla klasića nogom,
 810 Po sredini bi mora nad valima umjela burnim
 Lebdeći bježat i nógâ u vodi ne skvasit brzih.

⁶⁸ 789-792. Kćer kralja Inaha Iju zamilova Jupiter. Da bi je Jupiter sačuvao od ljubomorne Junone, pretvori je u kravu, ali Junona je prepoznala u kravi i pošalje na nju obada, od kojega Ija bježeći prođe cijelim svijetom. Arg, stooki div, bio je čuvar u kravu pretvorene Ije. Otac Ijin nije samo kralj (u Argosu), nego je i riječni bog (u Argolskoj zemlji bijaše rijeka Inah) i kao takav lije vodu iz vrća, t. j. pušta vodu iz izvora Inaha.

⁶⁹ 794. »Argivska momčad«, t. j. potomci Argivaca, koji su s Danajom došli u Italiju (vidi st. 371).

⁷⁰ 795-796. Sikanci su se, kažu, doselili iz Hispanije na zapadnu obalu Italije pa prešli i u Sikaniju (t. j. Siciliju), – Sakranci i Labici su stanovnici Latija.

⁷¹ 799. »Kir kino brdo«, vidi bilješku st. 10. – Jupiter Anksur, bog, koga su osobito štovali u gradu Anksuru (u Latiju).

⁷² 801. »od Saturskog crnog bareša«; ne zna se, kakav bi to bareš bio; – Ufens je spomenut u bilješki st. 744.

815 Mladeži mnoštvo i žena iz póljâ, iz kuća trči
Pa se dive Kamili i otvorenijeh usta
Gledaju svladani čudom za njome, kako joj krije
Kraljevski grimiz nježna ramèna, kröz kosu zlatna
Kako se provija igla, a sama gizdavo drži
Pastirsku mrču s kopljenim oštrícem i Likijski tulac.⁷³

---

⁷³ 817. »Likijski« tulac, – ukrasni epitet; vidi bilješke georg. 2, 448. 519, – 4, 177. – »Pastirska mrča«, t. j. kopljača od mrče. – [georg. 2, bilj. uz st. 448: Iturci (Ituraei) su bili nekakvo arapsko pleme u zemlji iza Jordana; bili su strijelci na glasu, zato je ovdje »Iturski« ukrasni epitet; vidi ekl. 9, st. 13 i ekl. 10, st. 59.]; [georg. 2, bilj. uz st. 519: Sikion je bio grad u Peloponesu blizu Korinta; ondje su bili glasoviti gajevi maslini; – »Sikionske« (masline) je ukrasan epitet (vidi st. 448).]; [georg. 4, bilj. uz st. 177: »Kekropske« (pčele) je ukrasan epitet; vidi 2 pjev., st. 448. 519.]

Osmo pjevanje.

Bog se Tiber ukaže u snu Eneji i nagovara ga, neka ide pomoć tražiti u kralja Evandra, koji kraljuje u gradu Palanteju, što ga je sam bio sagradio na Palatinskom brdu, pošto je bježeći iz Arkadije došao u Italiju. Eneja ode k Evandru, koji ga lijepo primi i obeća mu svoju pomoć u ratu s Latinima i s Turnom. Mati Enejina Venera namoli Vulkana, da skupe Eneji oružje. S Evandrovim sinom Palantom odlazi Eneja u Etruriju, da i tamo traži ratnu pomoć, a Venera donese oružje svojem sinu, koji se vrlo raduje tim božanskim darovima, osobito štitu, na kojemu je Vulkan u prekrasnim slikama prikazao najznatnije događaje rimske historije počevši od Romula i Rema pa do Cesara Augusta.

Kada zastavu Turno s Lavrènskôga istakne grada
I dâ, neka zaječi glasovita poklič iz truba,
Kad on oružje zgrabi i vatrene konje obòdê,
Sve se uzljuljaju grudi i sroti se cijeli Latij
5 U vrevi, nemiru onom, a momčad pobjèsnî, podìvljâ.
Glavne vojvode Mesap i Ufens, k tome Mezentij,
Bogova višnjih prezirač, odâsvud skupljaju čete,
Široka pustoše polja seljacima. Venula pošlju,
Nek Dioméda slavnog junaka otiđe gradu,¹
10 Pomoć nek moli i javi, da Teukri u Latiju stoje.
Da je doplovio k njima Enèja noseć Penáte
Svladane, govoreći, da njega sudbina za kralja
Postavlja, da se mnoga plemena Dardáncu junaku
Veće pridružuju, glas mu po Latiju ide daleko;
15 Nek Diomédu reče, da njemu očitije ima
Biti no kralju Latinu il' Turnu, što radit sad treba.
Kakav li željeti borbe svršetak, bude li sreće.
To po Latiju biva. Laòmedonović junak
Videći sve to liba u valima velikih briga,
20 Sada ovamo brzu, sad onamo cijepa miso,
On se svakamo mišlju zalećuje, prevrće svuda:
Kako odsjauje sunce od vode u mjedenom kotlu
Ili mjeseca jasnoga lik trepetljivim sjajem,
Ovamo onamo ono poskakuje, sada se diže

---

¹ 9. Slavni junak Grčki pod Trojom, u Ilijadi mnogo spominjani Diomed kad se vratio u Argos, protjera ga narod, i on ode u donju Italiju, gdje ga kralj Daun prijazno primi i dade mu nešto zemlje.

25   Ū vzdûh, a sad bije tavanice visokog doma.
           Bila je noć, i po zemlji cijeloj u dubokom snu je
           Umorno spavalo sve, što živi: ptice i stoka,
           A na obali otac Eneja pod nebom hladnim
           Leži, i strašni rat uznemiruje njegove grudi,
 30   Te mu je kasno istom opočinut tijelo moglo.
           Tada mu mjesni se bog Tibèrîn učini stari
           Kanda se izmed grana topólâ iz dražesne diže
           Vode ogrnut tankom kabanicom platnenom sivom,
           Kosu mu krije rogoz sjenoviti, pa on Enèji
 35   Tada progovori ovo i stane ga tješit ovako:
           »Potomče oj pokoljenja božanskoga, koji nam Troju
           Donosiš isred dušmánâ i Pergam nam dovijek čuvaš,
           Kojeg je čekala zemlja Lavrènskâ i Latinska polja,
           Ovdje je stalan ti dom i Penâti, ne uzmiči, stalni,
 40   Ne daj se strašiti ratnim prijetnjama; bogove ljutnja
           Minu i srdžba već sva.
           A da ne misliš, ovo da sanak ti donosi pusti:
           Prasicu golemu b'jelu na žalu pod česvinom uz val
           Naći ćeš, leži na zemlji sa prašćića bijelih tridest,
 45   Što ih izlegla je, svi se izvalili uz sise njene;
           Tamo ti gradu je mjesto i siguran mukama konac.²
           Iza trideset ljeta Askànij će iz mjesta toga
           Izić i slavnoga imena grad sagradiće Albu.
           Stalno je proroštvo moje, – već poslušaj, u kratko da ti
 50   Kažem, kako ćeš svemu odoljeti, što te još čeka.
           Pàlantovo potómstvo Arkáđani, koji Evàndra
           Svog su slijedili kralja i njegova znamenja, mjesto
           Obrav u ovoj zemlji sagradili na brdu grad su,
           Pa su mu ime Palàntej po pradjedu Pàlantu dali.³
 55   Oni jednako boj sa narodom Latinskim biju;
           S njima se deder za rat udruži i savez uglavi.
           Ja ću ustavit tijek rijeke i pored ću žalâ
           Voditi tebe, da lako i ùz vodu veslati možeš.
           Ustaj, o božičin sine, – kad zapadnu prve zvijezde,
 60   Po običaju se moli Junoni, te njene prijetnje
           I gnjev ponizno moleć odvрати. A mene počasti,
           Svemu kad odoliš. Ja sam, kog u punom vidiš tijeku

² 43-46. Ono je Eneji već bio prorekao Helen; vidi 3. pjev., st. 390-393.

³ 51-54. Palant je praotac Grčkoga plemena Arkađana. Jedan od njegovih potomaka Evandar došelio se u Italiju i sagradio grad Palantej na Palatinskom brežuljku (u kasnijem Rimu). Sin se Evandrov također zove Palant.

Kako zadirem žare i plodne pres'jecam njive,
 Plavkasti ja sam Tiber, rijeka najdraža nebu;
 65 Ovdje mi veliki dom je, a izvor kod visokih grádâ.«
 Reče bog i dubòko u r'jeku zaroni u dno
 Najdonje; prođe već noć i probudi se Enèja,
 Pa se diže te sunce, iz etera koje se rađa,
 Gledajuć dlanima on iz rijeke zagrabi vode
 70 Po običaju i ove u eter besjede prospe:
 »Nimfe, o Nimfe Lavrèntskê, od kojih je pleme rijèkâ,
 I ti o Tibere oče sa svetima valima tvojim,
 Primite sada Eneju i bran'te ga napokon od zla.
 Rogati Hesperskijeh rijeka kralju i bože,⁴
 75 Kojino žališ moje bijède, gdje god je izvor
 Tvojijeh voda, odáklê izilaziš prekrasan, – svagda
 Tebe ću častiti ja i darima svagda darivat,
 Samo pomoz i brže potvrdi, obećo što si.«
 Reče i dvoveslice izmèd láđâ obere dvije,
 80 Pa im namjesti vesla i oružjem opremi družbu.
 Kada li iznenada pokáza se očima čudo:
 Bijela prasica eno sa svojim bijelim skotom
 U šumi leži, svi je sa zelene obale vide;
 Duševni nju Enèja Júnóni dàkako višnjoj
 85 U žrtvu zakolje pa je k oltaru s prašćići metne.
 Dogod je trajala noć, umirivo rijeku je bujnu
 Tiber pa udari natrag i stane mirujuć tako,
 Da je porávnio vodu ko u tihom jezeru kakvom
 Ili u bari mirnoj, te ne bješe veslima muke.
 90 Momci se žurno zavèzû podcikujuć veselo; lete
 Drijeva namazana po vodi, te vali se čude
 I neòbici čudi se gaj, u rijeci gdje štiti
 Junački sjaju daleko i šarene plutaju lađe.
 Dan su čitavi i noć bez prekida veslali momci
 95 Duge zavoje čineć, okružuju ih drveta
 Različna, režu u mirnoj u vodi zelene gaje.
 Ognjeno sunce se baš do sredine popelo neba,
 A tad zide i kulu daleko i krovove kuća
 Rijetke zapaze; danas gdje sila Rimska se diže
 100 Do neba, tu je malo Evàndrovo kraljevstvo bilo.
 Brže okrenu baše i dođe gradu nadomak.

⁴ 74. »rogati bože«, – riječne bogove prikazivahu s glavom bika ili bar s rogovima te životinje.

Taj dan je žrtvovo kralj Arkáđanin svečanu žrtvu
 Amfitriónovu velikom sinu i bozima drugim⁵
 Ispred grada u gaju. I Palant sin je Evandrov
 105 Tû i poglaviti mladići i neznatni senat,
 Tamjan prikazuju, à mlâkâ krv kod oltara se puši.
 Oni kad ugledaju, gdje u šumu sjenastu lađe
 Dolaze visoke, momčad o vesla se upiru mûkom,
 Svi se od nenadanog od pogleda uplaše te se
 110 Dignu od stolova svi. Al' smjelica ne dade Palant
 Smetati žrtvu, već pograbi mač i pred njih izleti
 I vikne s huma daleko: »O junaci, što li vas goni
 Na put neznani? kamo l' zaputiste? kojeg ste roda?
 Gdje vam je dom? da l' nosite mir il' krajinu nama?«
 115 S visoke krme otac odgovori njemu Eneja
 Dižući maslinovu mironosnu granu i reče:
 »Sinove Trojanske vidiš i oružje neprijatèljskô
 Latinskom narodu, koji bjegunce nas bezbožnim ratom
 Odagna; tražimo kralja Evandra; jav'te mu, da su
 120 Obrani vojvode došli Dardanci moliti savez.«
 Na to se prepadne Palant, i takovo ime ga dirne:
 »Kogod si, da si — reče — iziđi i sam govori
 S mojijem ocem, gostom k Penatima našim pristupi.«
 Za tim desnicu primi Eneji i pritisne čvrsto.
 125 Momčad iziđe tad iz rijeke i uniđe u gaj.
 Ljubaznim onda riječma Eneja progovori kralju:
 »Najbolji od svijeh Grka, sudbina je htjela, da tebi
 Molim se i da grane sa tracima pred tobom dižem;
 Nisâm se bojao, što si Arkáđanin, Danajski što si
 130 Vojvoda, što si po lozi Atrídima objema rođak,
 Nego me jûnâštvo moje i proroštva sveta božânskâ,
 Rođaci oci i tvoja po zemlji rasuta slava
 S tobom sjediniše, te se pokòrih rado sudbini.
 Dardan, najprvi otac i začetnik Ilijskog grada,
 135 Sin po kazivanju Gfîkâ Elèktrê je, Atlasa kćeri,
 Atlasa, koji drži na plećima nebeski obod;
 Dardan je taj med Teukre doplovio. A vaš je otac
 Bog Merkùrije, kojeg krasotica boginja Maja
 Zače i rodi na vrhu na studenom brda Kilene;
 140 A ako priči se može da vjeruje, boginja Maja
 Kći je Atlasa, koji zvijezde nebeske drži.
 Tako i jedan i drugi rod podrijetla je istog.

⁵ 103. Amfitrion, kralju u Tebi, muž matere Herkulove Alkmene; pravi otac Herkulov je Jupiter.

U sve se uzdajuć to po poslanicima nisam
 Umjetno htio ti ćud pretraživat, već svoju sam glavu
 145 Donio evo i sebe i molilac dođoh ti na prag.
 Isti Daunov narod⁶ natrkuje na nas i na te
 Okrutnim ratom te misle, da ništa im smetati ne će,
 Ako prognaju nas, da Hespèriju ujarme c'jelu
 I da osvoje more, što ozdo ih plâcê i ozgo.
 150 Sa mnom uhvati vjeru. U boju smo hrabrena srca,
 Jesmo junaci i djeli dokazasmo, kakvi smo ljudi.«
 Svrši Eneja, a dok je govorio, kralj je Evàndar
 Dugo mu motrio oči i lice i čitavo t'jelo,
 Pa tad odgovori kratko: »O kako te, prehrabri Teukre,
 155 Primam, prepoznajem rado! i kako opominjem ja se
 Obraza, glasa, riječî Anhisâ ti velikog oca!
 Sjećam se, kako sin Laòmedonov je Prijam
 Na Salamínu išo Hesìonu sestru pohodit,
 Pa je u hladnu zemlju u Arkadsku došao za tim.
 160 Tada mi prva je mladost pokrivala maljama lice;
 Trojanskim vojvodama i Prijamu čuđah se tada,
 Ali je Anhis junak od sviju kòračo viši.
 Moja je mladenačka od želje plamtjela duša
 Besjediti s Anhísom i s desnicom desnicu združiti,
 165 Pristupim k njemu i rado u Fenej grad⁷ ga odvedem.
 On mi je prekrasni tulac i Likijske strelice dao.
 Kada je odlazio, i haljinu protkanu zlatom
 I dvije od zlata uzde, što u mog su Palanta sada.
 Zato vam desnicu, kako želíte, dajem na savez.
 170 A kad se sjütradân svjetlost sunčanâ pomoli zemlji,
 S pomoću vesele vas i s potrèpštinôm svakom ću pustiti.
 A sad godišnju žrtvu, što ne smije se odgoditi,
 Prijazno svetkujte s nama, kad dođoste amo ko družiti,
 Sad se već saveznikâ za stolove učite sjedati.«
 175 Kada to reče, dade donèsti iznova jela
 I čaše već odnesène te posadi ljude po travi,
 Navlast Enèji jastuk nakriven čupavom kožom
 Lavskom dade i njega pozove na javorov stolac.
 Onda obrani momci i svećenik svetog oltara
 180 Prženog volujskog mesa donesu i košare pune

⁶ 146. »Daunov narod«, t. j. Rutuli; Daun je otac Turnov.

⁷ 165. Fenej, grad u Arkadiji, gdje je nekad sjedio Evandar.

Cerere mučenice daróvâ i posluže vinom.⁸
 Otac Eneja skupa sa momcima Trojanskim uzme
 Pleći blagòvati vola cijelog i drob žrtvèni.

185 Pošto ih mine glad i utišajû želju, da jedu,
 Prozbori kralj Evàndar: »Nijesmo u vjeri praznoj
 I pûstòj svetkovine uredili ove i gozbe
 Po obiçájû nit' bogu tolikòm naçinismo oltar
 Ne znajuç bogova starih, već dostojne ove činimo
 Žrtve i ponavljamo, jer iz zla smo spaseni ljutog.
 190 Najprije pogledaj hrid, što spušta se niz kamenjåke,
 Kako su razbacane daleko gomile, kako
 Pust na vrletma je stanak i kamenje rasuto grdno,
 Prostrano izdubena protezala tu se je spilja,
 Polučovjek je Kak strahoviti živio u njoj,
 195 Zrake je ne grijahu sunçånê, zemlju je svježa
 Svagda mlaçila krv, a na dovratnicima groznim
 Blijede višahu glave i ružnim se gnojahu gnojem.
 Vulkan bijaše otac grdobi, koja iz usta
 Sipaše crnkasti plam⁹ i glomazno micaše t'jelo.
 200 Željkujuçim nam dugo vrijeme napokon pomoç
 Dõnese i bog nam dođe: osvetitelj slavni nas Alkid¹⁰
 Pohodi ponosit, što je Geriona trostrukog smako
 Te ga opl'jenio; ovud pobjeditelj bike je tjero
 Goleme, te uz rijeku po dolu se goveda prospu.
 205 Divlji i pomamni Kak zloçinstvo i lukavstvo svako
 Htjede da pokuša, da ga izvèsti gleda, pa zato
 Çetiri bika krasna veðma iz obora odgna
 I s njima krava isto tolikò neobiçno l'jepih.
 A da se ne vidi slijed od noga, što miçu se napr'jed,
 210 Goveda u spilju za rep odvuçe i tako pomete
 Tragove hoda i grabež u peçini sakrije mraçnoj;
 Tražeçi niko ne bi po tragu došao u nju.
 Amfitriónov sin iz obora goveda sita
 Krene i zaputi već, a tada na odlasku ruknu
 215 Krave, i çitava šuma zajeçi òd rikê tužne,
 Ostave muçuç brežuljke. Tad jedna se krava odzove
 Izmeðu onih, što bjehu u peçini grdnoj, i rukne,
 Pa tim razbije nadu çuvara svojega Kaka.

⁸ 181. Cerera se ovdje uzima mjesto: hljeb (jer je hljeb dar boginje Cerere); »mučenica« se veli Cereri zato, jer se treba muçiti, dok hljeb postane iz žita.

⁹ 199. »crnkasti plam«, t. j. pomiješan s dimom.

¹⁰ 201. Alkid, t. j. Herkul; vidi 5. pjev., st. 414.

220 Nato se pomami Alkid, i crna žuč mu uzàvrí
 Gnjevom, te oružje zgrabi od hrastova drveta kijak
 Čvorova pun pa na vrh potrči nebotičnog brda.
 Prvi put uplašena tad naše vidješe oči
 Kaka i zabunjena; poleti brži od Eura,
 Strah mu okrilati noge i u spilju se zavuče.
 225 Pošto se sakrije u njoj, tad razbije verige odmah
 I spusti golemi kamen, što umjetno bio ga Vulkan
 O gvožđe objesio, i podupre, utvrđi vrata
 Zasovnicom, al' eto Tirinćanin¹¹ rupi bijesan,
 Gleda, kud će unići, te ovamo onamo pogled
 230 Baca škrgućuć zubma; Aventin¹² pregleda čitav
 Plamteć od srdžbe triput i triput pokuša razbit
 Kameni prag, al' zalud, i triput se trudan u dolu
 Posadi. Šiljast se kamen ko ops'ječen sa svijeh strana
 Iza pećine dizo, veòma visok se vidi,
 235 Zgodno je mjesto na njemu gnijezdima grdnijeh ptica.
 Koso na br'jegu stojéći k rijeci se naginjo kamen
 Na l'jevu ruku Alkídu, i desnijem ramenom on se
 Upre i kamen potrese, iščupa ga iz dna stubòkom
 I sruši naglo, te od pada tog zagrmje nebesa,
 240 Žali se rastupe, Tiber u strahu udari natrag.
 Golemi Kakovi dvori u pećini tada se otpru,
 Tada se nutrašnjost sva pokazala tamne je spilje,
 Bilo je, kanda se silom otvorila nutrašnjost zemlje,
 Te se podzemni svijet i kraljevstvo blijedih sjena
 245 Rasklopi bozima mrsko, odòzgò kanda se vidi
 Bezdana grozna i Mani od puštenog vidjela strepe.
 Kak se nenadano, na jednoć na svjetlosti nađe,
 Zaprt u dupljastoj spilji neobično rikati stane.
 Alkid ga pritisne tad donesenim oružjem, k tome
 250 Uzme još drugo, granje i goleme hridi, pa udri.
 A kad vidi već Kak, da ne može jadu utèći,
 Ispusti iz žvala dim strahoviti — čudno je reći —
 I kuću òbavijê cijelu mrklicom tamnom;
 Očima vidjelo otme, pod pećinom razastre gustu
 255 Dimljivu noć, te nastane mrak, al' prosjecan plamom.
 Nije se strpjelo srce Alkídovo, te on u oganj
 Baci se brzijem skokom, gdje najgušćim valima dim se
 Valja, i oblak crni gdje suklja u prostranoj spilji;

¹¹ 228. »Tirinćanin«; vidi 7. pjev., st. 661.

¹² 230. Aventin, brežuljak u Rimu.

260 Zgrabi u mraku Kaka, što zalud izbacuje vatru,
 U čvor ga šakama stisne i pridavi viseć na njemu,
 Da mu iskočiše oči i osuši u grlu krv se.
 Herkul razbije vrata i crnu otvori kuću,
 Goveda nã uzduh izgna, za koja krivo se kleo
 Kak, a tjelesinu grdnu izvuče mu za noge Alkid.
 265 Ljudi se nagledat mogli nijesu gledajuć strašne
 Kakove oči i lice i čekinjaste mu prsi
 I žvalo poluzv'jera, u kojem ugasio plam se.
 Svetkovina se slavi od tada, i dan potómci
 Veselo svetkuju taj; Potítije uredi prvi
 270 Herkulu žrtvu, a dom Pinarijev drži do danas.
 Alkid postavi sam u gaju žrtvenik ovaj,
 Koji će svagda se zvati i biti »Najveći« nama.¹³
 Zato, o junaci, lišćem u hvalu takvijeh djela
 Kosu ovjenčajte, rukom o dignite čaše i boga
 275 Zajedničkog zazov'te i rado izlijte vina.« —
 Reče, i Herkulova topòla dvobojna sjenom
 Njegovu kosu ovjenča i viseći lišćem preplete.
 Sveti u desnicu vrč on uzme, i veseli brže
 Izliju svi po stolu ljevànicu bogove moleć.
 280 U to se nagnu nebesa i večer se približi veće.
 Tada Potítije dođe, a svećenici ga prate,
 Kožom su opasani po navadi i vatru nose;
 Obnove gozbu dare donesav za zasladu dobre,
 A na oltare metnu množinu punijeh zdjela.
 285 Uždenih oko oltara tad Saliji stanu da poju,¹⁴
 Svaki je okitio topòlovóm grančicom čelo;
 Hor je staraca i hor mladića, slavu i djela
 Pjevaju Herkulova: kad maćeha nemani prve
 Posla mu dvije guje, udavio kako ih on je,
 290 Kako je gradove slavne u ratu razorio — Troju
 I Ehaliju, kako Euristeju pokoran kralju
 Tisuću muka pretrpje zbog sudbe kivne Junone.¹⁵
 »Nesvladan junače, ti si dvotjelesne oblačne sine

¹³ 272. To je t. zv. »Ara Maxima« u Rimu; za taj se oltar pričalo da ga je podigao Herkul ili Evandar. Iz porodica Potitija i Pinarija birali su se svećenici za bogoslužje Herkulovo.

¹⁴ 285. Saliji su bili osobiti svećenici u Rimu, najprije Herkulovi, a poslije Martovi.

¹⁵ 288-292. Herkul je sin Alkmene i Jupitera (vidi bilješku st. 103), po tome mu je Junona maćeha. Ona ga je, dogod je živ bio, progonila. Dok je još bio dijete u kolijevci, pošalje Junona k njemu dvije zmije, ali ih on zadavi; a kad je odrastao, morao je služiti Mikenskome kralju Euristeju i po njegovu nalogu izvršiti 12 preteških poslova. — Herkul je razorio Troju (vidi 2. pjev., st. 642. 643) i Ehaliju, grad na ostrvu Eubeji, jer mu tamošnji kralj Eurit ne htjede dati svoju kćer.

295 Fola i Hileja, zatim nepòdobu ubio Kretsku¹⁶
 I lava golemoga pod Nemejskom hridi; od tebe
 Zadrhta Stiks-rijeka i vratar Orkov, što leži
 Na pola oglodanih na kostih u krvavoj spilji.
 Ne splaši lik te ni jedan ni Tifoj, što oružjem maše¹⁷
 Visoko iznad sebe; pomòci sebi si znao,
 300 Kad te je s mnoštvom glava opkolila zmija iz Lerne.¹⁸
 Jupiter-boga pravi o sine, bogova nova
 Diko, o zdravstvuj, nâs blag pohodi i svečanost svoju.«
 Pjevajuć slave ga tako i pjesmu dodadu o Kaku,
 Koji plamenom brekće, o njegovoj također spilji.
 305 Ori se urnebes kroz cio gaj, odjekuju humi.
 Pošto poslove svrše božanskê, zapute gradu;
 Pritisnut godinama Evàndar vladar koràčâ,
 Sin i Enèja su uza nj, a čvrsto on ih se drži,
 Različnim razgovorom pokraćuje put, a Eneja
 310 U čudu ovamo oči i onamo živahne baca;
 Mjesta mu dušu ta osvajaju, veseo pita
 I sluša uspomene junaka, što življahu nekad.
 Sazdatelj tvrđave Rimske Evandar progovori tada:¹⁹
 »Domaći življahu Fauni i Nimfe u ovome gaju
 315 I čeljad, koja iz pánjâ i hrastova tvrdih iziđe,²⁰
 Koja bez načina bješe i ljudskosti, ni ujarmljivat
 Ne znaše vole ni spravljati plod ni tecivo čuvat,
 Već su ih hranile grane²¹ i lovački poslovi teški.
 Prvi među njih dođe s Olìmpa nebeskog Saturn
 320 Prognan iz kraljevstva svoga, od Jupitera bježéci.
 Neuke ljude, što bjehu po visokih rasuti brdih,
 Sjedini ì dâ im zakone on, te prozva s veseljem

¹⁶ 294. Fol i Hilej su dva Kentaura, koji su se bili opili i zametnuli kavgu s Herkulom, a on ih ubi. – »nepodobu Kretsku«, t. j. nekakvoga vatrenog bika. – »pod Nemejskom hridi«, Nemeja je bila dolina u zemlji Argolskoj (u Peloponesu); tamo je prebivao strašan lav, kojega je Herkul ubio.

¹⁷ 296-298. »vratar Orkov« je pas u podzemnom svijetu Kerber, kojega je Herkul dovukao na gornji svijet. – Tifoj je bio gromoradni div sa stotinu zmajevskih glava, koga je Jupiter bacio u Tartar.

¹⁸ 300. Lerna je jezero u Argolskoj zemlji (u Peloponesu); tamo je prebivala strašna zmija, koju je Herkul ubio.

¹⁹ 313. Vidi bilješku st. 51-54.

²⁰ 315. To je rečeno u prenesenom smislu za ljude, koji su se rađali i živjeli u šumama.

²¹ 318. »već su ih hranile grane«, t. j. hranili su se voćem i žirom (vidi bilješku georg. 1. pjev., st. 8-9). [Prije nego su ljudi naučili obrađivati žita i praviti brašno i hljeb, hranili su se žirom (»Haonski« žir je ovdje ukrasni epitet; vidi ekl. 9, st 13); zemlja je žir zamijenila klasom, t. j. ljudi su počeli hraniti se hljebom i odbacili žir.]

Kraj taj Latij (il' Sklonac), jer dobro se skloni u njemu.²²
 Pod tijem kraljem zlatno vrijeme (o kojem se priča)
 325 Bješe, u miru je on i pokoju narodom vlado;
 Po malo gore dođe i naopako vrijeme
 S bijesnim ratovima i s pohlepom imati blaga.
 Poslije dođu Ausónci, a dođe i Sikanski narod,²³
 Te je Satùrnova zemlja mijenjala počesto ime;
 330 Među kraljima strašni gromoradni bijaše Tiber,
 Italci nazvasmo mi po njemu Tiber-rijeku,
 Koja je tako staro izgubila »Albula« ime.
 Kad iz domaje sam prognan te tražah granice krajnje
 Morske, tad svemožna sreća i sudba, što odbit se ne da,
 335 Amo me don'ješe; k tome Karmènta majka mi Nimfa
 Grozno naloži to i naputi bog me Apòlôn.«
 Reče te pođe dalje i pokaže oltar Enèji
 I Karmentalska vrata, što Rimljani tako ih zovu
 U slavu proročice starinskê Nimfe Karmèntê,
 340 Koja je znala budućnost i prva prorèkla je, da će
 Slavni Enèjêvci bit, da Palàntej²⁴ biće glasovit.
 Pokaže prostrani lug, što u utok²⁵ Romul ga hrabri
 Pretvori, zatim Lupèrkal pod studenom hridinom, koji
 Likejskog Pana se zove (Paràsijškî običaj to je);²⁶
 345 Sveti Argiletski pokaže gaj i posvjedoči mjesto,
 O svom mu gostu kaže o Argu, kako je ubit;²⁷
 K Tarpejskoj hridi²⁸ povede ga tad, Kapitóliju, koji
 Zlatni se sada, a onda trnjaci su rasli po njemu;
 Plašljivi već su onda seljaci sa svetom sa zebnjom
 350 Stupali na to mjesto, bojeći se hridi i šume,
 U tom u gaju, na tom na humu s kitnastim vrtom
 Prebiva bog, al' koji, – ne známo; Arkáđani misle,
 Samoga Jupitera da vidješe često, gdje crnom

²² 323. Ime »Latium« (t. j. zemlja Latij u srednjoj Italiji) izvodi ovdje pjesnik od glagola *latere*, t. j. kriti se, sklanjati se.

²³ 328. »Sikanski narod«, vidi bilješku 7. pjev., st. 795-796.

²⁴ 341. »Palantej«, vidi bilješku st. 51-54.

²⁵ 342. »utok«, t. j. utočište.

²⁶ 343-344. Luperkal je spilja pod brežuljkom Palatinskim posvećena bogu Panu (Luperku). – »Likejskog Pana«, t. j. Pana, koji prebiva u gori Likeju (u Arkadiji). – »Parasijski običaj«, t. j. Arkadski (Parasija je grad u Arkadiji), jer su Pana osobito štovali u Arkadiji.

²⁷ 345-346. Argiletski gaj je u Rimu pod Kapitolijem prozvan po Evandrovu gostu Argu, koga su njegovi neprijatelji ubili (latinski se ovaj gaj zove *Argiletum*, t. j. Argi letum, Argova smrt).

²⁸ 347. S Tarpejske hridi (na Kapitoliju) bacali su Rimljani krivce osuđene na smrt.

355 Egidom²⁹ trese u desnoj u ruci i oblake skuplja.
 Dvije još kule vidiš sa razorenijem zidma,
 To su spomeni, to su ostaci starih junaka;
 Prvu otac je Jan, a drugu je gradio Saturn,
 Ona se zvala negda Janikul,³⁰ Satùrnija ova.«
 U razgovòru tome nadomak dođu već kući
 360 Ubogoga Evàndra, te goveda rasuta vide,
 Kako po Rimskom foru i gizdavoj muču Karini.³¹
 Kada već kući dođu, Evandar će: »Pobjednik Alkid
 Na prag je stupio ovaj, i dôm ga je primio ovaj;
 Prezirat blago znadi, o goste, i dostojan budi
 365 Herkula boga i ne bud' prezirač siromaštva našeg.«
 Reče i golemoga Eneju³² pod krov povede
 Svoje tijesne kuće i položi ga, nek leži
 Na lišću prostrtome i nà koži Libijske mečke.
 Noć već pohítí i zemlju obuhvati krilima crnim.
 370 Majka se Venera dosta u duši preplaši svojoj
 Grožnja Lavrèntskôga puka i bune se teške pobòjî;
 Zato u ložnici zlatnoj udahnjujući Vulkanu
 Ljubav božansku svojim riječima besjedit počne:
 »Dok su Argolski kralji pustòšili po volji sudbe
 375 Pergam i kule, koje sagorjeti imo je oganj
 Dušmanski, molila nisam od tebe jadržícima pomoć,
 Ni od mogućstva tvog i vještine oružje, zalud
 Nisam, predragi mužu, zatruditi hotjela tebe,
 Premda sam dugovala sinòvima Prijama kralja
 380 Mnogo, i plakala često s Enèjinih velikih patnja.
 Sad je u Rutulskoj zemlji po odredbi Jupiter-boga,
 I ja dolazim k svetom božanstvu tvojemu moleć
 Oružje – za sina mati. Ta suzama mogle su tebe
 Sklonit Titónova žena i kćerca Nereja boga.³³
 385 Pogledaj náròdâ mnoštvo, i kako zatvorivši vrata
 Gradovi oružje bruse, da meni se upru, da moje

²⁹ 354. egida je strašni Zeusov štit, kojim ugoni u ljude stravu; isprvice je egida bila strašan oblak, iz kojega sipa pljusak i tuča s munjama i s gromovima.

³⁰ 358. Janikul je brežuljak u Rimu na desnoj strani Tibera.

³¹ 361. Pjesnik hoće da kaže: gdje je sada Rimski forum i Karina (t. j. dio Rima s gizdavim palačama), tu su onda pasla i mukala goveda.

³² 366. »golemoga Eneju«, Eneja je golem prema tijesnoj i maloj kućici, u koju je ušao.

³³ 384. Žena Titonova je Zora, koja je za svoga sina Memnona po pričanju kikličkih pjesnika (vidi bilješku 1. pjev., st. 489-493) izmolila oružje od Vulkanu, – tako je isto izmolila Nerejeva kći Tetida oružje za sina svoga Ahileja, vidi o tome u 18. pjevanju Ilijade.

Sataru ljude.« – Reče i snježanim miškama boga,
 Koji se skanjuje još, tad zagrlji nježno, te oganj
 Pređašnji poduzme njega na jednoć, znana toplina
 390 Svu mu nutrašnjost prožme, kroz rasklimane mu kosti
 Prođe ko blistavi grom, kad probije oblak, te sjajna
 Palucne pukotina i oblake druge preleti.
 Boginja opazi to zbog lukavstva vesela svoga,
 Znajući svoju ljepotu. Tad osvojen ljubavlju vječnom
 395 Prozbori Vulkan: »Što tako daleko uzroke tražiš?
 Kamo ti uzdanje nesta u mène? Da slična te briga
 Mučашe prije, oružat Trojance mi bismo mogli;
 Niti je branio otac svemogući, a ni sudbina,
 Troja da stoji, i deset da godina živi još Prijam.
 400 A sad ako se spremaš da ratuješ, i to li želiš,
 Štogođ ti brižljivosti obećat u umještvu svome
 Mogu, štogođ se može načinit od elektra žitkog
 I zlata, vatra što može i đuvanje, – prestani molit
 Te se o moći sumnjat o svojoj.« – Kad to izrèčè,
 405 Onda joj izvrši želju i zagrlji je, na krilo
 Njezino padne, pa se upokoji i mîrno usne.
 Kada se nagne već noć i polovinu prevali staze,
 Prvi kad odoli san drijemežu, kada se žena
 Duže, kojoj živarit od preslice valja i slabog
 410 Posla Minèrvina,³⁴ popret i pepeo potakne ona
 I dio noći radu dodajući sluškinje poslom
 Dugim pri svjetlosti muči, da može postelju čistu
 Svome sačuvati mužu i djecu othraniti sitnu:
 Tako i vatreni bog iz kreveta ustane mekog
 415 Ne manje marljiv, u isti čas na kovačke posle.
 Uza Sikanski žal, uz Liparu Eolski otok³⁵
 Diže se ostrvo s hridma sa visokim, koje se dime,
 Pod njim je pukla šupljina, u kojoj su kao u Etni
 Vignjima prodrte spilje Kiklopâ, čuje se lupa
 420 I jek od nakovanja, a guke Halipske rudne
 Iz tih dubljina pište, a oganj u pećima bukti.
 To je Vulkanov dom, Vulkànija zove se zemlja.
 Ovamo vatreni bog tad sađe s visokog neba.
 U spilji prostranoj tu su Kiklôpi kovali gvožđe,

³⁴ 409-410. »od slabog posla Minèrvina«, t. j. od predenja vune (taj je posao naučila žene Minerva), čim se ne može mnogo zaslužiti.

³⁵ 416. Lipara je ostrvo Siciliji na sjeveru; na tome ostrvu prebiva Eol.

425 Na ime: Bront i Sterop i tijela golog³⁶ Piràkmon.
Tada su gotovili strijèlu, jednu od onih,
Kakvijeh s neba otac svemogući baca množinu;
Stranu su gladili jednu, a druga još svršena nije.
Po tri načine pruge od sabite tuče, od ognja
430 Sjajnog, od krilatog vjetra i vodenog oblaka, k tome
Blijesak strašni dodadu, u svoje pomlješaju djelo
Prasku i užas; u oganj, što ganja, umetnu srdžbu.
Drugi pak grade kola i krilate točkove žustro
Martu, kojima on junake i gradove plaši.
435 Oružje Palade gnjevne strahovitu egidu³⁷ čine
Te sve ù jagmu zlatom i zmijinjim ljuskama glade,
Spleću sa zmijama zmije i Gòrgonu čine, da oči
(Premda je odrezan vrat) na grudima boginje miče.
Vulkan im reče: »Uklonite sve i počete posle
440 Jamite, Kiklopi, sad i pazite, što ću vam reći:
Oružje zgotovit valja junaku hrabrom; sad treba
Snage i brzijeh ruku i pomoći svake vještine;
Žur'te se, nemojte docnit.« – Ne reče ništa im više.
Svi se potrudite oni i jednako među se poso
445 Razd'jele; potocima poteče i mjed i zlato,
Čelik, što ranjava ljude, u prostranoj peći se topi.
Načine golemi štit, što jedan dosta će biti
Protiv Latinskih svijeh strijela, i slože sedam
Ploča s pločama. Jedni vjetrovite nadimlju m'jehe
450 I dušu iz njih, a mjed sve pišti, kvase u vodi
Drugi, od nakovanja odjekuje visokih spilja.
Svi naizmjenčè po redu iz sviju iz sila oni
Mišice dižu i gvalu kliještima okreću čvrstim.
Otac se Lemnjanin tako u zemlji Eolskoj žuri,³⁸
455 A svjetlost probudi blaga Evandra u kući niskoj
I rano pjevanje ptica, što pjevaju pod pošiváčem.³⁹
Tada ustane starac i tuniku na se navuče,
Remenjem Tirenske crevlje na nogama pritegne, zatim

³⁶ 425. »tijela golog«, ispor. bilješku 1. pjev. georg., st. 58. [»goli« ovdje znači: slabo odjeveni, jer kad kuju (a Halibi su kovači), ne trpe na sebi mnogo haljina.]

³⁷ 435. egida je ovdje Minervin oklop; druga je egida ona, o kojoj se govori u bilješki str. 354.

³⁸ 454. Lemnjanin je Vulkan, jer je bio na ostrvu Lemnu (u sjevernom dijelu Egejskoga mora) ohranjen i tamo su ga osobito štovali. – »u zemlji Eolskoj«, t. j. na ostrvu Lipari (vidi st. 416).

³⁹ 456. Te su ptice dakako lastavice.

460 Tegejski priveže mač, nek niz pleći visi i niz bok,⁴⁰
 Prebaci panterku kožu, što padaše na l'jevu stranu.
 Dva psa, koji su bili čuvari visokog praga,
 Pođu zajedno s njim gospodarove korake prateć.
 U sobu nutrašnju zatim k Enèji svojemu gostu
 Zaputi junak misleć na razgovor i obećanje;
 465 Ali Enèja mu dođe u susret, jer ustade rano;
 S onijem Palant je sin, a s ovijem išo je Ahat,
 Desnicama se ruče na sastanku, srèd kućê sjednu
 I razgovarat se stanu, jer sada mogoše istom.⁴¹
 Prvi će kralj:
 470 »Teukarski vojvodo slavni, dok tebe je živa, ne mogu
 Priznat, da propade Troja, da država propade njena;
 Prema imenu takvom malèna snaga je naša
 Za pomoć ratnu: s rijekom međimo Etrurskom ovud,
 Onud pritiskuje Rutul i oružjem uza zid zvekće;
 475 Ipak ću veliki narod i vojsku država mnogih
 S tobom sjedinit, jer slučaj pokazuje nenadan pomoć,
 A ti si po volji došo sudbinê ovamo sada.
 Grad ne dalèko odàvdê imade Agila,⁴² od stanca
 Kamena sagrađena, – nastanio negda na brdima
 480 Tu se Etrurskim ratom glasoviti Lidijski narod,
 Koji je živio sretno množinu ljeta, dok nije
 Okrutno s oružjem ljutim Mezentij njime zavlado.
 Nemila spominjat što ću ubistva i strašna zločinstva
 Silnika? Bogovi njemu naplatili to i potómstvu!
 485 Žive je vezao ljude s mrtvacima (mučenje novo!)
 Slažući s rukama ruke, a s licima lica, i tako
 Kad gnoj i sukrvica cijedila s njih se je, sporom
 Smrću ubijo je njih u strašnome tom zagrljaju.
 Napokon građanima bjesnoća dodija strašna,
 490 Pa se oružaju te ga u njegovoj opkole kući,

⁴⁰ 458-459. »Tirenske« crevlje i »Tegejski« mač ovdje su ukrasni epiteti; vidi ekl. 1, st. 54, georg. 4, st. 177. – »nek niz pleći visi i niz bok«, t. j. sam mač visi niz bok, a niz pleći visi remen mača. – [ekl. 1, bilj. uz st. 54: »Hibalske pčele«, t. j. pčele od brda Hible na jugoistočnoj obali Sicilije; na tom je brdu bilo vrlo mnogo majčine dušice, i zato je med rečenih pčela bio na glasu. Ovdje se »Hibalske« nema uzeti u pravom smislu (jer kako bi pčele iz Sicilije došle u gornju Italiju?), nego se uopće misle pčele, koje čine dobar med; vidi ekl. 5, st. 27.]; [georg. 4, bilj uz st. 177: Marljivost pčela poredi se s marljivošću Kiklopa; stih glasi: »Osvaja Kekropske pčele za tecivom prirodèn nagon«]

⁴¹ 468. »sada mogoše istom«, jer jučer nije bilo prilike, da se odmah, čim se sastadoše, razgovaraju o savezu i o ratu.

⁴² 478. Agila, vidi bilješku 7, pjev., st. 652.

Družinu ubiju mu i bacahu vatru već na krov,
 Al' on usred pokláća u Rutulsku pobjegne zemlju
 K Turnu i oružjem svoga domaćina stane se branit.
 Sva se Etrùrija digne i na rat u pravednom gnjevu
 495 Pripravna potraži odmah Mezèntija, da mu se sveti.
 Tê mi hiljade tî, o Eneja, u bitku vodi!
 Jer već mrmljaju momci u lađama gustim na žalu,
 Hoće da udare već, al' harùspeks ih ustavlja stari
 Proričući i veleć: »O Meonski⁴³ birani momci,
 500 Staroga koljena dični o jùnâci, bol na dušmána
 Goni vas pravedan, vaše Mezentij vr'jedan je srdžbe:
 Ne da sudbina, tolikim da narodom Italac vlada;
 Birajte vojvodu stranog!« – Tad opomene se bojeć
 Bogova Etrurska vojska na ovoj obali stade.
 505 Tarhon⁴⁴ je poslanike sa kraljevskom krunom i žezlom
 Poslao k meni pa mi ponuđao znakove tê je,
 Neka u tabor dođem i kraljevstvo Tirensko primim.
 Al' ja sam spor, zimogrižljiv, zbog mnogih godina slab sam
 I star, te vladat ne mogu, za jùnâštvo nesta mi snage.
 510 Sina bih nagovaro, da nije od Sabelke rođen
 I tim od česti bio odávdê. Al' tvoja se ljeta,
 Rod tvoj sa sudbom se slaže, pozivaju bogovi tebe.
 Diži se, Teukarski dakle i Italski prehrabri vođo,
 A ja ću utjehu svoju i nadu s tobom sadružiti,
 515 Svojega Palanta sina, nek pod tobom uči vojevat,
 Teški posao Martov nek uči, tvoja nek djela
 Gleda od mladosti rane i tebi neka se divi.
 Daću mu stotine dvije Arkađana, jezgru momaka
 Biranih, u ime svoje tolikô ih voditi sam će.«
 520 Tako Evandar reče, a oborenijeh lica
 Sjede Eneja, sin Anhísov, ì vjerní Ahat
 Tužni u srcu svom na pogibli misleći mnoge;
 Al' tad Kiterka znak sa vedroga pusti im neba:
 Jer od etera sjaj zasnijètlî u tinji časak,
 525 Buka se čula, te se pričinjalo, sve da se ruši,
 Da se po eteru glas od trube Tirenske ori.
 Gledaju, a to grom za gròmom udara strašni;
 Među oblaci vide na strani nebeskoj vedroj
 Kako oružje sja po čistini i ori se zvekćuć.
 530 Protrnu ostali svi u duši, al' Trojanski junak

⁴³ 499. »Meonski«, t. j. Lidijski, jer se Lidija zvala i Meonija.

⁴⁴ 505. Tarhon je Etrurski velikaš.

Zveku prepozna tu i obrícânje majke božanske
 I kaže: »Nemoj pitat, domačine, kakvu sudbinu
 Donose znakovi tî; iz Olimpa pozivan ja sam.
 Mati božanskâ je znak taj obrèkla poslati meni,
 535 Kad rat bukne, rekla donèsti je na pomoć meni
 Oružje od Vulkana.⁴⁵
 Ej kolikô li čeka pokláće Lavrénčane jadne!
 Kako ću kazniti tebe, o Turne! a ti, o oče
 Tibere, kòlike šljeme i štite ćeš junačke váljat.
 540 Nek zahtijevaju boj, nek savez prekrše sada!«
 Kad te riječi rekne, sa visoke stolice usta;
 Najprije vatru, koja na žrtveniku dogòrje,
 Uspiri Herkulu, tad se jučerašnjem Laru i malim
 Veseo moli Penatom, pa onda po običaju
 545 Birane žrtvuje ovce Evàndar i Trojanska momčad.
 Zatijem k lađama ode Eneja, da pohodi društvo;
 Jùnâštvom izvrsne momke izmèd njih izàberê, koji
 Njega će pratiti u boj, a ostali uz tijek vodom
 Odu i niz rijeku otplòvê ne veslajuć, da glas
 550 Julu donesu o ocu i svemu, što se je zbililo.
 Teukri dobiju konje, kad pođu na Tirenska polja,
 Neždrebanoga konja⁴⁶ Eneja dobije, na kom
 Žuta je lavova koža, što zlatnim se pančama sjaji.
 Brzo leteći Fama po gradu se raširi malom,
 555 Kako konjici hite ka obali Tirenskog kralja;
 Od straha zavjete majke udvajaju, strava s blizinom
 Pogibli raste i Martov se lik⁴⁷ sve pričinja veći.
 Sinu, kad odlažaše, Evandar desnicu čvrsto
 Stisne i plaćući ljuto progovori besjede ove:
 560 »O da mi Jupiter hoće povratiti pređašnja ljeta,
 Kakav sam bio, pod samim Prenèstom kad prvi put razbih
 Vojsku i pobjednik kada sagòrjeh štitova hrpe,⁴⁸
 Ovom kad desnicom poslah u Tartar Erula kralja,
 Kojemu (strašno je reći) Feronija mati je dala

⁴⁵ 534-536. Nigdje se ne kaže, da je to Venera obećala Eneji. Da bude Vergil poživio dulje, valjada bi gdje god naprijed o tom što rekao.

⁴⁶ 552. »neždrebanoga konja«, t. j. bez ždrijebanja, odabranog, a njegovi su drugovi dobili konje po ždrijebu.

⁴⁷ 557. »Martov lik«, t. j. ratne strahote.

⁴⁸ 562. Rimske su vojvode poslije svršene bitke često znale u čast Vulkana spaliti na bojištu oružje neprijateljsko, koje su zarobili.

565 Tri, kad rodi ga, duše i oružjem triput da maše⁴⁹
 (Triput ga trebalo ubit, al' desnica ova mu tada
 Duše je uzela sve i oružje skinula troje),
 Ne bih iz zagrljaja se tvog iz slatkoga sada
 Trgao, sinko, ne bi Mezentij se rugao meni,
 570 Meni susjedu svome, tolikô čeljadi ne bi
 Posmico mačem ni gradu tolikê oteo ljude.
 A vi, o višnji, i ti, o Jupiteru nad svima
 Bozima gòspodâru, na Arkadskog smilujte sad se
 Kralja i usliš'te oca: sačuvati ako mi zdrava
 575 Palanta hoće vaša božanska volja i sudba,
 Te ja živim, da vidim ga još i da sastanem s njim se,
 Dajte mi život, svaku podnositi rado ću muku;
 Ako l' mi prijetiš s kakvim, o Sudbino, udesom strašnim,
 Onda bih nemili život dokončati htio sad odmah,
 580 Dok se bojim sa sumnjom, dok ne znam, što čekati imam,
 Tebe dok grlim, dragi o sinko, jedina, i to
 Kasna radosti moja,⁵⁰ nek samo ušiju mojih
 Ne rani rđava vijest.« – Na rastanku posljednjem otac
 Tako reče, i pade, odnèsû ga u kuću sluge.
 585 Iziđu konjanici kroz otvorena već vrata,
 Među prvima jaše Enèja ì vjernî Ahat,
 Zatim Trojanska druga gospoda; posrèd četê jaše
 Palant kabanicom svima i šarenim oružjem očit,
 Ko u Okeanskim valma kad danica okupa sebe⁵¹
 590 I mrak razbija sveto pomolivši na nebu lice
 (Venera miluje nju od zvijezda ostalih više).⁵²
 Matere bojazni pune na zidima stoje i prate
 Očima oblake praha i oružja sjaj na momčádma.
 Za bitku oružani kroz guštare lete, kud vodi
 595 Najbliži put, pocikuju svi i jašu u redu,
 Kopito topoće grabom i bije po buhavnom polju.
 Ima prostrani gaj kod studene Cerske rijeke⁵³
 Široko poštovan još od davnina, sa svijeh strana
 Brda ga s dolima pašu, opkoljuju jelama tamnim.

⁴⁹ 565. Erul je dakle imao tri duše, t. j. tri života, zato je triput mahao oružjem (prije prve smrti; – poslije nje i poslije druge smrti)

⁵⁰ 582. »kasna radosti moja«, dakle se Palant rodio, kad mu je otac već bio star.

⁵¹ 589. t. j. kad iziđe iz Okeana, u kojem se (pjesnički govoreći) okupala.

⁵² 591. Zato se danica i zove Venera.

⁵³ 597. »kod studene Cerske rijeke«, t. j. kod rijeke, što teče uz grad Ceru; vidi bilješku 7. pjev., st. 652.

600   Stoke i polja bogu Silvanu priča se da su
           Lug taj i svečani dan posvetili stari Pelazgi,
           Koji su živjeli negda u zemlji Latinskoj prvi.
           Tu su stajali blizu u sigurnom okolu Tarhon
           I Tirénci, te se s brežuljka visokog mogla
 605   Pregledat legija sva, gdje u polju širokom leži.
           Ovamo pristupi otac Enèja s biranom svojom
           Momčadi; oni sebe i konje odmoredni.
           Prekrasna Venera u to u eterskom sađe oblaku
           Darove noseći sinu, i njega kad vidi, gdje stoji
 610   Od hladne vode daleko u zavojitom u dolu,
           Sama pristupi k njemu i riječi prozbori ove:
           »Evo ti oružje, što ga obećah,⁵⁴ što ga je vješto
           Muž izradio moj; Lavréncane ponosne, sinko,
           Ne boj se sada u boj pozivat ni hrabroga Turna.«
 615   Tako Kiterka reče i zagrlj svojega sina
           I metne oružje sjajno nasuprot pod hrastom. Eneja
           Darima božice se i tolikoj raduje časti,
           Ne može nagledat sit se, te motri sad ovo, sad ono;
           Čudi se, vrti med rukama on i miškama strašnu
 620   Kacigu s perjanicom (sa kacige sipa se plamen),
           Motri smrtonosni mač i oklop mjedeni tvrdi
           Golemi, rùmenkastí, ko zrake kada sunčanê
           Biju u oblak sinji, te bljesak se sjaji daleko;
           Motri i nazuvke sjajne od elektra i zlata čistog,
 625   Koplje i štita sklop, iskazati koji se ne da.
           Italske događaje i naroda Rimskog trijùmfe
           Tu je načinio vatre gospodar, koji budućnost
           Poznaje proroštvu vješt; načinio sve pokoljenje
           Julova roda budućeg i rate je, bojeve redom.
 630   Stoji na štitu, kako u zelenoj Martovoj spilji⁵⁵
           Vučica s mladima leži, okò sísâ dva se dječaka
           Igraju sisajući, ne boje se, mati ih liže
           Vitki prignuvši vrat te dječaka sad jednog sad drugog
           Jezikom vučica gladi poravnjujuć njihova t'jela.⁵⁶

⁵⁴ 612. »što ga obećah«, vidi bilješku st. 534-536.

⁵⁵ 630-728. Tu se kazuje, što je sve Vulkan izradio na štitu Enejinu. Tako se i u Ilijadi, 18. pjev., st. 482-608 kazuje, što je izradio Hefest na štitu Ahilejevu. Ali Vergilovo se kazivanje razlikuje od Homerova; dok Homer donosi prizore iz običnoga života, a ono su u Vergila prizori iz buduće Rimske historije, i to od njezina početka pa do pjesnikova vremena.

⁵⁶ 630-634. Ovo se proteže na Romula i Rema, koje je vučica dojila.

635 Blizu vidi se Rim, a narod sjedi u cirku,⁵⁷
 Pod kraj se veljih igara bezakonski otimlju žene
 Sabinske, i rat bukne med narodom Romula kralja
 I med Tatijem starim i Kurom ozbiljnim gradom.
 Zatim se vide kralji, gdje nakon svršenog rata
 640 Stoje pred Jupiter-boga oltarom u oružju, drže
 Zdjele žrtvèné i savez uglavljaju zaklavši svinju.
 A ne daleko otud raskidaju Metija brza⁵⁸
 Kola, – ej bješe ti svoju održati, Albanče, riječ!
 Utrobu lažljivca Tul je razvlačiti po šumi dao,
 645 Grmove njegova krv je oškropila i kapljè sa njih.
 Dalje Porsena traži, Tarkvinij prognani da se⁵⁹
 Natrag primi, te podsjedne grad sa golemom silom,
 Al' za slobòdu potómci Enèjè hrle u borbu.
 L'jepo je prikazano, Porsena kako se srđi
 650 I pr'jeti, što se most usudio razbiti Kokles
 I što iz sužanjstva svog u rijeku Klelija skače.
 A na vrhu se vidi, pred hramom gdje Manlije stoji⁶⁰
 Tvrđave Tarpejske stražar i visoki čuva Kapitòl
 (A slama nova strši na palači Romula kralja);
 655 Srebrna guska leti po zlaćenome trijemu
 I javlja gakom, da su na pragu već Gali dušmáni.
 Kroz grmlje već su se Gali provukli, do tvrđave došli,
 Krio ih mrak, a crna im noć baš bijaše zgodna,
 Zlatna je njihova kosa i ruho je na njima zlatno,
 660 Prutaste njihove sjaju kabànice, vrat ko mlijeko
 Svakom je optočen zlatom, u rukama svakom su po dva
 Sjajna Alpinska koplja, i štitima kriju se dugim.

⁵⁷ 635-641. Romulovi ljudi otimlju Sabinske djevojke, rat sa Sabincima, poslije rata pomirenje i savez među Romulom i kraljem Tatijem, kojeg je stolica bila grad Kura.

⁵⁸ 642-645. Metij (ili Met) Fufetije, Albanski vojvoda, kojega je poradi izdaje kralj rimski Tul Hostilije dao rastrgati konjma na repove.

⁵⁹ 646-654. Kralj Etrurski Porsena hoće Rimljane da prisili, da natrag prime prognanoga kralja Tarkvinija, ali Rimljani («potomci Eneje») junački se odupiru; u toj se borbi odlikuje Kokles i djevojka Klelija.

⁶⁰ 652-662. Gali hoće obnoć da osvoje Kapitolij, ali ih gakanjem guske odadu; prvi se probudi Manlije i odbije Gale. – »tvrđave Tarpejske stražar«, t. j. tvrđave na Tarpejskoj hridi (vidi st. 347). – 654. Romulova slamom pokrita koliba na Kapitoliju stajala je dugo kao mili spomenik iz najstarijeg vremena Rimske države. – "Alpinska koplja", t. j. koplja načinjena od drva iz Alpinskih šuma.

Dalje je Salije skovo, gdje plešu, i gole Luperke,⁶¹
 Vunene k tome klobuke i štite, što padoše s neba,
 665 Čestite gospođe voze po gradu u kolima zgodnim
 Svetinje. Od mjesta tog podaleko je načinjen Tartar
 U dubinu je tu i ulaz u Ditovo carstvo;
 Muke su zlotvora tu, Katilína⁶² tu je na hridi
 Obješeni iznositoj i Furije gledajuć dršće.
 670 Pravednici su tu napóse i Katon im sudi.⁶³
 Od zlata more se burno sredinom med slikama tima
 Širi, i vali se pjene po pučini bjelkastom pjenom,
 Okolo sjaju delfini u krugu od srebra i repom
 Mašu po valovima i pučinu plivajuć režu.
 675 Aktijski vidjeti rat⁶⁴ u sredini bijaše štita
 S lađama okovanim, po Leukati vidiš gdje vrve
 Brodovi gotovi na boj i vali odsjauju zlatom.
 Italce August Cesar odávdê u bitku vodi,
 Senat i narod, Penati i veliki bogovi s njim su;
 680 Stoji na visokoj fari, iz veseloga mu čela
 Biju plamena dva, a nad tjemenom očina zv'jezda.⁶⁵
 S povoljnim vjetrima vodi i bozima od drukud vojsku
 Visoko stojeć Agripa, na čelu mu gizdavi nakit
 Bojni se sjaji: od kljúnâ lađènih složena kruna.⁶⁶
 685 S četama tuđim odándê i s oružjem šarenim kreće

⁶¹ 663-665. Prizori iz Rimskih svetkovina. Saliji (o kojima vidi bilješku st. 285) prvih su dana mjeseca marta nosili po Rimu nekakve svete štitove, za koje pjesnik kaže da su spali s neba, a po priči spao je s neba samo jedan, te je kralj Numa Pompilije dao načiniti još jedanaest posve jednakih, da nikakav lupež ne može znati, koji je štit pravi, te ga ukrasti. — Luperki su svećenici boga Pana (vidi bilješku st. 343. 344); oni su o svetkovini svoga boga mjeseca februara (Lupercalia) odjeveni samo kožama žrtvovanih jaraca oko bedara (zato im pjesnik kaže da su goli) trčali po gradu i udarali remenom od onih koža ljude, koje bi sreli. — 664. "vunene klobuke" svećeničke.

⁶² 668. Katilina je poznati prevratnik, koji je htio državnu vlast oteti i po svojoj volji vladati, ali mu je konsul Ciceron pokvario posao.

⁶³ 670. Misli se mlađi Katon (iz posljednjih vremena republike), koji je bio na glasu kao čovjek pošten i pravedan.

⁶⁴ 675. Aktijski rat, t. j. pomorska bitka kod Aktija (a tako se zvao rat na obali Akarnanije u Grčkoj), u kojoj je Oktavijan Cesar (nazvani i August, t. j. uzvišeni) pobijedio Antonija i s njime združenu Egipatsku kraljicu Kleopatru.

⁶⁵ 680.-681. Misli se sjaj njegove kacige, na kojoj je bila načinjena i »očina zvijezda«, na uspomenu zvijezde repatice, koja se pokazala poslije smrti Julija Cesara (poočima Augustova).

⁶⁶ 683-684. Agripa, vojvoda Augustov, dobio je poslije pobjede nad Sekstom Pompejem krunu iskićenu zlatnim lađenim kljunićima (corona rostrata), kojega odlikovanja nije do sada dobio nijedan Rimljanin.

Pobjednik narodâ Zore i crvenog žala – Antonij,⁶⁷
 Egipat, Istoka sile i daleku Baktriju vodi
 Sa sobom on, i žena je s njim Egipćanka, jaoh!
 Nasrću najedno svi, i po vodi trokraki kljuni
 690 Riju i zamah vesala, te čitavo pjeni se more.
 Kreću u pučinu, misliš, da Kiklade plove po vodi
 Otkinute, il' brda na visoka ruše se brda:
 Takve grdosije⁶⁸ ljudi na brodove s tornjići gone.
 Goruće kućine ruke, a lukovi krilato gvožđe
 695 Sipaju, krvlju polje Neptunovo počinje rudjet.
 Kraljica u srijedi domorodnim prizivlje sistrom⁶⁹
 Vojsku, a dvije guje za leđima ne vidi jošte.⁷⁰
 Nakazni svakakvi bozi i lajač s njima Anubis⁷¹
 Oružje protiv Neptuna, Minerve i Venere drže;
 700 Bog u ograšju Mavors u željezu izrezan bjesni,
 K tome boginje strašne Hudobe eterom lete,
 Vesela Nesloga tu korača sa razdrtim plaštem.
 Za njom dolazi opet Belona s krvavim bičem.
 Gledajuć Aktijski sve to Apolon⁷² naperuje luk svoj
 705 Ozgo, te od straha toga Egipćani svi i Sabejci
 I Indijanci svi i Arapi okreću pleći.
 Sama se kraljica vidi, gdje zazvavši vjetre odjèdrit
 Hoće i razvezana gdje uža popušta veće;
 Vatre gospodar je nju načinio sred boja bl'jedu
 710 Poradi bliske joj smrti, te nose je vali i Japig;⁷³
 Nil gromoradnik stoji nasuprot žalostan, njedra
 Šireći svoja i s ruhom cijelim pobjeđenike
 Zovuć u plavkasto krilo, u zaklonitu rijeku.
 Cesar se uvozi u Rim, da trostruki proslavi trijumf,⁷⁴
 715 Bozima Italskima prikazuje besmrtni zavjet:

⁶⁷ 686. »pobjednik národâ Zore i crvenog žala«, t. j. Antonije vodi u boj istočne neke narode i one, što sjede na obalama Crvenog Mora.

⁶⁸ 693. »grdosije« su goleme lađe Antonijeve, a brodovi »s tornjići« su osobiti brodovi Augustovi.

⁶⁹ 696. »sistar« je nekakva čegrtaljka, koju su Egipćani upotrebljavali kod službe boginje Iside. Ovo pjesnik o Kleopatri veli sarkastički.

⁷⁰ 697. Kad je Kleopatra vidjela, da je sve propalo, dala se ugristi od dvije zmiје, i tako je poginula.

⁷¹ 698. Egipatski su bogovi »nakazni«, jer su bili prikazivani s različnim životinjskim glavama; tako je Anubis imao pasju glavu.

⁷² 704. »Aktijski Apolon«, jer je na Aktiju imao hram; vidi 3. pjev., st. 275.

⁷³ 710. Japig je sjeverozapadni vjetar.

⁷⁴ 714. »trostruki trijumf«. Poslije Aktijske pobjede Oktavijan je Cesar slavio trijumf tri dana: Dalmatinski, Aktijski i Aleksandrijski.

Tri sta golemih hrama po čitavom rasutih gradu.
Radost, pljeskanje, igre po ulicama se ore;
Kolo je gospođa u svim u hramima, pred svakim oltar,
A pred oltarima leže na zemlji zaklati junci.
720 Cesar na snježanom pragu pred Febom sjajnijem sjedi,
Pregleda narodâ dare,⁷⁵ na dovratnike ih vješa
Gizdave; svladani puci u povorci stupaju dugoj,
Jezikom razlikuju i oružjem se i ruhom.
Topilac⁷⁶ nomadska tu plemena i Afrikance
725 Nezasukane metnu, Gelónce streljače i Karce⁷⁷
S Lelezi; tiše teče rijeka Eufkrat veće;⁷⁸
Tu je dvorogi Ren i Moríni su, najdalji ljudi,
Nesavladani Dahi i Araks, što mosta ne trpi.⁷⁹
Svemu se tome na štitu Vulkanovu, majčinu daru,
730 Divi Eneja, slici veseli se ne znajuć stvari,⁸⁰
Te on unukâ slavu i sudbu na pleći diže.

---

⁷⁵ 721. »pregleda narodâ dare«, t. j. zlatne krune, što su ih pobijeđeni narodi morali davati za trijumf.

⁷⁶ 724. "topilac", t. j. Vulkan, jer topi metale.

⁷⁷ 725. Karci su stanovnici Karije, zemlje u jugozapadnoj Maloj Aziji.

⁷⁸ 726. Lelezi su narod, koji je sjedio valjada u susjedstvu Karaca. – »tiše teče Eufkrat«, kao da je i on tobože ukroćen, kao što su ukroćeni narodi oko njega.

⁷⁹ 727-728. »dvorogi Ren«, t. j. sa dva ušća, – Morini su sjedili u sjevernoj Galiji nasuprot Britaniji, – Dahi na istočnoj obali Kaspijskoga mora, – Araks žestoka rijeka u Armeniji (danas: Aras).

⁸⁰ 730. "ne znajuć stvari", t. j. Eneja ne poznaje svojih potomaka izdjeljanih na štitu.

Deveto pjevanje.

Dok Eneja boravi u Etruriji, pošalje Junona Iridu k Turnu, da mu reče, kako je sada najljepša zgoda navaliti na Trojance. Turno hoće da udari na njih, ali se oni iz okola ne htjednu pustiti u boj; za to im Turno hoće da spali lađe. Dok se on sprema, da to učini, pretvori Jupiter sve lađe u Nimfe. Dva se mladića, Nis i Eurijal, nađu u Trojanskoj vojsci, koji hoće kroz Turnov tabor da prođu, da odu k Eneji i jave mu veliku nevolju Trojansku. Nis i Eurijal zapute ob noć, te bi sretno došli do Eneje, da se nijesu zabavili ubijajući po neprijateljskom taboru vojnike, koji su spavali. Kada u zoru htjednu da odu dalje, nagaze na neprijateljske konjanike, koji ih obojicu ubiju. Poslije toga udari Turno na Trojanski tabor, i otvori se junačka borba, na Trojanskoj se strani odlikuje Askanij, koji ubije hvas-tavoga jednog neprijatelja; Turno nemilo siječe dušmane i uđe u njihov tabor, ali bi u njemu zaglavio, da nije brže od neprijatelja skočio u Tiber i otplivao k svojim.

U drugom posve kraju događalo dok se je sve to,
Pošlje Saturnova kći Junona Iridu s neba
K smjelici Turnu, koji u posvećenom je dolu
Sjedio slučajno tada u gaju djeda Pilùmna.
5 Ružičnim ustima Taumasa kći progovori njemu:
»Turno, što nije ti bog ni jedan mogo obećat,
Dok si želio, dánâ okretnja ti dõnese sama.
Drugove ostavivši Enèja i lađe i òkò
Pošo je k Palatíncu Evàndru,¹ gdje sjedi i vlada;
10 Ni to mu dosta ne bi, već pođe u najdalje grade
Koritove i tamo seljake Lidijske skuplja²
I oružâ. Što dvojiš? Zaišti kola i konje,
Ne čekaj ništa, već tabor zabuni im i na nj navali.«
Tako boginja reče i u nebo jednako trepteć
15 Prhne i golemi luk u oblaku zareže leteć.
Junak se dosjeti, ko li je to, i pružajuć obje
Ruke k zvijezdama vikne za njome, kad bježaše veće:
»Irido, diko neba, ej ko te na zemlju k meni
U oblácima posla? Vedrina otkle je ova
20 Sada na jednoć? Vidim, rastupilo nebo se, zv'jezde
Kreću se okolo pola. Na oružje kogod me zoveš,
Taj ću slijediti znak.« – I besjede tē kada reče,

---

¹ 9. »k Palatincu Evandru«, t. j. k Evandru, koji se nastanio na Palatinskom brežuljku; vidi bilješku 8. pjev., st. 51-54.

² 11. »seljake Lidijske skuplja«, t. j. Etrurce; vidi bilješku 1. pjev., st. 781.

Pođe k rijeci i vode od najgornjeg zahvati³ vala
 U nebo molitve mnoge i zavjete šaljući mnoge.

25 Poljem je otvorenim cijela već krenula vojska,
 Mnogo je u nje konja i šarenog zlaćenog ruha;
 Mesap pred vojskom je sprijed, na okupu zadnji joj dio
 Drže Tirovi sini, a vojvoda Turno u sr'jedi
 Kreće se oružje držeć nad svima za glavu viši.

30 Idu ko duboki Gang kad nabujâ od sedam tihih
 R'jeka i teče u miru, il' kada se razlije plodna
 Nilova voda po pòljma i vraća u korito svoje.
 Kada Trojanci vide na jednoć, gdje prašina crna
 U oblak sabija se i na polju diže se tama,

35 Prvi poviče Kaik sa čardaka prednjega tada:
 »Kakav se crne magle, o građani, primiče pramen?
 Brže oružje amo i strelice! penj'te se na zid!
 Ao dušmáni su tu!« – Trojanci s velikom vikom
 Na sva vrata poteku i bedemi budu ih puni,

40 Jer je prehrabri boжник Enèja na polasku reko:
 Ako bi kakvi se udes dogodio, njega dok nema,
 Neka ne stupaju u red, ne izlaze u polje na boj,
 Tabor nek čuvaju samo i bedeme s utvrdom jakom.
 Premda ih potiče stid i srdžba na boj, al' opet

45 Vrata zatvoriv i nalog izvršivši čekati stanu
 Oružani dušmáne u prostranih čardacih stojeć.
 Hrleći pred sporom vojskom daleko odmakne Turno
 Te se na jednoć stvori pred okolom s izabranih dvaest
 Konjika, na tračkom jaše na konju s pjegama b'jelim,

50 S crvenom perjanicom na glavi šljem mu je zlatni.
 »Ima l' vas koji – reče –, o junaci, ko na dušmáne
 Sa mnom će prvi, gle?« – pa zavrti koplje i baci
 U uzduh (boja početak) i jašući u polje jurne.
 Drugovi ciknu i pođu za njime vičući strašno,

55 Čude se, kako su srca Trojanci kukavnih, te se
 Na polje ravno ne dadu, ne dolaze kao junaci
 S oružjem bit se, već čuče u okolu. Žestoki Turno
 Prèglèdâ zide na konju i ulaz lutajuć traži.
 Kao što kada vuk pred oborom punim ovaca

60 Vrebajuć vije, te dažd i vjetar kod ovčare njega
 I iza ponoći biju, a janjići sigurni bleje
 Ležeć pod materama, a onaj pomaman i ljut
 Bjesni na one, kojih doséci ne može, ljuti

³ 23. "zahvati", t. j. da opere ruke, jer onaj, koji se moli bogovima, treba da je čistih ruku.

65 Glad ga davnašnji muči, a žvalo mu krvi je žedno, –
 Isto je takvom srdžbom i Rutulac plamtio motreć
 Tabor i zide, bol mu u kostima goraše tvrdim.
 Kako bi kušo unići i zatvorene Trojance
 Kako bi s utvrda sagno i u polje rasuo ravno?
 Navali na lađe, koje u zakutku uz tabor bjehu
 70 Nasipom okružene i valovima rijeke;
 Drugove svoje, koji pocikuju, zovne, da idu
 Paliti brodove, i pun žestine pograbi zublju.
 Tada pohrle svi, a sokoli glavom ih Turno;
 Crni se nađe luč u rukama svakome momku;
 75 Ognjišta razmetnuše, a dimljivi puštaju luči
 Smolnati plam, a Vulkan k nebesima pepeo diže.
 Recite, Muse, koji je bog odvratio požar
 Ljuti od Trojanaca i spasao od vatre lađe?
 Vjerovala se stvar u davnini, al' priča još traje.
 80 Dok je na Frigijskoj Idi Eneja još gradio lađe
 Te se pučinom spremio odjedriti, kazuju, da je
 Mati bogova tad Berekintija kazala ovo
 Velikom Jupiteru: »Učini, sinko, što traži
 I moli draga majka od tebe, vladara Olimpa.
 85 Odavno plāninu milu omòrikovu imadem;
 Taman od borova crnih i javora lug joj na vrhu
 Bješe; žrtve su tu prinosili ljudi, i rado
 Dardanskom otud sam dala junaku drva, kad lâđâ
 Trebo je, a sad sujma i bojazan brižnu me mori.
 90 Razbij mi strah, i dopusti, da molbama poluči mati,
 Lađe da ne svlada bura, da nigdje se ne satru ploveć;
 Nek im za uvar bude, sa moje što su planine.«
 Njojzi odgovori sin, zvijezda nebeskih kretač:
 »Na što navraćaš, majko, sudbinu? što lađama tražiš?
 95 Zar da besmrtnost lađe imadu, što smrtna ih ruka
 Naćini? siguran zar da Eneja kroz pogibli prođe
 Nesigurne? tolikâ u kojega boga je sila?
 Ali kad smire se jednom, te budu na cilju u luci
 Ausonskoj, kolikogòd ih iz vala spaseno bude
 100 Te junaka Dardānca dovezu na pòlja Lavrèntskâ,
 Uzeću smrtni im oblik i velikog mora načinit
 Ja ću ih boginjama, nek budu ko Nerejka Dota
 Il' Galatėja, što grudma pjenovitu pućinu režu«. ⁴

⁴ 103. »grudma pućinu režu«, t. j. plivaju po njoj.

Reče i namigne, tako rijeke mu Stigijskog brata,⁵
 105 Tako mu žalâ, gdje kuha se smola, i bezdana crnih,
 To je sigurno, migne i migom Olimp potrese.⁶
 Dođe već obećan dan, i određeno vrijeme
 Parke su ispunile, kad Majku⁷ Turnova pakost
 Sjeti, da oganj treba odvratiti òd lâđâ svetih.
 110 Očima u taj par neobična svjetlost se zasja,
 Vidje se, po nebu kako od strana istočnih oblak
 Leti i Idski hor,⁸ iz visine strašan se čuje
 Glas, i kroz Rutulsku vojsku i Trojansku prođe cijelu:
 »Nemojte, prestrašeni, o Teukri, braniti moje
 115 Lađe i nemojte ruku oružati; prije će Turno
 Spaliti more no svete omorike; slobodne morske
 Hodite boginje sad, zapov'jeda Majka!« – I odmah
 Svaka otkine lađa od obale konopce sama
 I delfinima slične u pučinu urone s kljunma,
 120 U dno skoče, i isto tolikò se djevica opet
 122 Pomoli – čudo je divno, – i plivati po moru stanu.
 Protrnu Rutulci tad, pa i sâm se uplaši Mesap,
 Konji njegovi zazru, rijeka šumno zauči
 125 Tiberova i stane i udari od mora natrag.
 Ali smjelica Turno ne izgubi uzdanja jošte,
 Već on ohrabri druge riječma povikav ovako:
 »Nam'jenjen ovaj je znak Trojancem; dojàkošnjû pomoć
 Sam im Jupiter uze; strijela Rutulskih njima
 130 Ne treba više ni ognja. Već nema im po moru puta,
 Nema im nade uteći; izgubiše zapleće jedno,
 A mi zemlju držimo; tolikê hiljade kreću⁹
 S oružjem – Italski puci! A Frigijci usudnim što se
 Hvastaju proroštvima božanskîm, ne bojim se toga;
 135 Dosta sudbina dobi i Venera, što su na polja¹⁰
 Ausonska rodna došli Trojanci. Al' i ja sudbinu

⁵ 104. Najtvrđa je kletva bogovima rijekom podzemnoga svijeta Stiksom; vidi bilješku 6. pjev., st. 324. – Stigijski brat je Jupiteru Dit (Pluton), vladar podzemnoga svijeta.

⁶ 106. »migne i migom Olimp potrese« uzeto je iz Ilijade 1. pjev., st. 528-530.

⁷ 108. »Majku«, t. j. Berekintiju (st. 82).

⁸ 112. »Idski hor«, t. j. pratnja Berekintijina, a to su Koribanti (o kojima vidi bilješku 3. pjev., st. 111).

⁹ 128-131. Turno hoće da kaže: Jupiter je Trojancima uzeo lađe, koje su im bile jedina nada, i s tim ih je upropastio, ne treba dakle da im mi palimo lađe i da na njih strijeljamo.

¹⁰ 133-135. Neka se Frigijci (Trojanci) ne uzdaju mnogo u proroštva; dosta im je, što su došli u Ausoniju (Italiju), s tim su proroštva ispunjena, drugome čemu neka se ne nadaju.

Svoju imadem: mačem da opaki uništim narod,
 Koji mi preote ženu; ne boli same Atride
 Takovi bol, i nije Mikéni slobodno samoj¹¹
 140 Da se oružâ; a dosta i jednoć je propasti, dosta
 Bješe griješit im prije, na čitavo mrziti žensko¹²
 Bješe im pleme; misle sred utvrda, da će se spasti,
 Da će im opkop pomòci, i hrabre se time, al' slabo
 Tijem umakoše smrti. Nijesu li Trojanske zide
 145 Vidjeli popaljene? a Neptun ih bar je sazido.¹³
 Ko će, o birani momci, razvalit im utvrdu sada
 Mačem i udarit sa mnom na Trojanski preplašen tabor?
 Ne treba protivu njih Vulkanova oružja meni,
 A ni tisuće lađa.¹⁴ Nek saveznici im budu
 150 I dalje svi Etrurci. Nek noći se ì krađê naše
 152 Ne plaše! u tamni konjski sakrivat se ne ćemo trbuh!¹⁵
 Ob dan i očito zide okružit im hoćemo vatrom.
 Ja ću pokazat im, da sad s Pelàzgima, s Danajci posla
 155 Nemaju, koje je Hektor odbijao godina deset.
 A sad, kada je dana već dio prošao veći,
 Što ga ostaje još, iza posla svršenog sretno
 Sad okrijep'te se, ljudi, i znajte, boj da je blizu!«
 Tada se posao zada Mesápu, da podsjedne vrata
 160 Dobro s četom stražara, da zidove okruži vatrom.
 Izbra se Rutulaca četrnajst, s vojnicima zide
 Neka motre, a po sto momaka, što u zlatu blista,
 Grimizne perjanice što nosi, sa svakim pođe.
 Odu na mjesta svoja, izmjenjuju se, po travi
 165 Leže i piju vino i nagingju mjedene vrče.
 Ognji sijeavaju mnogi, stražari se igraju i noć
 Bez sna provode svu.
 Sve to s bedema motre Trojanci stojeći na visu
 Oružani, u strahu i bojazni stanu ogledat

¹¹ 138.-139. Svakoga boli, kad mu ko preotme ženu, a ne samo Atride (misli se na Prijamova sina Parisa, koji je odveo ženu Menelajevu Helenu, poradi čega je skočio na oružje ne samo Menelaje, nego i brat mu Agamemnon, oba Atridi, t. j. Atrejevi sinovi). — »Mikeni«, t. j. Grčkoj.

¹² 140.-141. Trojancima bi moralo dosta biti, što su jedan put propali, morali bi poradi Helene mrziti na sve žene, a ne otimati opet tuđe nevjeste.

¹³ 145. Da je Neptun gradio zid oko Troje, to se kaže u Ilijadi, 21. pjev., st. 446-447, a vidi i georg. 1, 502.

¹⁴ 148-149. t. j. ja ću Trojance razbiti, ako i nemam Vulkanova oružja (koje je imao Ahilej), ako i nemam tisuću lađa, kako su imali Grci, koji su podsjedali Troju.

¹⁵ 150-152. t. j. ne ćemo mi noću na njih navaliti sakrivši se u konjski trbuh, kako su Grci učinili; ne ćemo ništa krasti, kako su Grci ukrali Paladin kip (vidi 2. pjev., st. 164-168).

- 170 Vrata i sastavljat moste sa tornjićima, donosit
Oružje; žestoki Serest i Mnestej na posao gone,
Koje je postavio Eneja, dođe li nužda,
Momčadi da su glavari i vojvode da su u boju.
Momci na zidima svi razdijelivši pogibli med se
- 175 Straže i poslove čine, što kojemu činiti treba.
Nis je Hirtakov sin prehrabreni junak kod vrata¹⁶
Stražio; kopljanik brz je, strijele su lake u njega,
Takvog ga lovica Ida¹⁷ Eneji posla u društvo.
S njime je pošo Eurijal, od kojega ne bješe ljepšeg
- 180 Među Enèjevići u oružju Trojanskom nikog,
Prve iz nebrijana iz lica mu nicahu malje
Ljubav mladiće je tē sjedinjivala, jednako u boj
Hrljahu njih dva, pa i tad kod vrátâ stražahu skupa.
Nis progovori: »Vatru, Eurijale, bozi li ovu
- 185 U srcu pale, il' žudnje žestina svakomu bog je?
Srce me davno već goni u borbu, il' drugog da posla
Znatnog se primim, te mu tišine se ne će i mira.
Rutulce vidiš, kolikô u uzdanju sigurni svom su:
Ognji svjetlucaju r'jetki, osvojilo vino ih i san,
- 190 Leže, i okolo sve je u pokoju. Slušaj me dalje,
Što li namišljam, kakva l' u duši se odluka rađa.
Puk i starješine hoće, Eneja da se pozove,
Da se pošalju ljudi, nek svu mu istinu jave.
Ako obećaju tebi, što ištem (jer ja sa samom
- 195 Slavom sam dovoljan), – mislim pod humom onijem tamo¹⁸
Da se nalazi put do zidóvâ Palànteja grada.«
Prepadne tad se Eurijal i začudi se tolikôj
Želji slave i drúgu progovori vatrenom ovo:
»Mene zar sa sobom, Nise, povèsti u posao slavni
- 200 Ne ćeš? i ja da tebe u tòlikû pustim pogíbelj?
Ofelt roditelj moj mejdandžija iskusni mene
Nije u Argolskoj bojnoj strahoti, za Trojanskih patnja
Digo, othranio takvog; nijesam tako se s tobom
Vlado, kad počoh s Enèjôm u nevolje njegove skrajnje.
- 205 Ima u mene srce, što život prezire i za nj

¹⁶ 176-445. Tu je slavna epizoda o Nisu i Eurijalu, koju je Vergil ispjevao prema Homerovoj epizodi o Diomedu i Odiseju u 10. pjevanju Ilijade, ali je pokazao mnogo samostalnosti i veliku pjesničku snagu.

¹⁷ 178. Ida je Nisova mati, NImifa valjada u gori Idi.

¹⁸ 195. Ispred riječi: mislim pod humom... izostavljena je rečenica: idem k Eneji, koja se iz smisla može lako dopuniti.

Spremno je, slavu dobro da kupi, za kojom se dižeš.«
 A Nis će na to: »Nijesam za tebe se takvo što bojo,
 Niti bi pravo bilo, – povratit se klikćući k tebi
 Tako mi Jupiter dao ili kogod blago to gleda.
 210 Ali mene li slučaj povuče u nesreću il' bog
 (Ta znaš, da takvo se što u pogibli događa često),
 Ti bar poživim, jer tvoja života su vrednija ljeta,
 Da me iz boja otet imade ko il' otkupit
 Pa me sahranit; il' ako ne dopusti po običaju
 215 Udes, da počasti mene nenazočna žrtvom i grobom.¹⁹
 Majke ti ojaditi ne želim bolju tolikôm,
 Koja od matera mnogih, o momče, jedina pođe
 Zà sinom svojim za grad ne mareći slavnog Akesta.«²⁰
 – »Zaman uzroke – reče Eurijal – zaludnje pleteš,
 220 Ne će se odluka moja prom'jenit ni s mjesta maći;
 Nego pohítimo« – veli pa probudi odmah stražare;
 Oni na stražu stupe, na posao, i tad Eurijal
 S mjesta svojega pođe sa Nisom tražit Eneju.
 Stvorovi drugi po zemlji cijeloj spavaju sada,
 225 Brige stresaju sve, zaborávljajû trudove srca.
 Teukarske vojvode prve – po izbor junaci – o poslu
 Kraljevstva najprečemu vijeće imahu tada:
 Što da čine i ko bi glasníkom pošo k Eneji?
 Stoje usrèd polja oni i tabora – štite držéći,
 230 Naslonjeni na dugim na kopljima. Nis i Eurijal
 Vatrene zamole odmah, da puste ih preda se veleć:
 Znatna je stvar, prekinuća vrijedna. Jul ih onako
 Hitlene pripusti odmah i Nisu reče, nek zbori.
 Tada će Hirtakov sin: »Enèjevići, oj blaga
 235 Slušajte srca; kod onog, što javljamo, nemojte gledat
 Nà našè godine. Sad je osvojilo Rutulce vino
 I san, te ùmukoše, za prolazak potajni mjesto
 Vidjesmo blizu mora uz raskršće, što je kod vrátâ;
 Ognji su ovdje ondje rijetki, k zvijezdama crni
 240 Diže se plamen. Zgodom poslužit se ako nam date,
 Da potražit idémo Enèju i grad Palàntej,
 S plijenom, nakon grdnog pokláća vi ćete brzo
 Ovdje ga ugledat; mi se na putu ne ćemo varat,
 Jer smo u lovu često početak grada u nizi

¹⁹ 215. t. j. da mi načini prazan grob; vidi bilješku 6. pjev., st. 505.

²⁰ 218. t. j. tvoja mati nije htjela s drugim ženama ostati u gradu Akestovu; vidi 5. pjev., st. 711-718 i 750.

245 Vidjeli tamnoj, i sav upoznasmo tijek rijeke.«
 Starac pametan, zreo progovori zatijem Alet:
 »Očinski bogovi, kojih u mōći svagda je Troja,
 Valjada ne mislite Trojance uništiti posve,
 Dok ste im dali momke sa takovim srcem, s pregnućem
 250 Takvim u grudma!« – (I rekavši to obojici primi
 Ruke i pleći te stane natapati suzama lica.)
 »Za djela tako slavna, o junaci, kakav bih mogo
 Dostojan pomisliti dar? al' najljepši daće vam bozi
 I vaše vladanje samo, a ostalo dodaće brzo
 255 Duševni vama Enèja, Askànij također mladi,
 Koji zasluga takvih zaboravit nikada ne će.«
 Prihvati riječ Askanij: »Oj kako je jedina meni
 Sreća u povratku oca, Penátima velikim tako,
 Svetištem sijede Veste, Asàraka Larom vas, Nise,
 260 Zaklinjem; sreću svoju cijelu stavljam i nadu
 O vaša krila; oca dozovite, dajte, da gledat
 Opet ga mogu; nemam bijede, on li se vrati.
 Čaše srebrne dvije, na kojih se izdižu slike,
 Daću vam, što ih Arizbu²¹ osvojivši roditelj dobi;
 265 Dva ću vam tronoga dati i velika talenta zlatna
 Dva i starinski vrč, što od Sidonke dobih Didone.
 Ako pak dano mi bude, da Italsku zemlju i žezlo
 Osvojim pobjednikom te plijen dijeliti stanem,
 Iz diòbè ću konja izuzet, što Turno ga jaše,
 270 Kako si vidio, Nise, u oružju zlaćenom, – i štit
 S crvenom perjanicom, i tebi već sada sve dajem.
 Najodabranijih k tome još dvanaest žena će dati
 Otac tebi i sužnje, a svakoga s oružjem svojim,
 K svemu još dio polja, što pripada sada Latinu.
 275 Tebe pak, mladiću časni, za kojim u razmaku kraćem
 Pristaju godine moje, već sada na grudi primam,
 Za svog te uzimam druga u nezgodi i zgodi svakoj.
 Ne ću nikakve slave bez tebe tražiti sebi;
 Bio u miru il' ratu, u besjede tvoje ću i rad
 280 Ja se najviše uzdat.« – A njemu Eurijal ovako
 Odmah odgovori: »Nigda vrijeme obličiti me ne će,
 Nevjeran jünâštvu da sam ovàkôm, samo nek sreća
 Sadašnja me ne izda. Al' mimo ostale dare
 Molim te jedno: majku imadem, koja je roda
 285 Staroga Prijamova; ni Ilijska nije zadržat

²¹ 264. Arizba, grad u državi Trojanskoj.

Mogla je zemlja ni grad Akestov, kad kretaše sa mnom,
 Jadna, – i ne sluti sad, pogíbelj kakva je možda;
 Odlazim, da se s njom ne opròstih; tako mi noći
 Ove i desnice tvoje, ne mogu je plačúci gledat.
 290 Molim te, tješi je jadnu i ostavljenoj pomaži.
 Daj, da se nadam to od tebe, i smjeliji u sve
 Íci ću zgóde i nezgóde ja.« Potrese se srce
 Teukrom, i udare u plač, navlàstito krasni Askànij,
 Očinske ljubavi slika jer dirnu njegovu dušu;
 295 Pa on prozbori tad:
 »Štógod je dostojno takvog početka, svemu se nadaj;
 Tvoja će majka biti i moja, i samo Kreúsa
 Ime će faliti njoj, a hvala za taki joj porod
 Ne će malena bit. Kakogòd se svršio poso,
 300 Tako mi moje glave, Enèja kojom se otac
 Klet običavo – što tebi obècah, ako se sretno
 Vратиш, to će ti majci i rodu tvojemu ostat.«
 Reče i zaplače Jul te pozlaćen skine sa pleći
 Mač, što Gnošanin divno izradio ga Likàon,
 305 Pa u bjelòkosnè kore uklopio on ga je vješto.
 Mnestej kušljavu kožu, što s lava je skinuta, Nisu
 Dade, a kacigu s njim zamijenio vjerni je Alet.
 Oružje uzmu i krenu, a k vratima s njima gospoda
 Prva iziđu sva, mladići ì stàrci, – svi ih
 310 Prate sa željama dobrim; a iznad godina svojih
 Srce pokazuje Jul ljepotica ì brigu mušku,
 Mnoge poruke ocu poručuje; – ali se sve to
 U uzduh raspe, sve to u oblake naprazno ode.
 Iziđu, prokope pr'jeđu i krenu po tamnoj noći
 315 U tabor nesretni njima, al' ì mnogî imahu od njih
 Poginut. – Vide po travi gdje speći opiti leže
 Ljudi, i s dignutim vide sa rudama kola na žalu.
 Između točkova, úzdâ i ljûdi oružje leži,
 Leži i vino, i tad progovori Hirtakov sinak:
 320 »Sada udarit treba, Eurijale, prilika zove;
 Ovud je put, ti straži i pazi daleko, izà nâs
 Da se kakova četa ne podigne, a ja ću ovdje
 Stvorit čistinu i tebe provèšću širokom stazom.«
 Reče i priduši glas pa na ponosnog Ramnesa mačem
 325 Udari, visoko on je na sagovima počivo
 Te je saneni dah ispuštao iz punih grudi;

Bio je kralj i Turnu od svijju najdraži augur,²²
 Al' ni augurstvom nije odvratio smrti od sebe.
 Sluge mu ubije tri, što nasùmcê med oružjem uza nj
 330 Ležahu, Remova momka izàtôg i kočijáša,
 Kojeg pod konjima nađe; preslječe im spuštene vrate;
 Glavu samome tad gospodaru odreže i trup
 Ostavi, nek krv krklja iz njega, nek topla i crna
 Zemlju i jastuke kvasi. I Lamira smače i Lama,
 335 Mladoga k tome Serána, što vrlo dugo se u noć
 Igrao onu, momak lijèpîh obraza, on je
 Ležao od boga svladan²³ od silnoga; kamo li sreće,
 Da je proigrao noć cijelu do dana tada!
 Kakono gladni lav kad komèšâ po ovčari punoj
 340 (Jer glad ga nagoni ljuti), bezazlene, òd strâ nijème
 Ovce komàdâ i vuče i urliče krvavim žvalom;
 Upravo tako kolje Eurijal ognjèvit, bijèsan,
 Mnogu neznatnu čeljad, na putu mu kako se desi,
 Pobje nespàžen; Fada i Herbesa, Abara, Reta;
 345 Ret tek budan je bio i vidio sve je, al' on se
 Bojao te se bio za vrčem velikim skrio;
 Bliže kad dođe Eurijal, tad ustane Ret, al' mu onaj
 U prsi sav mač turi i s mnogom ga krvlju izvuče;
 S grimiznim mlazom dušu i pomiješano vino
 350 Izbaci umiruć Ret, a Eurijal kradom će dalje
 Žestok; k Mesápovim krene drugárom, gdje vidi da oganj
 Dogara, privezani po navadi konji da uz njih
 Griskaju travu. Tad videći Nis, predaleko da žudnja
 Za pokláćem ga vodi, progovori u kratko njemu:
 355 »Prestanimo, jer dân se približuje neprijatèljskî;
 Dosta je prolito krvi i otvoren put kroz dušmáne.«
 Mnoge junačke stvari od srebra ostave ondje
 Čistog i oružje, vrče i sagove lijepe k tome.
 Odličje Ramnesovo Eurijal uzme i kajas
 360 Zlatni s pucètima, što ga Tibúrcu Remulu nekad
 Posla prebogati Kedik za gostinski dar, iz daljine
 Vjeru kad hvataše s njim, a na smrti unuku Remul
 Dade; pa i taj kad umre, zadobiše Rutulci bojem;
 Sada ga zgrabi Eurijal i naprazno²⁴ na pleći baci.
 365 Nakićen perjanicom Mesápov zgodni tad metne

²² 327. »augur«, t. j. vrač, gatar.

²³ 337. »od boga svladan«, t. j. od Bakha (upravo od vina).

²⁴ 364. »naprazno«, jer se nije imao dugo ponositi njim (t. j. kajasom).

Na glavu šljem. Na čistinu iz okola iziđu oba.

Dok je ostala vojska u redu stajala bojn²⁵

Na polju, iz grada u to iz Latinskog konjici, što su

Naprijed poslani, krenu i Turnu nošahu glase;

370 Ima ih tri sta, svi su sa štitima, vodi ih Volscens.

Već su taboru blizu, već k zidu se približe i tad

Onu dvojicu vide, gdje okreću lijevom stazom.

Tad u osvitku tamnom Eurijala, kad se ni nado

Nije, kaciga izda i prednjom zablisne stranom.

375 Ne vidje to se zalud, i Volscens iz četê vikne:

»Stan'te, o junaci! čemu zaputiste putem? i ko ste

Vi u oružju? kamo idête?« – Protívit se njih dva

Ne htjednu, nego k šumi pohítê uzdav se u noć.

Ali po raspućih znanih odàsvud iziđu pred njih

380 Konjanici, te straža na izlazu svakom se nađe.

Široka bila je šuma, što stršàše čestom i crnim

Česvinama i puna odasvud gustoga grmlja;

Gdješto se vidjeti mogla kroz prolaze potajne staza.

Teški plijen i tmina od grana Eurijala smeta,

385 K tome ga još zavarkuje strah u pravcu od puta.

Ne misleć Nis na drugara dušmanima izmakne veće,

Prijeđe lug, što potlje po Albi se Albanski prozva,

A onda visoki tu Latinovi obori bjehu.

Stane i pogleda zalud, drugara mu nema, te vikne:

390 »Nesretni ej Eurijale moj, gdje ostavih tebe?

Kud li da za tobom krenem? u varavu u šumu natrag

Stramputicom da pođem?« Pa udari natrag po tragu,

Koji se viđaše još, i ù tihû tumari čestu.

Konjski začuje topot i poklič onih, što gone.

395 Ne mine vremena mnogo, kad vika do ušiju njemu

Dođe, te ugleda Nis Eurijala, kojega mjesto

Prevari i noć i vrevu iznebuha zabuni, te sva

Četa ga svlada i vuče, i on se upinje zalud.

Što će sad Nis? oslobodit junaka kakvom će silom,

400 Kakvim li oružjem on? poletjet li među dušmáne

Ima, da umre? ranama smrt li ubrziti ima?

Brže zavrti koplje zamahnuvši mišicom krepko,

Visoki pogleda mjesec i ovu molitvu reče:²⁶

²⁵ 367-370. Turno je bio krenuo samo s dijelom vojske, da osvoji Trojanski oko; ostala vojska stoji u polju kod Lavrenta (»Latinskog grada«), od nje dolazi sada Turnu 300 konjanika, da mu jave, kad će ta ostala vojska stići.

²⁶ 403. Mjesec se sada tek pomolio, jer kad su Nis i Eurijal pošli iz okola, bila je tamna noć (vidi st. 314). Nis se upravo moli boginji mjeseca Dijani, kćeri Latoninoj.

405 »O ti boginjo, kćeri Latónina, diko zvijezda
 I čuvarice šuma, poteci mi u pomoć blago,
 Ako je otac Hirtak na tvojim oltarima igda
 Dar prikazao za me i ako svojega lova
 Pòd trulo objesih ja il' pribih na sveti ga zabat,²⁷
 Gomilu ovu pomésti mi daj i upravi koplje
 410 Moje kroz uzduh!« – Reče i upevši iz svih se sila
 Baci koplje, te ono polèti ì prodrê kroz mrak,²⁸
 Okrenutog Sulmóna u leđa pogodi, te se
 Na njima slomi pa prebi držálje i utrobu prođe,
 Sulmon se sruši toplu iz grudi izbacujuć krvcu,
 415 Hladan je, polako krči, da slabine sve mu se tresu.
 Na sve se oglednu strane, a evo žestočiji još je
 Nis i visoko drugo zavrtí od uha koplje,
 Dršću još svi, te koplje prozúji kroz oči sl'jepe
 Tagu i ustavi se u njegovu smlaćenu mozgu.
 420 Bjèsnî goropadni Volscens, jer nigdje ne vidi, ko to
 Izmeće koplje, i ne zna, navalio kuda bi vatren.
 »Ti ćeš mi – poviče – bar za obojicu platiti svojom
 Toplom krvlju!« – pa potegne mač, na Eurijala krene.
 Tada se prestraši Nis i kao bez pameti ne će
 425 Da se sakriva dulje u mraku, tòlikê boli
 Ne mogući podnositi ovako poviče: »Na me,
 Na me, o Rutulci, mače okrenite! evo me, ja sam,
 Koji učinih to, prijevara moja je, a taj
 Nit' je učinio što nit' mogo je, tako mi neba,
 430 Tako zvijezda, što znadu, drugára samo je odveć
 Ljubio nesretnog!« – Reče, al' snažno sagnani veće
 Prođe kroz rebra mač i bijele probije grudi.
 Sruši se mrtav Eurijal, po udima krasnima teče
 Njegovim krv, i klone mu vrat i na pleći pade.
 435 Tako rumeni gine i vene na polju cvijet,
 Kada ga podreže plug, i nà vrât maláksalí tako
 Spušta glavicu mak, kad obilna pritisne kiša.
 Nis u sredinu dušmánâ polèti i Volscensa samog
 Mèd drugím svima traži i samoga Volscensa motri.
 440 Oko Nisa dušmání navrvê te ga odgonit
 Stanu iz bliza, al' on navaljuje ì mâšê mačem

²⁷ 408. »pod trulo... ili na zabat«, t. j. u tvojemu hramu; bio je običaj od obilna lova prikazati što bogovima i objesiti u kojem hramu.

²⁸ 411. »kroz mrak«, valjada se mjesec (o kojemu vidi st. 403) sakrio za oblake; tako treba razumjeti i »u mraku«, st. 415,

Vatrenim; Rutulac više pred njime, a Nis u usta
 Turi mu mač i smakne dušmána umiruć i sam.
 Tada na prijatelja proboden mrtvog se baci
 445 Nis i počine istom na njemu ù tihôj smrti.
 Blažena dvojica! snage u mojoj ako je pjesni,
 Ne ćete uspomeni vreménâ otet se nigda,
 Na Kapitòliju dom dok Enèjin²⁹ na hridini stoji,
 Koja se ne miče, Rimski dok otac³⁰ vladao bude! –
 450 Rutuli pobjednici kad zaklade i plijen uzmu,
 Mrtvoga Volscensa onda odnesu u tabor plaćuć;
 Ali se tuguje i tu veòma, kad nađoše mrtva
 Ramnesa i prváke tolikê u pokolju jednom
 Posmicane, Serána i Numu. Zgrne se mnoštvo
 455 K mrtvim i na pola živim junacima, na mjesto mlako
 Od krvi svježe, kud pjeni se krv i potokom teče.
 Plijen prepoznaju tad, Mesápovu kacigu sjajnu,
 Pa i odličja natrag dobijena sa mnogim znojem.
 Već je sa šafranove Titónovê postelje Zora
 460 Ustala te je novu po zemlji sipala svjetlost;
 Zrake se prospu sunčànê, jasnoća otkrije svijet.
 Turno na oružje zovne junake oružan i sam
 I mjeđu oklopljene vojnike nagoni svaki
 U bitku svoje te ih podjaruju raznim riječma.
 465 Glave nabodu na koplja (ah tužna li pogleda!) oni,
 Glave Eurijalovu i Nisovu ì s mnogôm cikom
 Čete za njima pođu.
 S lijeve strane zidóvâ (jer s desne teče rijeka)
 U bojni staviše red Enèjevići se tvrdi,
 470 Goleme opkope brane na visokim tornjima stojeć,
 Sjetni, a k tome im dušu nabòdenê smučuju glave
 Predobro poznate jao! što crnim gnoje se gnojem,
 U to po prestrašenom po okolu glasnica Fama
 Krilata leteć bahne i dođe do ušiju majci
 475 Mladog Eurijala; odmah siroti kosti ohlãdnê,
 Čunak joj padne iz ruku i zamrsi njojzi se preda.
 Nesretnica izlètí i leleče načinom ženskim,
 Kidajuć kosu ko luda potrči k bedemom ona
 Ì k prvím četama ništa ne mareći za ljude, str'jele
 480 Ni za pogibli sve i nebesa jaukom puni:
 »Takvoga dakle te vidim, Eurijale? ti li si moje

²⁹ 448. »dom Enejin«, t. j. Enejini potomci, Juliji (među njima Cesar August).

³⁰ 449. »Rimski otac«, t. j. bog Jupiter, koji je imao hram na Kapitoliju.

Utjeha starosti kasne? i samu si mogao mene
 Ostavit, okrutniče? da jadna nije se zadnjom
 S tobom oprostila mati, u pogibiju tolikû
 485 Kada te slahu, u zemlji ah neznanoj Latinski da te
 Trgaju psi i ptice! nijesam ti majka sprovêla
 T'jela ni stisnula oči ni rane isprala tebi
 Niti te haljinom pokrih, sa kojom se danju i noću
 Žurah tebi te tkanjem u staračkih tješah se brigah.
 490 Kamo ću? otrgnuti gdje leže ti udi, gdje tvoje
 Tijelo raskidano? Od sebe to li mi samo
 Donosiš, sinko? zato l' po vodi, po zemlji te praćah?
 Ako ljubavi znate, o Rutuli, mene probod'te,
 Strijele saspite na me i smaknite prvu me gvožđem!
 495 Il' ti se smiluj na me, o veliki bogova oče,
 I mrsku glavu ovu u Tartar oružjem svojim
 Baci, kad drukčije svršit ne mogu strašnog života.«
 Plač taj potrêsê im duše i kròz četu prođe cijelu
 Žalosni jauk, klone i malakše snaga im za boj.
 500 Na suze ona tako dok podžiže, Idej i Aktor
 Uzmu je za ruke pa je odvedu pod krov, jer tako
 Reče im zaplakan Jul učiniti i Iliðnej.
 U to mjedena jasna strahovito truba zaječi
 Iz daljine i nebo zatutnji od pokličí ratne.
 505 Volštani u obliku pohítê kornjače³¹ odmah,
 Opkope napunit hoće i utvrde Teukarske razbit;
 Jedni tražeći pristup po ljestvama penju se na zid,
 Gdje red je bojni rijedak, gdje šuplji se četa, u kojoj
 Nema baš mnogo ljudi. Trojanci bacati stanu
 510 Svakakve naprave na njih i rivat ih motkama dugim
 (Rat ih je dugi bio naučio bedeme branit).
 Kamenje strašne težine dovaljuju, ne bi li kako
 Mogli prelomiti krov nad Volštanima, al' oni
 Veselo podnose sve neprilike pod gustim krovom;
 515 Brzo im dodija ipak, jer mnoštvo kud nahrupi gusto
 Rutula, tamo Trojanci dovaljuju i bace golem
 Kamen i povale njime dušmane i krov od štítâ
 Razlome širom. Ne će junaci Rutuli dulje
 Slijepi dà bijú boj,³² već hicima sagnati hoće
 520 Teukre s bedema sad.
 Nã poglêd strašni Mezèntij sa strane zamahuje druge

³¹ 505. »u obliku kornjače«, vidi bilješku 2. pjev., st. 441.

³² 519. »slijepi boj«, t. j. pokriti kornjačom.

Lučem sad Etrurskijem³³ i oganj dimljivi baca;
 A Neptunov je sin konjokrota počeo Mesap
 Utvrde kidat i traži, da ljestve se prislone na zid.
 525   Sad, o Kaliopa, neka pjevaču pomognu Muze,
 Kolik je Turno pokolj počinio, prolio krvi,
 Koji li junak je kojeg junaka poslao u Ork;
 528   Meni pomozite sliku razvijati prostranu ratnu.
 530   Golemi nà pogléd toranj sa visokim mostima bješe
 Na mjestu zgodnu; svi ga osvajati prionu sada
 Italci iz svijeh sila i rušiti sa svom ga snagom,
 Ali se protivu njih Trojanci kamenjem brane
 I množina ih str'jele kroz otvore prozora sipa.
 535   Najprije Turno baci na toranj goruću zublju
 I stranu zapali jednu, a plamen se raspiri vrlo
 Od vjetra, pograbi grede, u dovratke se zagriže.
 Oni unutra se smetu i poplaše, naprazno hoće
 Zlu da uteku pa se povuku natrag, na onu
 540   Stranu se sabiju svi, gdje nema vatre, al' toranj
 Sruši se od težine na jednoć, sve nebo zađrî.
 Na tle se na pola mrtvi s gromoradnom gomilom sruše
 Jedni strijelama svojim, a drugi tvrdim kopljenîm
 Džalom probodeni; Helénor i Lik se samo
 545   Jedva izbave živi, – Helenor mlađahni lako
 Oružan s golijem mačem, sa štitom čistim bez gizde.
 Njega je Meonskom kralju Likîmnija robinja tajno
 Rodila pa ga u Troju u zabranjen poslala bojak.³⁴
 Kad on med tîsucama vojnika se Turnovih vidi
 550   I čete Latinske s jedne i sa druge strane gdje stoje,
 Tad se usrèd dušmánâ zalètî mladić da umre,
 Onamo nasrne on, gdje najgušće oružje vidi,
 Kakono zvijer, koju lovaca opkoli mnoštvo
 U smrt k oružju leti bijesna znajući, što je
 555   Čeka, i jednim skokom iznàd svih skoči kopáljâ.
 A Lik nogama mnogo okretniji izmed dušmánâ
 Oružanih potřî, već zida se drži, već hoće
 Uhvatit atulu rukom i desnice primit drugóvâ;
 Ali silniji Turno polètî s oružjem za njim
 560   Pa mu poviče: »Zar si, o budalo, mislio, da ćeš
 Rukama mojim uteći?« – te pograbi njega onako,
 Kako je visio, pa ga s komadinom potegne zida,

³³ 522. »lučem Etrurskijem« kaže se zato, jer je Mezentije Etrurac.

³⁴ 548. »u zabranjen bojak«, mati ga je poslala, a otac se tome protivio.

Kao kad Jupiterov munjonoša u vis odnese
 Kukastim pančama zeca il' labuda bijelih pera,
 565 Il' vuk kakono Martov³⁵ iz obora janje izvuče,
 Kojega mati traži i dugo bleji za njime.
 Nastane vika odàsvud, te navale, opkope zemljom
 Zasiplju, goruće luče na zabate tornjeva drugi
 Bacaju. K vratima tad se Lucètije približi s vatrom,
 570 A Ilionej ga ubi komadinom kamene hridi,
 Ematióna Liger, Korineja Asilas, — prvi
 Junak je kopljem, drugi strijelom, što vara s daleka;³⁶
 Ubi Ortìgija Kenej, a pobjednik Kenej od Turna
 Pade kao i Itis i Klonij, Diòksip i Promol,
 575 Zatijem Sagaris, Idas, što stajaše tornju na vrhu;
 Kapis ubi Privèrna, Temìlino kojega koplje
 Lagano zadrije, tad on ludàija na ranu ruku
 Metne odbacivši štit, a krilata str'jela doleti,
 Uz l'jevu stranu mu ruku pribode i probije smrtnom
 580 Ranom u nutrašnjosti sakrivenê njemu dušnjáke.
 Tu je Arcensov sin u oružju sjajnom, na njemu
 Iglom je vezeni plašt, u Iberskom grimizu tamnom
 Sjaji se lijep licem; u Materinu je lugu³⁷
 Othranjen on uz rijeku Simètíjskû,³⁸ gdjeno je blagi
 585 Smočani oltar Palíkov,³⁹ — a otac ga poslo je Arcens.
 Koplja postavi u kraj Mezentij te zvizgavu praću
 Triput okolo glave zavrtí remenom, pa tad
 Olovom rastopljenim⁴⁰ sredinu razbije čela
 Protivniku, i kako je dug, u pijesak ga svali.
 590 Tada prvi put, kažu, Askanij u bòju strijelu
 Odape brzu, a prije životinje gonjaše samo
 Plahe, te na zemlju tada Numána obali hrabrog,
 Koji se zvao i Remul i sestru Turnovu mlađu
 On je od skora imo za ženu. Pred četama prednjim

³⁵ 565. »vuk Martov«, vuka držahu Rimljani za životinju, koja je Martu sveta.

³⁶ 572. strijela brzo ljeti, pa je ljudi ne vide, i tim ih ona vara.

³⁷ 583. »u Materinu lugu«, t. j. u Berekintijinu; vidi st. 108, a vidi i georg. 4. pjev., st. 64. [»u zile Majčine«, — »Majka« je ovdje boginja, koje se inače zvala Reja (Rhea) i Kibela i Berekintija, a zvali su je i »Velika Majka« i »Majka bogova«. Njezine su se svetkovine slavile bučnom muzikom; među drugim muzičkim spravama upotrebljavale su se i zile (lat. cymbala).]

³⁸ 584. Simet je rječica u istočnoj Siciliji.

³⁹ 585. Palik je nekakav bog u Siciliji.

⁴⁰ 588. »olovom rastopljenim«, mislilo se, da se olovna kugla, kad poleti iz praće, u zraku od velike brzine ugrije i rastopi; ispor. u Ovida, *Metamorf.* 2. pjev., st. 727-729.

595 Koračo je i viko, vrijedno spomena što je
 I što nije vrijedno; zbog skorašnje sveze sa kraljem
 U srcu bio je nadut, te golema vika ga stane:
 »Nije li stid vas dat se za utvrdom pòdsjedat opet,
 Frigijci nadbiti dvaput,⁴¹ i čekati smrt iza zídâ?
 600 Takovi gle izmèd nàs oženiti silom se hoće!
 Je li vas doveo bog il' ludost u Italsku zemlju?
 Nisu Atridi ovdje ni Uliks prevarljivi nije!
 Mi smo od poroda tvrdi, k rijekama rođenčad odmah
 Nosimo, nemilom tu ih i ledenom jačimo vodom.
 605 Naši mladići trče planinama loveći revno,
 Igra je njima odapinjat luk i upravljat konje.
 Durašni momci su naši pri poslu, dovoljni malim,
 Rade trnokopom zemlju il' drmaju kule u boju.
 Čitav živimo vijek pod oružjem, vola u leđa
 610 Okrenutijem kopljem bodémo;⁴² duševnih sila
 Spora nam starost ne lomi nit' čilost mijenja našu,
 I glave sijede šljem nam pritiskuje, godi nam zgrtat
 Novi za novim plijen i živjet od grabeža, — a vi
 Šarano grimizom sjajnim i šafranom nosite ruho,
 615 Nerad mio je vama, i godi vam u kolu plesat,
 Košulje nosite vi s rukavima, s tracima kape.
 Id'te na visoki Dindim Frigijânke, ne Frigijânci,⁴³
 Gdje glas iz dvije rupe vještacima svirala daje,
 Gdje vas Berèkintskê frule i bubnji matere Idske
 620 Zovu; nek oružje bude junacima, od gvožđa bjež'te.«
 Nije hvastanja tog i prorícânja strašnoga toga
 Podnijet mogo Askanij; stojeći prema tetívi
 Konjskoj⁴⁴ strelicu zapne te ruke raširi, pak se
 Pomoli Jupiteru i zavjetuje se veleć:
 625 »Svemožni Jupiter-bože, pomози pothvatu smjelom,
 Svečane darove tebi u hramu ću ja prikazivat,
 Pred tvoj ću oltar junca sa pozlaćenijem čelom
 Bijelog dovest, što glavu već drži ko njegova mati,

⁴¹ 599. "Frigijci nadbiti dvaput", t. j. prvi put je Troju osvojio i razorio Herkul (vidi 2. pjev., st. 642-643), a drugi put Grci, kako se priča u 2. pjev.

⁴² 609.-610. "vola... bodemo", t. j. koplje nosimo i na njivu, kad ore mo te se njime služimo mjesto ostana okrenuvši ga.

⁴³ 617. Dindim je gora u Frigiji posvećena boginji Kibeli (Berekintiji). Kad se tu slavila slava njezina, udaralo se u talambase i sviralo se u osobite svirale; svaki je svirač imao po dvije svirale, jednu s višim, drugu s nižim glasom, a svirao je u jedan mah u obadvije. — »Frigijanke, ne Frigijanci«, to je rečeno prema Homerovu: Ahejke, a ne Ahejci u Ilijadi 2. pjev., st. 235.

⁴⁴ 622-623. »konjska tetiva«, t. j. načinjena od konjskih struna.

630 Koji već rogom bode i nogama baca pijesak.«
 Čuje ga nebeski otac i s lijeve strane zagrmi
 Iz neba vedrog, i luk smrtonosni podjedno zvekne;
 Strelica pritegnuta zazuji strašno i prođe
 Kroz glavu Remulu pa mu šupljine očiju sl'jepih,
 Naskroz probode. »Idi i oholo hrabrost pogrđuj!
 635 Frigijci nadbiti dvaput ovàkî vam odgovor daju.«
 To Jul progovori samo, a Teukri poviču zatim,
 Cikću veselo svi, do zvijezda sloboda im raste.
 Tada je gledao baš iz eterskijeh visina
 Tabor i Ausonske čete Apolon dugovlasi sjedeć
 640 U oblaku i Julu pobjeditelju tad reče:
 »Čestito jùnâštvo prvo! K zvijezdama tako se ide,
 Bogova sine tí i budućih bogova oče!
 S pravom će ratove sve, po sudbini što doći imadu,
 Svršit Asàrakov rod. Ne obuhvaća Troja te, momče.«⁴⁵
 645 Reče i uzduha lomeći dah s visina se spusti
 Eterskih upravo k Julu pa lice i spoljašnjost uzme
 Staroga Buta, koji Dardáncu bješe Anhísu
 Momak, što oružje nosi, i vjeran mu čuvar na pragu;
 Potlje za pratioca Askaniju dade ga otac.
 650 Starcu sličan u svemu i glasom i bojom i kosom
 Sijedom pođe Apòlôn, a oružje strašno na njemu
 Zvekće, – te vatrenom on progovori Julu ovako:
 »Nek ti je dosta, sine Enèjin, što Numan od tvoje
 Strelica pogibe sretno; Apòlôn ti veliki ovu
 655 Prvu dopušta slavu ne zavideć jednakom lúku,⁴⁶
 Ali se ostani boja, o sinko!« Tako Apolon
 Izusti pa se ukrade sred govora pogledom smrtnim,⁴⁷
 Ispred očiju prhne daleko u tanahni uzduh.
 Boga i str'jele božànskê gospoda prepoznaju odmah
 660 Dardanska čujućí, kako bježéćí zvekeće tulcem.
 Boja željnoga stanu Askanija mirit riječma
 I voljom boga Feba, pa sami u ograšje natrag
 Zađu, u otvorene u pogibli bacajuć život.
 Po svijem zidima stoji i tornjima ubojna poklič,
 665 Zapínju žestoke lúke i remenje vrte kopáljâ;
 Sva je posuta zemlja strijelama, kacige, štiti

⁴⁵ 644. »ne obuhvaća Troja te, momče«, t. j. premalena je za te Troja ili Trojanska država, kako je sada neznatna.

⁴⁶ 655. t. j. Apolon ti ne zavidi, što tvoj lúk gađa kao i njegov.

⁴⁷ 657. "pogledom smrtnim" je dativ plur.

Zveče od udaraca, i bitka nastane ljuta.
 Kakono dažd kad dođe od zapada u doba kišnih
 Jarića⁴⁸ i zemlju bije, kad grada oblaci puni
 670 U more sipat se stanu, kad Jupiter grozni zavitlâ
 Kišljivu uz jug oluju i ugnute oblake reže.
 Sinovi Iđanina Alkánora Bitija, Pandar,
 Momci kršni ko gore il' jele domájê, – Ijêra⁴⁹
 Planinska othrani njih u lugu Jupiter-boga, –
 675 Oni sad otvore vrata, što čuvat ih vođa im reče,
 Zovnu dušmane unutra u svoju se uzdajuć snagu
 S lijeva i s desna ko dva stojéci tornja, držéci
 Mače, a perjanice na vrhu im glave se tresu.
 Tako donebna hrasta se dva uz tekućice vode
 680 Dižu na žalu Pada il' pokraj Atese ljupke,⁵⁰
 Nèokresâne svoje do nebeskijeh visina
 Obadva podižu glave i s vršcima visokim mašu.
 Navale Rutuli videć, da ulaz otvoren stoji;
 Kvercens je tu i Akvikul u oružju krasnome i Mar,
 685 Junak nagloga srca i ubojica je Hemon,
 Al' svi s četama svojim il' odmah okrenu pleći
 Ili ostave život na samome pragu kod vrátâ.
 Srdžba sve veća se diže u srcima neprijatèljskîm,
 I već Trojanci se zgrnu u gomilu na mjestu istom,
 690 Već se izbliza u boj usuđuju i daljê poći.
 Vojvoda Turno b'jesno na strani na drugoj ljude
 Pometa, i tad dođe mu glas, da dušmanin ljuto
 Opet siječe i bije i vrata otvorio da je,
 Početi ostavi poso i strašnom potaknut srdžbom
 695 K vratima Dardanskima poleti i k ponosnoj braći.
 Prvi u sústret mu dođe Antifat, Sarpédona slavnog
 Sin kopilan od žene od Tebanke,⁵¹ – kopljem se na njga
 Baci i sruši ga Turno; poleti uzduhom tankim
 Italska drenovača, u dušnik se onom zabode,
 700 U prsi zađe duboko, i crna se krv ko iz duplje
 Pjenasta prolije, rt se u probitoj ugrije plućí.
 Mèropa, Èrimasa, Afidna obori Turno,

⁴⁸ 669-670. »u doba kišnih Jarića«, – Jarići su dvije zvijezde, koje kad se pojave na nebu i kad iščezavaju, donose buru.

⁴⁹ 673. »Ijêra« je ime nekoj Nimfi.

⁵⁰ 680. Atesa, rijeka u gornjoj Italiji, danas se zove Adige.

⁵¹ 697. »od Tebanke«, t. j. od žene iz Tebe (u Maloj Aziji), otkle je bila Hektorova žena Andromaha; vidi u Ilijadi 6. pjev., st. 415.

Bitiju za tim, što škripa od srdžbe i očima žagri, —
 Ali ne kopljem, jer kopljem života mu uzeo ne bi,
 705 Već on zavrti i baci falàriku,⁵² koja zazuji
 Vrlo i pade ko munja, i volujske dv'je ne odòlè
 Kože ni vjerni oklop, na kojemu ljustina zlatnih
 Dva su reda, — stropòštà tjelesina grdna se odmah,
 Da sve zemlja zaječi, zašòboçè golemo štito.
 710 Tako kameni stup na Eubejskom žalu pri Baji⁵³
 Pada, što su ga prije od golemih složili hridi,
 Pa ga u more ruše, skotrlja tako se s prednjim
 Dijelom u vodu stup i počiva padnuv dubòko,
 Na to se more uzbùrljà i crni se diže pijesak,
 715 Visoka Prohita ječi i dršće, Inarima k tome,⁵⁴
 Koji ko blazinu tvrdu na Tifoja Jupiter baci.
 Snagu ubojni Mars i slobodu Làtinom tada
 Dade i pod srcem stane podbadat ih ostanom oštrim,⁵⁵
 A Trojancima Bježan i Stravu pošalje crnu.
 720 Ljudi nagrnu, kad se otvorila prilika boju,
 Duše im ratni obuze bog.
 Pandar kad ugleda brata gdje izvaljen leži, kad vidi,
 Kamo li bojna sreća okrénu, kud vodi sudbina,
 A on se širokim upre ramènimà i s mnogòm snagom
 725 Oko stožera vrata zavrti, i tako se mnogi
 Nađu od njegovih vani u boju ljutom, a druge⁵⁶
 Koji su nalegli, primi i zatvori sa sobom Pandar,
 Ludak, te ne vidje, da je u mnoštvu onome i kralj
 Rutulski prodro, te on i njega u tabor primi,
 730 Kao med plašljivu stoku da primi strahovitog tigra.
 Odmah neobična vatra u očima Turnovim zasja,
 Oružje strašno mu zvekne, na tjemenu njemu se trese
 Krvava perjanica, iz štita sjevucaju munje.
 Mrska prepozna lice i golemo tijelo za čas
 735 Zabunjen narod Enèjin, — tad veliki naprijed skoči

⁵² 705. falarika je osobito dugo koplje, koje je imalo gvozden šiljak, a na šiljku neku upaljivu materiju.

⁵³ 710-713. Bogataši su Rimski gradili ljetnikovce u zalivu kod grada Baje. Da udare čvrst temelj, dali bi isjeći silne kamene stupove i onda ih spustili u more. Baje se zove »Eubejska« zato, jer nije daleko od grada Kume, o kojoj vidi bilješku 6. pjev., st. 2.

⁵⁴ 715. Prohita je malo ostrvo pred obalom Kampanije, danas Procida, u blizini je Inarima, ostrvo, koje se danas zove Ischia.

⁵⁵ 718. Ovo se ima uzeti u prenesenom smislu.

⁵⁶ 726. Vrata Trojanskoga tabora, koja su otvorena (vidi st. 675, 693), hoće Pandar da zatvori.

Pandar i prozbori plamteć od srdžbe zbog bratove smrti:
 »Nisu dvorovi ovo Amátini, ženinstvo tvoje,
 Niti očinska tebe med zidima Ardea drži;
 Tabor dušmanski vidiš, ni otkud ti izlaza nema.«
 740 Njemu se nasmjehne Turno i prozbori miran u duši:
 »Ako si junačkog srca, započni i desnicom udri,
 Pa ćeš Prijamu javit, da našo se Ahil i ovdje.«
 Na te se riječi Pandar iz sviju napregne sila
 I bâci koplje s korom sa sirovom, s čvorima krupnim;
 745 Koplje poleti, al' kći Satûrnova dođe Junona,
 Udarac odvрати, te se u vrata koplje zabode.
 »Al' ti oružju ne ćeš u desnici mojoj uteći,
 Mačem jer drukčiji ovo siječe i rane d'jeli.« –
 Reče i mačem visòko zamahnuvši propne se Turno,
 750 Pa po srijedi čelo pres'ječe med očima sl'jepim
 Pandaru on i grdno golobrade obraze rani.
 Zemlja zaječi pa se potrese od tereta teškog,
 Pandar kad s klonulim t'jelom i s oružjem pade, po kojem
 Cijedi krv se i mozak, a dvije polovine glave
 755 Na dvije strane se spuste, na jedno i na drugò rame.
 Od straha dršćuć Trojanci razbjèže se pleći okrenuv.
 Misao na pamet tada pobjeditelju da dođe
 Zaklope razbiti rukom i drugove pustit kroz vrata,
 Zadnji ono bi dan i ratu i Teukrima bio,
 760 Al' on sve gòri, te bijes i mahnita žudnja, da kolje,
 Na dušmáne ga goni.
 Falera dočeka prvog, pa Giga, te koljena ovom
 Podreže, koplja im uzme i bacat ih stane u leđa
 Onim, što bježe (Junona slobodu mu daje i snagu);
 765 Halisa doda im drûga i Fegeja, kojem probode
 Štit – i na bedemu borce, što bore se ništa ne sluteć:
 Halija, Pritanisa, Noémona i još Alkàndra.
 Linkej htjede na njega i stane drugove zvati,
 Ali bedemu s desne sa strane upne se Turno
 770 Blistavim mačem te glavu i kacigu onom daleko
 Obori udarcem jednim izblíza. Posmica zatim
 Zvjerinja zatirača Amíka (od kojega niko
 Ne bješe vještiji mazat i trovati gvozdene str'jele),
 Klitija, Eolu sina, i Kreteja Muzama druga,
 775 Muzama prijatelja, na umu kojem su svagda
 Pjesme i kitare bile, i žice je skladno ugađo,
 Pjevo o bitkama, konjma, o junačkom oružju svagda.

Napokon Teukarske vođe za pokolj svojijeh čuvši
 Pohite onamo, Mnestej i ljutica Serest pa vide
 780 Drugove raspršane, a dušman je u tabor ušo.
 Poviče Mnestej: »Ta kamo okrenuste? kamo bježíte?«
 Koji vam zidovi drugi i bedemi ostaju jošte?
 Jedan, o građani, čovjek odâsvud opkoljen vašim
 Zidima zar da kolje tolikô, a njemu da ništa
 785 Nije? tolike prve junake Orku da šalje?
 Nije l' vam nesretne žao domaje i bogova starih,⁵⁷
 Velikog nije li stid vas Eneje, o čeljadi troma?«
 Riječi ohrabre tê ih, te stanu u gustom mnoštvu.
 Pomalo uklanja se iz ograšja Turno i gleda
 790 Doći k rijeci i k strani, što okružena je vodom.
 U to Trojanci svi žešće navaljuju s velikom vikom,
 Sve se stiskuju više: ko lava kad bijesnog stanu
 Nemilo ljudi gonit strijelama, – poplašen dašto
 On je te uzmiče ljut i s pogledom strašnim, al' bježat
 795 Ne da mu ni gnjev ni hrabrost, a kolikogôd bi navalit
 Hotio, nije od ljudi i oružja to mu moguće,⁵⁸ –
 Upravo tako i Turno kolèbajûći se sada
 Korakom uzmiče sporim, a srdžba mu kipi u duši.
 Pače dvaputa još na dušmane nasrne i tad,
 800 Dvaputa povija čete po okolu pa ih pomete,
 Ali se čitava opet množina sjedini brzo.
 Kći Saturnova njega Junona ne smjede više
 Snagom objačit, jer posla s nebésâ Jupiter sestri⁵⁹
 Uzdušnu Iridu, nek joj neugodnu zapov'jed javi,
 805 Ako visoki tabor ne ostavi Trojanski Turno.
 Junak već nije kadar odoljeti kòliko prije
 Štitom ni desnicom, jer na nj odâsvud se oružje sipa;
 Zvekeće kaciga Turnu neprestano oko šupljínâ
 Očiju slijepih, a tvrda mjed od kamenja puca,
 810 Već mu je perjanica na glavi izdrta, a štit
 Ne može udaraca održati, koplje za kopljem
 Bacaju Teukri i Mnestej munjeviti. Znoj po cijelom
 Lije se t'jelu ko potok od smole, ne može dahnut,
 Umoreni mu udi od sipnje se drmaju teške.
 815 Napokon s oružjem svim u rijeku skoči naglavce

⁵⁷ 786. »domaje«, t. j. nove domovine u Italiji, – »bogova starih«, t. j. Penata, koje ste sa sobom iz Troje donijeli.

⁵⁸ 792-798. Ova poredba o Turnu nalik je na poredbu o Ajasu u Ilijadi 11. pjev., st. 548-555.

⁵⁹ 803. »sestri«, Junona je Jupiteru ne samo žena, nego i sestra.

Turno, te njega primi rijeka, kada joj dođe,
U vodu žućkastu pa ga na valima blagim ponese
I krv sapravši s njega drugarom ga vesela vrati.

Deseto pjevanje.

Bogovi se sakupe na vijeće kod Jupitera. Junona i Venera krive se uzajmice, što u ratu Trojansko-Latinskom rade jedna protiv druge; a tada Jupiter izjavi svoju tvrdnu volju, da se pusti sudbini potpuna sloboda, neka se izvrši. Boj se nastavi zatim među Latinima i Trojancima, i uto se iz Etrurije doveze Eneja u 30 lađa, a s njim i znatan broj pomoćnih četa. Prije nego će Eneja pristati sa svojom družinom na zemlju, ukažu mu se ob noć one Nimfe, koje su prije bile njegove lađe, i jedna od tih Nimfa kaže Eneji, ko su one i kako su Trojanci sada u velikoj nevolji. Kad sutradan hoće Enejine čete da iziđu iz lađa, dočeka ih Turno s dijelom svoje vojske i ne da im pristati. Nastane ljuta borba, u kojoj padne s jedne i s druge strane mnogo junaka. Eneja se namjeri na Turna, te bi ga ubio, da ga Junona nije izbavila; tada se Eneja namjeri na kralja Mezentija pa ubije i njega i njegova sina Lausa.

U to se svemožnoga Olimpa otvore dvori,¹
Bogova otac i ljudi kralj vijeće sazove
U dom zvjezdani, otkle s visinâ zemlju cijelu
Motri i Dardanski tabor i Latine. Bozi u domu
5 Dvojako otvorenom posádiv se Jupiter počne:²
»Veliki nebesnici, okrenuli zašto ste misli?
Zašto ste stali se borit s ljutinom? Kad ja nijesam³
Htio, da Italija s Trojancima vojuje, što se
Zabrani protivite? na oružje bojazan kakva
10 Navede ove i one, da idu počinjat borbu?
Doći će boju pravo vrijeme — ne treba zvat ga, —
Kadno će pogibiju Kartaga spremati grozna
Veliku kulama Rimskim i Alpe otvoriti u Rim;⁴
Tada vam prosto bilo vojevati s mržnjom i harat;
15 Mirujte sad i rado uglavite prijatan savez.«
Jupiter kratko reče, al' Venere ne bješe krasne
Besjeda kratka:
»Oče, o gospodaru vjekoviti sv'jeta i ljudi,
Ta ko ostaje još, kog drugog bih moliti mogla?

---

¹ 1. Olimp se u jutru otvora, a u večer se zatvara.

² 5. t. j. dvori su Olimpijski otvoreni sprijed i ozad.

³ 7. »ja nijesam htio, da...« nigdje se naprijed ne kaže o tome ništa. I to mjesto dokazuje, da Eneida nije djelo dovršeno.

⁴ 13. »Alpe otvoriti u Rim«, misli se, kako je Hanibal počinjući drugi Punski rat prešao preko Alpa u Italiju.

20 Rutulce vidiš kako podruguju se, a Turno
 S gizdavam konjima juri posrèd četâ sa sretnog boja
 Nadut, već Teukrima nema u zaprtom okolu spasa.
 Iza vrata se bije u okolu boj i na samim
 Zidnijem utvrdama i krvca po jarcima teče.

25 Ne zna Enèja to i dalèko je. Nigda l' ga ne ćeš
 Podsjedanja oprostit? Već drugi put dušmanin hoće
 I drugâ vojska Troju da razori, koja se rađa.
 Opet će Tidejev sin na Trojance iz Etolskog Arpa
 Dić se, te meni, mislim, još moje ostaju rane,
 30 Dušmansko oružje mene, dijete tvoje, još čeka.⁵
 Ako u Italsku zemlju prekò voljê krenuše tvoje
 I bez milosti tvoje Trojanci, nek plate grjehotu,
 I ne pomaži im ništa; al' ako se držahu mnogih
 Savjeta, što su im bozi i Mani dali,⁶ – ko nalog
 35 Tvoj promijeniti može i graditi novu sudbinu?
 Što ću još spominjat lađe na Eričkom spaljene žalu?
 Dignute bijesne vjete iz Eolske zemlje i kralja
 Bûrâ i Iridu, koja iz oblaka šiljana bješe?
 Sad je i podzemlje digla, u koje područje do sad
 40 Dirala nije; Alèktu na jednoć na zemlju posla,⁷
 Koja po Italskijem gradòvima màhnîtà sada.
 Ne bunim ja se zbog vlade; u sretnije doba se tome
 Nadah, a sada nek bude pobjeditelj, koga ti voliš.
 Ako već Teukrima zemlje ni jedne okrutna tvoja
 45 Ne daje žena, a ono dopusti, oče, iz borbe
 Da zdrav iziđe Jul, na životu mi unuka pusti,
 Tako ti rasute Troje, što razvaljena se puši.
 Nek se po neznanijem Enèja valima tuče
 I nek puta se drži, što daje ga njemu sudbina,
 50 Samo nek ovoga spasem i izbavim iz boja ljutog.
 Visoka ostrva Paf i Kiteru imam i dvore
 Idalske imam i Amat,⁸ bez oružja, bez slave tu on
 Vijek gdje god nek vije. Odredi, da velikom silom

⁵ 28-30. "Tidejev sin", t. j. Diomed (vidi 8. pjev., st. 9). Venera spominje ovdje, kako ju je Diomed jednoć ranio u boju (vidi u Ilijadi 5. pjev., st. 330 i dalje), pa se boji, da bi se to opet moglo dogoditi.

⁶ 34. »bozi i Mani«, t. j. i bozi su prorekli (na pr. Apolon u 3 pjev., st. 94 i d., Merkur u 4. pjev., st. 275) i Mani (t. j. duše pokojnika, na pr. Hektora u 2. pjev., st. 294, Kreuse u 2. pjev., st. 780, Anhisa u 5. pjev., st. 729) Eneji, da će naći novu domovinu i kraljevinu.

⁷ 40. »Alektu... posla«, t. j. Junona (vidi 7. pjev., st. 524); Venera od gnjeva ne spominje ime Junonino, jer Jupiter dobro zna, ko je to učinio.

⁸ 51-52. Paf, Idalij i Amat su gradovi na ostrvu Kipru, u kojima su mnogo štovali Veneru.

55 Ausonsku zemlju Kartaga pritiskuje, gradima Tirskim
 Prepreke nema odándê.⁹ Trojancima što je pomòglo,
 Da su propasti ratnoj utèkli kroz Argolsku vatru,
 Što su se napatili po vodi, po širokoj zemlji
 Nevolja tražeći Latij i Pergam novi? Zar bolje
 Ne bješe ostat na prahu domaje, što ostade od nje,
 60 Na tlima, Troja gdje bješe? Jadnícima Simois i Ksant
 Molim te vrati i daj bijede Ilijske, oče,
 Teukrima opet pretrpjet.«¹⁰ – Junona kraljica tada
 Prozbori ljuta, bijèsna: »Što siliš me duboku šutnju
 Svoju da prekinem i bol da sakriti otkrivam sada?
 65 Koji je nagnao bog il' čovjek Enèju, da ide
 Ràtovat, dušmaninom Latínu da dolazi kralju?
 On je u Italiju sudbinòm napućen došo,
 Nagna ga zanos Kasàndrin,¹¹ – nek bude; al' zar smo mu rekli,
 Svoj da ostavlja tabor, da vjetrima predaje život?
 70 Vrhovnu upravu rata i zidove da on dječaku
 Povjeri? Tirenski savez i narode mirne da buni?
 Bog li ga uvali u zlo? il' moja okrutna sila?
 Gdje je Junona tu il' Irida spuštена s neba?
 Ako je nepravo, vatrom da Italci okruže Troju,
 75 Koja se rađa, u zemlji da očinskoj boravi Turno,
 Kojemu djed je Pilùmno, Venìlija boginja mati, –
 A je l' pravo, da zubljom Trojanci pakoste crnom
 Làtinom, tuđa polja da pritisnu, odgone plijen,
 K tome da biraju taste, vjerènice vode iz krila,¹²
 80 Mir da rukama mole,¹³ a oružje na lađe meću?
 Ti iz grčkijeh ruku Eneju ugrabit možeš¹⁴
 I mjesto čovjeka maglu i uzduh prostrijet prazni,¹⁵

⁹ 53-55. Venera govori ironički: dopusti, da preko sudbine Kartaga zavlada Italijom; Askanije s Kipra ili s Kitere ne će smetati Tirskome gradu (t. j. Kartagi). – "gradima Tirskim", t. j. svima, ne samo Kartagi.

¹⁰ 60-62. Dopusti, da Trojanci u Latiju osnuju državu (t. j. novu Troju, kakova je bila ona s rijekama Simoisom i Ksantom), pa onda neka na njih udare neprijatelji, bar će u svojoj domovini Trojanci izginuti.

¹¹ 68. »nagna ga zanos Kasandrin«, vidi 3. pjev. st. 183 i d.

¹² 79. Što je učinio samo Eneja, t. j. dobio tasta i nevjestu, to Junona pripisuje u svome gnjevu svima Trojancima, zato uzima plur. »taste« i »nevjeste«.

¹³ 80. »mir da rukama mole«, t. j. pružajući ruke. – »oružje na lađe meću«, t. j. Eneja je na lađama s oružanim momcima pošao k Evandru.

¹⁴ 81. Ovdje Junona spominje, kako je Venera spasla Eneju od Diomeda, o čemu se govori u Ilijadi 5. pjev., st. 314-317.

¹⁵ 82. Ne zna se, kad je Venera učinila ono, što joj Junona ovdje prebacuje.

Lađe u Nimfe možeš pretvoriti,¹⁶ – a ja kad štogod
 Pomognem Rutulima, strahota zar je tolikâ?
 85 Ne zna Eneja to i daleko je, – nek je, nek ne zna.
 Visoku imaš Kitéru i goru Idalsku i Paf,¹⁷
 Što grad ratòbòrnî onda i srca žestoka dražiš?
 Gledam li ja stubòkom razvaliti Frigijsku silu,
 Što se rasplinula, ja? a Trojance jadne Ahivcem
 90 Predao ko je?¹⁸ što uzrok Európi i Aziji bješe,
 Da na oružje skoče, da otmica prekine savez?
 Dardanski preljubnik je li po mèni osvojio Spartu?
 Ja li sam oružje dala, razvlačila rat sa Kupidom?¹⁹
 Tad ti se trebalo bojati za tvoje, a sada se kasno
 95 S krivijem tužbama dižeš i počinješ naprazno kavgu.«
 Tako Junona reče, a bogovi stanu žubòrit
 Pristajuć koji uz koju, ko vjetrić u šumi stisnut
 Kada lavòriti počne, i žubor se po malo mukli
 Valja i javlja brodarom oluju, koja će doći.
 100 Tada prozbori otac svemògûćî, u kog nadà svîm
 Prva je vlast, i bogova dom zašúti tad višnji,
 Zadršću temelji zemlje i umukne visoki eter,
 Prestanu zefiri, more utaloži ì smîrí vale.
 »Čujte mi dakle riječ i primite u pamet svoju.
 105 Kada slobodno nije, u savez da se Ausónci
 S Teukrima slože, i kraja kad svađanju vašemu nema,
 Razlikovati ne ću Trojanca od Rutulca, kakva
 Jednim je i drugim sreća i nada danas, – il' bio
 Trojanski podsjednut tabor zbog sudbe Italcem sklone
 110 Il' pobudališe Teukri razumjevši proroštva krivo.
 Al' ja ni Rutulce ne ću izuzeti, svakom svoj pothvat
 Muku i sreću nek nosi. Ta Jupiter kraljuje svima.
 Naći će put sudbina.« – Rijeke tako mu brata
 Stigijskog, tako mu žala, gdje kuha se smola, i crnih
 115 Tako mu bezdana, migne i migom Olimp potrese.²⁰
 Tada se razgovor svrši. Sa stolca se Jupiter zlatnog
 Digne, a nebesnici povedu ga med sobom k pragu.

¹⁶ 83. Lađe nije Venera u Nimfe pretvorila, nego Jupiter na molbu Berekintije (vidi 9. pjev., st. 81 i d.), a Junona prebacuje to Veneri, jer je to njoj moralo biti vrlo milo.

¹⁷ 86. t. j. da tamo skloniš Askanija (vidi st. 51-53).

¹⁸ 89.-90. "a Trojance... ko je?" misli se Paris, a ujedno i Venera; vidi bilješku 1. pjev., st. 4.

¹⁹ 93. »razvlačila rat sa Kupidom«, t. j. Kupidu je učinio, te je Paris tako ljubio Helenu, da je nije htio vratiti Menelaju, i poradi toga rat je onako dugo trajao (10 godina).

²⁰ 113-115. vidi 9. pjev., st. 104-106.

Okolo svijeh vrata međù tîm Rutulci sjeći
 I rušit prionu ljude i plamenom pasati zide.
 120 Četa Enèjevîcâ med bedemi stisnuta sad je,
 Nade, da uteknu, nema; jasnîci na visokim stoje
 Tornjima, utvrdu slabom opkoliše uzalud četom;
 Asij Imbrasov sin i Timet Hiketaónov,
 Za tim Asaraka dva i Timbris s Kastorom stari
 125 Red sačinjavaju prvi, a za njima Timet su i Klar
 Braća Sarpédonova iz visoke Likijske zemlje.
 Akmon Lirnéšanin, slavan ko otac Klitije njegov
 I ko Menèstej mu brat, iz sviju se upevši sila
 Nosi golemi kamen ne maleni brdine dio.
 130 Jedni se kopljima živo, a drugi kamenjem brane,
 Strelice namještaju k tetívama, sipaju vatru.
 Dječak je Dardanski²¹ gle u sredini s otkritom divnom
 Glavom, vrijedan veđma, da njeguje Venera njega;
 On je ko dragi kamen, što sja sred žutoga zlata,
 135 Nakit vratu il' glavi, il' kako bjelòkòst se sjaji
 Metnuta vješto med šimšir, med Orički ili terèbint;²²
 Rasuta kosa po vratu bijèlòm kao mlijeko
 Pada Askàniju, kolut od gipkoga zlata je drži.
 Junačke vidješe čete i tebe, Ismare, tada,
 140 Kako ranjavaš ljude i otrovom strelice jačiš,
 Sine o plemeniti Meònijê, gdjeno seljaci
 Rodne obrađuju njive, a Paktol ih zaljeva zlatom.²³
 Bio i Mnestej je tu, što slava ga visoko dignu,
 Kada je prognao Turna od utvrde i od zidóvâ;
 145 Također Kapis, po kojem je grad u Kampàniji prozvan.²⁴
 Tako se med sobom oni u ograšju bijahu ljutom,
 A o ponoći vale Enèja rezaše morske.²⁵
 On od Evandra pođe u Etrurski tabor i kralju
 Pristupi, kaže mu ime i pleme svoje i reče,
 150 Što li želi, što l' donosi sam i kolikû Mezèntij
 Sakuplja vojsku i kako silovita Turno je srca,
 Još ga o uzdanju slabom urazumi u sreću ljudsku,
 K svemu molbe još doda. I odmah s vojnom se silom
 Tarhon pridruži njemu i uhvati vjeru, te narod

²¹ 132. »dječak Dardanski«, t. j. Askanije.

²² 136. Kod grada Orika u Epiru raslo je drvo terebint.

²³ 142. Paktol je potok u Lidiji, u njegovu pijesku ima zlata.

²⁴ 145. »grad u Kampaniji«, t. j. Kapua.

²⁵ 147-148. Ovdje nadovezuje pjesnik na ono, što je rekao o Eneji u 8. pjev., st. 606-607.

- 155 Lidski po nalogu božjem, sudbinom ne gonjen, uđe
 U lađe predan vođi tuđincu. Enejina lađa
 Prva je, Frigijska dva su na kljunu joj složena lava,²⁶
 Ida²⁷ odozgo stoji bjeguncem premila Teukrom,
 U lađi veliki sjedi Eneja i prevraća ratne
- 160 Različne zgrade u sebi, a Palant mu uz bok se l'jevi
 Pribija te sad ga pita za zv'jezde vodilje tamnoj
 Noći, a za muke sad, što pretřpje ih morem i zemljom.
 Boginje, Helikon sad mi otvorite, počnite pjesmu,
 Kakva je pratila vojska Eneju od Etrurskih žala,
 165 Lađe mu oružala i plovila po moru sada.
 Prvi valove reže sa tigrom mjedenim²⁸ Masik,
 Tisuću vodi momaka, iz Klusijskih koji zidóvâ
 I iz Kose grada iziđoše, strelice nose
 I luk smrtonosni oni na plećima i lakî tulac.
- 170 Tu je i mrki Abant, cijela mu vojska je krasno
 Oružana, a zlatni Apolon se sjaji na krmi;
 Vodi stotina šest junaka ratnika vještih
 Iz Populónijê grada, a tri sta s ostrva Ilve²⁹
 Čestite poradi svojih neiscrpnih Halipskih ruda.
 175 Treće je posrednik ljudi i bogova Asilas, koji
 Goveđe žile ima u vlasti i govôr ptica,³⁰
 Zv'jezde i proročke ognje munjonosne, – s tisućom ljudi
 Juri, što kopljima strše u redu sabiti bojnóm,
 Pisa ih (Alfejski grad postanjem, a Etrurski mjestom)³¹
- 180 Podloži njemu. Astir za njime je junak na konju,
 Junak s oružjem takvim, što prelijeva se sjajem.
 Tri sta šalje ih još – svi u boj jednodušno hoće –
 Koji žive u Ceri, u Pirgu gradu starinskóm,
 Na Miniónovím poljma, u nezdravom gradu Gravisci.³²

²⁶ 157. »dva su joj lava«, t. j. izrezani su.

²⁷ 158. »Ida«, biće kip planine Ide.

²⁸ 166. »sa tigrom mjedenim«, t. j. na kljunu lađe, vidi st. 157.

²⁹ 167-173. Klusij, Kosa i Populonija gradovi su u Etruriji, – Ilva je ostrvo, koje se danas zove Elba, obilno gvoždem ("Halipskom rudom").

³⁰ 176. t. j. pogađa budućnost iz goveđih žila i iz ptićjih glasova.

³¹ 179. Pisa je grad u Etruriji; mislilo se, da je naseljen iz grada Pise u Elidi kod rijeke Alfeja.

³² 183-184. Cera, Pirg i Graviska su gradovi, a Minion rječica u Etruriji.

185 Ne ću te, Kùpavône, mimóci ni smetnuti s uma³³
 Ligurski prehrabri vođo, što s malo družine dođe,
 187 Kojem se labudova iz kacige izdižu pera.³⁴
 189 Priča se na ime, kako za Faetonom je dragim
 190 Žalostan Kikno u hladu sestara njegovih pjevo
 Između lisnih topólâ te pjevanjem ljubav i tugu³⁵
 Tiško, pa ostavi zemlju i k zvjezdama pope se pjesmom,
 Pošto ga staračka pokri sjedina i pêrje meko.
 Sin mu sa sobom vodi u lađama momke vršnjake,
 195 Veslima velikog miče Kentàura, koji visòko
 Diže se nad vodu, i kam oboriti kanda će u nju
 Golem, i dugijem kiljem crtara duboke vale.
 Četu također diže iz zemlje očinske Okno
 Mante proročke sin i rijeke Etrurske;³⁶ on ti
 200 Majčino ime dade i zide, o Mantuo grade,
 Obilna pradjedima; al' plemena istog svi nisu:
 Do tri naroda jesu, a u svakom općine četir';
 Mantua svima je glava, al' snaga je Etrurske krvi.
 Otud stotina pet na Mezentija kreće vojnika;
 205 Mincij, Benakov sin, što zèlenkastôm je trskom
 Ovjenčan, sada ih vozi po pučini u lađi ratnoj.³⁷
 Ide i Aulest³⁸ teški i dižuć se valove bije
 Sa sto vesala, sve pjeni i burlja se pučinom voda.
 Lađu mu Triton vozi gromoradni,³⁹ kojino sinju
 210 Pučinu školjkom plaši i sprijeda vidi se čovjek
 Sve do bokova, čupav, a trbuh se svršuje s kitom,
 Voda se poluzv'jeru pod prsima pjeni i šumi.
 Tòliko biranih išlo knezova je na pomoć Troji
 U lađa trideset mjeđu sijekući morsku poljãnu.

³³ 185-193. Otac Kupavonov Kikno (to je grčka riječ i znači: labud) pretvoren je u labuda, jer je bez prestanka tužio za svojim prijateljem Faetonom, o kojemu pjeva Ovid u *Metamorfozama* 2. pjev., st. 1-380.

³⁴ 188. Taj je stih u prijevodu izostavljen, jer je u originalu nejasan, ne može dakle ni u prijevodu biti jasan.

³⁵ 190-191. Sestre Faetonove pretvorile su se od žalosti za bratom u topole.

³⁶ 199. Manta je neka proročka Nimfa; rijeka Etrurska je Tiber, jer izvire u Etruriji; – »sin rijeke Etrurske« upravo znači: sin boga Tibera.

³⁷ 205-206. Oknova lađa ima na sebi lik rijeke Mincija, za kojega pjesnik kaže da je "Benakov sin", t. j. protječe jezerom Benakom, o kojemu vidi bilješku georg. 2. pjev., st. 160. [Benak (Benacus), jezero u sjevernoj Italiji, danas Lago di Garda.]

³⁸ 207. Aulest je ovdje ime lađi, a u 11. pjev., st. 290 Aulest je ime kralju Etrurskom, za kojega ima stara neka bilješka, da je bio brat Oknov.

³⁹ 209. t. j. na Aulestu je lik boga Tritona.

215   Već se s nebesa uklonio dan, i blaga se Feba
 Voziti stala sredinom Olimpa u kolima noćnim;
 Počinut brige ne dadu Eneji, te on na korman
 Sjedne i stane upravljat njim i pazit na jedra.
 Gle, u sredini puta mu tad drugarica kolo
 220   Dođe u susret: Nimfe, što po volji blage Kibebe⁴⁰
 Dobiše morsko božanstvo, kad ù Nîmfe pretvori lađe.
 Kòliko mjedenih baša na obali stajaše negda,
 Tòliko plivaše Nimfa u skupu i rezaše vale.
 Poznaše kralja s daleka i uhvate kolo okò njegov.
 225   Kimodokéja, koja od svijuu je vještija zborom,
 Prateći straga i korman držeći desnicom, leđa
 Izdižuć, ljevicom tihim po valima veslajuć reče
 Kralju, koji još ne zna: »Enèja, potomče božji,
 Bdiješ li? Bdij i uža popusti veslima. Mi smo
 230   S Idskoga svetog vrhunca omorike, brodovi tvoji,
 A sad morske smo Nimfe. Kad nevjerni Rutulac mačem
 I vatrom pritisnu nas, da bježimo, nerado onda
 Slomismo sveze tvoje i po moru tražimo tebe.
 Majka se smilova na nas i oblik dade nam ovaj,
 235   Boginje učini nas, da pod valima vijemo vijek.
 Mladi Askànij je zidom i opkopom zatvoren sada,
 Latinski vatreni bojci odàsvud i oružje njihno.
 Arkadski konjici već i hrabri stoje Etrurci
 Na mjestu određenom; odlučio tvrdo je Turno
 240   S četama put im zakrčit i ne dat im k taboru doći.
 Ustaj, i zora kad dođe, zapovjedi družini odmah,
 Nek se oružâ, i pograbi štít neslomljivi, što ti
 Dade ga vatre gospodar i optoči obod mu zlatom.
 Misliš li, zalud da ovo ne rëkoh, sutrašnji dan će
 245   Pobitih Rutulskih vidjet tjelësâ golemo mnoštvo.«
 Reče i smjeru vješta budúći odlazeć krmu
 Visoku desnicom rine, i lađa po vodi polëtí
 Brže od koplja, brže od str'jek, što takmi se s vjetrom.
 Za tijem i druge lađe pohítê; Trojanac Enèja
 250   Divi se ne znajuć, šta je, al' tò ga ojunači čudo.
 Nebeski pogleda svod i kratku molitvu reče:
 »Idska bogova majko, što miluješ Dindim⁴¹ i grade
 Kulama nakićene, u dvoprežnim uzdama lave,

⁴⁰ 220. Kibebe ili Kibela je isto što Berekintija; – o Enejinim lađama pretvorenima u Nimfe vidi 9. pjev., st. 77 i d.

⁴¹ 252. Dindim, – vidi 9. pjev., st. 618.

255 Ti si mi vodilja sada u boju, i dõspjetak sretan
 Znak u daj, Frigijãncem poteci na pomoć blago.«
 Toliko reče, a u to se dan već svjetlošću punom
 Opsjani izvije opet i rasprša noć, a Eneja
 Druzima najprije rekne, da bojnih se drže znakova,
 Neka se spremaju za boj i srce nek s oružjem slože.
 260 Stojeć visòko na krmi već ugleda Teukre Eneja
 I svoj ugleda tabor te ljevicom podigne u vis
 Sjajni štit; sa zidòvã Dardãnci poviču, da se
 Sve do zvijezda čuje, žestinu im podjari nada,
 Oružje bacaju. Tako pod oblaci crnima ždrali
 265 Strimonski javljat se znadu i krilima bijući lete
 Eterom iz južnih hrleć iz strana i veselo klikćuć.
 Rutulski čudi se kralj i Ausonske čude se tome
 Vojvode, kada li vide na jednoć k obali krme
 Okrenute i more cijelo se s lađama ljulja.
 270 Sja se na glavi Enejinoj šljem i šljemu sa vrha
 Sipa iz perjanice se plam, a obilni baca
 Blijesak zlaćeni štit: ko krvavi komet u noći
 Kada se vedroj kobno crvèni, il' kao zvijezda
 Kada se pomoli Sirij jadnicima donoseć smrtnim
 275 Sušu i bolesti, nebo zagrđujuć nemilim sjajem.⁴²
 Ali smjelica Turno ne izgubi uzdanja ni tad,
 Obalu prihvatit hoće, odagnat došljake od zemlje,
 Te on ohrabri druge riječma povikav ovako:
 »Što ste željeli željno, dušmãne satrt – imate;
 280 Sad vam je, junaci, bojak u ruci. Svaki na ženu
 I kuću svoju nek misli, otaca se velikih slavnih
 Sjećajte djela; sami potecimo k vodi, u hitnji
 Dok im se koraci prvi kolebaju istom iziřãv.
 Smjelima pomaže sreća.«
 285 Reče i misli u sebi, povèsti koje l' će u boj,
 Kojim li podsjednutih zidòvã povjerit stražu.
 Mostove baci tada Eneja i po njima drùge
 Pusti iz visokih lađa. Kad uspor mirnoga mora
 Opaze, jedni tad u pličinu puste se skokom,
 290 Drugi se podupru vesli. A Tarhon ugledav mjesto,
 Gdje pri obali voda ne struji, ne lomi se s bukom

⁴² 274-275. Ovo o zvijezdi Siriju uzeo je pjesnik iz Ilijade 22. pjev., st. 26-31. – »jadnicima smrtnim«, vidi georg. 1. pjev., st. 238. [»smrtnim jadnicima« kaže se (kao i u Eneidi, u pjev. 2, st. 268) mjesto: ljudima, koji su jedna i nesretna stvorenja. To je Vergil uzeo od Homera, koji nekoliko puta ljude tako zove.]

More, nego se mirno poljuljuje, rastu mu vali,
 Onamo okrene baš i zamoli drúge ovako:
 »Sada, o birana četo, naklop'te se nà jâkâ vesla,
 295 Držite, gonite lađe, zabodite njihove kljune
 U zemlju dušmansku, sâm kilj nek sebi utisne brazdu.
 Samo nek zemlje se dohvatim ja, pa ne marim onda,
 Nek mi se razbije lađa u pristanu.« Kada to Tarhon
 Reče, tada se upru drugari veslat i lađe,
 300 Koje zapjenjuju, vale, na Latinska pognaju polja;
 Kljuni se dohvate zemlje, te lađe bez ikakvog kvara
 Stadoše sve do tvoje, o Tarhone, jer u pličini
 Njena se nasadi krma na prudu koso i dugo
 Odolijevajuć valom i ljuljajući se amo
 305 I tamo napokon pukne i izvali u vodu momčad;
 Klupe, što plutaju ozgo, i odlomčine vesala
 Smetaju njih i uzmičuć val zaustežê noge.
 Al' oklijevati ne će ni Turno, već krene na Teukre
 Žestoko s četom cijelom i postavi je na žalu.
 310 Trube zatrupe. Enèja na seljačke najprije čete
 Udari, Latine uzbi (sa dobrim znamenjem poče),
 Najvišeg ubi junaka Teróna, koji je na njga
 Bio navalio. Mjedeni šav i tuniku zlatom
 Pokritu probije mačem Eneja i otvori bok mu.
 315 Za tijem Lihasa smakne, što izrezan je iz mrtve
 Majke i posvećen Febu, jer dano mu djetetu bješe
 Ostat od željeza živu. Tad dvojicu ubije blizu,
 Koji su topuzom ljude obárali: Kiseja jakog,
 Gijasa strašnog; nije pomòglo oružje njima
 320 Herkula ni rúke jake ni Melamp, roditelj njihov,
 Drug Alkidu, dok teške na zemlji rađaše posle.
 Nesklapno eno blebeće Far, a Eneja zavítlá
 Koplje i njemu zabode u usta ga, dokle još više.
 Dardanskom oboren rukom, o nesretni Kidone, i ti
 325 Ležo bi jadno, koji ljubimca si pratio novog
 Klitija, kojemu malje na obrazu prve se plave,
 Ljubav bi zabio, kojom mladići te ljubljahu svagda,
 Da se ne desi tu na broju sedmero braće,
 Sabitih u četu, samih sinóvâ Forkovih, — sedam
 330 Izbace oni strijela, od štita i òd šljema jedne
 Odskaču, druge Eneju tek zadiru, ali ih blaga
 Odbija Venera. Vjernom Ahátu reče Eneja:
 »Koplja mi nosi, ne ću u Rutulce zalud ni jednog
 Baciti, kàd ih tolikò na Ilijskom polju zabodoh

335 Ja u tjelesa grčka.« Pa veliko pograbil koplje
 Baci ga, ono poleti i prodre kroz mjed od štita
 Mèonu, pa čak kroz oklop probode njegove prsi.
 Na pomoć priskoči brat mu Alkànor i desnicom brata,
 Koji se sruši, pridrži, al' njemu bačeno koplje
 340 Mišicu proreže odmah i krvavo dalje odleti,
 Ruka se s ramena spusti o žilama viseći mrtva.
 Numitor izvadi tada iz bratova tijela koplje
 Pa na Eneju ga hiti, al' ne bi mu dano probòsti
 Njega, već junačkog samo Aháta zadre u bèdro.
 345 Klaus iz Kure, koji u snagu se mlađahnu uzda,
 Dođe i iz daljine Driópu žestoko turi
 Pòd brádu tvrdo koplje i døk još govori, njemu
 Prereže grlo te riječ sa dušom mu izvadi, – Driop
 Čelom udari zemlju, a krvca mu klade iz usta.
 350 Klaus tad obori – raniv kog kako – Tračka junaka
 Tri, što od uzvišene od Bòrejinê su krvi,
 I tri, što otac ih Idas od Ismara očinskog posla.
 Eto Aurunčânâ, eto Halésa, eto Mesápa
 Sina Neptunova s krasnim sa konjma. Sad jedni, sad drugi
 355 Teukre uzbiti hoće; na međi Ausònijê samoj
 Bije se boj. Ko kada pod širokim nebom se vjetri
 Protivni pobiju, silom i hrabrošću jednaki; ne će
 Jedan da uzmakne drugom, ne uzmiču oblaci, more;
 Borba je dvojbeno dugo i svè se upinje ljuto:
 360 Trojanske upravo tako i Latinske sada se čete
 Udare, noga stoji do noge, a momak do momka.
 Na drugoj strani, gdje je bujica dovaljala širom
 Kamenja, što se kotùrâ i iščupanog na žalu
 Drveća, – opazi Palant Arkáđane, neučne boju
 365 Pješačkom, kako bježe od Lätínâ, koji ih gone,
 Jer zbog gredovita mjesta otpustit im trebaše konje.
 Drugo u nevolji toj ne ostaje Palantu, već on
 Sada molbom, sad gorkim riječma podjaruje hrabrost:
 »Drugovi, kamo bježíte? ej tako vam junačkih djela,
 370 Tako Evandrove slave i bojeva svršenih sretno,
 Tako vam nade, u kojoj sa ocem se natječem dičnim,⁴³
 Spasa ne traž'te u b'jegu! Prolomiti put kroz dušmáne
 Željezom treba, gdje saboj navaljuje najgušći, tamo
 Vas i Palanta vodu domája visoka zove.
 375 Ta ne pritješnjuju bozi, već na nas smrtnike dušman

⁴³ 371. t. j. tako vam nade, koju narod u mene ima, da ću biti jednak ocu.

Udara smrtni; tolikô i u nas je srca i ruku.
 Velikom bravom nam put zaključava pučina morska,
 Za bijeg nemamo zemlje; u Trojanski hoćete l' tabor
 Bježat il' u more?« – Reče i mèd gùstê prodre dušmáne
 380 Vođeni hudom sudbinom na njega se namjeri prvi
 Lag i iščupati kamen dok hoće teški, već Palant
 Koplje zavitla pa Laga probode, gdjeno mu rebra
 D'jeli rtènica; koplje priònu zà kosti, al' ga
 Palant izvuče natrag. A Hisbon ne pretekne njega,
 385 Kolikogòd se nado; bijesan jurne doduše
 I kao mahnit smrti drugárove nemile radi,
 Al' ga dočeka Palant i pluću mu bujnu probode.
 Napadne Stenija tad i Anhemola òd roda starog
 Retova (ložnicu taj je oskvrnio maćehe svoje).
 390 I vi Daukovi sini blizànci na Rutulskom polju
 Padoste, Laride, Timbre, veòma slični, te nisu
 Vas raspoznavali mati ni otac (prijevera slatka!);
 Al' sad različna Palant obiljêžja dade vam strašna,
 Jer mač tebi, o Timbre, Evàndrov otkinu glavu,
 395 Tebe pak odsječena, o Laride, desnica traži,
 Željezo hvataju prsti, al' dršćuć i na pola mrtvi.
 Gnjev Arkađane i stid orùžâ sad na dušmáne,
 Vođe ih riječ podžeže i gledanje slavnih mu djela.
 Palant Reteja smače, na dvokolici kad uza nj
 400 Bježaše; razmak samo tolikî vremena Ilu
 Osta, jer koplje na nj iz daleka upravi jako;
 Retej od valjanog Teutra bježéćí i brata mu Tira
 Baš u sredini se stvori i kopljem pogođen s kola
 Padne napola mrtav i petama udari zemlju.
 405 Kao što kada ljeti po želji se vjetrovi dignu
 I kad utrine ovdje i ondje zapali pastir,⁴⁴
 Grozna Vulkanova sila sredine se dohvati brzo
 I ko jedan se plamen po širokim raširi poljma,
 Pastir veseo sjedi i gleda, gdje bani se vatra:
 410 Tako si radovo ti se, o Palante, kad se drugóvâ
 Hrabrost sjedini sva. Mejdandžija žestoki Hales
 Sav se pokrije štitom i udari tad na dušmáne.
 Ubi Ladóna, Feréta, Demòdoka; za tijem sjajnim
 Odreže mačem ruku Strimòniju, kad ju je digo
 415 Prema njegovu grlu; a Toasu kamenom lice
 Razbije, smrvi mu kosti sa krvavim smlješane mozgom.

⁴⁴ 406. »zapali pastir«, da izgori trava i izraste nova.

Otac je u šumi krio Halésa bojeći se sudbe,
 Al' pobljedjele oči starina kad stisne te umre,
 Parke ulože na nj i Evàndrovu prepuste njega
 420 Oružju, Palant ga tada salèti pomoliv se prije:
 »Daj, o Tibere oče, strijeli, što laku je puštam,
 Sreću i uprav' joj put kroz Halésa kršnoga prsi;
 Oružje njegovo visit i odora na tvom će hrastu.«
 Molitvu usliši bog; Imàona štiteći Hales
 425 Svoje otkrije prsi strijeli Arkadskoj jadnik.
 Laus – sam velika vojska u vojsci – ne da, da momčad
 Preplaši njegova smrt, te najprije Abanta ubi,
 Zadjevu i čvor u boju, što Lausu stade nasuprot.
 Arkadska ruši se momčad, Etrurci se također ruše
 430 I vi Trojanci, kojih ni Grci pogubili nisu.
 S jednakim vojvodama i snagom se udare vojske.
 Zadnji sabijaju čete; od saboja oružje, ruke
 Micat se ne mogu; Palant odavde bije, jurišâ,
 Laus odande; oba ljepote su divne i slabo
 435 Različni godinama; sudbina ni jednom ni drugom
 Ne dade povratka kući. Al' da se udare njih dva,
 Toga dopustio nije Olimpa velikog vladar:
 Udes od većih čeka dušmánâ jednog i drugog.
 Turna zamoli blaga tad sestra,⁴⁵ da zam'jeni Lausa;
 440 Krilatim kolima Turno po sr'jedi prereže vojsku.
 Ugledav drugove vikne: »Vrijeme je proć vam se boja;
 Sam ja na Palanta hrlim, i meni samome Palant
 Patri; ej htio bih sad, da otac nas gleda Evandar.«
 Tad se uklone druzi s mejdána po zapov'jedi.
 445 Kada se Rutulska vojska razmàkla, oholim mladić
 Začudi se riječma i udivljen promatra Turna,
 Oči po golemom baca junaku i njima mjeri
 Sve iz daljine on i ovako odgovori kralju:
 »Vojvodske odore ja ću dobićem se proslavit sada
 450 Ili čestitom smrću, ugodiće oboje ocu.
 Nemoj prijetiti.« Reče i iziđe nasred mejdána;
 Krv se Arkáđanom sledi u grudima. Odskoči Turno
 S dvokolica i pješke približit se odmah je gotov.
 Kao kad ugleda lav s vrhunca visokog bika,
 455 Koji u polju stoji daleko i spreman je na boj,
 Te lav potrči; baš takav i Turno dolazeć bješe.
 Misleći Palant već na dohvátu da koplja je Turno,

⁴⁵ 439. »blaga sestra«, t. j. Juturna.

Naprijed stupi, ne bi l' pomògla mu sreća, kad nije
 Jednake snage, pa tad u veliki prozbori eter:
 460 »Očeva gostinstva tako t', o Alkide, tako ti stola,
 Kojemu došo si strancem, u velikom pomoz' pothvátu.⁴⁶
 Umiruć Turno nek gleda, gdje krvavu odoru s njega
 Skidam i pobjednika nek vide me mruće mu oči.«
 Čuje Alkid mladića i zatomi veliku tugu
 465 U dnu svojega srca i zaplače zalud, i tada
 Blago Jupiter-bog progovori svojemu sinu:
 »Svakoga svoj očekuje dan, života je vr'jeme
 Kratko bez povrata svima, al' posao je vrline
 Djelima slavu produljit. Pod visokim zidima Troje
 470 Tòlikî padoše sini božànskî, pa ì čedo moje
 Također pade Sarpédon. I Turna njegova sudba
 Zove, te granici on se približuje vijeka danog.«
 Jupiter reče i oči od Rutulskog odvrati polja.
 Tada izmetne koplje sa snagom velikom Palant
 475 I mač blistavi trgne iz korica, koje ga kriju.
 Koplje poleti i našavši put kroz Turnova štita
 Obod na rame padne, gdje vršak se oklopa diže,
 Tako zahvati nešto junakova velikog t'jela.
 Koplje sa željeznijem oštrícem vitlajuć dugo
 480 Turno tada ga baci na Palanta ovo veléci:
 »Gledaj oružje moje da l' umije bolje probijat!«
 Reče, i dršćući rt probode baš po srijedi
 Štit, što volujaska koža obavijala mnogo ga puta,
 Kroz mnoge njegove mjedi i željeza naslage prošav
 485 Oklop, što zadjevu čini, i goleme probuši prsi.
 Palant iz rane zalud oštríce istrgne toplo,
 Jednim i istim putem poteče i krv i život.
 Sruši se na ranu Palant, a oružje zvekne na njemu,
 Krvavim ustima takne na umoru dušmansku zemlju;
 490 Turno nad njime poviče tad:
 »Pamtite riječi moje, Arkàđani, pa ih Evandru
 Javite: kako je Palant zaslužio, tako ga vraćam
 Svu mu grobnu čast i pogrebnu utjehu svu mu
 Poklanjam; gostinstvo njega s Enejom skupo će stajat.«
 495 Reče te lijevom nogom na Palanta mrtvoga stane
 I strgne tkanicu s njega, što vrlo bijaše teška;
 Na njoj je izdjeljeno zločinstvo: u svadbenoj noći

⁴⁶ 460-461. vidi 8. pjev., st. 362 i d. – Alkid, t. j. Herkul, vidi 8. pjev. st. 201.

Sramotno poklani momci i ložnice oblite krvlju;⁴⁷
 Sin to Euritov Klon je izradio u mnogom zlatu.
 500 Plijen taj imajuć Turno pocikuje veseo sada.
 Pamet ne znajuć ljudska budućnosti niti sudbine
 Kada je sreća uznese, ne umije držati mjere!
 Turnu će doći vrijeme, kad mnogo za to bi dao,
 Palanta taknuo nikad da nije, kada će mrzit
 505 Na dan i na plijen taj!⁴⁸ – Tad Palanta mnoštvo drugova
 Plačuć i jecajuć metnu na štito pa ga odnesu.
 Žalost i velika dika povrtičeš svojem se ocu!
 Dan te ugrabi onaj, što prvi u boj te posla,
 Ali ostavljaš silne tjelesa Rutulskih hrpe!
 510 Ne javi zlo to Fama Enèji, već glasnik dotrči
 Pouzdan većma, da stoje Trojanci na vrlo uskom
 Razmaku od smrti, treba pomòci im, uzbiti već su.
 Mačem pred sobom žanje Eneja i žestoko vojsku
 Razmiče, otvora stazu i traži tebe, što novom
 515 Pobjedom gizdaš se, Turno. Pred očima Palant, Evandar
 I sve mu stoji: stò, ka kojemu došo je prvom
 Došljak, i desnice dane. Sulmónova četiri sina
 I od Ufens-rijeke mladića četiri zgrabi
 Živa, da budu žrtve, što sjenki žrtvovat hoće,⁴⁹
 520 Sužanja krvlju plamen od lomače politi želi.
 Upravi tad iz daljine na Maga nemilo koplje,
 Mag se lukavo sagne i koplje ga dršćuć preleti;
 Ogrli koljena on tad Eneji i prozbori moleć:
 »Tako ti očeve duše i Jula, u kojemu nade
 525 Rastu ti, život sinu i ocu ostavi ovaj.
 Kuću visoku imam, gdje zakopani mi leže
 Talenti kovanog srebra, i toware rađenog zlata
 Imam i nerađenog; do moje smrti ne stoji
 Pobjeda Teukara; jedan tolikò život odlučit
 530 Ne može.« – Reče, a njemu Eneja odgovori ovo:
 »Svojim sinòvima zlata i srebra talente čuvaj,
 Koje spominješ sad, jer nagodbu takvu je bojnu
 Prvi razbio Turno, kad Palanta ubi. Pa tako
 Isto Askanije misli i duša oca Anhisa.«

⁴⁷ 497-498. Misli se, kako su Danaide (t. j. Danajeve kćeri) poklale u svadbenoj noći svoje mlade muževe.

⁴⁸ 503-505. Vidi 12. pjev., st. 940 i d.

⁴⁹ 519. »sjenki žrtvovat hoće«, t. j. duši Palantovoj. Ovo je pjesnik uzeo iz Ilijade pjev. 21, st. 26 i d. i pjev. 23, st. 175 i d.

535 Reče i molitelju Eneja ljevicom primi
 Šljem i zaokrêne vrat mu i porine mač u nj do drška.
 Blizu se svećenik Feba i Trivije desi Hemònid,
 Kapa sa svetim trakom pokrivala njemu je glavu,
 U ruhu i krasnom oružju sja; kad Eneja se s njime
 540 Sastane, pogna ga poljem; kad pade, stane Eneja
 Na nj i ubije ga i pokrije debelim mrakom,
 Oružje Serest na plećma odnese, spomenik tebi,
 Gradive kralju. Tad obnovi boj Vulkánov potómak
 Cekul i Umbron, koji s planina je Marskijeh došo;
 545 Ali bijesno bije Dardánac; lijevu ruku
 Otkine Anksuru i sav pres'ječe okrugli štit mu;
 On se pohvasto vrlo i mislio, da će mu riječ
 Vr'jediti, te se možda uznosio do neba mišlju,
 Dugijem godinama i glavi se sijedoj nado.
 550 Za tijem Tarkvit, kojeg planíncu Faunu je Nimfa
 Driopa rodila, sada sa oružjem sjajnim dotrči
 I pred ljutoga stane Eneju, koji zamahnuv
 Kopljem nabode mu na nj i oklop i preteško štito.
 Zalud moli se Tarkvit i htjede još mnogo govorit,
 555 Ali mu na zemlju glavu Eneja odrubi i trup,
 Topal još, odrine on i progovori nemilo ovo:
 »Ovdje sad leži, strašni o junače; dobra te ne će
 Majka sahranit ni dići nad kostima hum u domáji;
 Pušten si pticama divljim, il' bačena u more val će
 560 Nositi tebe, te gladne će ribe ti lizati rane.«
 Zatim Anteja pogna i Luku, prednjake borce
 Turnove, ì hrâbròg Numu, plavokosića Kamèrta,
 Junačkom Volscensu sina, u Ausonskoj koji je zemlji
 Najviše imao polja i ù tihòj vlado Amikli.⁵⁰
 565 Kakav je bio Egèon,⁵¹ u kojega stotinu kažu
 Ruku i mišica, oganj iz grudi i žvala pedeset
 Sipo je, mahao s mača tolikò je protiv strijela
 Jupiter-boga i zvekto s tolikò jednakih štita:
 Tako pobjednik bjesni Enèja po čitavom polju,
 570 Kad mu se jednom već ugrijo mač. Sad udarit sprijed
 U prsi Nifeju smjera, na konja mu također četir'.
 Stupa široko Eneja, poškripuje strašno, i njega
 Konji kad takvoga vide, u strahu udare natrag,

⁵⁰ 564. Amikla, grad u Latiju, kojega u Vergilovo vrijeme već odavno nije bilo.

⁵¹ 565. Egeon, gromoradan div, koji te zvao i Brijarej; vidi u Ilijadi 1. pjev., st. 403-404, – a vidi i u Eneidi 6. pjev., st. 287.

Izvale upravljača i s kolima k žalu polete.
 575 Tad sa bijelca dva u srijedi Lukag se nađe
 S bratom Ligerom, koji bijelce upravlja držec
 Uzde, a ljuti Lukag uzmahuje golijem mačem.
 Njihova bijesa, njihne žestine ne trpeć Eneja
 S nemilim kopljem poteče i pred njima golem se stvori.
 580 Njemu će Liger:
 »Ne gledaš Frigijska polja ni kola Ahilova ovdje
 Ni Diomédove konje; u zemlji ovoj ćeš naći
 Rata i žića svršetak.« Daleko Ligera ludog
 Lete besjede tē, a njemu ne odvrati ništa
 585 Trojanski junak, jer koplje zavitlâ već na dušmâna.
 Lukag se naprijed nagne, da udari, konje podbode
 Kopljem te na boj spravan već lijevu opruži nogu,
 Kad li mu prodre koplje Enejino kroz obod donji
 Blistavog štita i dio slabínâ mu probuši l'jevi,
 590 Lukag se iz kola sruši i umiruć poljem se valja.
 Duševni njemu Eneja progovori besjede gorke:
 »Lukaže, nisu ti kola sa sporosti propala konjske,⁵²
 Nit su prevalile njih iz dušmánâ utvare prazne;
 Iz kola iskačeš sam i ostavljaš konje.« Izrèčē
 595 To i prihvati konje, a tada nejake ruke
 Pruži nesretni brat iz istijeh srušiv se kola:
 »Tako ti tebe i oca i majke, koji te takvog
 Rodiše, Trojanče, život pokloni, na molbu se smiluj.«
 Više još reče, a njemu Enèja će: »Prije nijesi
 600 Tako govorio; umri, nek ì brat za bratom ide.«
 Tada mu otvori prsi, gdje duša boravi, mačem.
 Tako po polju bojnom Dardánac vojvoda mori
 Bjesneći kao bujica il' kao crna oluja.
 Napokon provale van i ostave tabor Askanij
 605 Mladi i opkoljena badâvâ trojanska momčad.
 Jupiter-bog progovori sam među tím Junoni:
 »Sestro i predraga moja o ženo, kako si sama
 Mislila, Venera snagu Trojancima jači (nijesi
 U tom se prevarila), u boju desnica njima
 610 Snažna manjka i srce goropadno, ustrajnost u zlu.«⁵³

⁵² 592. Eneja evo zna, kako se nesretni mladić, kojega je probo, zove, a nikad ga prije nije vidio ni što čuo o njemu. Vidi slično mjesto u Ilijadi, 10. pjev., st. 447 (zajedno s bilješkom u 4. izdanju knjige »Homerova Ilijada« 1921).

⁵³ 606-610. Ovo Jupiter govori ironički, a upravo hoće da kaže: sad Venera ne pomaže Trojancima i ne smije pomagati im (vidi početak ovoga pjevanja), pa eto kakvi su Trojanici i sami sobom junaci, bez Venerine pomoći!

Ponizno reče Junona: »Što dražiš me, prekrasni mužu,
 Jadnu, koju je strah zapov'jedi nemilih tvojih.
 Da još toliko moja vrijedi ljubav ko nekad,
 Kako i pravo bješe, dopustio, svemožni bože,
 615 Meni bi ti, da Turna izvesti iz boja mogu
 Te ga Daun u oči sačuvati živa i zdrava.
 Al' sad nek umre i krvlju nek čistom namiri Teukre.
 Od naše izvodi loze do duše pleme on svoje,
 Četvrti njegov je otac Pilumno. Na pragove tvoje
 620 Često je obilnom rukom naslágao mnoštvo darová.«
 Kratko odgovori kralj Olimpa eterskog njojzi:
 »Moliš li odgodu smrti za sada i rok mladiću,
 Koji ima da padne, te misliš li, to da učinit
 Mogu, bijegom spasi i udesu, koji ga čeka,
 625 Otmi ga, – dotle se može dopustit; al' i veću milost
 Tajno li molbom tom očekuješ i rat uklonit
 Il' promijenit li misliš, tad nadu zaludnu imaš.«
 Plačući reče Junona: »Riječima možda mi ne daš,
 Što mi u srcu daješ, i Turnu možda je dano
 630 Živjeti još, al' teška sudbina nedužnog čeka,
 Il' ja istine ne znam. Oj krivi strah da me vara,
 Na bolje da ti, što poče, mogućstvom okreneš svojim!«
 Kad te besjede rekne, iz nebeskih odmah visina
 Spusti se uzduhom goneć oluju sva u oblaku.
 635 Tako u Ilijsku vojsku i u tabor pođe Lavrentskí.
 Tada Junona stvori iz ugnutog oblaka tanku
 Sjenku bez snage, sličnu Enèji prikazu čudnu,
 Dardanskim oružjem nakiti nju i dade joj s grivom
 Šljem ko na glavi božanskôj i štito i isprazne r'ječi,
 640 Glas joj bez razuma dâ i korake, kao da ide;
 Takve su utvare, koje lijetaju poslije smrti,
 Kako se veli, i sancí, što varaju zaspale duše.
 Među redove prve odlèti vesela sjenka,
 Dražit strijelama stane junaka i zaticat r'ječma.
 645 Turno jurišeć tad iz daljine zvizgavo koplje
 Baci, a sjenka odmah odbjèži obrnuvši pleći.
 Turno pomisli, da to Enèja okrenuv se bježi,
 Ispraznom nadom se tad u žestini opoji svojoj.
 »Kamo, Eneja, bježiš, ne ostavljaj uglavljen brak svoj;
 650 Traženu za morem zemlju od desnice dobićeš moje.«
 Tako vičuć potrči te blistavim mahaše mačem
 Ne videć, kako vjetri veselje njegovo nose
 Baš je o visoki kamen, što stršaše, svezana lađa

655 Stajala s postavljenim sa ljestvama, s gotovim mostom;
 U njoj se dovezo kralj Osinij iz Klusijske zemlje.
 Hitno bježeći lik Enejin u tu utrči
 Lađu zaklona tražeć, a Turno s istom brzinom
 Preko zadjeva juri i visoke preskoči moste.
 Kako korači na baš, Saturnija prekine uže
 660 I lađu otrgnutu po valih, što uzmiču, pogna.
 Odsutnog Turna traži Eneja, da s njime se bije,
 I mnoge pomori ljude, što dođoše njemu u susret.
 Lagani ne traži lik već nikakvog zaklona, već se
 Podiže u vis te se sa oblakom pom'ješa crnim.
 665 Turno pak vrtlogom nošen po pučini ògledâ tad se,
 Ne zna, što li je to, za spasenje zahvalan nije,
 I obje pruži ruke k zvijezdama ovo veleći:
 »Zar si me, svemožni oče, vrijedna držo, da budem
 Tolik zločinac i htio tolikôm me kazniti kaznom?⁵⁴
 670 Kamo ću? otkle sam? kakav povrtiću se bježćići?
 Hoću li ugledat opet Lavrèntskê zide i tabor?
 Što će sad oni junaci, što za mnom i oružjem mojim
 Pođošē? a ja ih pustih – o grjehoto! – ružno da ginu?
 Sada ih rasute vidim i čujem jecanje onih,
 675 Koji padaju. Što ću? oj gdje će preda mnom zemlja
 Dosta dubòko zijevnut? već vi mi se smilujte, vjetri.
 Sam vam se molim Turno, o kamene bacite hridi
 Lađu mi il' je na opaki prud nanesite plitki,
 Kamo ni Rutuli za mnom ni Fama znalica ne će.«
 680 Govoreć to u duši kolèbâ se amo i tamo,
 Bi li se mahnit zbog takve sramote nabio na mač,
 Ili bi nemilo gvožđe među rebra satjero sebi,
 Ili bi skoćio možda u vale, da plivajuć dođe
 Na žal krivùljastî, u boj s Trojancima opet da zađe.
 685 Triput već htjede jedno il' drugo, al' u srcu žaleć
 Velika ustavi momka Junona, zaustegne triput.
 Turno u vodu skoći te ùz zgodnê vale i struju
 Plivajuć dopliva u grad starìnskî svojega oca.
 690 Vatre ni u to Mezèntij po naputku Jupiter-boga
 U bitku uđe, da bije Trojance, kojino klikću.
 Tirenske zgrnu se čete i sa svom navale mržnjom

⁵⁴ 668-669. Turno vidi, da ga lađa nosi iz boja, a to je bježanje; junaku kao što je on, velika je sramota bježati iz boja. Zato više on Jupiteru: Što sam skrivio, da mi tu sramotu činiš?

Sad na junaka jednog,⁵⁵ sa oružjem mnogim na jednog.
 A on je kakono hrid, što u široko pruža se more
 Vjetrima izvrgnuta goròpadnîm ì sili vala,
 695 Podnosi silu i sve strahòte neba i vode,
 Ali se ne miče hrid. Dolihàonova Mezèntij
 Sina obori Hebra i Lataga, bježana Palma;
 Lataga u glavu sprijed i lice komadinom hridi
 Kamene udari tad, presiječe koljeno Palmu,
 700 Pusti ga, neka se valja bez snage, i oružje Lausu
 Na pleći dà tad Mezentij i perjanicu mu za šljem.
 Frigijca smakne Evànta i Mimas, koji je bio
 Vršnjak Parisu i drug, i mati ga rodi Teána
 Iste noći Amíku, kad kraljica s lučem noseća⁵⁶
 705 Hekuba Parisa rodi; u očinskom počiva gradu
 Paris, a Mimas leži tuđinac na žalu Lavrèntskôm.
 Kao kad grižljivi psi sa visokog pognaju brda
 Vepra, kojega puni omorike Vesul⁵⁷ je krio
 Godina mnogo i bare Lavrèntskê godine mnoge;
 710 Nàpasâv se u ritu med mrežama zapne na jednoć
 I stane, zarokće ljut, i leđa se nàjêžê njemu,
 Niko junaštva nema, da bliže mu pristupi gnjevan,
 Već iz daleka mu koplji i sigurnom prijete vikom,
 A on neustrašen stoji i na sve se skanjuje strane,
 715 Kamo će, škrguće zubma i stresa koplja sa leđa:
 Tako od onih, kojim Mezèntij s pravom je mrzak,
 Nema ni jedan srca, da trgne mač i polèti,
 Tek iz daljine ga koplji i vikom velikom draže.
 Bijaše Grk, što dođe od međa Korita drevnog,
 720 Akron, pred svadbom samom dobježav; med četama njega
 Spazi Mezentij daleko gdje mete ih crvena noseć
 Pera i grimizni plašt, vjerènica što mu ga dade;
 Ko lav gladni, što često obilazi visoke staje,
 Jer glad ga nagoni ljuti, kad srnu opazi hitru,
 725 Ili kad jelena spazi, što rogove diže bježéći,
 Razvali veseo žvalo, strahovito naježi grivu,
 Legne na utrobu zvjerke i kletu čeljust mu grdna

⁵⁵ 691-692. »sa svom navale mržnjom sad na junaka jednog«, t. j. na Mezentija, a zašto na nj mrže, to se vidi u 8. pjev., st. 479-495.

⁵⁶ 704. »kraljica s lučem noseća«, Hekuba je noseći u utrobi Parisa sanjala, da je rodila veliku vatru, a gatari joj prorekoše, da će ono dijete zapaliti kraljevstvo očevo, t. j. uplesti ga u rat, od kojega će propasti.

⁵⁷ 708. Vesul je brdo u gornjoj Italiji (danas Monte Viso).

Obljeva krv:
 Tako u guste jurne dušmáne hrabri Mezentij.
 730 Pade nesretni Akron i izdišuć udari petom
 O zemlju crnu i koplje na sebi slomljeno skrvi.
 Nije Mezentij Oróda, što bježi, oboriti htio
 Ni na nj izmetnut koplje i ranit ga ranom ostrágu,
 Već on Oróda preteče i stane preda nj, s junakom
 735 Junak se nađe, ne varkom, već oružjem junačkim bolji.
 Na palog nogom stane Mezentij i upre se kopljem.
 »Visoki Orod, vojska u vojsci, i ne na odmet,
 Pao je!« Zapjevaju drugári veseli pean.⁵⁸
 Orod pak izdišuć reče: »Neòsvêćen ostati ne ću,
 740 Nit' ćeš se, kogod si, da si, veseliti pobjednik dugo,
 Udes te jednaki čeka, na istome skoro ćeš polju
 Ležati!« – Na pola s gnjevom nasmije se na to Mezentij:
 »Umri sada, a ljúdí kralj i bogova otac
 Za me neka se brine!« Izreče i koplje izvuče
 745 Iz tijela Oródu, te pokoj teški mu oči
 I san gvozdeni stisnu, u tamu vječnu ih sklope.
 Kedik Alkàtoja ubi, Sakrátor ubi Hidàspa,
 Rapon Partènjia i s njim junačinu Orsa, a Mesap
 Klonija i Likaónova tad Erikéta ubije sina;
 750 S nējauzdánôg prvi sa konja je na zemlju pao,
 Drugi je išao pješke; pješáka tad Likijánca
 Agisa obori Valer, ko i stárí njegovu junak;
 Tronija ubije Salij, a Salija ubije Nealk
 Znamenit kopljem svojim i str'jelom, što vara s daleka.⁵⁹
 755 Nemili Mavors je tako na jednoj i nà drugôj strani
 Žalost jednačio i smrt, te jednako padaju, s'jeku
 Nadbiti i nadbijači, ne bježe ni ovi ni oni.
 Zaludnu srdžbu jednih i drugih bogovi žale
 U kući Jupiter-boga i muke ljudske tolikê.
 760 Venera gleda odávdê, odándê Saturnija gleda,
 Između hiljada ljudi Tisifona blijeda bjesni.
 Mašući golemijem Mezentije kopljem koràčâ
 Gnjevan po polju sad. Ko veliki kada Orìôn⁶⁰
 Pješke siječe si put po srijedi beskrajnog mora

⁵⁸ 738. »pean« je ovdje pjesma u slavu pobjede; vidi 6. pjev., st. 657.

⁵⁹ 754. »strijelom, što vara s daleka«; vidi 9. pjev., st. 572.

⁶⁰ 763. Orion je sin Neptunov, tako velik, da mu se glava dizala iznad vode, kad bi po moru gazio. Homer u Odiseji, pjev. 11, st. 572-575 kaže, da je Orion bio gorostasan lovac. Poslije smrti metnut je među zvijezde.

765 Nerejeva, te njemu ramena se dižu nad vodom,
Ili kad stari jasen s vrhunca gorskoga nosi,
Po dnu korača on i glavu med oblaci krije:
Tako Mezentij stupa sa golemim oružjem svojim.
Njega u vojsci daleko Eneja kad ugleda, pođe,
770 Da se sukobi s njim; Mezentij neprestrašen stoji,
Hrabrog dušmana čeka, tjelesina sama ga drži,
Mjeri očima prostor, kolikô ga dosta je koplju.
»Desnica meni je bog i koplje, što lako ga puštam,
Neka mi pomognu sad! S hajduka Eneje kad strgnem
775 Odonu, tebe ću njome obući, o Lause, da budeš
Tropej, – to mi je zavjet.« Izrèèe i zvizgavo koplje
Baci s daleka, a ono u letu se odbi od štita,
Rani daleko med bok i slabine vrlog Antóra,
Herkulova drugara; iz Arga je došao te se
780 Pribio on uz Evàndra i sjeo u Italskom gradu.
Jadnik od rane pade, što drugom je patrila, nebo
Pogleda te se sjeti na umoru dragoga Arga.
Duševni izmetne koplje Eneja, kroz trostruku ono
Ugnutu mjedenu ploču, kroz platnenu naslagu prođe
785 I tri volujske kože prevučene, u dno slabínâ
Zađe, al' oslabi već. Povèseli se Enèja
Videć Tirenčevu krv⁶¹ i potegne brže od bedra
Mač, da navali njim na zabunjena dušmána.
Laus kad ugleda to, od ljubavi za dragim ocem
790 Zajeca teško, suze niz obraze njemu poteku.
Nemilu ovdje smrt i udes ti ì slâvnê čine
Ne ću prećutjet ni tebe, o mladiću spomena vr'jedni,
Bude li vjerovalo potómstvo takvome djelu.
Onaj se natrag povuče proboden i uzmiče, za boj
795 Podoban nije, koplje u štítu dušmansko vuče.
Mladić zaleti u taj se čas i uplete se u boj;
Već je desnicu digo Eneja, već udarit hoće,
Pod mač stane mu Laus i smete ga, ustavi tako.
Druzi s velikom vikom poteku i izmetat stanu
800 Strelice te iz blizine Eneju gledaju odgnat
Kopljima, dok bi se otac udaljio zaštićen sinom.
Bjesni Eneja i stoji pod štitom svojijem sakrit.
Kao kad oblaci gruhnu i tuču sipati stanu,
Svi se s polja orači, težaci svi se razbježe;

⁶¹ 787. »videć Tirenčevu krv«, t. j. Mezentijevu.

805 Putnik pod siguran zaklon uteče il' na žal rijeke,⁶²
 Il' hridi visoke pod svod i kriju se, kiša dok traje,
 Poslove dnevne radit da mogu, kad sunce se vrati:
 Tako se sipaju kao iz oblaka strijele odsvud
 Sad na Enèju, on stoji i čeka, dok se izgrmi.

810 Napokon okosi on se s ovakom prijetnjom na Lausa:
 »Kamo umrijet hitiš? što hoćeš više no možeš?
 Ljubav te zanosi tvoja, a oprezan nisi.« Al' ludak
 Jednako skakuće još; u vojvodi Dardanskom gnjev se
 Bijesni diže sve više; zapredu posljednji Lausu

815 Parke već nit, jer sredinom mladićeva tijela turi
 Željezo tvrdo Eneja i posve ga sakri u njemu.
 Mač kroz obranu laku kroz štitić nebojše prođe
 I kroz tuniku, koju mladiću protkala gipkim
 Zlatom je majka; krv mu poteče po krilu, a duša

820 Uzdahom iz tijela u tuzi k Manima ode.
 A sin Anhisov kad obraz i lice smrtnoga Lausa
 Ugleda, kako čudno blijèdi, uzdahne teško,
 Bude mu žao tada mladića i desnicu pruži,
 Očinske ljubavi slika junakovu dušu tad dirne.⁶³

825 »Što će ti, mladiću jadni, Eneja duševni sada
 Dati vrijedno slave tolikè i takvoga srca?
 Milo ti oružje tvoje nek ostane,⁶⁴ a ja ću tebe
 K očinskim Manima poslat i pepelu, brinut se nemoj.⁶⁵
 Ovo u smrti bar ti nek tužnoj utjeha bude:

830 Padaš od desnice veljeg Eneje.« Zatim drugare,
 Koji se ščinjaju, vikne i digne sa zemlje mrtvaca,
 Kojem se kalja u krvi po navadi češljana kosa.
 Roditelj Lausov međutim pri valima Tiber-rijeke
 Bisticom vodom rane zablazuje, počiva sada

835 Na panj se jedan nasloniv. Na granama šljem podaleko
 Mjedeni visi, teško u travi oružje leži.
 Okolo stoje momci po izboru, bolestan, daščuć
 On se podnimio, bradu po psima pušta, da visi.
 Jednako pita za Lausa i jednako šalje mu ljude,
 Žalosnog oca nalog da jave mu, da ga dozovu.

840 Ali plaćući druzi na štitu Lausa donesu

⁶² 805. »na žal rijeke«, na žalu mogu biti ovdje ondje utline, u koje se može čovjek zakloniti od kiše.

⁶³ 824. t. j. vidio je Eneja veliku ljubav Lausovu prema ocu Mezentiju, i to ga dirne.

⁶⁴ 827. »milo ti oružje tvoje nek ostane«, ne ću ti ga uzeti, to ti je moje priznanje tvoje hrabrosti.

⁶⁵ 828. t. j. ja ti ostavljam tijelo, neka te tvoji sahrane, gdje su tvoji stari sahranjeni.

Mrtvoga, velikoga i velikom svladanog ranom.
 Jecanje već iz daleka ne sluteći dobra Mezentij
 Pozna i sijedu kosu okaljajući prašinom mnogom
 845 Ruke k nebesima pruži i obisne o sinu svojem.
 »Toliko bijah li željan života, o sinko, te pustih
 Pod ruku dušmansku onog primajući se, kojega rodih?
 Ove li tvoje rane sačuvaše oca, te živi
 Po smrti tvojoj? Ej sada jadniku istom je meni
 850 Udes moj hud! ej sada proboden sam dubokom ranom!
 A ja sam ime okaljao zločinstvima tvoje, o sinko,
 Omražen buduć prijesto izgubih i očinsko žezlo.
 Kad sam već omrzo svojim, od domovine zasluživ
 Kazan, i krivac sam o ma kakvom da poginuh smrću!
 855 A ja još živ, te ljudi ne ostavljam još ni života,
 Al' ću ih ostavit!« Reče i digne se na bolno bedro,
 Premda mu duboka rana zaustavlja snagu, al' skršen
 Nije još, te konja dovesti dâ, što mu dika
 Bješe i utjeha, na kom iz ratova svijeh se vraćo
 860 Pobjednikom, a sada progovori žalosnom konju:
 »Dugo smo živjeli, Rebe⁶⁶ (imade l' u smrtnika išta
 Dugo); il' pobjednik danas Enejinu odoru ti ćeš
 Krvavu dobit i glavu i osvetnik sa mnom ćeš biti
 Lausovih muka, — il' sila otvorit li ne može puta,
 865 Sa mnom ćeš pasti, jer slušat, prehrabreni, valjada ne ćeš
 Tuđih zapovijedi nit' Teukrima htjećeš da služiš.«
 Reče i popev se konju na hrbat po običaju
 Sjedne i koplja dva oštrljata u ruke uzme,
 Šljem na glavi mu sja, a na šljemu griva mu strši.
 870 Žestok u vojsku tako pohiti. U srcu istom
 Vri stid strašno, bjesnoća u njemu se miješa s tugom,
 Osjećaj svoje vrline i ljubav pomamom gnana.
 Za tijem iza glasa Eneju tri puta vikne.
 Njega prepòznâ Eneja i veseo molitvu reče:
 875 »Dao bogova otac i uzvišeni Apòlôn,
 Sa mnom da sada započneš boj!«
 Reče i pođe u susret sa kopljem mu neprijateljskim.
 »Što me, goròpadniče — Mezentij prozbori — strašiš
 Sina mi ote, što jedini put poraženja mi bješe?
 880 Smrti se ne plašim ja, za nikakvog ne marim boga.
 Ne straši više, jer dolazim sam, da umrem i tebe
 Darivam prvi.« Tad koplje zavítlâ on na dušmana

⁶⁶ 861. Reb (Rhaebus, grč. Rhaibos) je konj ugnutih bedara.

I drugo baci koplje i treće u velikom krugu
Okrećući se, al' štít odol'jeva kopljima zlatni.
885 Stoji Eneja, i tri put Mezèntije lijevo držeć
Projaše okolo njega i izmeće koplja, i tri put
Grdnom okrene šumom kopáljâ mjedeno štito
Trojanski junak, pa kada već dodija dangubit njemu
I trgat koplja iz štita i nejednak boj kad već prižga,
890 Napokon promisliv dosta u duši jurne i hiti
Koplje bojnome konju med šùpljine očiju sl'jepih.
U vis propne se konj i petama udari uzduh,
Sruši Mezentij se s njega, a za tijem strmoglav i konj
Padne uganuvši greben i pritisne konjika. Vika
895 Do neba Teukarska tad se i Latinska digne ko plamen.
Junak pritrči Eneja, iz nožnica mač on povuče
I vikne: »Žestoki gdje je Mezentije sada i divlje
Njegovo srce i snaga?« Tirénac pogleda u vis
I vidi nebo te se osv'jestivši prozbori njemu:
900 »Nemili dušmanine, što vičeš i prijetiš smrću?
Nije ubiće grjehota, ne dóđoh u bitku misleć,
Da jest, nit Laus je moj uglavio sa tobom tako.
Milosti svladanom ima l' dušmánu, jedno te molim:
Zemljom mi tijelo pokrit dopusti; znam, da me mojih
905 Mržnja okružuje ljuta; od mene njihovo odbij,
Molim te, bjesnilo i daj u grobu mi sa sinom biti.«
Reče i u grlo mač pri svijesti potpunoj primi,
Krv mu po oružju teče, a s krvlju ì dūšu pusti.

Jedanaesto pjevanje.

Eneja s velikom čašću pošalje tijelo Palantovo njegovu ocu Evandru, koji ga sa svojim narodom primi u velikoj žalosti. Obje bojne strane uglave uvjericu od 12 dana, da mogu svoje mrtve sahraniti. Dok uvjericu traje, vrati se u Laurent poslanik Venul, koji je bio poslan u Arp kralju Diomedu, da ga zamoli, neka priteče u pomoć Latinima; ali Diomed ne htjede. Kralj Latin čuvši to sazove skupštinu i predloži joj, da opravi poslanike k Eneji, koji će s njim uglaviti mir, jer je rata već dosta i suviše. Dok još traje skupština, Trojanci se primaknu k Laurentu, da ga osvoje. Turno sa svojim pješacima pohiti pred Eneju, koji je imao proći nekakvim klancem, da ga kod toga klanca dočeka i razbije; pri gradu ostaju konjanici, kojima su vođe Mesap i djevojka Kamila, o kojoj pjesnik pripovijeda, kako je odgojena i odrasla kao junakinja. Boj se kod grada zametne i najviše se u boju odlikuje Kamila ubivši mnogo junaka, dok i nju napokon ne pogodi kopljem Aruns. Kamila umre, a boginja Dijana pošalje jednu Nimfu, koja ubije Arunsa. Latinska vojska nagne bježati, a Trojanci za njima i hoće da im grad osvoje. Čuvši to Turno ostavi brže onaj klanac, pri kojem je čekao Eneju, i poteče svojim u pomoć, a Eneja za kratak čas prođe s vojskom kroz klanac i stigne Turna pred gradom. Boj se ne zametne, jer se već uhvatila noć.

U to iziđe Zora iz vala Okèanskîh voda;
 U jutru rano Eneja izvršuje pobjednik zavjet
 Bozima, premda ga brige salećuju, da bi sahranit
 Trebalo drugove sad, i s tolikê premda je krvi
 5 Rastužen. Veliki hrast sa strana okresan svijeh
 Postavi na hum i kralja Mezentija oružjem sjajnim,
 Odorom nakiti njega, da tebi spomenik bude,
 Ratni veliki bože.¹ I koplja slomljena metne
 Na hrast i perjanicu, što krvlju kaplje, i oklop
 10 Probit na dvanaest mjesta, a s lijeva mjedeno štito
 Priveže, objesi mač s bjelokosnim drškom o vratu.
 Vojvoda svojih mnoštvom Eneja opkoljen društvo,
 Koje pocikuje, stane ovako hrabrit riječma:
 »Najveći poso je svršen, o junaci, ne budi strah nas
 15 Onog, što ostaje još; prvînâ vam, odore evo
 Oholog, kralja; po mojim Mezentij je rukama ovdje.
 Sad nam je otvoren put k Latínu i k Latinskim zidom.
 Srcem se spremajte na rat i čekajte bitku već sada,
 Pa kad dopuste bozi, da znakove dignemo bojne,
 20 Da izvedémo momčad iz okola, pripravnî bud'te,

¹ 8. »ratni veliki bože«, misli se Mart.

Da ne zadrži vas što i strašljive misli ne smetu.
 A sad nesahranjena tjelesa naših drugova
 Predajmo zemlji, jer to u Aheronskom je u dnu
 Jedina čast; sad pođ'te počastiti počašću zadnjom
 25 Čestite duše, što ovu domáju krvlju nam svojom
 Stekoše. U grad Evàndrov žalosni najprije nek se
 Pošalje Palant, u kojeg junáštva bijaše, al' ga
 Crni ugrabi dan i baci u smrt ga ljutu.«
 Reče, pa zaplače tad i korake okrene k pragu,
 30 Gdje je ležao Palant i čuvo mu tijelo mrtvo
 Stari je Aket, koji Paràsijskôm je Evàndru
 Oružje nosio nekad, a sada s manje je sretnom
 Koblju poslan, da dragom gojèncu pratilac bude.
 Okolo sluge stoje i Trojanaca množina,
 35 Također Ilijke tužno po navadi spustivši kosu.
 A kad kroz visoka vrata Enèja u kuću stupi,
 U prsi biti se počnu i stane ih sve do zvijezda
 Golemi lelek, žalost i tuga po palači ječi.
 Blijedog Palanta glavu i lice kad vidi Eneja
 40 Gdjeno leži i ranu u grudima nježnim od koplja
 Ausonskoga gdje reži, progovori lijući suze:
 »Tebe pozavidje dakle sudbina meni, o momče
 Jadni, kad dođe lijèpa, da ne vidiš kraljevstva mojeg
 Ni da se pobjednikom u očinski u grad dovezeš!
 45 Roditelju Evàndru na polasku tako o tebi
 Obećao nijesam, kad grljaše mene te na put
 Slaše me, veliku zemlju da stečem, prikričujuć brižan,
 S tvrdijem narodom, s ljutim junacima da ću vojevat.
 A on zaludnom nadom veòma možda se sada
 50 Vara i zavjete čini i darima puni oltare,
 Dok mi mrtva mladića, što nebesniku ni jednom
 Ništa ne duguje, praznim sa častima pratimo tužni.
 Nemilo ubitog svoga uočićeš, jadniče, sina!
 To li je povratak naš i čekani trijumf i moje
 55 Veliko obećanje? Al' ne ćeš ugledat, oče,
 U bijeg nagnana sina sa sramotnim ranama² nit' ćeš
 Groznu željeti smrt zbog njegova spasa.³ Ej kakvu
 Obranu, Jule moj i Ausonska zemljo, gubite!«
 Kada ga oplache tako, jadnikovo tijelo dade
 60 Dići i hiljadu ljudi iz čitave vojske izabrav

² 56. »sa sramotnim ranama«, t. j. s ranama u leđima, koje dobiva čovjek, kad bježi.

³ 57. t. j. ne ćeš htjeti umrijeti od žalosti i sramote, što ti se sin spasao bijegom.

Opravi, neka ga prate i posljednju čast mu odadu.
 Neka se nađu uz oca, kad bude tužio, – mala
 Utjeha velike boli, al' patri nesretnom ocu.
 Pleter i nosila tanka od planikovijeh šiba
 65 I pruća hrastova brže junaci načine drugi,
 Nadviju granje i sjen nad gotovim načine odrom.
 Tada Palanta mladog na hasuru seosku dignu.
 Takva je ljubica nježna il' pokunjeni hijàkint,
 Kad te prstima svojim cvijetke ùberê djeva.
 70 Još im nestalo nije ljepote ni sjajnijeh boja,
 Al' ih već ne hrani, snage već ne daje majka im zemlja.
 Grimizne haljine dvije, na kojima mnogo je zlata,
 Izvadi tada Eneja (Didóna ih Sidonka nekad
 Svojim je rukama njemu izradila trudeć se rado,
 75 Tankijem žicama zlatnim izvézla ona je pređu).
 Žalostan za zadnju čast obuće Palanta jednom
 Haljinom, à drugôm kosu obmòtâ, koja će gorjet.
 Iz boja zatim Lavrènskòg daróvâ nameće mnogo
 I u dugome dade u nizu nositi plijen,
 80 Konje i oružje doda, što Palant ih uze dušmánu.
 Onima ruke sveže na leđima, koje je slao
 Za žrtve pokojniku, da krvlju im pokropi vatru;⁴
 Vođama nakićene dušmánâ odorom motke
 Nositi dade i pribit imena dušmanska na njih.
 85 Starošću skrhanog tada Akéta tužnog dovedu,
 Koji sad šakama prsi, sad noktima ranjava lice;
 Sruši se i pade na tle s cijelim tijelom starac.
 I kola tada dovezu oblivenâ Rutulskom krvlju.
 Za njima viteški konj bez nakita ikakvog ide
 90 Eton, plačuć i krupnim natapajuć suzama zemlju⁵
 Drugi kacigu nose i koplje, jer ostalo uze
 Pobjednik Turno; dalje slijedi žalosna vojska:
 Teukri svi i Tirenci; Arkàđani za tijem idu
 S oružjem okrenutim.⁶ Daleko kad povorka prođe
 95 Čitava, stane Eneja i duboko uzdišuć doda:
 »Na druge suze⁷ ista sudbina strahovita ratna
 Zove nâs, a sada, o preslavni Palante, zdravo,

⁴ 81-82. To se proteže na mladiće određene za žrtvu, spomenute u 10. pjev., stih 518-519.

⁵ 90. Eton, ime konja, uzeto iz Ilijade (aithôn, t. j. riđan). Da konj plače, i to je uzeto iz Ilijade, vidi 17. pjev., st. 426 i d.

⁶ 94. »s oružjem okrenutim«, t. j. oštrica kopalja okrenuta su zemlji u znak žalosti.

⁷ 96. »na druge suze«, t. j. da sahranimo naše drugove.

Do v'jeka ostaj mi zdravo!« Ne rekav ni r'ječi više
 K visokim zidima krene i upravi u tabor korak.
 100 Tu su već poslanici iz Latinskog čekali grada⁸
 Granama ovjenčani od masline, moljahu milost,
 Da im tjelesa dâ, što željezom pobita leže
 Po polju, groba i zemlje nek ne krati njima, ta boja
 Nema sa svladanima i koji već ne dišu eter;
 105 Nek prijateljima blag i nazvanoj svojati bude.⁹
 Moleći oni tako, što nikako nepravo nije,
 Pristane dobri Eneja i ovo jošte im reče:
 »Koja vas u rat tolikî, o Latini, huda sudbina
 Uplete, te se nâs prijateljâ svojih kloníte?
 110 Milost li molite mrtvim, što po volji Mavorta boga
 Padoše? ta ja milost i živima rado bih dao.
 Ne bih došo, da nije sudbina zemlju mi ovdje
 Dala; s narodom ja ne vojujem; kralj prijateljstvo
 Raskide s nama te se pod Turnovu zaštitu skloni.
 115 Bolje bi bilo, ovdje da Turno se predao smrti.
 Desnicom hoće li rat da svrši, da protjera Teukre,
 Tad mu je trebalo bit se u boju ovome sa mnom,
 Živ bi ostao, kojem bi bog i desnica dala.
 A sad otiđ'te i ognjem drugare spalite jadne.«
 120 Tako im reče Eneja, a oni se zapanje, šuteć
 Jedan k drugomu oči i lice okreću oni.
 Drankes starina, koji na mlađahnog Turna je ljuto
 Mrzio, b'jedio njega, tad izusti odgovor ovaj:
 »Slavom veliki ti o junače Trojanski, veći
 125 Oružjem, s kojom bih hvalom k nebesima digao tebe?¹⁰
 Bih li se pravdi tvojoj il' junaštvu divio prije?
 Zahvalno riječ tvoju u očinski grad ćemo javit,
 I sreća dade li put, sjedinićemo s Latinom
 Kraljem tebe, a Turno nek savez drugovdje traži.
 130 Mi ćemo goleme zide, što dade ih tebi sudbina,
 Graditi rado i nosit na plećima hridi za Troju.«
 Reče, i žuborom svi jednoglasno povlade njemu.
 Dvanaest uglave dana; i tada hodahu mirno
 Po šumi i po planini Trojanci i Latini skupa
 135 Štićeni uvjericom. Od sjekire dvorezne ječi

⁸ 100. »iz Latinskog grada«, t. j. iz Lavrenta; vidi 9. pjev., st. 367.

⁹ 105. t. j. Latinima, kojih je kralju (Latinu) Eneja bio prijatelj i svojta (prije rata).

¹⁰ 124-125. t. j. o tebi se mnogo govori, ali junaštvo je tvoje veće od slave (manje se o tebi govori, nego zaslužuješ).

Visoki jasen, ruše omorike, koje zvijezde
Dotiču, ljudi, hraste i mirisne c'jepaju cedre
Klinima, na kolih voze drveta, à kola škriplju.

140 Javljauc veliku žalost međutim Fama dolèti
(Pobjede Palantove po Latiju glasnica skoro),
Žalošću napuni sada Evàndra ì dôm mu ì grâd.
K vratima jurnu odmah Arkàđani, pograbe luče
Pogrebne po obiçájju starinskôm, tè níz plaménâ¹¹
Dugi rasv'jetli ceste i otkrije polja široko.
145 Frigijci pridođu uto i združje se s povorkom, koja
Rida, a žene kad vide, gdje dolaze kućama bliže.
Jauknu, po tužnom gradu ko plamen se raširi jauk.
Nikakva ne može sila Evandra zadržat, već uđe
Povorke on u sredinu; kad nosila na zemlju metnu,
150 Sruši se na sina, plaćuć i uzdišuć obisne o njem';
Jedva se napokon put od žalosti otvori glasu:
»To obećanje ocu nijesi, o Palante, dao!
O da se ljutomè Martu sa oprezom povjeri većim!
Dobro sam znao moć, što u boju ima je prva
155 Odlika i slava slatka veoma u ograšju prvom.
Nesretnih li prvínâ mladićevih u bliskom boju,
Strašnog li ogleda! I bog ni jedan ne htjede mojih
Uslišit zavjeta, molba! Ej sretna preblažena ti si,
Ženo, u smrti svojoj, te žalosti ne gledaš ove!
160 A ja životom sam svojim nadvlado sudbinu, te živim
Roditelj nakon sina.¹² Da s družima Trojanskim u boj
Pođoh i zasut da sam strijelama, mrtav bih bio,
Ne bi Palanta sprovod, već mene bi nosio kući!
Ne ću bijediti vas, o Teukri, ni saveza s vama
165 Niti gostinstva, što ga utvrdismo desnice davši.
Starosti mojoj je suđeno to. Kad prerana smrt već
Sina mi dočeka, godi mi bar, da tisuće pobi
Volštana, te je pao Trojance vodeć u Latij.
Drugim te, Palante, pogrebom ja ne mogu počastit
170 Nego li duševni junak Eneja i Frigijci slavni,
Vojvode Tirenske s njima i Tirenska vojska cijela.
Oružje slavno od onih, što smako si, za tobom nose.
I ti ko veliki panj u oružju ovdje, o Turno,
Stajo bi, da mu je doba i jakost jednaka bila

¹¹ 141-143. Odavde se vidi, da ovo biva pred veće.

¹² 160-161. t. j. sudbina obiçno donosi, da otac umre prije sina; a moj sin je umr'o prije mene, dakle ja sam nekim naçinom nadvladao sudbinu, jaçi sam od nje.

175 S tobom; – al' òd boja čemu Trojance ustavljam jadnik?
 Pamтите riječi moje i kralju ih idite javit;
 Kad mi je Palant ubit, što vučem život još mrski,
 Uzrok je desnica tvoja, što duguje – uviđaš i sam –
 Sinu i ocu Turna. Nedòstajê samo ti to još
 180 Sreći i zaslugama. Veselja nit' tražim nit' mogu,
 Već bih ga mēd dûše htio preispodnjê donijet sinu.«¹³
 Zora vidjelo blago međùtīm smrtnikom jadnim¹⁴
 Pokaže te im opet donese muke i posle.
 Otac Enēja i Tarhon na žalu krivùljastôm tada
 185 Lomače složiše već. Po očinskom svak običāju
 Ovamo svojih tjelesa donese, potpale oganj
 Crni,¹⁵ te visoko nebo u tamu se odjene i mrak.¹⁶
 Lomače gore, okò njih u oružju sjajnome momci
 Triput oprče, tripud na konjima okolo tužnog
 190 Pogrebnog objašu ognja i lelek svijju ih stoji.
 Suze pokrope zemlju i oružje pokrope suze.
 Do neba doseže cika junákâ ì zveka truba.
 Odore bacaju jedni u oganj, sa ubitih što ih
 Latina skinuše: šljeme i mačeve krasne, kotáče
 195 Ugrijane i uzde, a drugi oružje znano¹⁷
 Bacaju: njihove štite i koplja, što ne daše sreće
 Gõvêdâ zakolju Smrti množinu, također svinje
 Čekinjaste i drugu sa póljâ zgrnutu stoku
 Žrtvuju plamenu tad. Po žalu cijelom drugare
 200 Gledaju kako gore; pri garištu, koje još tinja,
 Stoje i otkinut se ne dadu, dok ne dođe vlažna
 Noć i ne okrene nebo zvijezdama gizdavo sjajnim.
 Na drugoj isto tako na strani Latini tužni
 Bezbrojne lomače slažu, sahranjuju u zemlju k tome
 205 Junačka mnoga tjelesa, a druga opet tjelesa
 Na bližnja odvoze polja i ù gradove ih šalju.
 Ubitih veliku zbrku, što jošte ostade, spale
 Bez časti osobite, bez brojenja; sa svijeh strana
 Široka polja blisnu ko nã jagmu ognjima mnogim.

¹³ 181. t. j. htio bih umrijeti i javiti sinu, da je njegov ubojica (Turno) ubijen.

¹⁴ 182. »smrtnikom jadnim«, vidi 10. pjev., st. 274.

¹⁵ 186-187. »crni oganj«, t. j. pomiješan s dimom.

¹⁶ 187. »u tamu i mrak«, t. j. od dima.

¹⁷ 195. »ugrijane kotače«, jer su ugrabljeni onda, kad su se najživlje okretali i poradi toga bili ugrijani. – »oružje znano«, t. j. oružje svojih drugova, koji su se nekad njime služili.

210 Hladne je sjenke¹⁸ dan s nebesa već odgnao treći:
 Visoki pepeo tada i zbrkane razgrnu kosti
 S ognjišta žalosti puni i pokriju toplom ih zemljom.¹⁹
 Tada i po kućama Latínova bogatog grada
 Jako se urnebes čuje i tužnjava mnoga i duga.
 215 Matere i tužne snahe i žalosne milijeh srca
 Sestre, k tome dječaci, što ostaše sad bez otaca,
 Sve to strahoviti rat i Turnovu ženidbu kune;
 Viču, nek oružjem sam i željezom prekine borbu,
 Kada prvenstvo traži i kraljevstvo Italske zemlje.
 220 Drankes žestoki tu potvrđuje viku veléci,
 Samog da Turna na mejdan pozivaju, samog da hoće.
 Mnogo se mnijênje zatim za Turna izrèklo riječma
 Različnim; kraljičino zakriljuje ime ga velje,
 Brani ga velika slava, jer mnoge je tropeje steko.²⁰
 225 U tom komèšânju, u toj galámi, što se razgòrje.
 Iz Diomédova sad poklisari se vratiše grada²¹
 Žalosni, odgovor nose: da kod sve se velike muke
 Ništa postiglo nije; ni dari ni zlato ni molbe
 Velike ništa nijesu pomògle; nek Latini drugdje
 230 Pomoći traže il' mir od kralja Trojanskog mole.
 Potpuno Latin kralj od žalosti velike klone,
 Sjeća ga bõgòvâ srdžba i grobovi sveži pred licem,
 Da po sudbini dođe Enèja i bogova volji.
 Odmah zapovjedi, da se u skupštinu veliku skupe
 235 Velmože njegove prve u visoke kraljevske dvore.
 Oni se kupe i grnu u kraljevu kuću, da puti
 Svi su ih puni. Latin ko od svih stariji drugih
 I kao prvi žezlom među njima namršten sjedi.
 Tad poklisárima reče, iz Etolskog koji se grada²²
 240 Vratiše, neka kažu, što nose i sve po redu
 Odgovore nek jave. Govoriti nikom se ne će,
 Dok ne posluša Venul i ne počne zborit ovako:

¹⁸ 210. »hladne sjenke«, t. j. noć.

¹⁹ 212. Kad je lomača dogorjela, onda su ljudi pokupili kosti, spremili ih u žare i metnuli u grob.

²⁰ 224. »mnoge je tropeje steko«, t. j. mnoge je neprijatelje u boji pobio i skinuo s njih oružje; što je tropej, vidi u bilješki georg. 3, 32. [tropej (»tropaeum«) je spomenik kakve pobjede, na koji je metnuto neprijateljsko oružje u boju oteto.]

²¹ 226. Vidi 8. pjev., st. 9 i d.

²² 239. »iz Etolskog grada«, t. j. iz Arpa, što ga je osnovao Etolac Diomed, vidi 10. pjev., st. 28. Malo dalje u st. 243 kaže se istome gradu »Argivski grad«, jer je Diomed nekad bio kralj Argivski, t. j. u Argu, premda je rodnom bio Etolac.

»Vidjesmo mi Dioméda, o građani, Argivski k tome
 Vidjesmo grad i prevalismo put kroz nezgodu svaku,
 245 Ruku dotakosmo²³ onu, od koje se srušio Ilij.
 Na polju Japiškoga Gargána²⁴ pobjednik on je
 Zido Argiripu²⁵ grad po imenu očinskog grada.
 Kada već uđosmo te nam govoriti slobodno bješe,
 Pružimo dare, ime i domovinu rećemo
 250 Ko l' je zavojštio na nas, i što nas je u Arp dovuklo.
 Pošto nas saslušša, on nam ovako odgovori blago:
 O vi narodi sretni, Ausónci starinskî, nad kojim
 Saturn vladaše negda, iz mira vašega što vas
 Buni, i neznani rat da počnete, što li vas draži?
 255 Koji smo pòharali poljàne Ilijske mačem,
 Ljuto smo kažnjeni po svem svijetu za svoja zločinstva
 (Da i ne velim, kolikô pod visokim trpjesmo zidma,
 Kòliko l' Simois smota junake), – sam bi se Prijam
 Smilovo na jadnu čeljad; Kafèrej osvjetnik zna to,
 260 Znadu Eubejske hridi i strašna Minervina bura.²⁶
 Rasuti smo iz vojne iz one na različne žale,
 Atrejev sin je Menèlaj do Pròtejevîh zaluto
 Stupa, a Uliks u Etni u gori Kiklope vidje.²⁷
 Što Neoptòlemovo još kraljevstvo spominjat treba?
 265 Slom Idomènejevîh Penátâ? il' Lokre, što žive
 Sad na Libijskom žalu? A slavnim Ahívцем Mikénac
 Vojvoda poginu baš na pragu od opake žene,²⁸
 (Asijskog pobjednika uvrebo je preljubnik bio).
 Bozi ukратиše meni, da k očinskim se oltarom
 270 Vratim i žuđenu ženu i Kalidon lijepi vidim!
 A sad prate nas još i čudila nà pogléd strašna:
 Druzi mi, koje izgùbih, na krilima prhnuše u vis,

²³ 245. »ruku dotakosmo«, t. j. rukovasko se.

²⁴ 246. Gargan je brdo u Apuliji, gdje življaše narod Japiški (Japizi).

²⁵ 247. Argiripa (t. j. Arp), – tako se zvao i jedan grad u Peloponesu, u negdašnjem kraljevstvu Diomedovu.

²⁶ 259-260. Kaferej je rât na južnoj strani poluostrva Eubeje, gdje su Grci vraćajući se od Troje vrlo stradali od bure, koju je Minerva poslala.

²⁷ 262-263. Menelaja je, kad se vraćao od Troje, oluja bacila na obalu Egipatsku, gdje se sastao s morskim bogom Protejem (vidi u 4. pjev. Odiseje); – do »Protejevih stupa«, t. j. do krajnjega zapada. O Uliksu vidi u 3. pjev., st. 590 i d.

²⁸ 266-267. »Mikenac vojvoda«, t. j. Agamemnon, kojega je, kad se vratio u svoju stolicu Mikenu, ubila nevjerna žena Klitemnestra i njezin preljubnik Egist.

Lutaju oko rijeka u prilici ptičjoj²⁹ (ej strašne
 Kazni čeljadi mojoj!) i jauk po hridima šire.
 275 Ali tom sam se nadat od onoga vremena imo,
 Kad sam na nebesnike u svojoj napo ludosti
 I ozlijedio kad sam u desnicu Veneru ranom.³⁰
 Nemojte u rat sada nagoniti nemojte mene!
 Poslije razora Troje sa Teukrima ne mislim više
 280 Ratovat, jer se rado ni ondašnjih ne sjećam muka,
 Dare Eneji dajte, što meni iz očinske zemlje
 Nosite; ja sam mu već na dohvatu oružja ljutog
 Stajo i uhvatih s njim se, te vjerujte, jer ga iskusih
 Kolik se diže sa štitom i koplje u kakvom li krugu³¹
 285 Okreće! Još dva junaka da takva je rodila Idska
 Zemlja, Dardanci bi došli do Inahovih gradová,³²
 Grci bi plakali, jer bi okrenula tada se sudba.
 Što je otezanja bilo pod zidima Pergama tvrdog,
 To vam je zapinjala o Hektora i o Eneju
 290 Pobjeda grčka te se do desetog ljeta protegla.
 Oba oružjem dičnim i jùnâštvom bjehu na glasu,
 Al' je duševniji bio Eneja. Ruku l' vam pruži,
 Prim'te je, slož'te se s njime, al' nemojte biti se njime. –
 Sada si odgovor kraljev, o kralju predobri, čuo
 295 Što li je njegovo mn'jenje o ratu velikom tome.«
 To poklisari kažu, i žubor od usta do usta
 Zbunjenim pođe Ausóncem mješovití. Ko kamenjáci
 Nagle kad ustavljaju rijeke, zatvoren šumi
 Vir i okolo žali odjekuju od buke válâ.
 300 Kad se umire srca, bojažljivi žubor kad presta,
 Zazvavši bogove kralj s prijestolja visokog reče:
 »O tom preznatnom poslu, o Latini, htio bih, da smo
 Prije uglavili što i bilo bi bolje; vrijeme
 Nije vijećanju sad, kad dušmanin podsjeđa zide.
 305 Mučan bijemo boj, o građani, s narodom božjim,
 S ljudima nesvladanim, u boju koji ne znadu
 Umora, niti će mača i svladani kada su pustit.
 Prođite svake se nade u traženu Etolsku pomoć,

²⁹ 272-273. Po nekoj priči, koju donosi i Ovid u *Metamorfozama* 14. pjev., st. 457 i d., pretvoreni su drugovi Diomedovi u nekakve vodene ptice.

³⁰ 276-277. U 5. pjev. *Ilijade* govori se, kako je Diomed u jednoj bitki ranio boginju veneru i boga Marta.

³¹ 282-284. Misli se mejdan između Diomeda i Eneje; vidi u *Ilijadi* 5. pjev., st. 239 i d.

³² 286. »do Inahovih gradova«, t. j. do Argosa, gdje je Inah nekad kraljevaó.

Svako sebi je nada, al' kako vidite, slaba.
 310 Kako je ostalo sve stubòkom palo i leži,
 To vam pred očima leži i rukama skoro držite.
 Nikoga kriviti ne ću; što mogaše hrabrost učinit,
 Sve se učinilo; boj se s cijelom kraljevstva snagom
 Bio; a sada što mislim u umu, koji se sumnja,
 315 To ću vam kazat i kratko razložiti, – pazite samo.
 Blizu Etrurske r'jeke imadem polje starinskò,
 Nà zapàd ide daleko, sve preko Sikanskih međa.
 Rutuli siju tu i Aurùnčani, ralicom lome
 Opora brda i stoku po zemljištu najtvrđem pasu.
 320 Sav taj u ljubavi kraj i omorikova planina
 Visoka Teukrom nek bude, i savez učinimo s njima
 S jednakim pogodbama; ko drûge ih primimo med nas;
 Neka se stane, kad žele tolikò, i zidove zgrade.
 Ako li kane drugu osvojiti zemlju i narod
 325 I iz zemlje li mogu otići naše, način'mo
 Lađa im dvadeset mi iz Italskog drva il' više,
 Ako ih napunit mogu; pri žalu sva potrebna leži
 Građa, i sami oni nek odrede lađama način
 I broj, a mi im mjed i napravu ì rûke dajmo.
 330 Osim toga bih htio, da latinskih sto poklisárâ
 Najodličnijeg roda sad ide ì jâvê ovo,
 Savez da uglave tamo miròvnê pružajuć³³ grane,
 Darove: talente zlata i bijele noseći kosti,
 Plašt i prijesto, što su sve znakovi kraljevstva našeg.
 335 V'ječajte nà općê dobro, pomoz'te u nevolji sada.«
 Poznati Drankes, kojeg zbog Turnove slave je zavist
 Ljutim ostanom bola, i na slavu tu se prijèčo;
 Bijaše obilan blagom, obilniji jezikom bješe,
 Desnice slabe u boju, u v'jeću ne loš govornik,
 340 Silan, gdje buniti treba; po materi plemenit rodом,
 Ali neznatan rodом po ocu. Neprijateljškî
 On se sad diže te stane bijediti, množiti srdžbu:
 »Što je očito svima i o čem nam ne treba zborit,
 O tom nas pitaš, dobri o kralju; što narodna sreća
 345 Traži, to priznaju svi da znadu, al' boje se reći.
 Nek mi slobodu dade govorit, nek odbaci zapon
 Onaj, kojega opaka ćud i nesretni udes
 (Reći ću pravo, makar prijetio posjeć me mačem),
 Kako vidimo pobi tolikê vojvode dične

³³ 332. »mirovne pružajuć grane«, vidi 7. pjev, st. 155.

350 I grad u žalost uvali sav; na Trojanski tabor
 Napada, oružjem plaši nebesa – i uzda se u b'jeg.
 Silnim darima tima, što sada ih šalješ Dardancem
 I druge obričeš još, priloži, o predobri kralju,
 Jedan još dar, i sila nek ničija ne slomi tebe:
 355 Daj kćer izvrsnom zetu, oj oče, neka se uda,
 Kako je dostojno, i mir utvrdi savezom vječnim
 Ako je veliki strah³⁴ osvojio srca i pamet,
 A mi ga zaklinjimo³⁵ i mòlimo milost od njega,
 Neka ustupi, svoje nek kralju i narodu pravo
 360 Prepusti...³⁶ Građane jadne u gotove pogibli zašto
 Bacaš, o izvore ti i uzroče Latinskih b'jeda?
 Nema u ratu spasa, od tebe molimo, Turno,
 Svi mir i jedini zalog miròvni bez povređenja.
 Dušmanin misliš da sam ti ja, al' ne marim za to:
 365 Prvi pristupam k tebi molèčkê. Na svoje se smiluj,
 Oholost pusti, uzbijen ukloni se. Dosta mrtvaca
 Vidjesmo raspršani, opústismo široka polja.
 Vodi l' te slava, silu tolikú l' u grudima imaš,
 Kraljevstvo zaručnice tolikò l' ti srcu je drago,
 370 Pregni i prsi dušmánu okreni pun pouzdanja.
 Dašto, nesàhránjena, neòplakana množina,
 Loše duše mi nek ležimo na pòljma, da Turno
 Dobije kraljevsku ženu! Al' snage ima l' u tebe,
 Očinsku imaš li hrabrost, tad pogledaj onoga smjelo,
 375 Koji te zove.«
 Od tih riječi u Turnu usplàmtí velika srdžba,
 Uzdahne, grudima iz dna izàtoga istisne riječ:
 »Drankese, obilan tí u govòru si, za rat kad treba
 Rùkú; prvi se nađeš, u sabor kad oci³⁷ se zovu.
 380 Velikim vječnicu punit riječima ne treba, koje
 Sigurno lete iz tebe, dok utvrde zidne dušmáne
 Od nas odvajaju i dok po prokopih krvca ne teče.
 Po obiçájju za to na mene govorom grmi,
 B'jedi me, strašljivac da sam, o Drankese, koji tolikê
 385 Teukara hrpe pobi, poválja i nakiti polja³⁸

³⁴ 357 »veliki strah«, t. j. od Turna.

³⁵ 358. »mi ga zaklinjimo«, t. j. Turna.

³⁶ 359-360. »nek kralju i narodu pravo prepusti«, t. j. da mogu Laviniju dati za ženu, kome hoće.

³⁷ 379. »oci«, t. j. vijećnici, starješine.

³⁸ 384-385. »koji... nakiti polja«. Turno govori ironički: ti kukavico, koji nijesi još nijednog dušmanina ubio...

Tropejima sa strana sa sviju. Jùnâštva čilog
 Prosto je ogledat moć, ta daleko nam ne treba tražit
 Neprijateljâ, od svud opkoljuju zide nam oni!
 Hoćemo l' na njih? Što docniš? U vjètrenastôme hoće l'
 390 Jeziku svagda ti stajati Mart i u nogama tvojim³⁹
 Pobjegljivim?
 Ja uzbijen? Ko može, o rđo, mene bijedit
 Da sam uzbijen, ko vidi, gdje Tiber Ilijskom krvlju
 Raste i buja, gdje dom Evàndrov⁴⁰ s lozom cijelom
 395 Pade i oružje gdje se tolikîm Arkàđanom uze?
 Nisu me golemi Pandar ni Bitija poznali takvog,
 A ni tisuća, koju pod Tartar u dan sam jedan
 Poslao opkoljen zidom i utvrdom neprijateljškôm.
 Nema u ratu spasa – glavaru Dardanskom, beno,
 400 Tako prorîči i sebi. Ne prestaj velikim dakle
 Strahom buniti sve i naroda svladanog dvaput
 Jakost uzносит, a kralja Latîna oružje kudit.
 I Mirmîdônskî sad velikâši od Frigijskog dršću
 Oružja, Tidejev sin i Ahil Larîšanin dršće,
 405 Od straha uzmiče Aufid rijeka od Adrijskih vala.⁴¹
 Još se pretvara lukavi taj petljánac, da mojih
 Boji se grožnja i strahom još goru potvoru čini.
 Ne boj se! duše takve izgubit od desnice ove
 Ne ćeš, nek živi s tobom i stoji ti u tijem grudma!
 410 A sad k tebi se, oče, i čestitoj odluci tvojoj
 Vraćam. Nikakve nade u oružje nemaš li naše,
 Tako l' smo ostavljeni i propadosmo l' stubòkom,
 Što smo uzbiti jednoć, i sreća l' se ne vraća više,
 Onda mòlimo mir i desnice pružajmo slabe.
 415 Al' oj negdašnje sad da hrabrosti štogod se nađe!
 Onaj u mucu svojoj mimò drugê blažen je meni,
 Srca valjána je onaj, ko umr'je i pade te zemlju
 Zàgrîze za uvijek, da ne vidi takovo štogod!
 Ta mi još snage imamo i momčadi čile, i pomoć

³⁹ 389-391. I to je ironički: tvoja hrabrost stoji samo u jeziku i u nogama (t. j. kad treba bježati). »Mart« mjesto: hrabrost.

⁴⁰ 394. »dom Evandrov s lozom cijelom pade«, t. j. pogubih Palanta i tako uzeh Evandru svu nadu, da mu rod neće izumrijeti.

⁴¹ 403-405. Opet ironija: još malo fali, pa ćeš reći, da se Mirmidonci boje Trojanaca (»naroda svladanog dvaput«, vidi 9. pjev., st. 599), da ih se boji Diomed (Tidejev sin) i Ahil, da je od straha Trojanskoga Aufid (rijeka u Apuliji) udarila natrag! – Adrijski vali su Jadransko more, u koje utječe Aufid. Turno spominje Aufid zato, jer ta voda teče blizu Diomedova grada Arpa, pa kad se Diomed boji Trojanaca, boji ih se dabogme i Aufid!

420 Ostaje još od gradóvâ i naroda Italskih nama;
 Obilnom krvlju i sami Trojanci platiše slavu,
 Imaju dosta i oni mrtvacâ; jednako na sve
 Dođe oluja; zato da bêt slavê već na početku
 Klonemo i prije trube⁴² da drhat nam tijelo hvata?
 425 Mnogo je na bolje vr'jeme okrenulo i trud promjenljiv
 Šarenoga života; mijenjajuć pohode svoje
 Sreća prevari mnoge, al' opet ih sigurno smjesti.
 Ne će pomoći nam Arp ni Etólac, ali će doći
 Na pomoć Mesap i sretni Tolumnij i vojvode, što ih
 430 Narodi poslaše mnogi, i slava će velika pratit
 Odabranu po poljih Lavrènskîh i Latiju vojsku.
 Još i Kamila će doći iz naroda Volštanskog vrlog
 Konjike vodeć i sjajne u mjedenom oružju čete.
 Samog li mene Teukri na mejdan zovu, í vaša
 435 Volja l' je, i ja li smetam tolikô općenom dobru,
 Pobjeda toliko kivna iz mojih još nije utekla
 Ruku, da kušao što za nadu ne bih tolikû.
 Ići ću hrabreno ja pred Enèju, ma slavni on bio
 Ahil, ma oružje isto na sebi imao, što ga
 440 Načini Vulkan. Turno, od staroga koji junaka
 Gori ni jednog nije, posvetio tastu Latinu
 Život je i vama. Samog Eneja me zove; nek zove.
 Ako se bogovi srde, nek Drankes ne plati glavom,
 Neka se ne diči slavom i jùnâštvom, ako ga bude.«⁴³
 445 Dok su vijećali ovi o svojoj nevolji te se
 Svađali, dotle se s vojskom i taborom dizo Eneja.
 S velikom bukom se glas po kraljevijem razleti
 Dvorima gle i veliki strah po gradu raznese
 Javljajuć, u bojnom redu da Teukri i Tirense čete
 450 Kreću po polju sada cijelom od Tiber-rijeke.
 Srca se zabune sva, potresu se narodu grudi,
 Nemilim ostanima podbòdenâ diže se srdžba.
 Oružje traže i grabe u hitnji, za oružjem momčad
 Viče, a oci plaću i žamore tužni. Odâsvud
 455 Od mnoge kavge se vika k nebesima velika diže.
 Tako je, kad se u gaju u visokom ptičija spuste
 Jata i labudi kada uz r'jeku ribnu Padúsu⁴⁴

⁴² 424. »prije trube«, t. j. prije nego truba zatrubi na bježanje.

⁴³ 442-444. Ako treba izići na mejdan Eneji, izići ću bome ja, a ne Drankes, te ću ili poginuti ili slavu steći ja, a ne on.

⁴⁴ 457. Padusa je jedno od ušća rijeke Pada, kamo slijeću labudi.

Oko čaviljavijeh jezérâ promuklo krešte.
 Turno prihvati zgodu i reče: »O građani, v'jeće
 460 Skupljajte sad i hvalite mir sjedéći, a oni
 Oružani nam jure u kraljevstvo!« Ništa ne reče
 Drugo, već trgne se i brz iz visokog doma izleti.
 »Volštanskim četama nek se oružaju, Voluse, reci,
 Rutulce k tome dovedi, a Mesape s Korasom bratom
 465 Konjike oružane po širokim poljima razvij.
 Ulaz nek utvrde jedni i neka zauzmu kule,
 Drugi nek onamo sa mnom navaljuju, kamo im kažem.«
 Reče, i k bedemima po gradu se odmah razbježe.
 Latin iz skupštine ode i ostavi veliki naum⁴⁵
 470 Pa ga odgodi, jer ga bijeda sadašnja smuti.
 Vrlo se sada kaje, što dočekaó Dardánca
 Nije Enèju i u grad ko zeta ga primio svojeg.
 Jedni opkapaju vrata, a drugi kamenje, kolje
 Dovoze. Promuklo truba zatrubi i krvavi dade
 475 Za bitku znak, u kupu mješovitom žene, dječaci
 Stoje na bedemih, jer sve bijeda najljuća zove.
 Kraljica sada se k hramu, što stoji na vrhu visine⁴⁶
 Boginje Palade, vozi i darove nosi, množina
 Gospođa je okò njê, Lavínija kćerka je prati,
 480 Tòlikih nevolja uzrok, oborila oči je krasne.
 Žene se približe hramu i tamjanom kadit ga stanu
 I sa visokog praga riječma zaúpijû tužnim:
 »Ubojna boginjo, djevo Tritónija, gospođo ratna,
 Oružje Frigijskom slomi hajduku i samoga njega
 485 Na zemlju ničke obori, pod vratima visokim sruši.«
 Kanda se nadmeće Turno, bijesan u boj se paše,
 Oklop nadjene sjajni, sve mjedene ljuste na njemu
 Strše, i nazuvke zlatne navuče na listove, glava
 Još mu pokrita nije, tad uz bok pripaše sablju.
 490 Ozgo iz visoke kule pohítî ù zlátu sjajuć,
 Veseo u srcu on je i nadom već hvata dušmáne.
 Ko što od jasala konj kad odbježi slomivši pùta⁴⁷
 Te se na širokom polju oslobođen napokon nađe,
 Onda na pašu on il' ù stada kobila hrli,
 495 Ili naviko, da se u poznatoj kupa rijeci,
 Leti i visoko vrat držéći plahuje, te ga

⁴⁵ 469. »veliki naum«, t. j. da učini mir s Enejom.

⁴⁶ 477-485. To je načinjeno prema Ilijadi 6. pjev., st. 297 i d.

⁴⁷ 492-497. Ta je poredba uzeta iz Ilijade 6 pjev., st. 506-511.

Njiska stoji, po vratu, po grèbenu griva mu pada.
 Volštanskom praćena vojskom Kamila dođe u susret
 Turnu i s konja kod samih kod vrata kraljevna skoči;
 500 Kao i ona, tako i čitava njezina četa
 Spuzi se na zemlju s kónjâ; Kamila prozbori ovo:
 »Turno, može l' se s pravom u sebe uzdati jaki,
 Pregnuću ja i mogu obećat, Enèjinu da ću
 Napasti četu i sama pred konjike Tirenske izić,
 505 Samo me pusti, prve da pogibli okušam ratne.
 A ti s pješadijom ostan' kod zídâ i utvrde čuvaj.«
 Turno odgovori oči u djevojku uprvši strašnu:
 »Diko Italske zemlje o djevojko, kako da hvalu
 Rećem i učinim tebi? al' kada srce je tvoje
 510 Više od pogibli svijeh, dijeli posao sa mnom.
 Glas nam je siguran došo i uhode javljaju, lako
 Oružane Eneja da zlikovac konjike posla
 Napr'jed, da topoću poljem, a sâm se približuje gradu
 Idući preko gorskih visina pustih i strmih.
 515 Ratnu priređujem varku na raspuću planinskom strmom,
 Vojskom ću oružanom zatvoriti dvoputni klanac,
 A ti se s konjicima sa Tirenskim uhvati u boj;
 Mesap vatreni s tobom i čete Latinske biće
 I Tibürtova momčad; na tvojoj nek brizi je vodstvo.«
 520 Reće i sličnim riječma Mesápa podjari na boj
 I druge savezne vođe, pa krene tad na dušmane.
 Zavojna dòlina ima krivùljastâ, za ratne zgodna
 Lukave varke, sa strana obíjû je gustijem granjem
 Stisnuta, sve se crni; u dolinu uzahni vodi
 525 Put, a tijesan kroz klanac prijevaran ulaz je u nju.
 Ozgo na visu, na samom vrhuncu gorskome leži
 Neviđena ravnina, i ona je siguran zaklon,
 Volja l' te udarati sa strane l'jeve il' desne,
 Ili stajat na vrhu i golemo kamenje valjat.
 530 Putova poznatih pravcem potèčê onamo mladić,
 Dohvati onog se mjesta i zasjedne u zloj planini.
 U višnjim dvorima kći Latónina reće tad brzoz
 Djevojci Opiji,⁴⁸ koja u sveto drugarica njenih
 Pripada kolo, te ovu progovori žalosnu riječ:
 535 »Djevojko, u rat eno Kamila okrutni ide,
 Zalud se oružjem našim oružati išla je ona,
 Najdraža meni od sviju, – jer nije Dijàni to nova

⁴⁸ 533. Opija je neka Nimla.

Ljubav i nenadnom nije dragoćom osvojila srce.
 Kada je izlazio iz staroga grada Privèrna⁴⁹
 540 Metab omražen buduć zbog òholosti i sile,
 On je kroz boj i pokolj bježéci sa sobom uzo
 Nejaku kćer, u prognanstvu drug da bude mu te je
 Po majci nazva Kasmili sa promjenom sitnom Kamila.
 Noseć u krilu je sam u vrhovitu planinu dugu
 545 Samotnu hićaše; ljute odàsvud strelice stižu,
 Volštanski razasuti vojnici okolo trču.
 Tako bježéci gle k Amasénu⁵⁰ povodnom dođe,
 Iznad žala se pjeni, jer sasula u nj se tolikâ
 Kiša iz oblaka. Metab uploviti hoće, al' ne da
 550 Ljubav djeteta njemu, i boji se bremenu dragom.
 Misleći napokon ova na jednom dođe mu miso:
 Ubojnik golemo koplje u ruci nošaše jakoj,
 Koplje s držaljem čvrstim i čvornatim i obžeženîm,
 U liko obviije kćer i ù koru drveća šumskog,
 555 Zgodno obaveže tad po srijedi je kopljače, koju
 Golemom rukom zavitlâ i u nebo prozbori ovo:
 »Blaga Latonina kćeri, o planinska djevo, dijete
 Ovo ti otac u službu prikazujem, prvi put s tvojim
 Oružjem kròz uzdûh bježi molèćke sad od dušmánâ.
 560 Molim, za svoju je primi, kad puštam je ù uzdûh sumnjiv.«
 Reće i mišicom zamahne on i koplje zavrti,
 Hiti ga; valovi huće, i jedna Kamila na koplju,
 Koje zuji, preleti nad onom plahovitom r'jekom.
 Velika iz bliže već pritješnjuje četa, a Metab
 565 U vodu baci se tad i odoljevši nevolji digne
 Boginje Trivije dar⁵¹ iz trave: djevojčicu s kopljem.
 Više ni jedan ga grad med zidove, u kuće svoje
 Ne primi, a nit' bi sam od divljine pružio ruke,
 Već on pastirom život proživje na samotnim brdima.
 570 Med grmljem i med zvjerskim ležájima strašnima kćerku
 Hranjaše konjskim mlijekom iz vimena kobile stadne
 Iz sisa njezinih ga zamlazujuć u nježna usta.
 I kad već tabanima dijete tragove prve
 Naćini, ruke joj tad naoružâ oštrijem kopljem
 575 Otac i objesi luk i strelice niz pleći malo.

⁴⁹ 539. Privern je grad u Latiju.

⁵⁰ 547. Amasen, vidi 7. pjev., st. 685.

⁵¹ 566. »boginje Trivije dar«, tj. Triviji (Dijani) imao je zahvaliti, da je koplje preletjelo iznad rijeke, a dijete ostalo živo i zdravo.

Zlatnijeh ukosnika ni plašta dugoga nema,
 Nego joj tigrova koža od tjemena visi niz leđa.
 Djetinjiskim oružjem tad već Kamila u ručici znaše
 Mahat i oko glave na tankome remenu praću
 580 Vrtjet te Strimonskog ždrala i labuda bijelog ubit.
 Zalud po Tirenskijem gradòvima željahu mnoge
 Majke za snahu nju, al' Dijani jedinoj služec
 Oružje, djevojaštvo bez prekida miluje ona
 Ne znajuć muža. Ej kamo da nije ova povukla
 585 Vojna nju, da nije na Teukre vojštiti preglala!
 Udilj bi bila mi draga i jedna od mojijeh druga.
 Ali kad ljuta nju sudbina pritisnu, deder
 Spusti se, Nimfo, s nebesa i sađi u Latinsku zemlju,
 Gdje se žalosni boj i zlokobni počeo sada.
 590 Nâ ti ovo, i izvad' iz tulca osvetnu str'jelu;
 Bio Italac, bio Trojanac, ko tijelo sveto
 Rani Kamilino, tom mi strijelom ga krvavo kazni.
 Tijelo jadnice ja u oblaku ću ugnutom uzet
 S oružjem neskinutim i shranit u očinskoj zemlji.«
 595 Reče, a ona se spusti kroz nebeski lagani uzduh
 Šuštec, a oblak je crn obavijao tijelo njeno.
 Čete se Trojanske tad približavati k zidima stanu,
 Etrurske vojvode s njima i konjička vojska cijela,
 Razređani po bròju u odjele. A topotači
 600 Konji po polju bašću i njište, od uzda se stege
 Trgaju, ovamo se i onamo okreću; širom
 Polje kopljima strši ko gvozdeno; dignuto u vis
 Oružje sja poljànôm. I Metab i Latini brzi
 Na polju pokažu tad se i Koras sa bratom svojim
 605 I četa djeve Kamilê; daleko pružaju koplja
 Mašuci desnicama i vitlaju harbe; sve jače
 Čuje se dolaženje junaka i njištanje konja.
 Jedna kad drugoj se već na kopljòmet približe vojske,
 Stanu na časak, al' jurnu na jednoć vičuć i konje
 610 B'jesne podjarujuć, siplju odàsvud strelice guste,
 Kao kad pada snijeg, i nebo se oblakom zavi.
 Jedan na drugog snažno Akòntej ljuti i Tiren
 Koplja okrenuv potrče, al' s golemom praskom se oba
 Prvi od svijeh sruše, i prsima o prsi konji
 615 Udare ì razdrú prsi. Akontej svali se s konja
 I daleko odleti ko munja il' teški ko kamen
 Bačen iz hitaće sprave i život ù uzduh raspe.
 Bojni se redi pometu, i Latini u bijeg nagnu

620 Bacajuć štite na leđa i kà grâdu jašu, a čete
 Konjičke Trojanske gone, što Asilas vođa ih vodi.
 Već su blizu kod vrâtâ, tad Latini poviču bojnôm
 Vikom i vratove gipke okrenuše konjma; Trojanci
 Obrnu pleći i nagnu da bježe pustivši uzde.
 Tako je more, kad struji i valja se sve naizmjèncè:
 625 Sad se na obalu ruši i pjeneć se nad hridi baca
 Vodu i obljeva skrajnji pijesak zavojnim valma,
 I sad udara natrag i valovljem dognani šljunak
 Guta bježeći naglo od zemlje, te opada voda.
 Rutulce k zidima dvaput Etrurci pognaju, dvaput
 630 Uzbiti obazru se pokrivajuć štitima leđa.
 Ali u treći boj kad sastanu se, kad četa
 S četom se uhvati već, na junaka se namjeri junak:
 Mrući zakrče mnogi, u dubokoj krvi tjelesa
 Plivaju, oružje pliva, a konji se na pola mrtvi
 635 Valjaju među ljudma pobijenîm; bitka je ljuta
 Bojeć se napast Orsiloh na Remula samog, na konja
 Njegova koplje zavîtlâ i pòd uhom gvožđe mu pusti
 Pomami konj se topotač od udarca, propne se, prsi
 Diže i u vis noge razbacuje od bola teškog.
 640 Konjik na zemlju pade i valja se. Jolasa Katil
 Ubi, Herminija tad velikána junaštvom, t'jelom
 A i po oružju svom velikána; golih je grudi,
 Gole plavokose glave; ne boji se rana i stoji
 Udarcem sav na dohvátu. U široke pleći mu zađe
 645 Dršćući koplje, i junak proboden bolno se savi.
 Svuda se crna proljeva krv, ubijaju borci
 Jedan drugoga i smrt u boju lijepu traže.
 Veselo po tom pokláću Kamila Amàzônka s tulcem
 Stupa; da udara lakše, odgrnula jednu je stranu;
 650 Tanahna koplja sada iz ruke na gusto sipa,
 A teškom dvosjeklicom zamahuje sjekirom sada;
 Zlatni na plećima luk i Dijànino oružje zvekcè.
 Kada je dušmanin pogna, te valja joj uzmicat, onda
 Obrće luk u bijegu i s njega odapinje str'jele.
 655 Birane stoje okò njê drugarice: djeva Larína,
 Tula, Tarpeja, koja mjedòkovnôm sjekirom maše, —
 Italke, koje je sebi na diku Kamila božanska
 Obrala, vjerno da joj u ràtu služe i miru.
 Traćanke takove su Amàzônke, kad uz rijeku

660 Termodon jašu i boj šaròvitîm oružjem biju,⁵²
 Il' kad Hipòlitu prate, il' Martova Pentésiléja
 Kada se na kolih vraća, te ženske čete okò njê
 S polumjesečnim štitma poskakuju ì vrlo cikću.
 Koga si ubila prvog, kog posljednjeg, djevojko ljuta?
 665 Kòliko l' si tjelesa oborila, da mru na zemlji?⁵³
 Euneja, Klitiju sina, kad k njojzi se okrene, prvog
 Jelovim dugim kopljem probòdê u otprte prsi;
 Potokom udari krv iz njega, te krvavu zemlju
 Umiruć Eunej zagriže u krvi se valjajuć svojoj.
 670 Za tijem Lirisa svlada i Pagasa; prvi sa konja
 Bačen probòdenôg ozdo baš uzde hvata i pada,
 Drugi mu na pomoć ide i desnicu голу mu pruža,
 Strmoglav skupa se sruše obojica. Hipotu sina
 Ubi Amastra tad i s daleka se natisne kopljem,
 675 Gdje su junaci Terej, Harpàlik, Demòfoon, Hromis;
 Kòlikê djevojka harbe zavilâ i pusti iz ruku,
 Toliko Frigijskih pade junaka. S neobičnim juri
 Oružjem lovac Ornit u dalji na Japiškom konju.
 Pokriva s oderana sa bika bojnoga koža
 680 Njegove široke pleći; nad glavom vučje mu žvalo
 Stoji i strašno zja i čeljust s bijelim zubma;
 Seljačko koplje mu ruku oružâ. On u srijedi
 Vojske se kreće te je nad svima za glavu viši.
 Kad mu se okrene vojska da bježi, Kamila ga lako
 685 Dočeka pa ga probode i prozbori nemilo ovo:
 »Mislio, Tirenče, ti si, da zvjerinje po šumi ganjaš,
 Nego je došao dan, da besjede pobije vaše
 Oružjem ženskim. Al' što si od koplja Kamilina pao,
 S tom ćeš nemalom slavom pred Mane doći otaca.«
 690 Za tim Orsiloha smače i Bruta, u Trojanskoj vojsci
 Najveća čovjeka dva, u leđa pogodi prvog
 Kopljem Kamila pa ga probode med oklop i med šljem,
 Gdje vrat proviruje i štit gdje niz ruku l'jevu mu visi.
 Tad nju pogna Orsiloh, i ona u velikom krugu
 695 Jašuci lukavo skreće sve bliže i pogna gonjača
 Pa se izdigne u vis i sjekirom teškom junaka
 Udri po oružju dvaput i kostima, – prosi i moli

⁵² 660. Termodon je rijeka u Maloj Aziji, utječe u Crno more. Tamo su živjele Amazonke, ubojne žene, koje i Homer spominje, a mnogo su više o njima pričali »kiklički« pjesnici, o kojima vidi bilješku 1. pjev., st. 483-489. Njihove su kraljice Hipolita i Pentesileja, obje Martove kćeri.

⁵³ 664-665. Apostrofa, – vidi 3. pjev., st. 370.

Mnogo je on, dok mozak po licu mu razli se topal.
 Na nju se ubojni sin Apenínca namjeri Auna;
 700 Prestraši taj se od onog, što nenadno vidje, i stade;⁵⁴
 Ne bješe Ligurac zadnji, dok varati davaše sudba.
 Kad već iz boja vidi da ne može uteć ni odbit
 Kraljevne, koja hoće da udari sada na njega,
 Počne lukavo on i kovarno varku spletavat
 705 Pa će joj reći: »Kad žena u dobra konja se uzda,
 Kakva je slava? Nemoj na bježanje mislit, već ko ja
 Na zemlju ravnu sađi i na boj se pješački spremi,
 Hvastanje vjètrenastô da vidiš kome li škodi.«
 Reče, a ona bijesna i gnjevom užgana ljutim
 710 Preda drugarici konja i s jednakim oružjem stane,
 S golijem mačem i s čistim sa štitom pješakinja bjež strâ,
 Ali ne časeć momak umàče misleći, da je
 Djevojku prevario, te uzde okrenuvši bježi
 Hitno i gvozdenim bode brzonogog ostrugom konja.
 715 »Zalud se oholim srcem, ej pusti Ligurče, dižeš,
 Zaman si udario u domaće, lukavče, varke,
 Ne će te vratiti zdrava prevarljivost lažljivom Aunu.«
 Tako djevojka reče i nogama brzim preteče
 Konja ko munja pa ga za uzde zgrabivši sprijed
 720 Udari i krv proliv dušmanu tako ga kazni;
 Jastrijeb sveta ptica sa visoke tako stijene⁵⁵
 Lako golubicu stiže, što trepti u oblačnom visu,
 Drži je, pošto je ščepa, i kukastim pančama trga
 Očerupâno perje, i krvca iz etera pada.
 725 Visoko sjedeć na vrhu Olìmpa očima svojim
 Dobro je motrio ljudi i bogova roditelj sve to,
 Te on Tirénca Tarhóna podbode na ljuti bojak,
 Nemilim ostanima u njemu podstakne srdžbu.
 Odmah na konju Tarhon u ograšje, u vojsku zađe,
 730 Koja već uzmiče, raznim riječima konjike batri,
 Svakog po imenu zove i bježan ohrabruje na boj:
 »Kakav, o Tirênci, strah, o bešćutne l'jenštine vječne,
 Kakva li tromost to napòpala duše je vaše?
 Žena vas vija kud kojeg i ove razgoni čete!
 735 Željezo čemu držimo u ruci i strelice zalud?
 Ali u Venerinim nijeste ratima noćnim

⁵⁴ 700. Za Ligurce se govorilo da rado lažu i varaju.

⁵⁵ 721. Jastrijeb je sveta ptica, jer je pripadao među one ptice, kojima su lećenje motrili gatari i otud proricali budućnost.

Tromi, il' u kor Bakhov krivuljasta truba kad zove,⁵⁶
 Onda ste častí željni i čaša pri trpezi punoj
 Revni ste, brzi ste, kada harùspeks povoljnu žrtvu
 740 Objavi, masna kad gozba u visoke gaje vas zove.«
 Reče i uđe konja obodavši među dušmane
 Umrijet spreman pa se zaleti pred Venula gnjevan,
 Kojega skine s konja, obuhvati desnicom njega
 Te ga s velikom snagom odnese brzo u krilu.
 745 Vika se do neba diže i Latini onamo oči
 Okrenu svi, a Tarhon s junakom i s oružjem leti
 Po polju kao munja. Sa vrha svojega koplja
 Otkine gvožđe i traži, gdje Venul zaštićen nije,
 Da bi ga ranio smrtno, a ovaj se brani i ruku
 750 Od vrata svojega riva i snagom odbija snagu.
 Kao orao suri kad visoko uzduhom leti
 I noseć smotanu zmiju med nogama nokti je stiska,
 Ali ranjena guja krivuljaste zavoje vije,
 Ježi se dižući ljuste i u vis se izdiže sikćuć,
 755 Kolikogòd se bori, al' orao kukastim kljunom
 Jednako spopada nju i uzduh krilima bije:
 Tako i Tarhon nosi pocikujuć plijen iz vojske
 Tiburske; udare zatim Meónci primjer i usp'jeh
 Vojvode svoga slijedeć. A Aruns, koji pod sudnju
 760 Potpada, najprije brzu Kamilu obilazit stane
 Lukavo s kopljem i gleda, gdje najlakše imo bi sreću.
 Kudgod se djevojka sad u srijedi okrene vojske,
 Tamo se primiče Aruns i korake kradom joj motri;
 Kamo se izmed dušmánâ pobjèditeljica vraća,
 765 Tamo se prikrada mladić i brzo okreće uzde,
 Sve se u krugu vrti, odávdê pristupio bi li,
 Il' bi odándê, i kopljem potresuje sigurnim zloćo.
 Hlorej, svećenik negda Kibélin i posvećen njojzi,
 Viđen daleko sja u oružju Frigijskom, goni
 770 Konja, koji se pjeni i pokrit kožom je, koju
 Zlatne skovčavaju kovče, a mjedene ljuste ko perje
 Po njoj su; a sam sja u tuđozemskom grimizu tamnom
 I sa Likijskog luka odapinje Gortinske str'jele.⁵⁷

⁵⁶ 736-737. Misle se noćne svetkovine Venerine i Bakhove, gdje se mnogo ljubilo i pilo.

⁵⁷ 773. »Likijski« luk i »Gortinske« strijele ukrasni su epiteti; vidi ekl. 1, 54, georg. 2, 448 i t. d. [ekl. 1, bilj. uz st. 54: »Hibalske pčele«, t. j. pčele od brda Hible na jugoistočnoj obali Sicilije; na tom je brdu bilo vrlo mnogo majčine dušice, i zato je med rečenih pčela bio na glasu. Ovdje se »Hibalske« nema uzeti u pravom smislu (jer kako bi pčele iz Sicilije došle u gornju Italiju?), nego se uopće misle pčele, koje čine dobar med; vidi ekl. 5, st. 27.]; [georg. 2, bilj. uz st. 448: Iturci (Ituraei) su

775 Zlačeni svećeniku na plećima zvekeće tulac,
 Zlatni mu šljem je na glavi, a haljinu žutu je sponom
 Sjajnom zauzlo zlatnom, te platneno krilo mu šušti,
 Tuniku vezenu iglom imade i tuđinske hlače.
 Djevojka-lovica sl'jepo med svima u ograšju ljutom
 780 Samog Hloreja goni, i nēoprēznû je vojska
 Vidi cijela, gdje ženski pohlepljiva za zlatom gori
 I za odorom, bilo da oružje Trojansko u hram
 Pribije, il' da koràčâ u zaplijenjenom zlatu.
 Uhvati napokon zgodu i koplje iz zasjede trgne
 Aruns i bozima on se ovako pomoli vječnim:
 785 »Apolone, o svetog Soràkta⁵⁸ čuvaru, kojeg
 Najvećma štujemo mi, od omorika lomaču kojem
 Palimo, te se u svoju u pobožnost uzdajuć kroz plam
 Tvoji štovači idemo i gazimo žeravu mnogu, –
 Svemožni oče, ovu sramotu oružju našem
 790 Ukinut daj; od svladane ja od djeve ne želim
 Oružja, spomenika ni odore; druga će djela
 Proslavit mene; samo od mojega hica nek padne
 Grdna nesreća ta, bez dike ću vratit se kući.«⁵⁹
 Čuje ga Feb i onog, što moljaše, dio mu dati
 795 Odluči, a drugi dio u lagani rasturi uzduh:
 Dopusti molitelju, Kamilu da smete i sruši
 Nenadnom smrću, al' ne da, domaja da visoka vidi
 Povratak njegov, te glas raznese mu vijor i vjetar.
 Kako iz ruke koplje izleti i uzduhom zvizne,
 800 Oštro pazeći vojska cijela Volštanska oči
 Okrene kraljici svojoj. Al' ne mari za uzduh ona,
 Za zvizgu ni za koplje, što dolazi eterom, dok joj
 804 Ne dođe, te se njoj ne zabode pod golu dojku.
 805 Uplašene pritčê drugarice i primê gospu,
 Koja pada, a Aruns od sviju prestrašen većma
 Pobjegne, miješa strah se s veseljem u njemu, u koplje

bili nekakvo arapsko pleme u zemlji iza Jordana; bili su strijelci na glasu, zato je ovdje »Iturski« ukrasni epitet; vidi ekl. 9, st. 13 i ekl. 10, st. 59.]; [georg. 2, bilj. uz st. 519: Sikion je bio grad u Peloponesu blizu Korinta; ondje su bili glasoviti gajevi masliniski; – »Sikionske« (masline) je ukrasan epitet (vidi st. 448).]

⁵⁸ 785. Sorakt, vidi bilješku 7. pjev., st. 695-697. Iz molitve Arunsove vidi se, da je on pripadao porodici svećenika, koji su na Soraktu služili Apolonu. Oni su držeći u rukama crijeva za žrtvu zaklanih životinja gazili bosu po živoj žeravici; a da im se ništa ne dogodi, namazali su prije noge nekakvom masti.

⁵⁹ 793. »bez dike ću vratit se kući«, t. j. ne ću joj skinuti oružje, i tako se ne će ni znati, da sam je ja ubio, dakle se ne ću ni proslaviti.

Ne smije uzdat se više ni navalu djevojke čekat.
 Kao kad zakolje vuk pastira i velikog junca
 810 I odmah stràmputičêc u plàninu on se zavuče,
 Prije no oružje stane da ganja ga neprijatèljskò;
 Zna i osjeća on, što smjelo učini, i rep
 Podvija, koji mu dršće, pod trbuh i u goru bježi:⁶⁰
 Tako se preplašen sada i Aruns ukloni očma
 815 Sretan, što pobjeći može, i zađe u vrevu bojnu.
 Rukom izvlači koplje Kamila, al' između kosti
 U rebrima dubòko oštrice joj gvozdeno stoji.
 Djevojka klone blijeda, ohlâdnê mrući joj oči
 I klonû, negdašnja rumen odleti joj s grimizna s lica.
 820 Izdišuc prozbori jednoj od svojih vršnjakinja, Aki,
 Koja je vjernija od svih Kamili bila i s kojom
 Brige d'jeljaše sve, i ovako tada joj reče:
 »Do sad sam mogla, Aka o sestro, al' ljuta me rana
 Satire sad i pred očma mi sve u mraku se crni.
 825 Bježi i posljednju ovu odnesi poruku Turnu:
 Neka u bitku uđe, nek od grada odbija Teukre,
 A sad zdravo!« – Reče i uzde joj ispadnu, te se
 Na tle preko volje spuzi; i sa tijelom se svojim
 Pomalo rastane hladna, te vratom vitkim i glavom,
 830 Što smrt je obuze, klone i ostavi oružje ona,
 Med sjenke jaučući i nerado duša odleti.
 Golema vika se digne i dò zlâtnîh dopre zvijezda,
 Iza Kamiline smrti još žešća se otvori borba,
 Gusto udari tada cijela Trojanska vojska,
 835 Tirense vođe i kralja Evàndra Arkadske čete.
 Dugo već Trivijina stražarica Opija sjedi
 Na vrh planine visòko i motri bez bojazni bitku,
 Pa iz daleka u onoj galami b'jesnih momaka
 Kada vidi Kamilu, gdje tužnom poginu smrću,
 840 Uzdahne ona i ovo progovori grudima iz dna:
 »Jao djevojko, odveć i odveć si kažnjena ljuto,
 Što si dražiti ratom Trojance išla; – pomòglo
 Nije ti, služila što si Dijàni tî u samoći,
 U česti, nosila što si na plećima strelice naše!
 845 Ali kraljica tvoja ne ostavlja bez slave tebe
 U smrtnom posljednjem času; med narodima bez dike
 Ne će ti ostati smrt; govorit se ne će, da nisi

⁶⁰ 809-813. Ta lijepa poredba uzeta je iz Ilijade 15. pjev., st. 586-587, ali je u Vergila prostranije razvita.

Osvećena, jer smrću po zasluži kažnjen će biti,
Kogod je ranio tebe.« – Pod visokom bješe planinom
850 Mogila negdašnjega Lavrènskôga kralja Derkéna,
Nasuta bijaše zemljom i sjenastim natkrita hrastom;
Prekrasna boginja amo salèti brzijem letom
I sa visokog huma za Arunsom stane da gleda.
Kad ga u oružju sjajnog i nadutog isprazno vidi,
855 »Za što zastranjuješ? – vikne, – okreni korake amo,
Ovamo dođi, da umreš, da dostojni dar za Kamilu
Primiš; i ti ćeš zâr od Dijàninê pasti strijele.«
Tako Tračanka reče i krilatu strelicu zatim
Izvadi iz zlatnog tulca i napne luk u ljutini
860 Sve ga natežući dotle, dok jedan i drugi kraj mu
Ne dođu blizu, a ruke u pravcu ne budu istom
Ljevica tičuć oštríce, a desnica dojku s tetívôm.
Zvizgu strelice odmah i zujanje uzduha čuje
Aruns, i ù tijelo zabode već mu se gvožđe.
865 Njega ostave druzi gdje izdiše, jauče zadnjom,
Te on zaboravljen osta u prahu tuđega polja.
Tad se u eterski Olimp na krilima Opija diže.
Prvi bježati stanu Kamilini konjici laki,
Kada im vodilja pade; i Rutulci smeteni bježe,
870 Žestoki bježi Atinât i rasute vođe i vojska
Bez vođa, jašu pleći okrenuvši gradu u zaklon.
Gone Trojanci i mòrê, te nema nikoga, ko bi
Mogo ih oružjem odbit i stati njima nasùprot,
Nego im aljkavo luci na umornim leđima vise,
875 Bježi kopito konjsko i bije po buhavnom polju.
Gradu se uzvitlan prah ko crna primiče magla,
Žene na čardacih stoje i biju se u prsi, vika
Ženska se diže u vis do nebeskijeh zvijezda.
Koji kroz otprta vrata provališe prvi bježéci,
880 Med njima pom'ješani dušmani ih pritisnu, te se
Tužne ne izbave smrti; med zidima očinskog grada
I na prazima samim u zaklonu padaju kuća,
Mru probodèni; sad jedni zatvárajû vrata i onim,
Što im se mole, put ne usuđuju se da dadu,
885 U grad da prime ih; sjeći veòma se nemilo stanu
Oni, što brane ulaz, i oni, što prodrijet hoće.
Jedni se ruše pred licem, pred očima mâjkâ, otaca
Plačúcijeh u prokope strme, jer ih potégnu
Naloga; pustivši uzde natrkuju žestoko, sl'jepo
890 Drugi o zabravljene o do vratke tvrde i vrata

A sa zidova žene iz sviju prionu sila
(Prava ih vodi ljubav domaje i primjer Kamilê),
Hitno bacaju metnje: nagorjelo kolje im služi
Mjesto gvožđa, a tako i kijaci od drva tvrdog;
895 Brze su u djelu tom i žele umrijet za grad.
Vrlo nemili glas u planini spopadne tada
Turna, kad golemu Aka junaku zabunu javi:
Da je pala Kamila, a Volštanske razbite čete,
Nasrcu razjareni dušmani i u sreći bojnoj
900 Sve su već pridobili, a strava već zahvaća i grad.
Po volji Jupiter-boga po nemiloj Turno bijesan
Ostavi opkoljene brežuljke s gredovitim lugom;
Očima čim on zamàče i nà polje dođe, Eneja
Uđe u otvorenu u dòlinu, uspne se na vis,
905 Iziđe iz planine iz sjenaste. Kà grâdu tako
Hrle obojica sada, a jedan i drugi s vojskom
Čitavom, malo korákâ međù njima čini daljinu.
Kako ugleda otac Eneja već iz daleka
Polje, kako se praši i puši i vidi Lavrènskê
910 Čete, – Eneju ljutog u oružju odmah prepozna
Turno i dolazak nogu i konja brektanje čuje.
Odmah bi u bitku zašli i počeli boj, da u vale
Hiberske s umornijem uronio konjima nije
Ružični Feb i doveo noć, te nestade dana.⁶¹
915 Pred gradom se ulogore i opkole utvrdom zide.

---

⁶¹ 912-914. t. j. da nije Feb (»ružični«, jer je sunce pri zalasku crveno) zašao u vale Hiberske, t. j. u vale zapadnog Okeana, iza Hiberije (Španije).

Dvanaesto pjevanje.

Videći Turno, kako su Latini klonuli duhom, odluči sam dijeliti mejdan s Enejom, pa što dà sreća junačka. On tu svoju volju javi Eneji, koji na to rado pristaje. Obadva se junaka sprema na boj i uglave, da će onoga biti Lavinija, koji pobijedi. Jedna i druga vojska stanu da mirno gledaju mejdan. Ali Turnova sestra Juturna stane buniti Rutule, te jedan između njih izmetne koplje na Trojansku stranu i rani jednoga Trojanca. Na to se odmah onaj ugovor razbije i otvori se iznova boj među vojskama. Eneja se u tom ograšju rani, ali ga izliječi mati Venera; zatim traži on Turna, da se s njim pobije, a Turno bijesno siječe dušmane. Ne mogavši Eneja sastati se s Turnom odluči osvojiti Latinov grad; građani se veoma uplaše, a kraljica Amata misleći, da je Turno već poginuo, objesi se. Kada Turno dozna tu namjeru Enejinu, odluči opet na mejdan izići Eneji, da već jednoć prestanu ratne strahote. Njih se dvojica pobiju, ali za čas uteče Turno, kad vidi, da ga je iznevjerio mač, koji je bio tuđ, te ga je u brzini bio zgrabio; ali mu Juturna donese pravi njegov mač, te se mejdan opet započne. Eneja rani kopljem Turna, a onda skoči k njemu i zabode mu mač u prsi.

Turno kad Lätine vidi, gdje bojak ih nesretni skrši
 Te su klonuli već, obećanje¹ da njegovo sad se
 Traži od njega i sve na njega da gleda, rasplàmti
 On se i bez toga ljut i ponese se. Kao kad lovci
 5 Teško u prsi lava na Puskome òbranê polju,
 Tad on istom se digne na borbu veselo tresuć
 Punahnu grivu po vratu, zabòdenò bez straha slomi
 Zasjednikovo koplje i urliče krvavim žvalom:
 Tako u raspaljenog u Turna goropad raste,
 10 Te on progovori kralju² i gnjevan besjedit počne:
 »Ne će okl'jevati Turno; sad strašljivi ne mogu Teukri
 Da se od svojih rijèčì povuku, od uglave svoje.
 Pobit se idem; žrtvuj, o oče, i ugovor zbori;
 Ili ću desnicom ovom u Tartar poslat Dardánca,
 15 Asijskoga bjegunca, – nek Latini sjede i motre –
 I sam ću zajedničku sramotu ukinut mačem,
 Il' on nek pobjednik bude, Lavinija nek mu je žena.«
 Latin odgovori njemu u duši miran ovako:
 »Junače izvrsna srca, kolikò više se dižeš
 20 B'jesom i jùnâštvom tì, tolikò pomnjivije meni

¹ 2. »obećanje«, t. j. da će se pobiti s Enejom; v. pjev. 11, st. 438-442.

² 10. »kralju«, t. j. Latinu.

Treba se brinuti i stvar bojéci se razmislit svaku.
 Kraljevstvo imaš od oca od Dauna i dobitih mnogo
 Grádâ, a Latin i zlata i ljubavi k tebi imade.
 Ima po Latiju, ima po poljma Lavrèntskím i drugih
 25 Nevjesta uglednih rodom. Dopusti, bez lukavstva da ti
 Rečem, što nije mi lako izrèci.
 Nije mi dala sudbina, da s ikojim pređašnjim proscem
 Zaručim kćer, – i tako su svi govorili bozi
 I ljûdi; ali me svlada i ljubav k tebi i srodstvo
 30 I suze žalosne žene, te pûta slomih i oteh
 Zetu obrèčenû kćer i vojnicu bezbožnu počeh.³
 I sam vidiš, o Turno, bijede me kakve od tada
 Biju i bojevi, kako l' se sam nad drugima mučiš.
 Dvapat u velikom boju nadbijenî jedva u gradu
 35 Italcem čuvamo nadu, a podgrijeva se krvlju
 Našom Tiber i polja bijele se kostima našim.
 Što ja ševřdâm tolikô? što ludujuć odluku m'jenjam?
 Ako sam saveznike po Turnovoj pripravan smrti
 Primit, a zašto ne prekinem rat za njegova žića?
 40 Rođaci Rutulci što će, što ostala reći će zemlja
 Italska, ako te u smrt – sudbina mi pobila riječ! –
 Pošaljem, koji kćerju oženiti mojom se želiš?
 Gledaj promjenljivost ratnu i oca se staroga sjeti,
 Koji je tužan odâvdê dalèko u Ardeji svojoj.« –
 45 Ne slome riječi tē žestine Turnove, već on
 Jače još bukti, i bolest od samog ga spopada l'jeka.
 I čim moguće bî progovoriti, počne ovako:
 »Molim te, prođi se brige, za mene koju imadeš,
 Predobri kralju, i pusti, da slavu zaslužim smrću.
 50 I ja strelice bacam, o oče, u ruci mi nije
 Željezo slabo, a krv i od moga udarca teče
 Biće mu boginja majka daleko, da oblakom ženskim
 Bježana pokrije svoga i skrije se u praznu sjenku.«⁴
 Kraljica boja se novog bojéci udari u plač,
 55 Vatrenog zagrlj zeta i reče pripravna mrijet:
 »Tako ti ovijeh suza, o Turno, tako ti časti,
 Ako je u srcu imaš Amâti, – molim te jedno:

³ 30-31. Da bi Turnu Latinov govor bio što manje nepovoljan, Latin hotimice povećava svoju krivicu, jer on doista nije Laviniju obećao Turnu niti je rat s Trojancima odobravao. – »zetu«, t. j. Eneji, vidi 7. pjev., st. 267 i d.

⁴ 51-53. Ove se Turnove riječi protežu na ono, što se kazuje u 10. pjev., st. 636 i d. Turno misli, da je Venera oblakom i praznom sjenkom spasla Eneju, a doista je Junona spasla Turna, što on daka-ko ne zna.

Nemoj se s Teukrima biti, tà jedina ti si mi nada,
 Utjeha starosti jadnoj; Latínovo kraljevstvo, ugled
 60 Stoji na tebi, potpor cijeloj si kući, što pada.
 Kakva te göd, o Turno, sudbina čeka u boju
 Tome, i mene čeka, i mrsko ću vidjelo ovo
 Ostavit, sužnjica ne ću Enèju zeta da gledam.«
 Riječi matere svoje Lavìnija sluša i lica
 65 Goruća suzama lije; potpalila silna je rumen
 Plamenom nju i potekla po obrazima joj žarkim.
 Kao kad Indijsku ko bjelòkòst krvavim stane
 Grimizom bojiti, il' mnogi kad bijeli ljiljani stoje
 Među ružama: takve na licu su djevojci boje.
 70 Ljubav buni junaka, te upiruć oči u djevu
 Zà bojem gori sve više i prozbori kratko Amati:
 »Suzama nemoj, o majko, i slutnjom pratiti takvom
 Mene, kojino krećem na mejdan ljutoga Marta,
 Molim te; ustavit smrt u vlasti Turnovoj nije.
 75 Frigijskom kralju javi, o Idmone glasniče, riječ.
 Koja mu sviđat se ne će: s kotačima grimiznim Zora
 Kad se na nebo sjutra doveze i plamati stane,
 Neka ne vodi Teukre na Rutule; jedni i drugi
 Neka miruju i rat nek prekine našom se krvlju;
 80 Na polju neka se onom Lavìnija nevjesta traži.«
 Kad to izgovori, hitno u dvore ode i konje
 Zaište pa ih gleda s veseljem gdje njište pred njime;
 Njih je Oritija dala Pilumnu, da diči se njima,⁵
 Konje od sn'jega bjelje, a od vjetra brže. Okò njih
 85 Brzi su upravljajući, po prsima lupkaju konje
 Dlanima (pljesak se čuje), i grivaste češljaju vrate.
 Zatijem na pleći Turno navuče tumbakom b'jelim
 I zlatom pokriti oklop te zgodno namjesti mač on
 I štit i s perjanicom sa crvenom šljem i sa šiljci.
 90 Bog gospodar je vatre⁶ načinio taj mač mu ocu
 Daunui i ražarena umočio u Stiks rijeku.
 Desnicom snažnom koplje izàtog pograbi jako,
 Koje o veliki stup usrèd kućè uprto bješe,

⁵ 83. Oritija je bila kći Atenskoga kralja Erehteja, poslije ju je ugrabio Boreja i odveo u Trakiju, da mu bude žena; kao žena Borejina mogla je Oritija dati Pilumnu najljepše i najbrže konje, jer takovi konji potječu od vjetara; vidi bilješku georg. 3. pjev., st. 273-275. [Stari Grci i Rimljani pričahu, da kobile mogu ostati suždrebne od duvanja kojega vjetra. To pričanje ima vrlo dobar smisao: konjma, koji su brzi kao vjetar, otac je ovaj ili onaj vjetar; a nalazi se već i u Homerovoj Ilijadi (vidi 20. pjev., st. 223-225).]

⁶ 90. »bog gospodar vatre«, t. j. Vulkan.

95   Aktoru uzeto negda Aurúnčaninu, – potrese
 Njim i zavitlâ te vikne: »O koplje, što poziva mojeg
 Nikada nê prevarî, o sada je, sada vrijeme;
 Slavni negda te Aktor, a sada Turno te nosi;
 Frigijskog daj mi oborit ženskara i desnicom jakom
 Oklop mu strgnut i razdr'jet, zaprašit mu kosu gvožđićem
 100   Vrućijem skovrčenu, što mira se cijedi po njoj.«⁷
 Tako ga goni bijes i zažarenu od lica
 Odskaču iskre, a oganj iz očiju oštarih mu bije,
 Kao kad strašno bik na početku zaruče boja
 I ko za pokus svoju pokazuje rozima srdžbu,
 105   O panj zabada njih i udarci uzduh siječe,
 Ili se vježbajuć za boj pijesak rasipat stane.⁸
           Isto je tako bijesan Eneja u oružju stojeć
 Majčinu; za boj se hrabri i budi ljutinu u sebi,
 Veseo, što će se svršiti rat na ponuđen način;
 110   Drugove tješi i tužnog Askànija, koji se boji,
 Sudbu razlažući njima i reče, nek se Latinu
 Siguran odgovor javi i obznane pogodbe mira.⁹
           Kada je drugi dan obasjavati stao vrhunce
 Brdske, i sunčevi konji iz dubokih kada se vala
 115   Pomole i vatru stanu iz dignutih nozdrva sipat,
 Tada Rutulci polje i Teukri ispod zidóvâ
 Velikog izmjere grada i prirede ga za mejdan,
 U srijedi oltare od búsâ i ognjišta dignu
 Bozima zajedničkim. Donositi stanu tad jedni
 120   Vodu i oganj, svaki sa grančicom okolo čela,
 Svaki u pregači. Idu Ausónci i gusto kroz vrata

⁷ 98-100. Ovo govori Turno o Eneji s preziranjem i pretjerujući: Frigijci (t. j. Trojanci) u vrijeme Enejino nijesu bili onako mekoputni, kao što su bili u mnogo kasnija vremena. Slično o Trojancima i o Eneji govori Jarbas u 4. pjev., st. 215-217.

⁸ 103-106. O biku, koji se sprema na boj, vidi georg. 3. pjev., st. 232 i d.

[»Ogleda snagu on i srdžbu u rogove tjera,
 Upre se o panj kakav i bode dražeći vjetar,
 Za boj se vježba i baca pijesak okolo sebe.
 Pošto sabere snagu i obnovi jakost, na mejdan
 Kreće naglo i traži dušmána, što ne misli na nj već,
 Kao kad počne se val u srijedi pučine pjenit
 Te u daljini se mota u krugove; kad se do zemlje
 Dovalja, strašno gruhne o hridine i padne tamo
 Visok kao i brdo te buknuvši ozdo oda dna
 Uvreten u visine izbacuje crni pijesak.«]

⁹ 111-112. t. j. nekoliko Trojanaca neka otprate Turnova poslanika i jave Latinu, da je Eneja spreman na boj.

Izlaze kopljanici. U oružju različnom grne
 Trojanska vojska cijela i Tirenska sa druge strane,
 Nàoružânî svi, ko Martov da ljuti ih zove
 125 Boj, a med tisućama vojnika pojahuju same
 Vojvode u zlatu sjajuć i grimizu. Asilas hrabri
 Tu je med vojvodama, Asàarakov tu je potomak
 Mnestej i sin Neptunov konjokrota također Mesap.
 Svaki na zadani znak kad stane na mjesto svoje,
 130 U zemlju koplja zabodu i štitove naslone na njih.
 Nèoružânâ tada množina gledati željna
 Nejaki starci i žene povrve, na tornjeve stanu,
 I na krovove kućne, a drugi kod visokih vrata.
 S najvišeg visa gore, što Albanska sada se zove
 135 (A onda imena, slave ni časti nemaše jošte),
 Gledaše na polje tada Junona, gdje stajahu obje
 Vojske: Trojanska i s njom Lavrèntskâ i na grad Latinov.
 Turnovoj sestri,¹⁰ koja nad bučnijem r'jekama stoji
 I nad jezèrima (tom je počastio čašću je višnji
 140 Jupiter nebeski kralj za djevištvo, što joj ga uze),
 Boginja boginji odmah ovako progovori tada:
 »Nimfa, diko rijeka, oj mojemu najdraža srcu,
 Znadeš, od Latinaka od sviju, što su na krevet
 Velikom Jupiter-bogu uzišle na neharni, da sam
 145 Voljela tebe i rado da nađoh ti u nebu mjesto;
 Saznaj svoju bijedu, Juturna, da ne kriviš mene:
 Dok se činilo, Sreća da dopušta, Parke da daju
 Latiju uspijeh, grad tvoj i Turna branila ja sam;
 Vidim sad, gora sudbina gdje goni u boj mladića,
 150 A dan je Parka blizu i sila neprijateljškâ.
 Očima toga mejdána ni pogodbe gledat ne mogu;
 Za brata zgodnije što usuđuješ ti l' se učinit.
 Idi, pristòjî se; možda jadniíke bolje što čeka.«
 Kad to Junona reče, Juturna prolije suze,
 155 U prsi divne se tri i četiri udari puta.
 »Nije suzama sada vrijeme, – Saturnija reče;
 Žur' se i izbavi brata od pogibli, ako je možno,
 Ili započni rat i savez uglavljen razbij;
 Pregni, moj ti je svjet.« Nagovòrívši tako je ode,
 160 U dušu ranjena osta Juturna ne znajuć šta će,
 U to na četiri se na konja tamo doveze

¹⁰ 138. »Turnovoj sestri«, t. j. Juturni, koja je bila Nimfa, a upravo se tako zvao neki potok u Latiju.

Latin¹¹ golemi sjedeć u kolima, okolo sjajnog
 Čela se njegova vije obilježje djeda mu Feba:
 Dvanaest zlatnijeh zraka; a Turno se na dva bijelca
 165 Vozi i kopljima dvjema uzmahuje širokog gvožđa.
 Iziđe iz tâbora Eneja, naroda Rimskog
 Začetnik, blistajući sa štitom sjajnim, s božanskim
 Oružjem; iziđe i s njim Askanije, koji je Rima
 Velikog druga nada; i svećenik u ruhu b'jelom
 170 Iziđe vodeći mlade od čekinjaste od svinje
 I janje nèstriženo k oltaru, koji već gori.
 Onamo okrenu oči, gdje sunce se rađa, i žito
 Sa solju prospu tad i životinjama na vrhu
 Čela načine znake i izliju čaše na oltar.¹²
 175 Tad mač duševni trgne Eneja i molitvu reče:
 »Sunce mi molitelju nek svjedok bude i zemlja,
 S koje toliko muka pretrpjeh, i svemožni otac
 Nek mi je svjedok i ti Saturnija, njegova ženo,
 Blaža mi boginjo već (i molim te); i ti, o Marte
 180 Slavni oče, što rate po svojoj okrećeš volji,
 Izvore zazivam ja i rijeke i sile svete
 Zazivam etera višnjeg i bogove sinjega mora:
 Turno li pobijedi Ausónac, pravo će biti,
 Pobijedeći u grad Evàndrov da odu, nek s ovih
 185 Polja se ukloni Jul i oružja narod Enejin
 Više nek ne diže za boj, nek kraljevstva ne dira ovog;
 Ako l' pak pobjeda nama i bojna zapadne sreća
 (Tako se prije nadam i tako potvrdili moću
 Bogovi svojom), ne ću podložiti Italce Teukrom,
 190 Ne tražim kraljevstva sebi; uz jednake pogodbe oba
 Naroda nesvladana u savez nek vječni se združe.
 Ja ću svetinje dati i bogove, a tast nek Latin
 Upravlja ratom, nek vlada ko do sad; Trojanci će meni
 Grad sagradit i njemu Lavìnija ime će dati.«
 195 Tako Eneja reče, a Latin progovori za njim
 U nebo gledajuć, ruku k zvijezdama pružajuć desnu:
 »Tako se i ja kunem, Enèja, zvijezdama, zemljom,
 Morem, dvoobraznim Janom i dvoma Latonine djece,
 Podzemnom silom božanskom i svetištem ljutoga Dita;
 200 Ovo nek čuje otac, posvetitelj sávêzâ gromom.

¹¹ 163. Latin je sin Nimfe Marike (vidi 7. pjev., st. 47), a neki pričahu, da je ta Marika istovetna s Kirkom, koja je bila kći Febova.

¹² 172-174. To su obredi pri žrtvovanju.

Dotičem oltar, a boge i oganj med vojskama zovem
 Sad za svjedoke, bilo što bilo, da dan ni jedan
 Italcem razbiti mira ni saveza ovoga ne će,
 A sila nikakva mene odvratiti ne će od njega,
 205 Makar potopila zemlju, oborila nebo u Tartar.
 Kao što žezlo ovo (u ruci baš držaše žezlo)¹³
 Hlada širiti ne će ni grana s tanahnim lišćem,
 Pošto je odsječeno u lugu sa panja odozdo,
 Matere nema, a ruke i kosu mu željezo uze;
 210 Negda bijaše drvo, al' majstor ga kićenom mjeđu
 Okova te ga dade, da Latinski nose ga oci.«¹⁴
 Takvim riječima tad uglavljivali savez su oni
 U kolu velikaša, što motre ih. Po običaju
 Plamu žrtvene kolju životinje, trgaju živim
 215 Drob, na oltare među množinu punijeh¹⁵ zdjela.
 Al' taj se Rutulcem mejdan već odavno nejednak čini,
 Nepostojànstvom i sumnjom kolebaju njihna se srca,
 Pa još kad iz bliza vide obojicu neravne snage.
 K tome množi im strah, što Turno tiho korača
 220 I oborivši oči oltaru se ponizno klanja,
 Osvaja momka bljedoća i lica su upala njemu.
 Kada opazi sestra Juturna, da razgovor takav
 Raste, a klonula da se u narodu ljuljaju srca,
 Slična se učini t'jelom Kamèrtu, koji je bio
 225 Od roda pradjedovskog i imena slavnog s junáštvu
 Očeva, prehrabri junak; – Juturna u srèdinu vojske
 Takova zađe, što činit imade, znajući dobro.
 Glasove različne sipa pa počne govorit ovako:
 230 »Nije l' vas, Rutulci, stid, za ljudstvo tòlikò život
 Žrtvovat jedan? Zar mi nijesmo brojem il' snagom
 Onima jednaki? Tamo Arkàđani stoje i Teukri,
 K tome Etrurci kivni na Turna – sudbinska vojska.¹⁶
 Jedva bi svakom nam drugom u boju se našao dušman.
 Turno će k bozima uzić doduše u slavi, kad se
 235 Žrtvuje zà njihove oltare, u ustih će živjet
 Naroda, – al' mi što mirno sjedímo na polju sada,
 Oholaj tad ćemo služit gospodi izgubiv domaju.«
 Takve besjede tad u mladićima potpale srca,

¹³ 206-211. Ta je zakletva uzeta iz Ilijade, 1. pjev., st. 234-238.

¹⁴ 211. »Latinski oci«, t. j. kralji Latinski (jer kralji su oci svoga naroda ili bi bar imali biti).

¹⁵ 215. »punijeh«, t. j. punih izvađenoga droba.

¹⁶ 232. »sudbinska vojska«, jer je suđeno bilo, da i Etrurci pristanu uz Eneju.

240 Od čete do čete ide sve dalje ì daljê žamor,
 Sami Latini, sami Lavrénčani prom'jene misli.
 Koji se nadahu već, da domája je spasena, da rat
 Presta, sad oružje traže i hoće, da saveza nema,
 Turna zbog njegove tužne sudbine žale, — a k svemu
 245 Doda još znatnije nešto Juturna: znak im s nebésâ
 Ona visokih dâ, od kojega ništa omélo
 Nije Italce većma, i prevari znakom ih: suri
 Orao Jupiter-boga po rumenom eteru leteć
 Razgoni primorske ptice (sve šušti krilato jato
 Golemo), kad li na jednoć u vale padne i krasnog
 250 Labuda zlikovac zgrabi u svoje kukaste panče.
 Italci pozorni budu u duši, à ptice klikćuć
 Natrag okrenu let i pokriju — čudo je gledat —
 Krilima nebo pa se ko ù oblâk zgrnu i stanu
 Dušmanina stješnjavat, dok tâ ga ne svlada sila,
 255 Te od bremena klone i baci u vodu plijen
 On iz nokátâ pa se daleko u oblake skrrije.
 Poviče Rutulska vojska i pozdravi znak taj i na boj
 Sprema već ruke, a vrač Tolumnije prozbori prvi:
 »To sam molio često i zavjete činio za to!
 260 Poznajem bogove ì prímâm znak; slijedite mene,
 Jadnici, oružje zgrab'te; tuđinac kleti vas ratom
 Plaši ko nejake ptice i silom vam obale hara;
 Ali će bježati on i odjèdriti morem daleko.
 A vi se u čete sad jednodušno zgrn'te i svojeg
 265 Otetog branite kralja u boju.« — Reče i trkne
 Napr'jed i na dušmáne zavrta koplje, — zazveči
 Zvizgava drenovača i sigurno prereže uzduh.
 Golema nastane vika jedànak, redovi svi se
 Raspu i buna se tada u srcima raspali svijem.
 270 Prekrasne devetoro nasùprot je stajalo braće,
 Koje je Tirenka vjerna Arkàđaninu Gilipu
 Tòlikê rodila sama; do srednjega koplje doleti
 (Mladić to divne ljepote u oružju sjajnome bješe),
 Zgodi ga, gdje se zlatom prošivenâ tkanica trla,
 275 Gdje joj je sastavke krâjâ stiskívala pregljica, — te mu
 Željezo rebra probode, u p'jesak svali ga žuti.
 Braću mu — srčanu četu — podžeže žalost, te jedni
 Mačeve rukama trgnu, a drugi pograbe koplja
 I ko slijepi poteku; Lavrèntskê čete sa strane
 280 Protivne njima polete; Arkàđani od drugud navru
 Gusto, u oružju šarom, Agíljani pa i Trojanci.

Jedna želja je svima: da oružjem odluče borbu.
 Razmetnu žrtvenike; oluja crna strijelâ
 Do neba uzvije se i kiša gvozdена pada;
 285 Ognjišta raznose drugi i vrčeve; bježi i Latin
 Saveza ne uglaviv, natučene bogove¹⁷ noseć;
 Drugi pak uprežu kola; na konje opet se skokom
 Drugi uzvijaju sad i s mačima trgnutim stoje.
 Mesap razbiti savez želéci jaše nasùprot
 290 Tirenskom kralju Aulèstu, na kojem i kraljevski znak je,
 Pa ga u bijeg nagna; a uzmičuć sruši se jadni
 Aulest i izvali se na oltar, što stajaše za njim,
 Glavom i leđima; odmah pritrči vatreni Mesap,
 S konja visòko ga kopljem, što bješe ko greda, probode,
 295 Premda ga moljaše mnogo; još ovo progovori Mesap:
 »Ima ga;¹⁸ velikim to je ugodnija bozima žrtva.«
 Strče se Italci te ga još topla odirat stanu.
 Goruću glavnju s oltara Korinej idući zgrabi
 I baci Ebisu vatru u lice, koji je na njga
 300 Kreto i udarit htio, te zasja se velika brada,
 Paljevinom zavònjâ goréćí; pohítí Korinej,
 Ljevicom zabunjenog dušmána za kosu zgrabi
 I uprê koljeno o nj i k zemlji ga pritisne, onda
 Bok mu tvrdijem mačem probode. Alsa pastira,
 305 Koji je u prvom redu med kopljima bježao, pogna
 Goli dižući mač Podalirij, al' zamahne odmah
 Sjekinom Als i dušmánu pres'ječe bradu i čelo
 Baš po sredini tad i krvlju, što prsnu daleko,
 Pokropi oružje onom, te pokoj teški mu oči
 310 I san gvozdeni stisnu, u tamu vječnu ih sklope.
 Duševni tada Eneja gologlav desnicu pruži
 Neòružánu i svoje drugare vikati stane:
 »Kamo hrlite? kakva l' iznèbuha nastade svađa?
 O ustégnite gnjev! ta savez je učinjen, sve su
 315 Pogodbe uglavljene, i pobiti ja se tek smijem.
 Pustite mene, straha okan'te se; ja ću utvrdit
 Savez; Turno je moj već poradi žrtava ovih.«
 Dok je Enèja tako govorio, vikao tako,
 Gle na junaka pađe strijela krilata zviždec,
 320 Ne zna se, koja je ruka i koja snaga je pusti,
 Je l' bog il' slučaj dao tolikú Rutulcem diku;

¹⁷ 286. »natučene bogove«, t. j. u onoj vrevi su i kipovi bogova s oltara izvaljeni i natučeni.

¹⁸ 296. »ima ga«, t. j. udarac, – pogođen je, kako treba.

Znatnoga djela se toga ne proču slava, i niko
 Nije se dičio, da je Eneju ranio tada.
 Turno videć Eneju, gdje iz boja izlazi, videć
 325 Zabunu vođa, od jednom usplamti vatrenom nadom.
 Zaište odmah konje i oružje i skoči skokom
 U kola prkosan on i rukama pograbi uzde.
 Hrabre mnoge junake u letu usmrti, druge
 Na pola mrtve valja i čete kolima gazi,
 330 Pa im uzima koplja i baca u one, što bježe.
 Kao krvavac Mart kad uz vale studenog Hebra
 O štit u brzom zvekne u trku i pomamne konje
 Potjera dižući rat, te Nota i Zefira oni
 Pretječu¹⁹ širokim poljem, od topota njihova ječe
 335 Krajevi Tračke zemlje, okò njih vrze se pratnja
 Martova: Zasjeđe, Srdžbe i crne prilike Strave:
 Tako vatreni Turno po bojištu juri sa konjma,
 Koji se puše i znoje, po ubitih skače tjelesih
 Nemilo; krvave kaplje od kopita vrcaju brzih,
 340 S krvlju je pomiješan pijesak, po kojem se gazi.
 Turno Stenela ubi, pa Fola i Tamira, – ove
 Izbliza, iz dalji onog, a zatijem Glauka i Lada,
 Do dva Imbrasu sina, što sam ih odgojio nekad
 Bješe u Likiji Imbras i jednako oružo oba,
 345 Neka se hvataju u boj i pretječu vjetre na konju.
 Sa druge strane hiti u ograšje Eumed, što bješe
 Valjan junak u boju, Dolóna²⁰ staroga sinak,
 Koji se usudi negda za nagradu tražiti sebi
 Kola Pelídova, tabor da Danajski ide uhodit,
 350 Ali Tidejev sin za pregnuće takovo drugom
 Nagradom nagradi njega, te ne htje Ahilovih konja.²¹
 Eumed je djedovo ime, a očeve ruke i srce
 Imo; kad Turno ga vidje daleko na širokom polju,
 Lakim ga pogna kopljem po prostoru dugom, a zatim
 355 Ustavi dvoprežna kola i na zemlju skoči, k Eumédu,
 Koji se napola mrtav izvalio, dopadne i vrat
 Nogom mu pritisne, mač mu iz ruke istragne sjajni
 Pa mu ga u grlo s ovim riječima duboko turi:

¹⁹ 333-334. »Nota i Zefira oni pretječu«, t. j. brži su od vjetra.

²⁰ 347. Dolon je ime Trojancu, o kojem se govori u 10. pjev. Ilijade, kako je išao obnoć uhoditi tabor Grčki, ali nagazi na Uliksa i Diomeda, koji ga ubiju.

²¹ 351. »te ne htje Ahilovih konja«, t. j. prošla ga je želja za Ahilovim konjma, koje je mislio odvesti.

360 »Lezi i izmjeri polja i Hespersku, Trojanče, zemlju,
 Koju si dobiti htio; usuđuju koji se mene
 Dražiti, to im je dar i takove gradove grade.«
 Zatim bacivši koplje Asbíta mu posla u društvo,
 Hloreja, Sibarisa, Daréta, Tensiloa posla
 I Timeta, što konj ga obàràč srušio s vrata.
 365 Kao Egejskog mora po pučini kada zauči
 Edonskog Boreje nadam, poteku k obali vali²²
 I kud udare vjetri, razlete se oblaci nebom:
 Tako uzmiče vojska, kud Turno prolaz siječe,
 Čete se okreću, bježe; brzina ga goni, uz vjetrić,
 370 Koji mu perjanicom poljuljuje, vozi se Turno.
 Fegej ga ne može vidjet, gdje nasrće, škripa od srdžbe,
 Pa mu se pred kola zagna i desnicom hoće okrenut
 Brzijem konjima žvale i uzde oblite pjenom;
 Al' ga potegnu kola, o jarmu obisne otkrit,
 375 Široko zgodi ga koplje, probode mu i slomî oklop
 Pleten u žice dvije i malo mu tijelo zadre.
 Fegej podigne štit, na dušmána se okrene s njime
 Tražeći pomoć u màča, što potrgnuo ga bješe,
 Ali pade niz točak i niz os, kojano juri,
 380 Te se na zemlju svali, a Turno dopadne za njim
 Pa mu med kacige dnom i gornjim med obrubom štita
 Mačem otkine glavu i ostavi trup na pijesku.
 Dokle po polju tako pobjeditelj Turno siječe,
 Mnestej i vjerni Ahat u društvu s Askànijem vode
 385 U tabor krvavoga Eneju, koji dugàčkîm
 Kopljem podupire korak za korakom te se bijesan
 Trudi, da str'jelu izvuče sa prelomljenim držáljem.
 Najkraćim putem traži, da pomognu njemu, da mačem
 Širokim razrežu ranu, da do kraja prokinu mjesto,
 390 Gdje se strijela krije, i opet da puste ga u boj.
 Eto i Febova prvog ljubimca, Jasova sina
 Japiga, kojeg je negda Apòlôn smilovo vrlo
 Te mu je umjetnost svoju i darove veseo davo,
 Proroštvo, strìjele brze i kitaru, al' on želéci
 395 Vijek produljiti ocu, što već je na umoru ležo,
 Voljaše trava moć i način liječenja znati
 I tihe umjetnosti izvijati bez slave živeć.
 Ljuto učúci stoji Eneja na golemo koplje

²² 366. U Trakiji je sjedilo neko pleme, koje se zvalo Edoni; »Edonski« Boreja dakle znači isto što Trački.

Naslonjen, žalostan Jul i mladići se strkaše mnogi
 400 Uza nj, a suze njega ne diraju. Stari se Japig
 Zaprego plašt uzgrnuv ko i drugi sini Peóna,
 Mnogo vještačkom rukom i Febovim travama jakim
 Kuša u hitnji, al' zalud, i desnicom istrči gleda
 Str'jelu, al' zalud, i hvata kliještima čvrstijem gvožđe.
 405 Načina ne vodi sreća, a Feba na pomoć nema
 Učitelja, a groza sve više i više ljuta
 Na polju raste, sve bliže bijeda je. Vide već nebo.
 Obavito u prahu, pristupaju konjici, guste
 U tabor padaju str'jele. Do etera vika se diže
 410 Onih, što biju, i onih, što Mart ih nemili ruši.
 Tada Venera majka nedostojnu sinovu ranu
 Žaleć na Idi Kretskoj diktaman ubere travu²³
 Grimiznim kićenu cv'jetom, na struku je lišće izraslo
 Travi toj, što dobro i koze je poznaju divlje,
 415 Kada krilate njima na leđima obisnu str'jele.
 Venera oblakom tamnim obaviv se dođe s diktamnóm
 Pa ga nakvasi vodom naljèvenóm u kotlić sjajni
 Tajno gradeći lijek, unutra ambrosijskog ona
 Soka ljekovitog naspe i mirisnu još panakéju.²⁴
 420 Ranu vodom tom zablázuje Japig starina
 Ne znajuć, kakva je voda; i odmah ostavi svaki
 Tijelo bol i ustavi krv u dubljini se rane.
 Bez sile ikakve odmah strijela poda se ruci,
 Ispadne, i svježá snaga u stanje pređašnje dođe.
 425 »Oružje brže dajte junaku! što jošte stojite?
 (Poviče Japig i prvi podbode ih on na dušmane),
 Ne biva ovo ljudskim mogućstvom, naukom vještím,
 Niti je spasla tebe, Enèja, desnica moja;
 Veći djeluje bog i na veća djela te vraća.«
 430 Boja željan Eneja navuče na oboje liste
 Nazuvke zlatne, ne će da docni i maše kopljem.
 Zgodno kad uz bok namjesti štit i oklop na leđa,
 Onda raširivši ruke Askànija zagrlí sina,
 Vršcima usana njega kroz kacigu ljubeći reče:
 435 »Hrabrost, o sinko, uči od mene i prâvû trùdbu,
 Sreću od drugih uči. U boju će sada te moja
 Desnica branit i vodit u velika junačka djela
 A ti gledaj, kada do godina zrelih dorasteš,

²³ 412. Ljekovita biljka diktaman raste u gori Dikti na ostrvu Kreti.

²⁴ 419. panakeja (iz grčkoga jezika) je nekakva izmišljena biljka, koja sve liječi.

440 Primjere tvojih da pamtiš, da držiš ih svagda na umu,
 Nek te podjaruje otac Eneja i ujak te Hektor.«²⁵
 Kad te riječi reče, kroz vrata gorðstasnik pođe
 Mašuci golemim kopljem, a s gustom četom polete
 Zajedno Anteji i Mnesteji, cijelo ostavi mnoštvo
 Tabor i nagrne s njima. Poljana se napuni praha
 445 Tamnog, od topota noga sve dršće i trese se zemlja.
 Turno sa suprotnoga sa bedema ugleda Teukre
 I Ausonci, te ledeni strah duboko im prožme
 Svima kosti; Juturna od svijuh ih Latina prva
 Čuje i pozna jek te u strahu odbježi. Eneja
 450 Leti širokim poljem i prašnu poteže vojsku.
 Ko kad se prolomi nebo i preko mora oluja
 K zemlji kad hrli, srca jadnikom se ratarom davno
 Zgražaju sluteći zlo: poobaraće ona drveta,
 Usjeve uništiti i okolo porušiti sve će;
 455 Vjetrovi naprijed lete i nose na obalu buku:
 Tako Retejski vođ²⁶ na dušmane, što stajahu suproč,
 Vojsku povede, svi se ko u klin sabiti²⁷ stisnu.
 Timbrej pošiječe Osirisa jakoga mačem,
 Mnestej Arhetija, Ahat Epulonta ubi, a Gijas
 460 Ufensa; pade augur Tolumnije također (prvi
 Izmetnu koplje taj na dušmane, što stajahu suproč).
 Do neba cika se diže i kao u zamjenu²⁸ leđa
 Rutulci okrenu prašna i bježati niz polje stanu;
 Ne će Eneja u smrt da obara bježan, da goni
 465 One, što pješke se sastaju s njim, što oružje dižu,
 Samo u onoj gustoj u prašini očima traži
 Turna i samoga njega na mejdan zove. Juturna
 Junačka strahom tada u duši potresena svali
 Turnova vozioca Metiska sred vožnje; daleko
 470 Pade vozilac s ojem, i ona ga ostavi tako,
 Sama se na kola uspe i uhvati ovlašne uzde
 Tijelom, oružjem, glasom Metisku potpuno slična.
 Kao kad veliki dom gospodara bogatog crna
 Obljeće lastavica nad visokim predvorjem kružeć,
 475 Sitnu tražeći hranu, da brbljavo zasiti gn'jezdo,
 Sad po trijemima praznim, sad okolo jezerne vode

²⁵ 440. »ujak te Hektor«, vidi 3. pjev., st. 343.

²⁶ 456. »Retejski vođ«, t. j. Eneja Trojanac (Retej je rat u Trojanskoj zemlji).

²⁷ 457. »u klin sabiti«, t. j. u oblik klina.

²⁸ 462. »kao u zamjenu«, t. j. bježe Rutuli, jer su prije bježali Trojanci (vidi st. 368).

Cvrkuće: tako Juturna krosrèd dušmánâ sa konjma
 Juri i s kolima brzim letéci zalazi svuda,
 Sada pokazuje ovdje, sad ondje kličućeg brata,
 480 Ali mu ne da u boj i stramputići daleko.
 Stupa u susret Turnu Eneja vijugastim putem,
 Sada ga goni i viče kroz rasturene ga čete
 Iza glasa, i kadgod dušmána pogleda, kadgod
 Trkom krilonoge hoće da konje Turnove stigne,
 485 Svaki put okrene kola Juturna na drugu stranu.
 Oh, što da čini! zalud kolèbâ se i ljulja mnogo
 A misli različne dušu na protivne zovu mu strane.
 Mesap lako dotrči u rukama tanahne dvije
 Harbe sa željeznijem oštrícem noseć te jednu
 490 On na Eneju baci zavrtjevši sigurno njome.
 Odmah se ustavi nato Eneja i pokriv se štitom
 Kleče na koljeno; šiljak od kacige brzo mu koplje
 Odbi i perjanice sa vrška mu najgornji dio.
 Bijes u njemu se diže, i ražesti tâ ga podmúklôst,²⁹
 495 Pa kad opazi natrag da konji potegoše kola,
 Jupiter-boga zazove i žrtvenik slomljene vjere
 Pa se usrèd dušmánâ zaleti i sreću bojnu
 Imajuć otvori strašno pokláće ne čineći nigdje
 Razlike i sve uzde ljutini popusti svojoj.
 500 Koji će sada mi bog tolikê muke i koji
 Različna sad mi javit poklaća u pjesmi i smrt
 Vojvoda, što su ih poljem sad Turno, sad Trojanski junak
 Kao za izmjenu gnali? Tolikô li, Jupiter-bože,
 Klati se narodom dade, što imahu u vječnom miru
 505 Živjeti? Na mjestu tad nasrtaći stanu Trojanci,
 Kada Rutulca u bok Sukróna (koji mu posla
 Mnogo ne zada) rani Eneja i nemili mač mu
 Turi u rèbra i psiju sklop, kud najbliža smrt je.
 Turno obori s konja Amíka i brata Diora
 510 Stigav ih pješice; jednog, kad dođe mu nâ dohvât, dugim
 Kopljem, a drugoga mačem probode, ods'ječe im glave,
 Na kola objesi ih i uzme ih (krvlju još kaplju).
 Onaj³⁰ pošalje u smrt Cetéga, Tanaja, Tola,
 Sva tri u sukobu istom, Oníta također tužnog

²⁹ 494. »podmuklost«, – Eneja ne će nikoga da ubija, već samo s Turnom hoće de se pobije, Mesap hoće da ubije Eneju; u očima ovoga to je dakle podmuklost.

³⁰ 513. »onaj«, t. j. Eneja.

515 Ehiónôvca³¹ rodom, a sina Peridije majke.
 Turno ubije braću iz Likije s Febova polja³²
 I Menéta mladića Arkàđanina, što na rat
 Uzalud mržaše, kuće siromašne bješe i zanat
 Radio svoj je uz Lernu uz ribljivu, nije poznavo
 520 Gospodskih pragova, otac na zakupnoj njivi je sijo.
 Kao kada se oganj sa strana protivnih pusti
 U šumu suhu il' grmlje lovòrikovo, što šušti,
 Ili s visokih brda pjenovite kad se rijeke
 Šumeći naglo ruše i lete nà râvni pute
 525 Pustošec svoje: s istom žestinom Eneja i Turno
 Jure bojištem sad; unutra sada se njima
 Ljulja ljutina, sad grudi, nenavikle dati se svladat,
 Pucaju, a sad idu ubijati, što snaga ih nosi.
 Svoje je pradjede baš i imena djedova stara
 530 Spominjo Muran i svu od kralja Latinskih lozu,³³
 Al' na nj Eneja zavrti komadinom goleme hridi
 Te ga naglavce svali; pod jarmom i uzdama kola
 Njega odvaljaju dalje, a konji na gospodara
 Ne misleć topoču jako i gaze ga kopitma brzim.
 535 Turno zastupi Hilu, što nasrće škripljuć od srdžbe
 Strašno, i koplje zabode u pozlaćeno mu čelo.³⁴
 Koplje kroz kacigu prošav i kroz mozak ostane tako.
 I najhrabrijeg tebe med Grcima, Kreteju, ruka
 Ne ote tvoja od Turna, nit' svoji sačuvaše bozi
 540 Tad od Enèjê Kupènkâ, što gvoždju prsi okrénu,
 Zadjeva mjedenog štita jadrniku mu nije pomògla.
 Vidješe polja Lavrènskâ i tebe, Eole, gdje si
 Pao i zemlju široko gdje pokrio svojim si hrptom;
 Poginu, a oborit te negda nijesu falange
 545 Argivske mogle ni Ahil, što kraljevstvo Prijamu rasu.
 Smrtni konac ti tu, a pod Idom ti visoki bješe
 Dom u Lirnésu, a na polju grob na Lavrènskôm ti stoji.
 Jedna se na drugu sva okrenula vojska – Dardanci
 Svi i Lâtini svi, među njima žestoki Serest,
 550 Mnestej i Asilas jaki i Mesap krotilac konja,
 Etrurska tu je falànga, Evàndrovi konjici tu su,

³¹ 515. Ehionovac je potomak prastaroga junaka Tebanskog Ehiona.

³² 516. »s Febova polja«, t. j. s polja, koje je pripadalo hramu Apolonovu u Likijskom gradu Patari.

³³ 529.-530. t. j. Muran sastavši se s Enejom viče (od prilike): šta ćeš ti, Trojanče, skitalico, otmičaru?... , sad ćeš poginuti od mene, potomka slavnih kraljeva Latinskih.

³⁴ 536. »pozlaćeno čelo«, t. j. čelo pokrito pozlaćenom kacigom.

Iz svijeh sila se bore junaci ko kòliko može;
 Prestanka, odmora nema, u ograšju vojuju grdnom.
 Prekrasna majka tada Enèji misao dade,
 555 Neka k zidima gradskim što brže krene sa vojskom,
 Polomom nenadanim nek Latine zbuni. Enèja
 Na sve je strane Turna po četama tražio, oči
 Ovamo, onamo baco, – i ugleda, grad od tolikòg
 Kako je sačuvan boja, bez napasti stoji na miru;
 560 Pomiso ograšja većeg podžeže odmak mu dušu,
 Mnesteja, hrabrog Serèsta pozove i još Sergesta,
 Vojvode svoje, te stane na humak, i ostala vojska
 Teukarska steče se tamo; stojèci u redima gustim
 Ne smeću koplja ni štite; Eneja im prozbori s visa:
 565 »Neka se ne časi s onim, što velim; Jupiter uz nas
 Stoji; zbog odluke nagle nek niko mi ne stupa sporo.
 Danas ću grad, zbog kojeg je rat, i Latínovo rasut
 Kraljevstvo, zadimljene sa zemljom ću krovove spravnit,
 Ne prime l' moju vlast, ne obećaju l' svladani, da će
 570 Pokorni biti. Il' Turna da čekam, dok mu se svidi
 Doć mi na mejdan, da svladan još jednoć se pobije sa mnom
 Tu je, o građani, izvor i konac kletoga rata.
 Brže nosite zublje i ognjem izvojštite savez.« –
 Reče, i junački svi se vojnici mu natjecat stanu,
 575 Slože se u klin³⁵ i k zidom polete u gomili gustoj.
 Ljestve iznebuha tu se i oganj se nenadno stvori.
 K vratima jedni potrče i ubiju prve stražare,
 Drugi mačima mašu i eter zamračuju koplji.
 Pod gradom stojeć Eneja med prvima desnicu diže,
 580 Iza glasa Latína okrivljuje, bogove zove,
 Nek su svjedoci, da opet vojevat je prisiljen, dvaput
 Italci već su dušmani, već drugi put savez se lomi.
 Ljudi se uplaše, te se međù njima nesloga rodi:
 Jedni otključati grad i Dardáncima vrata otvorit
 585 Hoće i samoga kralja na bedeme vući već stanu,
 Drugi oružje grabe i braniti zidove idu:
 Kao kad pastir gdjegod u šupljikastom kamènu
 Nađe sakrite pčele i dimom im napuni ljutim
 Stan, te razlete se one po voštanom taboru svojem
 590 Ne znajuć, što je, pa se podjaruju zujeći vrlo;
 Crna se izvija para iznàd kućè pčelinje, iz nje
 Šoboće zuka, dim se u uzdušnu prazninu vije.

³⁵ 575. »u klin«, vidi st. 457.

Latine izmučene još i ta nevolja snađe,
 Koja žalošću grad potrese cio stubòkom.
 595 Kada kraljica s krova dušmánâ dolazak vidje,
 Kako jurišajû zide i bacaju na kuće vatru,
 A nigdje Rutulskih četa ni vojske Turnove nema,
 Pomisli nesretnica, da mladić u ograšju ljutom
 Pogibe, dušu joj tuga iznebuha pomuti, sebe
 600 Ona uzrokom, glavom i krivicom zove bijedâ,
 I drugo mnogo luda i mahnita reče u tuzi
 Te plašt grimizni razdre na sebi umrijet hoteć,
 Uzao za ružnu smrt na visokoj zaveže gredi.
 Glas o nesreći toj kad čuše Latinke jadne,
 605 Prva tad plavu kosu Lavinija kćerka raščûpâ,
 Ružična izdrpa lica, a za njom i ostalo mnoštvo
 Stane mahnitati, sav dom od tužnjave širom zaječi.
 Brzo se nesretni glas po cijelome gradu raznese.
 Svima klonuše srca, u odjeći razdrtoj Latin
 610 Ide ženinom smrću i propašću grada ko gromom
 Ošinut, nečistom sipa i kalja prašinom kosu
 S'jedu i vrlo se kaje, što dočekaó Dardánca
 Nije Eneju i u grad ko zeta ga primio svojeg.
 Ubojni Turno meðû tím na kraju polja malinu
 615 Raspršanijeh ganja sve sporije, konja se svojih
 Potrku on sve manje veseli. Tada mu uzduh
 Onu donese galámu, u kojoj ì strâh je tajni
 Smiješan; glasi mu, koji iz smetenog dolaze grada,
 I žubor neveseli razdražuju napete uši.
 620 »Avaj, kakva je grad uznemirila tuga tolikâ?
 Kakva li to iz daljine galáma iz grada hrli?«
 Reče i pritegne uzde te stane ko mahnit, a tada
 Sestra, što voziocu Metìsku se stvorila bješe
 Slična te upravljáše i kola i konje i uzde,
 625 Prozbori njemu ovako: »Ovùdâ ganjajmo, Turno,
 Trojansku čeljad, kud pût je pokazala pobjeda prva.
 I drugih, koji će braniti grad, imade. Eneja
 Eno na Italske čete navaljuje bijući bojak;
 I mi mrtvácâ Teukrom načinimo bijesnom rukom.
 630 Ni slavom bojnom ni brojem rđaviji ne ćeš otići.«
 Turno će njoj:
 »Sestro, već prije tebe prepòznah, lukavo kad si
 Ugovor razbila naš i pustila u boj se ovaj;
 I sad uzalud kriješ božànstvo svoje. Al' ko je
 635 Poslao tebe s Olìmpa i htio, da trpiš tolikò?

Zar smrt svojega brata da nemilu gledaš? jer drugo
 Što ja i radim³⁶ i spas od koje sudbine da čekam?
 Vidjeh Murána, od kojeg na sv'jetu niko mi nije
 Draži, gdje gine golem i golemom savladan ranom,
 640 Gine pred očima meni i mene dovikuje, zove.
 Pade i jadni Ufens, da ne gleda naše sramote,
 Njegovo tijelo sada i oružje imaju Teukri.
 Svemu nedostaje zlu još, da propadne grad nam — pa jâ to
 Dočekat? Draukesovih riječi ne pobiti djelom?
 645 Pleći okrenut, pa zemlja da ova vidi, gdje bježi
 Turno? Zar je tolikâ bijeda umrijet? Vi mi
 Budite blagi, o Mani,³⁷ kad bozima po volji nisam!
 K vama ću sa čistom sići sa dušom, koja ne znade
 Krivice takve³⁸ — vrijedan potómak djedova slavnih.«
 650 Kad to izrèče, al' eto na zapjenjenom na konju
 Leti strijelom ljutom u lice ranjeni Sakes
 Hiteć krosrèd dušmánâ i Turna po imenu viče:
 »Turno, u tebi još samom je spas, na svoje se smiluj;
 Oružjem s'jeva Eneja i prijeti, najvišu kulu
 655 Italsku da će oborit, razvaliti da će je; — lete
 Zublje na krovove već. Na tebe oči i lica
 Okreću Latini sad, a Latin kralj je u sumnji,
 Koga bi zetom zvao i koji bi ugovor držo.
 K tome kraljica, koja veðma ti odana bješe,
 660 Desnicom ubi se svojom i òd straha sa sv'jeta ode.
 Žestoki samo Atinât i Mesap pred vratima drže
 Vojsku u redu još; okò njih na obje strane
 Guste falange stoje, ko klasje gvozdeno strše
 Trgnuti maći, a ti po travi se po pustoj vozaš.«³⁹
 665 Turno se prepadne sav i od razliènih šarenih misli
 Smete se, preda se gleda i šuti. U srcu istom
 Vri stid strašno, bjesnoća u njemu se miješa s tugom,
 Osjećaj svoje vrline i ljubav pomamom gnana.⁴⁰
 Al' kad se razide mrak, kad duši svjetlost se vrati,
 670 Očiju kolute sjajne k zidòvima zabunjen svrne,

³⁶ 636-637. »drugò što ja i radim«, t. j. što god radim, sve me vodi u smrt; već nema sudbine, koja bi me izbavila od smrti.

³⁷ 647. »Mani«, t. j. podzemni bogovi, — »bozima«, t. j. višnjim, koji vladaju nebom i zemljom.

³⁸ 648-649. »ne znade krivice takve«, t. j. da bježim.

³⁹ 664. »po travi se pustoj vozaš«, t. j. nakraj polja, gdje nema nikakvih neprijatelja.

⁴⁰ 668. »ljubav pomamom gnana«, t. j. Turno je bijesan, što mu je oteta Lavinija, koju još i sad ljubi.

Iz kola veliki stane da motri grad. Kad al' eno
 Podovi gore, te se iz ognja izvija, k nebu
 Diže se plameni stup i obuhvaća veće i toranj,
 Kojem je složio grede, uzvisio kojeg je te mu
 675 Točkove podmetnuo i visoke stavio moste.⁴¹
 »Sad već odol'jeva sudba, o sestro, ne ustavlja mene;
 Idimo, kamo nas bog i udes nemili zove.
 Pobit se hoću s Enèjôm, gorčinu, što je imade
 U smrti, hoću pretrpjet, i beščasna ne ćeš me više
 680 Vidjeti, sestro, tek daj mi, da prije se b'jesa nabjesnim.«
 Tako joj Turno reče i na zemlju iz kola skoči
 Pa kroz dušmane leti i oružje žalosnu sestru
 Ostaviv, redove bojne u trku brzome lomi.
 Kao kad naglo se hrid s vrhunca brdskoga ruši,
 685 Koju odlomi vjetar il' burna je podloka kiša
 Ili je obori starost privukav se s godina mnogo,
 Hrli s velikom silom u bezdan strašna stijena,
 Skače po zemlji, drveta i stoku i ljûde vuče
 Sa sobom: tako i Turno k zidòvima gradskima leti
 690 Kroz čete rastisnute na onu stranu, gdje krvi
 Najviše teče po zemlji i koplja uzduhom zvekću.
 Daje desnicom znak i prozbori silnijem glasom:
 »Prestan'te Rutuli, i vi, o Latini, ustav'te str'jele;
 Moja je, kakva je gòd, sudbina; bolje je, da ja
 695 Okajem ugovor za vas, da mačem boj presiječem.«
 Na to se rastupe svi, u sredini načine prostor.
 Kada Turnovo ime Eneja začuje otac,
 Ostavi zidove odmah i visoke ostavi tornje;
 Da se ne zadocni, híti i poslove prekine druge,
 700 Sve od veselja đipa i oružjem zvekeće strašno.
 Sad je Eneja tolikí, kolikí je Atos il' Erik
 Ili otac Apèniñ, kad česvinama zašumi,
 Koji snježano tjeme k nebesima veselo diže.
 Rutulci, Italci svi i Trojanci okrenu oči
 705 Kao u jagmi na nj, i oni, što stoje na zidma
 Visokima, i oni, što ovnom⁴² ih biju odozdo,
 Štitove skinu s raménâ. I kralj je u čudu Latin,
 Gdje su se golema dva junaka iz protivnih kraja
 Zemlje sastala sad, da dijele oružjem mejdan.
 710 A kad se otvori polje sa prostorom praznijem, oba

⁴¹ 674-675. Misle se drveni tornji, koji se mogu na točkovima micati, kud treba.

⁴² 706. »ovnom«, vidi bilješku 2. pjev., st. 492.

Naprijed iziđu brzo i bacivši koplja s daleka
 Započnu boj, a mjedeni štit na jednom i drugom
 Zvekeće; zemlja zatutnji, učestâ za zamahom zamah
 Mača, te sreća i hrabrost miješat se stanu u jedno.
 715 Ko dva kad bika na vrhu Taburna il' golemoj Sili
 Jedan na drugog čelo okrenuvši kad se zatrče
 U ljuti boj, – pastiri u strahu se uklone, stado
 Čitavo stoji nijemo od plašnje, a junice dršću,
 Koji l' će vladati lugom, za kojim li stada će ići;
 720 Bikovi jedan drugog ranjavaju s velikom silom,
 Bodu se uprti stojeć, a obilna krv im po vratu
 Teče i plećima, jeka po lugu se razl'ježe svemu:
 Isto se tako Daunov sin i Trojanac Eneja
 Štitom udriše o štit, te eter strašno zaječi.
 725 Jupiter zdjelice dv'je izjednačivši jezičac digne⁴³
 I stavi različnu sudbu obojice u njih, da vidi,
 Koje ga ubija rat i težina kojemu pada
 U smrt; – tad Turno držéci, da smije, čitavim t'jelom
 Propne visoko se mačem zamahnuvši, udarit hoće.
 730 Latini ciknu, koji u strahu su, ciknu i Teukri,
 Obje su pozorne vojske. Al' nevjerni prelomi mač se
 I iznevjeri Turna, kad vatren udarit htjede;
 Pomoć je sad u bijegu, – odbježi brži od Eura,
 Kada nepoznat držak i ruku bez oružja vidi.
 735 Kad na početku boja u zapregnuta se kola
 Penjo, u naglosti, kažu, da očevu ostavi sablju
 Te u brzini mač Metiska zgrabi vozača;
 Taj je dostajo dotle, dok raspršani Trojanci
 Bježahu; ali boga Vulkána kad k oružju dođe,
 740 Smrtnoga čovjeka mač od udarca razbi se ko led
 Kidljiv, i odlomčine na p'jesku se zasjaju žutom.
 Turno ko mahnit bježi na različne po polju strane,
 Krugove nesigurne sad ovdje plete, sad ondje,
 Gustim jer mnoštvom ga Teukri opkoljuju odsvud, a k tome
 745 Bara je prostrana ovdje, a ondje visoki zidi.
 Premda rana od str'jele Eneju ustavlja te mu⁴⁴
 Kašto koljena smeta i bježat mu ne da, al' ipak
 Ganja i žestok brzinom brzinu bjegunčevu stiže:

⁴³ 725-727. To je uzeto iz Ilijade pjev. 8, st. 69-71 i pjev. 12, st. 209-212.

⁴⁴ 746. Taj se stih (kao i stih 762) protivi onome, što je rečeno u st. 421-424, otkle se vidi, da je Eneja sasvim izliječen od rane. Opet dokaz, da Eneida nije sasvim dotjerana, da je pjesnik prije umr'o, nego ju je dotjerao.

Kao kad lovac se pas na zatvorenog rijekom
 750 Namjeri jelena gdje il' strašilom crvenog perja⁴⁵
 Okruženoga, stane da ganja ga lajuć i trčec,
 Jelen pak zasjede se bojćići i visokog žala
 Bježi na tisuću strana i vraća se, — à jákî Umbar⁴⁶
 Goni ga zjajuć, već hoće da zgrabi, već ko da ga zgrabi,
 755 Šklocne zubima već, al' prevaren zagrize zalud;
 A tad nastane vika, i okolo žali, jezera
 Ore se, tutnji nebo od urnebesa cijelo.
 Turno Rutulce sve bježćići psuje, sad ovog
 Imenom zove, sad onog i mać svoj poznati ište.
 760 Al' ko pristupi, svakom Eneja prijeti da će
 Posjeć i ubit ga odmah, razvaliti grad će im, kaže,
 Strašćići preplašene te goni sve sà ranôm svojom.
 Napune, ponove oni trčćići tamo i amo
 Okrugâ pet,⁴⁷ jer ne traže tu igrènê se lake
 765 Nagrade, nego za Turnovu krv i život je borba.
 Faunu je posvećena na onom slučajno polju
 Stajala dafina lišćem sa gorkijem, nju su brodari
 Štovali, spaseni buduć iz vala pribijali na nju
 Dare su bogu Lavrèntskôm i vješali zavjetno ruho.
 770 Ali su bēz obzîra Trojanci uklonili sveto
 Drvo, da prostor čist na poljani bude za borbu.
 Tu je stajalo koplje Enèjino, tu ga je zamah
 Zanio bio i zabo, te osta u žilama čvrstim.
 Sada se trudi i hoće Dardánac, da desnicom gvoždē
 775 Istrgne i njim onog da stigne, kojega nije
 Trkom mogao stićići, a Turno od straha ko lud
 Poviće: »Molim te, Faune, ej smiluj se, predobra i ti
 Zemljo, ne pusti gvoždā, poštivao ako sam svagda
 Svetinje vaše, što narod Enejin ih oskvrni ratom.«
 780 Reće, — i uzalud nije zamolio u boga pomoć,
 Jer se mućio dugo i zadržo kod čvrstog panja
 Junak Eneja, al' nije iz škripca tvrdoga drva
 Nikako mogao koplja išćupat. Dok gnjevno naprezo
 On se i trudio, oblik vozaća opet Metiska
 785 Daunija⁴⁸ boginja primi i k bratu dotrčav donese

⁴⁵ 750. »strašilom crvenog perja«, vidi georg. 3. pjev., st. 372. [Jeleni ne mare sad za crveno perje, kojim ih inače lovci plaše.]

⁴⁶ 753. »Umbar«, ime psu (u Umbriji su bili glasoviti lovaćki psi).

⁴⁷ 763-764. Turno bježi od Eneje u krugu, Eneja za njim, i tako su napunili pet krugova.

⁴⁸ 785. Daunija, t. j. kći kralja Dauna.

Mač mu, a Venera ljuta, što slobodno smionoj to je
 Nimfi, dođe i koplje iz dubokih žila iščupâ.
 Ona se dvojica sada ponesu i s novôm snagom
 Stanu na ljutom da se mejdanu pobiju, – jedan
 790 U mač se uzdajuć, drugi sa kopljem je visokim žestok.
 Svemožnog kralj Olimpa Junoni progovori tada
 Besjedu gledajući iz žarkastog oblaka borbu:
 »Gdje je svršetak tome, o ženo? što ostaje jošte?
 Znaš i priznajesh, da znaš, ko domaći bog⁴⁹ da Eneja
 795 Pripada nebu, do zv'jezda da sudba ga nosi. Što snuješ?
 Il' u oblácima hladnim sa kakovom nadom se vrzeš?
 Je li prilika, rana da smrtnička oskvrni boga,
 Ili uzeti mač da Turnu se vrati (jer što bi
 Mogla bez tebe Juturna?) i svladanim sila da raste?
 800 Prestani jednoć već i meni daj se umolit,
 Neka te tiha tuga ne izjeda, ustima slatkim
 Svojima nemoj meni ponavljati žalosne tužbe.
 Sada pri kraju smo već; po vodi, po zemlji si ganjat
 Mogla Trojance i rat zapaliti golemi, mogla
 805 Dom si okaljati i svadbu pomutiti žalošću,⁵⁰ – al' sad
 Dalje ti raditi ne dam.« Progovori Jupiter tako;
 Na to s poniznim licem ovako Saturnija počne:
 »Veliki Jupiteru, kad tvoja tâ mi je volja
 Poznata, zato od zemlje i Turna nerado odoh;
 810 Drukčije ne bi me samu u uzdušnom vidio stanu,
 Svaku gdje srãmotu trpim, već stajala ja na mejdanu
 Ognjem bih obvita, vukla u bojeve ljute bih Teukre.
 Priznajem: rekoh Juturni, da jadnome bratu priteče,
 Za bratov život dopùstih da učini znatnije štogod,
 815 Al' ne dopùstih, da str'jelu na luku zapinje ona,
 Tako mi izvora Stiksa rijeke, koja ublažit
 Ne da se, kojom se kunu neprelomno bogovi višnji.⁵¹
 I sad ustupam ja i uklanjam boju se s mržnjom.
 Ali jedno te molim za Latij, za dostojanstvo
 820 Tvojega roda, što sudbe ni jedan ne krati zakon:
 Kada se po sretnom već vjenčanju (neka im bude)
 Med sobom pomire oni te uhvate vjeru i savez,

⁴⁹ 794. »domaći bog«, t. j. Latinske zemlje, koja će Eneju poslije njegove smrti ubrojiti među bogove.

⁵⁰ 804-805. »mogla dom si okaljati«, t. j. smrću kraljice Amate, koja se objesila, – »svadbu pomutiti žalošću«, t. j. svadbu Lavinije i Eneje.

⁵¹ 816-817. Vidi bilješku 6. pjev., st. 324.

Nemoj dopustiti onda, domoroci Lätini ime
 Svoje da promijene i Teukrima da se nazovu,
 825 Jezik nek ne uzmu drugi, nek ruha ne m'jenjaju svoga.
 Neka ostane Latij i Albanski dovijek kralji,
 Rimski nek naraštaj jak u hrabrosti Italskoj bude;
 Daj, kad propade Troja, nek ì ime propadne njeno.«
 S posm'jehom stvoritelj ljudi i svijeta otkaže njojzi:
 830 »Jupiterova sestra, Satürnovo drugo dijete⁵²
 Ti si, dok ljutosti vale tolikê u grudima valjaš!
 Nego naprazno početi gnjev ukròti der sada:
 Dajem, što hoćeš, i puštam pridòbit se rado od tebe.
 Jezik će očinski ostat i običaji Ausóncem
 835 I ime, kakovo jest; naseliće med njih se Teukri
 S narodom pom'ješani, a zakonske obrede ja ću
 Dat im i Lätine sve ću načinit ih s govorom jednim
 Pleme, koje će smjesom izíci iz Ausonske krvi,
 Većma od ljudi ćeš vidjet i bogova pobožno da je,
 840 Niti će ikoji narod tolikô častiti tebe.«
 Namagne na to Junona i vesela prom'jeni miso,
 Sa neba sađe tad i iz oblaka iziđe ona.
 Drugo zatijem Otac u sebi promišlja, kako
 Od brata, koji se bori, Juturnu bi mogo odvući.
 845 Nakazne boginje dvije imadu, Hudobe se zovu;⁵³
 Zajedno s Tartarkom njih je Megérôm u porođaju
 Istome nemila Noć porodila, jednakim zmijskim
 Uzlima òbavila i vjetrna dala im krila.
 One na pragu stoje i uz tron ljutoga kralja
 850 Jupiter-boga te smrtne jadnike žestoko plaše,
 Kad kralj bogova boli il' strašni sprema im pomor
 Ili gradove, koji zaslužiše, ratom kad straši.
 Jednu od njih brzu iz etera višnjega pošlje
 Jupiter, neka Juturni otrči za nemio za znak.
 855 Ona odleti i brzi odnese je na zemlju vihor.
 Kao u oblak kad se s tetívê pusti strijela,
 Koju je zavitlo Part oblivenû otrovnom ljutom
 Žučju, te prebola nema već od nje, – Part il' Kidónac,⁵⁴

⁵² 830. t. j. svojom srdžbom pokazuje Junona, da je sestra Jupiterova i kći Saturnova, jer se i Jupiter i Saturn znadu žestoko srditi.

⁵³ 845. Hudobe, t. j. Furije. Njih su tri, i obično se mislilo, da im je mjesto u podzemnom svijetu, a ovdje se pjesnik drži drugoga mišljenja, t. j. da u podzemnom svijetu boravi samo jedna (Megera), a druge dvije (Alektia i Tisifona) da straže u predvorju Jupiterovu na nebu.

⁵⁴ 858. »Kidonac« je čovjek iz grada Kidona (na ostrvu Kreti), kojega su stanovnici bili strijelci na glasu kao i Parti.

860 Zviždec i neviđena preleti oblakom brzim:
 Tako i Noći kći pohiti i na zemlju ode.
 Kada Ilijsku vojsku i Turnove ugleda čete,
 Brzo se stisne Hudoba u obličje malene ptice,⁵⁵
 Koja čučeci gdje na osamljenom na krovu
 Ili na grobu kasno u noći neugodno pjeva;
 865 U taj se lik Hudoba pretvorivši Turnu pred licem
 Stane pol'jetati zviždec i krilima udarat štit mu.
 Protrne tijelo Turnu od užasa čudno i klone,
 Od strâ mu digne se kosa, a u grlu zapne mu riječ.
 A kad zvizgu i krila Hudobe sestra Juturna
 870 Već iz daleka pozna, raščupâ jadnica kosu,
 Noktima obraze grebe, a grudi šakama bije:
 »Ej što pomôci sada, o Turno, može ti sestra?
 I što patnicu mene još čeka? kako da život
 Produljim tvoj? ta mogu l' protivit se nakazi takvoj?
 875 Iz boja izlazim već; ptičetine mrske nek mene
 Ne straše preplašenu; lepêtânje poznajem krila
 I smrtonosni glas; razumijem ponosni nalog
 Velikog Jupiter-boga. Je l' nagrada to djevičanstvu?⁵⁶
 Čemu je vječnost dao života, i smrti mogućnost
 880 Zašto je uzeo? bar bih završila tòlikû žalost
 I brata jasnoga prateć otići bih med sjenke mogla.
 Besmrtna ja? al' od sveg, što imam, što će mi biti
 Milo bez tebe, o brate? il' gdje će mi dosta duboko
 Zemlja zijevnut, med Mane da najdonje boginju spusti?«
 885 Kad to izrekne, glavu zaogrne sivijem plaštem
 Pa se uzdišuć mnogo u duboku skrrije rijeku.
 Pripire junak Eneja i maše golemim kopljem
 Velikijem ko drvo i prozbori srca bijesna:
 »Što još čekat sad treba? i čemu nećaš se, Turno?
 890 Nije bježati sad, već uhvatiti se u boj.
 U oblik, kakav te volja, pretvori se; sastavi skupa
 Što znaš vještinom i umom, odletjet k zvijezdama u vis
 Gledaj, il' u zemaljskê šupljine se skrij i zatvori.«
 Turno mašući glavom progovori: »Ne straše tvoje,
 895 Ljutico, r'ječi me gnjevne, već bozi i Jupiter dušman.«
 Više ne reče ništa, već pogleda golemi kamen,
 Golemi kamen starinskî, — na zemlji je slučajno ležo,
 Međa da njivama bude i prekida zavade poljske;

⁵⁵ 862. »obličje malene ptice«, t. j. nekakve male sove.

⁵⁶ 878. »je l' nagrada to djevičanstvu?« vidi st. 140.

Jedva bi dvanaest ljudi na leđa dići ga moglo,
 900 Kakvi se rađaju danas na zemlji ljudi,⁵⁷ – al' Turno
 Naglo ga pograbi rukom, potrči s njim na dušmána,
 Pa se izdignuv u vis zavrti kamenom strašnim,
 Al' on samoga sebe ne poznaje više trčéći,
 A ni dižući ruku ni mašući kamenom strašnim,
 905 Koljena klecaju njemu i krvca se studena mrzne.
 Tako uzduhom praznim poleti kamen junakov,
 Al' nit' prostora svega preleti nit' udarca zada.
 Kao kad u snu nam stisne u noći počinak tihi
 Oči, te sve nam se čini, da bježat daleko želimo, –
 910 Uzalud: kušamo trknut i kušamo, ali bez snage
 Padamo, jezik nas izda, pomoći poznate t'jelu
 Ne će sile, te služiti ni besjeda ne će nam ni glas:
 Tako boginja grozna ni Turnu sreće ne dađe,
 Kudgod tražio put junáštvom. U grudima čuvstva
 915 Različna njemu se metu; na Rutulce pogleda i grad,
 Od straha oklijeva i boji se: sad će ga koplje;
 Kako bi uteko ne zna, nit' kako bi napo dušmána,
 Nigdje ne vidi kola, vozačice ne vidi sestre.
 Dok on tako još čeka, Eneja kobnijem kopljem
 920 Zamahne očima zgodu uvrebav te iz svijeh sila
 Njim iz daleka zavítlâ. Ne zviždi kamenje tako
 Bacano hitaćom spravom zidodernom, ne puca tako
 Gromovna praska. Koplje ko crna bura poleti
 Groznu noseći smrt, na sedmòstrukòme na štítu
 925 Skrajne istrga ploče i k tome na oklopu optok.
 Koplje kroz bédro prozují, te veliki pogođen Turno
 S koljenom probodenim i pregnutim na zemlju klecne.
 Rutulce stane jauk, i okolo sva se zaòrî
 Gora, od visokog gaja do gaja širi se odjek.
 930 Pogleda Turno smjerno i ponizno, pruži molèčkê
 Desnicu ruku veleći: »Zaslúžih i ne molim milost;
 Srećom se koristuj svojom, a roditelj ako te tužni
 Na milost ganuti može, tad molim te, smiluj se starom
 Daunú, ta i ti si oca Aukísa imao starog;
 935 Ili ako mi volíš života lišiti t'jelo,
 Vрати me mojima. Ti si pobjeditelj, – pobjeđeníka
 Vidješe, ruke gdje pruža, Ausonci; Lavinija tvoja
 Žena je; dalje mržnje ne goni.« – Žestoki stoji

⁵⁷ 899-900. »jedva bi... na zemlji ljudi«, – ovo se često nalazi u Homera, koji drži, da su ljudi u staro doba bili jači od ljudi njegova vremena.

940 S mačem Eneja ruku ustegnuv i prevraća oči,
Stoji i besjeda tâ pridobivat sve više ga stade;
Al' tad visoko Turnu na plećima nesretnu spazi
Tkanicu, sine mu kajas s pucetima znanijem — stvari
Palanta mladog, kog Turno savladio je, ranio, smako
I na plećima svojim dušmánov je nosio nakit.⁵⁸
945 Kad tu odoru vidi Eneja, koja je spomen
Ljute mu žalosti, gnjev ga i pomama potpale, strašno
Poviče: »Meni da umakneš ti, što odoru mojih
Nosiš na sebi! Palant osvećuje tebi se, Palant
U opakoj ti krvi i ubija ovom te ranom.«
950 Tako reče Eneja te sprijed mu u prsi turi
Vatreno mač, i Turnu ohlâdnê udi i klonu,
Med sjenke jaućući i nerado duša odleti.

---

⁵⁸ 941-944. Vidi 10. pjev., st. 495 i d.

Tumačenje riječi i imena

Maretićevi prijevodi *Georgika*, *Ekloga* i *Eneide* objavljeni su u jednom svesku, zajedno s njegovim komentarima i tumačenjem riječi i imena. Stoga, da bi izbjegao ponavljanje, komentator često čitatelja upućuje na napomene koje se nalaze uz odgovarajuća mjesta u druga dva zajedno objavljena prijevoda Vergilijevih djela. Kako mi ovdje *Eneidu* donosimo izdvojeno, potrebne komentare iz *Georgika* i *Ekloga* donosimo u uglatim zagradama na odgovarajućim mjestima. (op. prir.)

Abas u en. 3, 286 je Grčki junak pod Trojom, kojega je Eneja ubio i uzeo mu štiti; – isto ime ima i jedan Trojanac u en. 1, 121.

Afrik, jugozapadni vjetar.

Agamemnon, v. en. 1, 284, 285.

Agila, v. en. 7, 652.

Aheron, rijeka u podzemnom svijetu, koja ga okružuje i izljuje se u Kokit; pjesnički se uzima za podzemni svijet i podzemne sile.

Ahil, najveći Grčki junak pod Trojom, vođa Mirmidonaca.

Ahivci su upravo stanovnici Ahaje, zemlje na sjevernoj obali Peloponesa, ali služi za sav Grčki narod uopće kao i imena Argivci i Danajci.

Akest, kralj u Siciliji, koji je gostoljubivo primio Eneju, – po materi Trojanac, v. en. 5, 38.

Aktij, rât na obali Akarnanije, primorske zemlje u srednjoj Grčkoj.

Akvilon ili Borej, sjeverni vjetar.

Alba ili *Alba Longa*, grad u Latiju, iz koje ga je naseljen Rim, a razorio ga je Rimski kralj Tul Hostilije.

Alekta, jedna između Furija.

Alfej, voda u Argolidi.

alga, morska trava.

Alkid (s Grčkim nastavkom), isto što Herkul, v. en. 5, 414.

Amata, žena kralja Latina, mati Lavinije.

Amazonke, junačke žene, koje su prebivale kod rijeke Termodonta (u Maloazijskoj zemlji Kapadokiji).

ambrosija, mirisava mast, kojom su se mazali bogovi.

Amfris, v. georg. pjev. 3, st. 2. [Amfriski pastir je bog Apolon, jer je nekad pasao stada kralja Admeta uz rijeku Amrfris (u Tesaliji).]

Amor, sin Venerin, bog ljubavi, zove se i Kupidio.

Andromaha, žena Hektorova, poslije Helenova (en. 3, 297).

Anhis, Trojanac, otac Enejin.

Anijen, voda u srednjoj Italiji, pritok Tibera.

Apolon, sin Jupitera i Latone, brat boginje Dijane, bog proroštva, pjesništva i strijeljanja.

Apulija, zemlja u južnoj Italiji uz obalu Jadranskoga mora.

Ardea, v. Rutuli.

Argivci, t. j. Grci, vidi en. 1. pjev., bilj. 24.

Argiripa, isto što Arp.

Argolida, zemlja u sjeveroistočnom Peloponesu, – pridjev: *argolski*.

Argos (Arg), grad u Peloponeskoj zemlji Argolidi; u en. 2, 95 znači isto što Grčka.

Arcija, grad u Latiju.

Arkadija, zemlja u Peloponesu, tamo se mnogo pjevalo i sviralo (osobito su to činili pastiri).

Arktur, zvijezda, v. georg. 1, 68. [»u ono vrijeme, kad iziđe Arktur«, t. j. pod jesen, jer se zvijezda Arktur u Rimu pokazuje na početku Septembra.]

Arp, grad u jugoistočnoj Italskoj zemlji Apuliji.

Asarak, kralj Trojanski, djed Prijama i Anhisa.

Askartije ili Jul, sin Enejin, u vrijeme Enejina lutanja po moru i njegovih bojeva u Italiji bijaše dječak.

Astijanaks, sin Hektora i Andromahe.

Atika, zemlja u srednjoj Grčkoj s glavnim gradom Atenom.

Atlas, sin Japetov, otac Plejadâ, on drži stupove, kojima je poduprto nebo, njemu su poznate sve dubine morske i sve nebeske stvari. — *Atlas* se zove i velika planina u sjeverozapadnoj Africi.

Atos, (ili Sveta Gora), visoka planina na poluostrvu Halkidiki (Makedoniji na jugu).

Atrid, t. j. Atrejev sin (Agamemnon i Menelaj).

atula (aftulja), greda u kuća, koja ide dalje od zida.

August, vidi Cesar (Oktavijan).

Aulida, pristanište u Beotiji, gdje je Agamemnon skupio Grčke lađe, koje su išle pod Troju.

Aurora, t. j. zora.

Aurunčani, narod u Latiju uz obalu morsku.

Ausonija, t. j. Italija.

Avern, v. georg. 2, 164; — u en. 5, 118 spominje se Avernski gaj, t. j. gaj, u kojemu je jezero Avern. [Lukrin i Avern su dva jezera u Kampaniji; njih je Oktavijan Cesar bio sastavio i tako načinio luku za ratne brodove, koja se po njemu zvala »Julijeva« (portus Iulius); on ju je od sile morskih valova utvrdio nasipima.]

Bakh, bog vina i vinogradarstva.

Baktrija, zemlja u Aziji daleko na istoku od Kaspijskoga Mora; glavni je grad u toj zemlji Baktra.

Bel, otac Didonin, en. 1, 621. — Različan je od njega Bel u en. 1, 730, koji je bio praotac Tirskih kraljeva.

Belona, boginja rata, sestra i pratilica Martova.

Benak (lat. Benâcus), v. georg. 2, 160.

[Benak (Benacus), jezero u sjevernoj Italiji, danas Lago di Garda.]

Beotija, zemlja u srednjoj Grčkoj.

Borej, (*Boreja*), ili Akvilon, sjeverni vjetar.

Cekul, sin Vulkanov, utemeljitelj grada Prenesta (en. 7, 680).

Cera, v. en. 8, 597.

Cerera, boginja ratarstva, kulture i mira, Grci su je zvali Demetra.

Cesar (potpuno Kaj Julije Cesar), Rimski vladalac, umoren od republikanaca g. 44 prije Hrista.

Cesar (potpuno Kaj Julije Cesar Oktavijan August), posinak Kaja Julija Cesara umorenoga g. 44 prije Hrista i njegov nasljednik u vladanju Rimskom državom. Oktavijan se zvao po svome ocu Oktaviju, a pokraćeno Cesar August ili Cesar Oktavijan.

česvina, vrsta hrasta, lat. ilex, njem. Steineiche, ali Vergil često upotrebljava to ime za hrast uopće.

Danaja, kći kralja Akrisija, koji se spominje u en. 7, 372.

Danajci (ili Ahivci ili Argivci), t. j. Grci.

Dardan, prastari mitski junak, utemeljitelj grada *Dardanije* na zapadnoj obali Male Azije uz Helespont; iz toga je grada naseljena Troja, zato se mjesto Troja kaže *Dardanija*, a *Dardanac* mjesto *Trojanac* i *Dardanski* mjesto *Trojanski*.

Daun, otac Turnov; v. en. 12, 933; — pričalo se i drukčije, t. j. da je Daun bio prastari kralj u Apuliji i Turnov predak.

Didona, kraljica Kartaška; ona je po priči utemeljila Kartagu oko god. 880 prije Hrista. Vergil je s prevelikom pjesničkom slobodom načinio Eneju i Didonu

suvremenici, a bili su rastavljeni vremenom od tri vijeka (Troja, koje je propast Eneja doživio, osvojena je i razorena oko g. 1184. prije Hrista).

Dijana, kći Jupitera i Latone, sestra Apolona, boginja mjeseca i lova; Grčko joj je ime Artemida (upravo: Artemis).

Dikta je gora na Kreti; otud pridjev Diktejski (pjesnički mjesto: Kretska).

Diomed, sin Tidejev, kralj u Argosu, veliki junak u Trojanskom ratu, poslije toga rata preselio se u južnu Italiju.

Diona je mati boginje Venere; u ekl. 9, 47 kaže se za Julija Cesara da je Dionin potomak; to je zato, što je Julije Cesar svoju lozu izvodio od Jula, sina Enejina, a Eneja je bio sin Venerin.

Dit, isto što Pluton.

Dolopci su Grčko pleme u Tesaliji uz vodu Enipej (georg. 4, 368).

Dorski, onaj, koji pripada Doranima, osobito Grčkom plemenu; katkad isto što: Grčki.

Drijade, Nimfe, koje žive u drveću i s njim zajedno umiru.

Dulihij, otok u Jonskome Moru blizu Itake.

Eakid, t. j. Eakov sin (Pelej), unuk (Ahil), praunuk (Pir ili Neoptolem), – a Eak je bio kralj ostrva EGINE (na zapadnoj strani Atike).

Elida, zemlja u zapadnom Peloponesu; tamo je bila Olimpija, predjel, gdje su se Grci sastajali i natjecali se u različnim igrama, osobito u jahanju (zato se u georg. 1, 59 kaže, da Epir »kobile pobjednice u Elidi daje«).

Elisa, drugo ime kraljice Didone.

Elisijska polja ili *Elisij*, prekrasan predjel negdje daleko na zapadu, gdje je vječno proljeće i gdje prebivaju ljubimci bogova. U kasnije vrijeme se mislilo, da je Elisij u podzemnom svijetu kao i Tartar.

Ematija, upravo dio Makedonije, a onda i čitava Makedonija.

Eneja, glavni junak Eneide, sin Anhisa i

boginje Venere, muž Kreuse, otac Jula ili Askanija; spominje ga i Homer u Ilijadi.

O njegovoj smrti vidi u en. 4, 620 (i bilj.). *Enkelad*, div, kojega je Jupiter udario munjom i survao u Etnu.

Enotrija, jugoistočni dio Italije, a Enotriani su stanovnici te zemlje.

Eol, niži bog, stražar vjetara; – u en. 6, 164 i 9, 774 i 12, 542 Eol je ime jednom Trojancu.

Eolija, jedan od Liparskih ostrva, Siciliji na sjeveru; tamo prebiva bog Eol; danas se zove Stromboli.

Epir, zemlja u sjeverozapadnoj Grčkoj.

Ereb je podzemni svijet.

Eridan ili *Pad*, rijeka u gornjoj Italiji.

Erik, brdo i grad na zapadnoj obali Sicilije. – *Erik* se zvao i kralj na brdu istoga imena, koga je Herkul u borbi ubio.

Erimant, gora u Arkadiji.

Erinija, isto što Furija; ono je Grčko ime, ovo Latinsko.

eskul (lat. aesculus), vrsta hrasta.

eter, gornji čistiji uzduh, a često isto što uzduh uopće.

Etiopija, zemlja u sjeveroistočnoj Africi, zove se i Abisinija ili Abesinija.

Etna, vatrometno brdo na Siciliji.

Etolija, zemlja u zapadnom dijelu srednje Grčke.

Etrurija, zemlja u srednjoj Italiji, u naše vrijeme: Toskana; – *Etrurska* rijeka je Tiber, georg. 1, 499 i en. 8, 473.

Eubeja, ostrvo u Egejskom Moru blizu obale Beotije; – Eubejski, t. j. Kumski, v. en. 6, 2. 42.

Eufkrat, velika rijeka u zapadnoj Aziji, pošto se sjedini s drugom velikom rijekom zapadne Azije, Tigrisom, utječe u Persijski Zaliv.

Eumenide je drugo ime za Furije (upravo Grčka riječ i znači: milostive, kao da bi se ublažile, a doista su bile nemilostive i užasne), zvalu ih i Erinije.

Eur, jugoistočni vjetar.

Euristej, v. georg. 3, 4. [Euristej bijaše kralj u Mikeni, kojemu je Herkul morao služiti i po njegovu nalogu izvršio dva-

naest vrlo teških poslova, kojih niko drugi ne bi mogao učiniti.]

Eurot ili *Eurota*, rijeka u Peloponeskoj zemlji Lakonici.

Evandar, Arkadski kralj, v. en. 8, 51.

Faeton, isto što sunce; – drugi se Faeton spominje u en. 10, 189.

falanga, gusta, sabijena četa.

Fama, v. en. 4, 173.

Faun, bog poljâ i šuma, otac Faunâ, nižih poljskih i šumskih bogova.

Feb je drugo ime boga. Apolona.

Fenikija, zemlja na obali Sredozemnoga Mora, Palestini na sjeveru.

Feronija, Staroitalska boginja proljeća, gajeva i izvora.

Flegeton, v. en. 6, 265.

Fol, ime nekom Kentauru, en. 8, 294.

forum, v. georg. 2, 502. [»forum«, veliki trg u Rimu, gdje se narod sastajao u skupštine i na sudbene rasprave.]

Frigija, u zapadnoj Maloj Aziji zemlja, koja obuhvata i Trojansku državu; zato se Trojancima kaže Frigijci.

Furije, Latinsko ime za Erinije i Eumenide, koje su Grčka imena; v. i Hudobe.

Furije su tri, v. Alekta, Megera, Tisifona.

Gang je velika rijeka u Indiji, utječe blizu Kalkute u Bengalski Zaliv.

Ganimed, v. en. 1, 28

Garamantska zemlja je u Africi (upravo u Libiji).

Geloni su dio Skitskoga naroda uz rijeku Dnjepar.

genij je dobri duh, koji čovjeku od njegova rođenja pomaže i od zla ga brani

Gerion, strašan div, v. en. 6, 289.

Geti su narod u Trakiji na obalama Dunava.

Getulija, zemlja na sjevernom kraju velike pustinje u Africi; u njoj živi divlji narod Getulci.

Glauk, morski proročki bog.

Gnosijski, t. j. Kretski (Gnos se zvao glavni grad na Kreti); – *Gnosanin*, čov-

jek iz Gnosa (ili koji živi u Gnosu).

Gorgona, grozna grdosija, koje je glava izrezana na štitu Paladinu svakome na užas, ko je pogleda.

Gortina, grad na ostrvu Kreti.

Gradij je epitet boga Marta.

Grinija, primorski grad u sjeverozapadnoj Maloj Aziji.

Halibi, narod na južnoj obali Crnoga Mora, glasoviti kovači.

Haonija, predjel u sjeverozapadnom Epiru.

haos, v. bilješku georg. 4, 347. [»počev od haosa«, t. j. od početka svijeta; haos upravo znači neizmjerni prazni prostor, koji je bio prije, nego je svijet stvoren.]

harba, kratko koplje (lat. spiculum).

Haribda, za plovidbu vrlo pogibeljno mjesto u Mesinskom Zalivu; stari su je Grci zamišljali u prilici strašne neke nemani kao i Skilu.

Haron, prevozilac duša u podzemnom svijetu preko Stiksa.

haruspeks, v. čarobnik, koji pogađa budućnost iz droba zaklanih za žrtvu životinja.

Hebar, rijeka u južnoj Bugarskoj, danas Marica.

Hekata, v. en. 4, 511; – mnogo je zazivalu ljudi u vraćanju, i onda je znala iz podzemnoga svijeta provaliti na gornji.

Hektor, sin kralja Prijama, prvi junak u vojsci Trojanskoj.

Hekuba, žena kralja Prijama.

Helena, najljepša žena u Grčkoj, kći Spartanskoga kralja Tindareja i njegove žene Lede, žena Spartanskoga kralja Menelaja, poslije Prijamova sina Parisa, koji ju je odveo u Troju, a pošto je Troja osvojena, opet žena Menelajeva.

Helespont, morska uzina, koja se sada zove Dardaneli i spaja Egejsko More s Propontidom (Mramorskim Morem).

Helikon, planina u Beotiji, posvećena Apolonu i Muzama.

Herkul (grč. Herakles), prejaki Grčki ju-

nak u vrijeme prije Trojanskoga rata.

Herm, rijeka u Lidiji.

Hesperide, djevojke (sestre), koje na nekom ostrvu u Okeanu imahu prekrasne vrtove sa zlatnim jabukama, a vrtove te čuvaše zmaj.

Hesperija, t. j. Italija.

Hiberac, v. georg. 3, 408; *Hiberski*, t. j. Španjolski. [Hiberac, t. j. Hispanac, Španjolac.]

Hidra, v. en. 6, 576; – uopće: zmija, en. 7, 753.

Hijade, sedam osobitih zvijezda (različnih od Plejada).

hijakint, cvijet zumbul ili carević.

Hilej, ime nekom Kentauru, en. 8, 294.

himenej, svatovska pjesma, vjenčanje, svadba.

Himera, nekakva strašna vatrometna neman u Likiji s glavom lavljom, tijelom kozjim, a za rep joj služi zmija; spominje je i Homer.

Hiperborejski, onaj, koji je daleko na sjeveru, upravo: onaj, koji je iza Boreja.

Hirkanija, zemlja Kaspijskome Moru na jugoistoku.

hor (lat. chorus, grč. chorós), kolo pjevača i plesača.

Hudobe (lat. Dirae), v. en. 12, 845.

Iberski, t. j. Hiberski, Španjolski.

Ida je ime dvjema brdima, – jedno je u Maloazijskoj zemlji Frigiji, drugo na ostrvu Kreti.

Idal (Idalij), brdo i grad na ostrvu Kipru.

Idomenej, kralj na Kreti, jedan od vođa Grčkih pod Trojom.

Ija, kći kralja Inaha, v. georg. 3, 152-153 i en. 7, 789. [Kćer kralja Inaha Iju ljubio je Jupiter, a da se Junona ne bi osjetila, pretvori je on u kravu, ali Junona se osjeti i pošalje na nju obada, koji je Iju gonio po čitavom svijetu; vidi opširno u Ovidovim *Metamorfozama* 1. pjev., st. 568-750.]

Il, otac Laomedonov; – sasvim drugi je Il u en. 1, 268.

Iksion, Tesalski kralj, v. en. 6, 601.

Ilij, isto što Troja.

Ilija, ili Rea Silvija, mati Romula i Rema.

Inah, kralj u Argosu, otac Ije, v. georg. 3, 152-153. [Kćer kralja Inaha Iju ljubio je Jupiter, a da se Junona ne bi osjetila, pretvori je on u kravu, ali Junona se osjeti i pošalje na nju obada, koji je Iju gonio po čitavom svijetu; vidi opširno u Ovidovim *Metamorfozama* 1. pjev., st. 568-750.]

Inoja, kći Tebanskoga kralja Kadma, mati Melikerta; nju je Junona pomamila, pa se onda zajedno sa sinom bacila u more, i onda je pretvorena u morsku boginju, a sin u morskoga boga.

Irida, t. j. dúga, službenica i glasnica bogova, osobito Junone.

Ismar, brdo i grad u Trakiji.

Istar, t. j. Dunav.

Itaka, malo ostrvo u Jonskome Moru, domovina i kraljevstvo Uliksovo; – *Itaćanin*, isto što Uliks.

Jan, Staroitalski bog svjetlosti, imao je dva lica, što je bio znak sunca i mjeseca; imao je hram u Rimu, koji je u vrijeme rata bio otvoren, a u vrijeme mira zatvoren.

Japizi, narod u Apuliji; – *Japig* je ime i vjetru, en. 8, 710.

Jarbas, kralj Getulski.

Jul, drugo ime dječaka Askanija, od nje ga su (po priči) potekli Juliji, Rimsko pleme, u kojemu su najznatniji Kaj Julije Cesar i njegov posinak Oktavijan ili Cesar August.

Jupiter je vrhovni bog, koga su Grci zvali Zeus.

Juturna, riječna Nimfa i sestra Turnova.

Kalidon, grad u Etoliji.

Kaliopa ili *Kaliopeja*, jedna između Muza i mati Orfejeva.

Kaméne su Staroitalske boginje pjevanja, odgovaraju Grčkim Muzama.

Kamil (upravo Marko Furije Kamil), gla-

soviti junak, koji je g. 389 prije Hrista oslobodio Rim od Gala; — Kamili su ljudi junaci, kakav je bio Kamil.
Kamila, junakinja, kći Volštanskoga kralja Metaba.
Kampanija, zemlja u Italiji, Latiju na jugu.
Kapitolij, brežuljak u Rimu, na kojem je bio prekrasni hram Jupiterov i osim toga drugi hramovi i palače.
Karpatsko More, v. georg. 4, 387. [Karpatsko je more među Kretom i Rodom; ime mu je od ostrva Karpata, koje se tamo nalazi.]
Kartaga, grad u sjevernoj Africi, što su ga osnovali Tirci, a razorili ga Rimljani (g. 146 prije Hrista).
Kasandra, Prijamova kći, proročica, ali joj niko nije vjerovao.
kedar (gen. kedra), drvo, lat. cedrus.
Kej (lat. Coeus, grč. Koios), jedan između Titana.
Kekropski, t. j. Atenski (od imena Kekrops, kako se zvao mitski kralj Atenski, za koga se pričalo da je utemeljio Ate-
 nu).
Kentauri (Kentavri) su bili divlji i divske veličine narod u Tesaliji; u kasnijem pričanju bile su to nekakve grdosije, napola ljudi (s ljudskom glavom, rukama i prsima) a napola konji (sa četiri noge i ostalim tijelom).
Keraunijska brda su među Epirom i Ilirijom.
Kerber je troglavi pas u podzemnom svijetu, gdje je stražar na vratima.
Kibela, brdo u Frigiji; to je i ime Frigijskoj boginji »Velikoj Materi«.
Kidon, grad na ostrvu Kreti.
Kiklade, v. en. 3, 125-127.
Kiklopi su jednooki strašni divovi na Siciliji i kovači, koji munje kuju u Etni, u kovačnici boga Vulkana.
Kilena je brdo u Arkadiji.
kilj, dno lađe, iz njem. Kiel (lat. carina).
Kinčanin je bog Apolon, jer se rodio na brdu Kintu.
Kint, brdo na ostrvu Delu.
Kitera je ostrvo blizu južne obale Pelopona;

— *Kiterka* je Venera, koja je na obali toga ostrva izišla iz morske pjene.
Kiteron, brdo u srednjoj Grčkoj, među Atikom i Beotijom.
Klaus, vladalac Sabinski, v. en. 7, 707.
Kokit, glibovita rijeka u podzemnom svijetu.
Korit je prastari heroj, sin Jupiterov, utemeljitelj grada Korita u Etruriji.
Kreusa, kći Prijama i Hekube, žena Enejina, mati Askanijeva.
Ksant se zove jedna rijeka u Trojanskoj državi, a jedna u Likiji.
Kuma (lat. Cumae), primorski grad u Kampaniji, v. en. 6, 2.
Kupido, bog ljubavi, sin Venerin, zove se i Amor.
Kura (lat. Cures), glavni grad u zemlji Sabinaca.
Kvirin, vidi Romul.
Kviriti su Rimski građani i građani uopće, a vidi i georg. pjev. 4, 201 i en. 7, 710. [»mlade Kvirite«, t. j. mladi naraštaj (mlade građane).]

Lakedemon, Lakonika, zemlja u južnom Peloponesu.
Laomedon, otac kralja Prijama, vidi georg. 1, 502; — u en. 7, 105 »Laomedonova momčad« su Trojanaci, — u en. 8, 19 »Laomedonović« je Eneja. [Rimljani su potomci Trojanaca, a negdašnji Trojanski kralj Laomedon bio je prevario bogove Posidona i Apolona, koji su mu gradili zid oko Troje, a pošto su posao svršili, ne htjede im trud i muku da plati; zato se bogovi srde i na Rimljane, potomke Trojanaca. Priča, koja je ovdje natuknuta, nalazi se u Homerovoj Ilijadi, pjev. 21, st. 441 i d.]
Lapiti, divljački narod u Tesaliji.
Lari, v. georg. 3, 344. [Lari su kućni bogovi.]
Larisa, grad u Tesaliji, v. en. 2, 197.
Latij ili Latinska zemlja, Rimu na jugu.
Latona, boginja, mati Apolona i Dijane.
Lavinij, grad u Latiju, što ga je Eneja

utemeljio i nazvao po svojoj ženi Lavini-
ji.

Lavinija, kći kralja Latina, žena Enejina.

Laurent (Laurentum), primorski grad u Latiju, stanovnici toga grada su Lavrenti ili Lavrenćani.

Laus (lat. Lausus), sin Mezentijev.

Leda, žena Spartanskoga kralja Tindareja i mati Helenina.

legija, v. georg. 2, 279. [legija je odio rimske vojske po od 3 do 6 hiljada momaka (u različna vremena bio je različan broj); legija se raspadala u 10 kohorta.]

Lenej, drugo ime boga Bakha; v. Lijej.

Lerna, v. en. 8, 300.

Leta, rijeka u podzemnom svijetu (različna od Stiksa), v. u bilješki georg. 1, 77.

78. [»mak obliven Letskijem sankom«, t. j. mak je biljka, koja uspavljuje, kao da je oblit vodom iz podzemne rijeke Lete (ko se te vode napije, on sve zaboravi; tako se i u snu zaboravlja ono, što je bilo na javi).]

Leukat, rât ostrva Leukate na obali Akarnanije, zemlje u zapadnoj srednjoj Grčkoj.

Liber je drugo ime za boga Bakha.

Libija je sjeverna Afrika, a neki su pisci zvali tako čitavu Afriku.

Lidija, zemlja u zapadnom dijelu srednje Male Azije podaleko od obale Egejskoga Mora; — »Lidijski« ili »Lidski« se uzima za »Etrurski«, v. en. 2, 781.

Ligurci su narod u Liguriji, t. j. u jugozapadnom dijelu sjeverne Italije.

Lijej, drugo ime za boga Bakha; v. Lenej.

Likćanin, t. j. stanovnik grada Likta na Kreti.

Likej, gora u Arkadiji.

Likija, primorska zemlja u južnoj Maloj Aziji.

Lirnes, grad u Misiji.

Lokri su Grčko pleme u Srednjogrčkoj zemlji Lokridi.

ljevanica, žrtva, koja se lijeva.

Maja, boginja, mati boga Merkurija.

Mani su dusi u podzemnom svijetu, a uzima se i za bogove toga svijeta.

Marije (upravo Kaj ili Gaj Marije), glasoviti Rimski vojvoda, umro g. 87 prije Hrista; — *Mariji* su junaci onakovi, kakav je bio Marije.

Marsi, narod u srednjoj Italiji, Sabelcima na jugu; pridjev je *Marski*.

Mart (lat. Mars ili Mavors, grč. Ares), bog rata, otac Romula i Rema i po tome praotac Rimskoga naroda.

Masik je vinorodno brdo u Kampaniji.

Masiljani su pleme Numidsko u Africi.

Mavors, v. Mart.

Medija ili Medska zemlja, u Aziji, istočno od Sirije.

Megera, jedna između Furija.

Melibeja, primorski grad u Tesaliji; u en. 5, 251 kaže se stiha radi »Melibski« mjesto »Melibejski«.

Melikert, sin Inojin; pošto je postao morskog bog, prozvaao se Palemon.

Menelaj, brat Agamemnonov, prvi muž Helenin, kralj u Sparti.

Meonija, isto što Lidija (ili Etrurija, jer se pričalo, da su Etrurci došli u Italiju iz Lidije).

Meotsko More, t. j. Azovsko, — Meotska zemlja, t. j. Azovsko primorje.

Merkur(ije), bog, koga su Grci zvali Hermes, glasnik bogova.

Mesap, Latinski junak, saveznik Turnov.

Metab, Volštanski kralj, otac Kamilin.

Mezentije, kralj Etrurski, pomoćnik Turnov u bojovima s Enejom, otac Lausov.

Mikena, grad u Argolidi, stolica kralja Agamemnona (u en. 2, 25 Mikena je isto što Grčka).

Mincij, rijeka u gornjoj Italiji blizu Mantue.

Minerva, vidi Palada.

Mino (ili Minos), nekad mudri kralj na ostrvu Kreti, a poslije smrti sudija u podzemnom svijetu.

mira, mirisava mast, što se dobiva iz Arapske mrče (lat. murra, grč. myrrha).

Mirmidonci su Grčko pleme u Tesaliji.

Misija, zemlja u sjeverozapadnom dijelu Male Azije.

Muze, u starih Grka boginje pjevanja i poezije i drugih umještva, bilo ih je devet.

nektar, piće bogova, a onda uopće štogod vrlo slatko, na pr. med.

Neoptolem (ili *Pir*) je sin Ahilov.

Neptun, bog mora i ostalih voda; Grci ga zвахu Posidon.

Nerej, morski bog, vladar Egejskoga Mora, u vlasti niži od Neptuna; — Nimfe su Nereide njegove kćeri.

Nerit, otočić blizu Itake.

Nimfe su nižega reda boginje, borave u izvorima, rijekama, šumama, brdima i t. d., odgovaraju našim vilama.

Nis, kralj Srednjogrčke zemlje Megare, otac Skile; sasvim je drugi Nis junački mladić Trojanac, o kojem se govori u 5. i 9. pjevanju Eneide.

Nomadi ili Numidani, v. en. 4,

Not, južni vjetar, nosi buru i kišu.

Numidija, zemlja u sjevernoj Africi.

Numik, potok u Latiju.

Okean, more, koje svu zemlju okružuje naokolo.

Olimp, visoka gora između Tesalije i Makedonije, prebivalište bogova.

Olimpija, v. Elida.

orakul (lat. oraculum), proroštvo što ga dâ koji bog, — a znači i mjesto, gdje kakav bog proriče (proročište).

Orfej, prastari pjevač, sin boga Apolona i Muze Kaliope, a muž Euridike.

orgije su noćna divlja cika i vika združena s muzikom i plesom pri svjetlosti zubalja, kad su žene slavile boga Bakha.

Orion, v. bilješku en. 1, 535 i 10, 763.

Oritija, kći Atenskoga kralja Erehteja (kojega Vergil ne spominje), zato joj se kaže u georg. 4, 24 Aktejka (t. j. Atenjan-ka, v. ekl. 2, 24); bila je žena Borejeva.

Ork, vidi bilješku georg. 1, 278. [Ork (Orcus) je upravo podzemni svijet, a ov-

dje je bog podzemnoga svijeta, koji se inače zove Dit (lat. Dis).]

Osa, gora u Tesaliji.

Paf je grad na zapadnoj strani ostrva Kipra; tamo je bio glasoviti hram boginje Venere (Afrodite).

Pahin, rât na jugoistočnoj obali Sicilije.

Palada ili *Minerva*, boginja, kći Jupiterova; prvo je ime Grčko, drugo Latinsko. Grci je zвахu i Atena (bijaše zaštitnica grada Atene).

Palant, v. en. 8, 51; — *Palantej*, 8, 54.

Palemon, morski bog, v. Melikert.

palestra (iz grč. palaistra), gimnastičke igre.

Pan, bog pastira, polja i šuma.

Panopeja, jedna između morskih Nimfa.

Par, ostrvo u Egejskom Moru (među Kikladama) na glasu poradi bijeloga mramora, koji se tamo lomio.

Parasija, v. en. 8, 344.

Paris (Parid), sin kralja Prijama, v. u bilješki en. 1, 4.

Parke su boginje, koje određuju ljudima sudbinu; bile su tri, prva je snovala nit života, druga je određivala dužinu, a treća je rezala nit.

Parnas, brdo u Srednjogrčkoj zemlji Fokidi, posvećeno Apolonu i Muzama.

Parti, veliki ratoborni narod u Aziji Kaspijskome Moru na jugoistoku.

Pasifaja, žena Kretskoga kralja Minosa.

Pelazgi su prastari stanovnici Grčke, uzima se i u značenju: Grci, kako se i pridjev *Pelid* (s Grčkim nastavkom), sin Pelejev, t. j. Ahil; — u en. 2, 263 Pelid je unuk Pelejev, t. j. Neoptolem.

Pelij, gora u Tesaliji.

Pelopones, južni dio Grčke.

Pelor, v. en. 3, 411.

Penati su bogovi branitelji kućni, porodični i državni.

Pentesileja, kraljica Amazonaka.

Peon, v. en. 7, 769-773.

Pergam, tvrđava u Troji, a uzima se i za grad Troju ili Ilij.

Pigmalion, brat Didonin, koji je ubio njezina muža Siheja.

Pilumno, Staroitalski porodični bog.

Pir (ili Neoptolem), sin Ahilov.

planika (lat. *arbutus*), malo drvo u Italiji i u Španjolskoj, kojega je lišće bilo milo kozama, a plod (jagode) pčelama.

Plejade, jato od sedam zvijezda, koje naš narod zove: Vlašići.

Pluton, brat Jupitera i Neptuna, muž Proserpine, bog podzemnoga svijeta.

Polifem, ime Kiklopu, koji je po pričanju Homerovu u Odiseji izjeo nekoliko drugova Uliksovih, a on ga za to oslijepio.

Pont, zemlja u Maloj Aziji na obali Crnoga Mora.

Prenest, v. en. 7, 682.

Prijam, Trojanski kralj, u kojega je vrijeme propala Troja (t. j. Grci su je osvojili i razorili).

Proserpina, kći Jupitera i Cerere, žena Plutona, boga podzemnoga svijeta (Elisija i Tartara); mati ju je htjela izvaditi otud na gornji svijet, ali Proserpina je voljela ostati u podzemnom svijetu.

Protej, morski proročki bog, koji se mogao u svašta pretvarati.

Punci (lat. Puni ili Poeni), t. j. Feničani, Kartažani; – *Punski*, t. j. Fenički, Kartaški.

Rem, brat Romulov.

Ren (lat. Rhenus), rijeka Rajna (njem. Rhein).

Res, Trački kralj, koji je došao u pomoć Trojancima, ali ga ubi Diomed; v. u 10. pjevanju Ilijade.

Retej, rât u Trojanskoj zemlji; – *Retejski*, t. j. Trojanski.

Romul je prvi kralj Rimski, poslije smrti zвахu ga Rimljani *Kvirin* i obožavahu ga.

Rutuli (Rutulci) su narod u Latiju, kralj im je Turno, a glavni grad Ardea.

Sabélci ili *Sabínci*, narod u srednjoj Italiji, Rimu na sjeveroistoku.

Salamina, ostrvo blizu obale Atike.

Sam, ostrvo u Egejskom Moru blizu Maloazijske obale, nasuprot gradu Efesu.

Sama, otočić u Jonskome Moru, blizu Itake, danas Kefalenija.

Sarpedon, junak u Grčkoj vojsci pod Trojom, vođa Likijaca.

Saturn(o), stari Italski bog ratarstva, otac Jupiterov; dok je on bogovao, bijaše zlatno doba na zemlji.

Saturnija, kći Saturnova, t. j. Junona.

Scipioni, t. j. Publije Kornelije Scipion stariji i Publije Kornelije Scipion mlađi; prvi je pobijedivši Hanibala g. 202 prije Hrista svršio drugi Punski rat, a drugi je g. 146 osvojio i razorio Kartagu.

Sibila, proročica i svećenica, koja prebiva u nekoj spilji kod grada Kume.

Sidon, prastari grad u Fenikiji, iz kojega je naseljen Tir; – *Sidonski*, t. j. Fenički, – *Sidonka* Didona, t. j. Feničanka.

Sigej, rât i grad na obali države Trojanske.

Sihej, muž Didonin, koga je ubio njezin brat Pigmalion.

Sikanija, t. j. Sicilija.

Sikulski, isto što i Sicilski, t. j. onaj, koji pripada Siciliji.

Sila, planina u današnjoj Kalabriji (t. j. u zemlji, koju su Rimljani zvali »Bruttii«).

Silvan, bog šuma i njiva.

Simois, potok u Trojanskoj državi.

Sirij, vidi georg. 4, 425. [Sirij ovdje znači isto što žarko ljetno sunce; pjesnik kaže: sunce je palilo Indiju, t. j. zemlju, koja najviše trpi od sunčane žege.]

Sirijska, zemlja u zapadnoj Aziji uz obalu Sredozemnoga Mora.

Sirta, zaliv na sjevernoj obali Afrike s pješčanom i neprijatnom obalom.

Skila, neka hrid na Italskoj obali pri Sicilskoj morskoj uzini, pogibeljna za plovidbu; stari su je Grci zamišljali u prilici strašne nekakve nemani kao i Haribdu.

Skitijska su zemlje u sjeveroistočnoj Evropi i sjevernoj Aziji.

Sorakt, v. en. 7, 696.

Sparta, glavni grad Lakedemonski.

Stiks, rijeka u podzemnom svijetu, različna od Lete; pridjev je *Stigijski* prema lat. Stygius.

Strimon, rijeka među Trakijom i Makedonijom, danas Struma.

Taburn, planina u Srednjoitalskoj zemlji Kampaniji.

talenat (gen. talenta), neki određeni komad zlata ili srebra.

Talija, v. ekl. 6, 1. [»moja Talija«, t. j. moja muza (Talija je ime jednoj između devet muza); ona je iznajprije pjevala pastirske pjesme »stihom Sirakuskim« (t. j. Sicilskim, - Sirakuza je veliki grad u Siciliji); vidi bilješku kod prvoga stiha u 4. eklogi.]; [ekl. 4, bilj. uz st. 1: Sikulske muze, t. j. pastirske Muze, kojim je domovina u Sikulskoj zemlji (t. j. u Siciliji), jer Teokrit, začetnik bukoličke poezije, rodio se i živio je u Siciliji.]

Tarent, primorski veliki grad u južnoj Italiji, danas Taranto.

Tarhon, v. en. 8, 506, u en. 10, 148 kaže mu se kralj.

Tartar, podzemni mračni svijet, gdje trpe muke oni, koji su za života bili veliki grešnici; – »Tartarske sestre« u en. 7, 327 su Furije.

Taumas, sin Okeana i Zemlje, otac Iride (koja na nebu spaja more i zemlju).

Teba, grad u Beotiji.

Tegeja, grad u Arkadiji.

Tened, ostrvo u Egejskom Moru pred obalom Trojanskom.

Tesalija, zemlja u sjevernoj Grčkoj, Epiru na istoku.

Tetida je jedna između morskih Nimfa, kći morskoga boga Nereja, žena kralja Peleja, mati Ahilova.

Teukar, najstariji kralj Trojanski, po njemu se Trojanci zovu *Teukri*. – Sasvim drugi je Teukar, koji se spominje u en. 1, 625.

Teukrija, t. j. zemlja najstarijega kralja

Trojanskog Teukra, isto što Trojanska država.

Teutoni su Germani, Nijemci.

Tiber (Tibris), rijeka u srednjoj Italiji, teče pokraj Rima.

Tibur, grad u Latiju, danas Tivoli.

Tidej, otac Diomedov; – *Tidid* (s Grčkim nastavkom), t. j. Tidejev sin.

Tifoj, strašan div prastaroga vremena, koga je Jupiter nakon ljute borbe bacio u Tartar.

Tigris, velika rijeka u zapadnoj Aziji, vidi Euftrat.

Timav, rijeka u Istri.

Timbra, ravnica u Trojanskoj državi, otud Timbarski Apolon, jer je taj bog imao ondje hram.

Tindar (Tindarej), kralj Spartanski, muž Ledin, otac Helenin.

Tir, nastojnik nad stadima kralja Latina; spominju se i njegovi sinovi (među njima Almon, en. 7, 532 i 575) i kći Silvija (7, 486 i 503).

Tir, grad u Fenikiji, – *Tirci* su stanovnici toga grada.

Tirensko More je između Italije, Sardinije i Korsike, prozvano po Tirencima, t. j. Etrurcima, koji su prebivali u Etruriji, zemlji na obali Tirenskog Mora; – *Tirenski* je isto što Etrurski.

Tirins, v. en. 7, 661.

Tisifona je jedna između Furija.

Titani bijahu bogovi prije Saturna, a ovaj ih je bacio s neba u Tartar.

Titon, sin Trojanskoga kralja Laomedona, poslije muž boginje Zore.

Trakija, zemlja u južnom dijelu Balkanskoga poluostrva među Makedonijom i Crnim Morem.

trijumf, svečani povratak i ulazak vojvode sa svojom vojskom u Rim poslije znatne pobjede.

Trinakrija je isto što Sicilija.

Trioni, oba Triona znači dva jata zvijezda, koje se zovu: Veliki i Mali Medvjed.

Triton, sin boga Neptuna, i sam morski bog, na po riba, na po čovjek, – plur.

Tritoni, morski dusi.

Tritonija, isto što Minerva (Palada), jer se pričalo, da se rodila kod rijeke Tritona u Beotiji.

Trivija, boginja vračanja.

Troja, grad na sjeverozapadnoj obali Male Azije, što su ga Grci (po priči) podsjedali deset godina i napokon ga osvojili i razorili (oko g. 1184 prije Hrista).

tronog, t. j. tronogi kotao, upotrebljavao se za dar, – a i u proricanju, v. en. 3, 360 i 6, 348.

tropej (lat. tropaeum, grč. tropaion), v. georg. 3, 32. [tropej (»tropaeum«) je spomenik kakve pobjede, na koji je metnuto neprijateljsko oružje u boju oteto.]

Tros, kralj u Frigiji, utemeljitelj Troje, koja je po njemu prozvana, otac Asarakov.

tunika, donja odjeća muška i ženska, košulja.

Turno, kralj Rutulaca, sin kralja Dauna i Nimfe Venilije, veliki junak i protivnik Eneje, koji ga napokon ubi.

Ufens, vođa Ekvikula u Latinskoj vojsci.

Uliks (lat. Ulixes, grč. Odysseus), kralj na ostrvu Itaci, glasoviti junak u Grčkoj vojsci pod Trojom, odlikovao se ne samo hrabrošću, nego i lukavošću.

Umbrija, zemlja u sjevernom dijelu srednje Italije uz Jadransko More.

Var (Alfen Var), Rimski vojvoda, prijatelj Oktavijana Augusta i Vergila.

Venera je boginja ljubavi (grčki Afrodita), mati Kupida (boga ljubavi) i Eneje.

Vesta, boginja ognjišta i kućnoga života.

Volsci, *Volštani*, narod u južnom dijelu Latija.

Vulkan (grč. Hefest), bog vatre, često se pjesnički upotrebljava mjesto: vatra.

Zakint, otok u Jonskome Moru, danas Zante.

Zefir, proljetni vjetar, koji je u Italiji blag i mlak, – a upotrebljava se i uopće za vjetar.